

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**ADNİ DİVANI VE ADNİ DİVANINDA
BENZETMELER**

**Osman KUFACI
2501010450**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Atilla ŞENTÜRK

İSTANBUL-2006

Osman KUFACI

Adni Divanı ve Adni Divanında Benzetmeler

ÖZ

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde Adni divanının metni, kaynaklarda belirtilmeyen farklı nüshalardan da yararlanılarak ortaya konulmuştur. Divan metninin semantik olarak oluşturulmasına çalışılmıştır. Ayrıca beyitlerin altında, her beytin günümüz Türkçesine çevrilişi de yer almaktadır. Tezimizin ikinci bölümünde ise Adni divanında bulunan benzetmeler yer almıştır. Tezin ikinci kısmında yer alan benzetmeler; benzeyen, kendisine benzetilen ve benzetme yönü ya da benzetme sebebi ile birlikte ele alınıp verilmiştir. Böylece eski edebiyatımızın kuruluş dönemi eserlerinden olan Adni divanındaki benzetmeler ele alınıp incelenmiştir. Bu tez, eski edebiyatımızın kuruluş döneminin aydınlanmasına ve kuruluş döneminin klasik döneme etkisini araştırarak araştırmacılara yardımcı olacaktır. Bu tez bir bütünün bir parçasıdır. Böyle çalışmalar yapıldığı sürece eski edebiyatımız daha iyi anlaşılacaktır. Tezimizin üçüncü kısmında ise Adni divanında yer alan benzetmelerin (benzeyen unsurlar dikkate alınarak) alfabetik olarak dizini yapılmıştır. Bu dizinde; benzeyen unsur, kendisine benzetilen ve benzetmenin yer aldığı kaside ya da gazelin beyit numarası bulunmaktadır.

Osman KUFACI

Adni divan and metaphors in Adni divan

ABSTRACT

Our thesis is been constituted of three sections. In the first section of the thesis, the text of Adni divan has been brought up by using different copies that have not been mentioned in the sources. The divan text has been tried to be constituted as semantic. Under the couplets, there is a translation of each couplet to today's Turkish. In the second section of our thesis, there are metaphors that are in the Adni divan. The metaphors in the second section of the thesis are given considered together with the resembling, comparing to itself and with metaphor aspect. In this way, the metaphors in Adni divan which is one of the works in foundation period of our old literature are considered and examined. This thesis will help to the clarification of the foundation period of our old literature and to researchers that will study the effect of foundation period to classical period. This thesis is an integral part of a whole. As long as these kinds of studies are performed, our old literature will be understood better. In the third section of our thesis, the alphabetical index of the metaphors in Adni divan (by considering the similar matters) is constituted. In this index, the couplet number of the ode or the lyric poem that the similar matter, comparing to itself and the metaphor are given.

ÖNSÖZ

13. yüzyılda başlayıp, 19. yüzyılın ortalarına kadar devam eden ve yaklaşık altı yüzyıllık mevcudiyetinde sayısız sanatçının çeşitli türlerde eser verdiği eski edebiyatımızı kendi içerisinde çeşitli devirlere ayırmak mümkündür.

Fatih Sultan Mehmet devrinde yaşamış, Fatih'in sadrazamlığını yapmış ve yine bu dönemde vefat etmiş Mahmut Paşa'yı (öl. 1474) eski edebiyatımızın kuruluş devrinden klasikleşme devrine geçiş dönemi sanatçıları arasında sayabiliriz. Fatih devri başlı başına eski edebiyatımızın kuruluş devrinden klasikleşme devrine geçiş dönemini içinde barındıran bir devirdir. Aynı zamanda Fatih devri Türkçenin Klasik dönem Türkçesi olma yolunda ilerlediği bir devirdir. Bu bakımdan Fatih devri eserlerinin incelenip, bu devir eserlerinin daha sonraki yüzyıllarda meydana getirilmiş eserlere olan tesiri araştırılıp edebiyatımızın geçirdiği değişimler ortaya konulmalıdır. Böylece edebiyatımızın geçirdiği değişimler tam olarak incelenmiş ve gün yüzüne çıkmış olacaktır.

İşte bu yüzden Fatih devri sanatçıları içinde Adni, eski edebiyatımızın geçiş dönemi şairi olması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Her ne kadar tezkirelerde birinci sınıf şair olarak gösterilmiyorsa da, Adni divanı o devirdeki Türk edebiyatının kalıplaşmış üslubundaki söyleyiş biçimlerini, imaj sistemini, kelimeler arasındaki ilişkilerden doğan söz oyunlarını göstermesi ve içerisinde çeşitli edebi sanatları barındırması bakımından değer taşımaktadır.

Biz bu açıdan Adni divanının metnini kaynaklarda belirtilen nüshaların dışında bulunan yeni nüshalarla oluşturmaya karar verdik. Ayrıca oluşturulan divanda kullanılan benzetmeleri ve bu benzetmelerin niçin yapıldığını (benzetme yönlerini) ortaya koymaya çalıştık. Tezimizin üçüncü bölümünde ise benzetmelerin alfabetik dizinini vermeyi de ihmal etmedik.

Bu tezin hazırlanmasında bana her konuda yardımcı olan ve desteğini eksik etmeyen kıymetli hocam Prof. Dr. A. Atilla Şentürk'e teŐekkürü bir borç biliyorum. Beni tezimi bitirme konusunda cesaretlendiren ve desteğini esirgemeyen ağabeyim Adem Kufacı'ya ve tezin yazım aŐamasında yardımlarını esirgemeyen kadir-Őinas insan Ersin Güler'e teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTIMA LİSTESİ.....	x

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

ADNİ DİVANI.....	14
------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

ADNİ DİVANINDA BENZETMELER 126

2.1. Güzellik (Hüsn, Hub, Melahat, Cemal).....	126
2.2. Sevgili (Canan, Yar, Dilber).....	129
2.3. Sevgilide Güzellik Unsurları.....	130
2.3.1. Saç (Zülf, Turre).....	130
2.3.2. Yüz.....	139
2.3.3. Yanak (Ruh, Hadd, Ruhsar, 'Ariz, İzar).....	148
2.3.4. Alın (Cebin).....	152
2.3.5. Kaş (Ebru).....	153
2.3.6. Göz.....	153
2.3.7. Gamze (Yan Bakış).....	155
2.3.8. Ağız (Dehan, Dehen, Fem).....	158
2.3.9. Diş.....	159
2.3.10. Ayva Tüyleri (Hatt).....	160
2.3.11. Ben (Hal).....	161
2.3.12. Dudak (Leb).....	162
2.3.13. Sine.....	165
2.3.14. Boy (Kadd, Kamet, Endam).....	165
2.3.15. Gönül.....	168
2.3.16. Beden.....	169
2.3.17. Çene Çukuru (Çah-ı Zenahdan).....	169
2.3.18. Kirpik (Müje).....	169
2.3.19. Ter (Arak), Ter Damlası (Katre-Yi Arak).....	170

2.4.	Sevgili ile İlgili Diğer Unsurlar	170
2.4.1.	Eşik.....	170
2.4.2.	Kuy.....	171
2.4.3.	Naz	171
2.4.4.	Sevgilinin İzinin Tozu.....	172
2.5.	Seven (Aşık).....	172
2.5.1.	Gönül.....	172
2.5.2.	Adni.....	179
2.6.	Aşğa Ait Vücut Aksamı ve İlgili Unsurlar	181
2.6.1.	Can	181
2.6.2.	Yüz	184
2.6.3.	Göz, Gözbebeği.....	184
2.6.4.	Gözyaşı.....	185
2.6.5.	Sine.....	187
2.6.6.	Ciğer.....	188
2.6.7.	Bakış (Nazar)	188
2.7.	Maddi ve Manevi Haller	189
2.7.1.	Ah.....	189
2.7.2.	Yara (Zahm).....	190
2.7.3.	Gam, Dert, Bela.....	191
2.7.4.	Cefa	194
2.7.5.	Ayrılık (Hecr).....	194
2.7.6.	Aşk (Muhabbet, Heva).....	195
2.7.7.	Mutluluk (Saadet, Şadlık)	196
2.7.8.	Feragat.....	197
2.7.9.	Hasret	197
2.7.10.	Rahm	197
2.7.11.	Kavuşma (Vuslat), Bekleme (İntizar)	197
2.7.12.	Sır	198
2.7.13.	Hayal	198
2.8.	Rakip	198
2.9.	Tabiat	199
2.9.1.	Kozmik Alem.....	199
2.9.1.1.	Dünya (Dehr, Cihan).....	199
2.9.1.2.	Ay, Güney (Kamer, Meh, Mah).....	199
2.9.2.	Bitkiler Çiçekler.....	201

2.9.2.1. Çiçekler (Ezhar)	201
2.9.2.2. Çiçek Çeşitleri	201
2.9.2.2.1. Gonca	201
2.9.2.2.2. Gül	202
2.9.2.2.3. Lale	202
2.9.2.2.4. Yasemin(Semen)	203
2.9.2.3. Ağaç Çeşitleri	203
2.8.2.3.1. Tuba Nihali	203
2.9.2.4. Bağ, Çemen, Çiçeklik ve İlgili Unsurlar	203
2.9.2.4.1. Bahar	203
2.9.2.4.2. Bahçe	203
2.9.2.4.3. Diken (Har)	203
2.9.2.4.4. Çiğ Tanesi (Jale)	204
2.9.2.5. Zaman ve Zaman ile İlgili Mefhumlar	204
2.9.2.5.1. Zaman	204
2.9.2.5.2. Karanlık Akşam	204
2.9.3. Rüzgar ve Rüzgar Çeşitleri	204
2.9.3.1. Saba	204
2.9.4. Hayvanlar	204
2.9.4.1. Sivrisinek (Peşşe)	204
2.10. Dini ve Tasavvufi Kavramlar	205
2.10.1. Şer'	205
2.10.2. Kaza ve Kader	205
2.10.3. Huri	205
2.10.4. Cennet Bahçesi	206
2.10.5. Kevser	206
2.10.6. Ehl-i niyaz	206
2.10.7. Hz. Hüseyin	206
2.11. Çeşitli Benzetmeler	207

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALFABETİK BENZETMELER DİZİNİ	211
------------------------------------	-----

SONUÇ	224
--------------------	------------

KAYNAKÇA	225
-----------------------	------------

KISALTIMA LİSTESİ

a.e.	Aynı eser/yer
a.e.g.	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
c.	Cilt
Ed. veya Haz.	Editör/yayına hazırlayan
HK.	Hacı Kemal Nüshası
Ktb.	Kütüphane
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
İ.Ü.E.F.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
M1.	Millet Kütüphanesi (278) Nüshası
M2 .	Millet Kütüphanesi (279) Nüshası
M3.	Mısır Nüshası
nr.	Numara.
Ö.	Ahmet Akosman Kütüphanesi Nüshası
s.	Sayfa/Sayfalar
vb.	Ve benzeri

GİRİŞ

Mahmut Paşanın Hayatı ve Edebi Kişiliği

Mahmut Paşanın hayatı hakkında en teferruatlı bilgileri Şahabeddin Tekindağ'ın İslam Ansiklopedisine yazdığı Mahmut Paşa maddesinde bulmaktayız. Aşağıda adı geçen madde özetlenerek verilmektedir.

Fatih devri Osmanlı sadrazamlarındandır. XVI. Asır tezkirecilerinden başlayarak Osman-zade Ta'ib'e kadar, onun Sırbistan'daki Alaca-Hisar (Kruşevaç)'dan olduğunu bildirenler var ise de, bunun doğruluğu şüphelidir. Mahmut Paşanın anne cihetinden Bizans'ın büyük ailelerinden Marko Yagari'nin Sırbistan'da bulunan torunu olduğu ve Trabzon imparatoru David'in başmabeyincisi olup, Mahmut Paşa'nın teyze-zadesi olan Georgios Amirutzes'in yine bu Yagari'nin torunu olduğunu bildirir. Babasının Sırp despotu Angelos ailesinin Tesalya kolundan gelmiş olması ihtimali kuvvetlidir. Kaynaklara göre, Mahmut Paşa, annesi ile birlikte, Novo Brdo'dan Semendire'ye giden yol üstünde, Ümeradan Mehmet Ağa tarafından esir edilmiştir. Yine Mehmet Ağa, Mahmut Paşa ile birlikte Molla İlyas ve Molla Abdülkerim namıyla meşhur alimlerden olan iki çocuğu "diyar-ı küfr"den alıp Edirne'ye getirmiştir. Mehmet Ağanın himayesinde tahsiline başlayan Mahmut, şüphesiz bu zatın nüfuzu sayesinde II. Murat'a takdim edilmiştir.

Edirne sarayında bir müddet tahsil ve terbiye gören Mahmut, II. Mehmet'in cülusundan sonra, yeni padişahın teveccüh ve iltifatına mazhar olarak, ocak ağalığı rütbesine nail oldu ve İstanbul muhasarasında padişahın yanında bulundu; muhasaranın ilk günlerinde (6 Nisan 1453) padişahın onu, Şehrin teslimini teklif etmek üzere, İstanbul'a gönderdiği de rivayet edilir. Vezarete nasbının, Zaganos'un azlinden sonra, yani 858 (1454)'de olduğunda mevsuk kaynaklardan birçoğu birleşiyorlar. Mahmut Paşanın Beylerbeyi olması Belgrad Muhasarasından sonradır.

Mahmut Paşa, Fatih'in maiyetinde olarak, birçok seferlere iştirak etmiş ve bu seferlerde pek büyük başarılar göstermiştir. Nitekim, Belgrad Muhasarasındaki şecaatine mükafaten vezirliğe terfi etmiş, vezir ve Rumeli Beylerbeyi olarak hizmet

etmiştir. Sırp kraliçesi Helena'nın, Mahmut Paşanın kardeşi Mihael Angeloviç'i bertaraf ederek katolik bir Bosnalıyı iş başına getirmesi yüzünden Sırp boyarlarının II. Mehmet'e müracat edip Sırbistan'ı teslim etmeği teklif etmeleri üzerine, 1458'de Fatih Sırbistan işinin halline Mahmut Paşayı memur etti. Kendi parası ile techiz ettiği Rumeli askerine Anadolu askeri ile Fatih'in verdiği 1.000 yeniçeriye de katarak Sofya'ya gelip başta Resava, Kuruca kaleleri olmak üzere birtakım müstahkem mevkileri zaptetti. Daha sonra Ostroviç ve Rudnik kalelerini almıştır. Üsküp'te Fatih'in yanına gelmiş idi. Fatih'i Macarlar Tuna'yı geçtikleri sırada, ordusunu terhis etmekten alıkoyan Mahmut Paşadır.

Mahmut Paşa, 1460'ta Fatih'in ikinci Mora seferine iştirak etmiştir. Mahmut Paşa ertesi sene Fatih'in maiyetinde Amasra, Sinop ve Trabzon seferlerine iştirak etmiş ve pek büyük şecaat ve muvaffakiyet göstermiştir.

1462'de, Fatih ile birlikte, Eflak seferine iştirak eden Mahmut Paşa, Vald Drakul'un, Evronos Bey'in akıncılarını vurmasına mani olduğu gibi, onun bir gece baskınına da def' ederek, büyük bir başarı göstermiştir. Bunun üzerine Macarlara ilticaya mecbur olan Vlad, Mathias tarafından hapsedilmiştir.

Mahmut Paşa Fatih'in emri ile Midilli adasının fethine memur olmuş ve askerinin bir kısmı, 60 kadirga ve 7 nakliye gemisinden ibaret donanma ile Midilli adasını muhasara etmiştir.

27 gün topa tutulan şehir Mahmut Paşa tarafından bir rivayete göre harben, bir rivayete göre de aman ile alınmıştır.

Sırbistan'ın fethine karar veren Fatih, yolu üzerindeki Bobovats vb. kaleleri zapt etmiş, Jajcza'da bulunan kralı yakalamaya karar vermiş ve Mahmut Paşayı üzerine sevk etmiştir. Mahmut Paşa bundan sonra Mora'daki Rum şehirlerini isyana teşvik eden Venediklilerin tecavüzlerini önlemeğe memur edildi. Mora'ya çıkarak Venediklileri hezimete uğrattı ve bu kaleyi zapt etmeğe muvaffak oldu. Mahmut Paşanın bu başarısı isyan eden Rum şehirlerini korkutmuş ve onları teslim olmaya mecbur etmiştir. Daha sonra Mahmut Paşa Venedikliler tarafından kuşatılan

Midilli'nin imdadına gönderilmiştir. Ağrıboz'a çekilen Venediklileri takip etmiştir. Daha sonra Mahmut Paşa Macar seferin memur edilmiştir.

Mahmut Paşanın 1465'te Venedikliler ile müzakereye giriştiği, ertesine sene fatih ile beraber, Arnavutluk'a giderek, harekate iştirak ettiği, daha sonra, Sazlıdere'deki hassın Hasköy'e çekildiği görülüyor.

Fatih ile birlikte 1468'de Konya ve Gevele'ye kadar giden Mahmut Paşa, Pir Ahmet'in takibine memur edildi ise de, Karaman Beyini yakalayamadı. Rakibi olan Rum Mehmet Paşa, orduyu ve padişahı kazanmak için, Mahmut Paşanın bu işte ihmali olduğunu ileri sürdü. Fatih bu hadiseye kızmakla birlikte gazabını gizleyerek, Mahmut Paşayı Turgutların takibine gönderdi; bir müddet sonra da, Karaman ilinin merkezindeki amele ve sanat erbabının kamilen İstanbul'a nakline memur edildi. Rakipleri onu büsbütün gözden düşürmek için, zenginleri değil, fakirleri tehcir ettiğini ve rüşvet aldığını iddia ettiler. Vazifesi Rum Mehmet Paşaya verilen Mahmut Paşanın ordusu Karahisar(Afyon)'a geldiği sırada, tevsik edilemeyen bir rivayete göre, çadırı başına yıktırıldı; böylece, Rum Mehmet Paşa'nın tezviri ile "hem vezaretten ve hem de Rumeli Beylerbeyliğinden" azledildi.

Bu azilden çok geçmeden, donanma komutanlığına tayin olunmuş ve kendisine Gelibolu Sancağı verilerek(1469-1470) Osmanlı donanmasının ıslahına memur edilmiştir. 1470'te Gelibolu'tan Eğriboz seferine memur edilmiş, büyük bir kuvvetle karadan Eğriboz karşısına gelip bir köprü inşa ettiren Fatih'i adanın zaptına ikna etmiş ve ada 12 Temmuzda fethedilmiştir.

Uzun Hasan kuvvetlerinin merkezi Anadolu'da ilerlemeğe başladığı sırada Mahmut Paşa Rum Mehmet Paşanın yerine Eğriboz zaferinin amili olması dolayısıyla tekrar Sadrazam oldu. Muasır kaynaklara göre, Mahmut Paşa, Fatih'in Uzun Hasan'a yapılacak hareket hususunda topladığı mecliste Fatih'in teklif ettiği kumandanlığı kabul etmemiş ve bu yüzden onunla arası açılmıştır. Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmet ile yapılan savaşta herkes bu başarının Mahmut Paşa sayesinde temin edildiğine inanmış idi. Mahmut Paşayı çekemeyenler onu II, Mehmet'in gözünden düşürdüler ve azline sebep oldular.

Bundan sonra Hasköy'e çekilen Mahmut Paşa Sultan Mustafa'nın ölümü üzerine, İstanbul'a gelerek Fatih'in huzuruna çıktı ve çok soğuk şekilde karşılandı. Fatih şehzade Mustafa'nın ölümüne sevindiğinden şüphe ettiği Mahmut Paşayı ortadan kaldırmaya karar verdi ve onu Yedikule'ye hapsedirdi. Mahmut Paşa Yedikule'de bir müddet idam edildi.(1474) Mahmut Paşa İstanbul'da yaptırmış olduğu cami önündeki türbeye defnedilmiştir. Mahmut Paşa Zaganos'un ikinci kızı ile evli idi. Bu kadından olan Ali Bey adında oğlundan vakıf kayıtlarında bahsolunmaktadır.

Fatih devrinin pek mühim bir şahsiyeti olan ve halk tarafından çok sevilerek, velayetine hükmedilen Mahmut Paşanın ölümü büyük bir teessür uyandırdı. Müellifler bu vak'ayı hüznün ile anlatırlar ve Mahmut Paşanın şehit edildiğini söylerler.

Bazı kaynaklardan anlaşıldığına göre, Mahmut Paşa hiçbir Osmanlı vezirinde bulunmayan hasletlere malik idi. Mahmut Paşa; İstanbul'da, Rumeli'nin ve Anadolu'nun muhtelif yerlerinde pek çok hayrat yaptırmıştır. Fatih'in çok takdirini kazanmış idi. Edirne müftisi ve müderrisi Fahrettin Acemi'nin muzaharetini temin ettikten sonra Hurufileri yaktırması ve bu suretle padişahın hurufiliğe karşı duyduğu alakayı önlemesi, ulemayı ve halkı sevindirmiş idi. Hamidi bu hadise münasebeti ile Mahmut Paşaya bir kaside sunmuştur.

Rivayete göre, Mahmut Paşa, Ali Kuşçu ile beraber Tetimme ve Sahn-ı Seman Medreseleri teşkilatının kurucusudur. Devrinin ricali, büyük alimleri ve şeyhleri ile sıkı münasebette bulunan Mahmut Paşa, bilhassa şairlere, ediplere çok alaka göstermiş ve birçok telif eserin meydana gelmesine sebep olmuştur. Alimleri ikram ve ihsanıyla minnetli ederek namına ithaf olunmak üzere birçok eser yazılmasına sebep olmuştur. Mahmut Paşanın kendi namına yazılan her eser için, 1.000 akçe-yi Rumi verdiği söylenir.¹

---

¹ M. C. Şahabeddin Tekindağ, "Mahmut Paşa", **İslam Ansiklopedisi**, c. VII, İstanbul, MEB Yayınları, 1997, s. 183-188.

Tezkireler, divan sahibi olan, Adni mahlasıyla şiirler yazan Mahmud Paşanın şiirinden ve sanatından övgüyle söz etmektedir. Sehi, Mahmut Paşanın şahsı ve şiirleri için: “İlimleri sırasıyla görmüş, faziletli, kamil, şiir ve inşada mahir bir kimseydi. Şiirlerinde hususi manalar çoktur. Hoş tabiatlı, kudret sahibi kişiydi. Farsça ve Türkçe şiirler demiştir. Zahir-i Faryabi’nin kasidelerine ve Şirazlı Hoca Hafız’ın gazellerine nazireler söylemiştir. Şiirleri güzel, gazelleri sanatlı, el değmemiş sözleri çok ve özel manalarına nihayet yoktur. Bunun elde ettiği itibar ve şöhrete, buna gösterilen ilgi ve değere, bunda olan fikir, anlayış, ileri görüşlülük, tedbir ve fetanete , Osmanlılarda hiçbir vezir müyesser olmadı. Hüner sahibi ve hünerlileri koruyan bir vezirdi. Eserlerinden gücü bellidir.” demektedir.²

Latifi tezkiresi de Mahmud Paşa kişiliği ve ilmi hakkında: “Osmanlı ülkesine onun gibi insafı, merhamet sıfatlarıyla donanmış Asaf’a benzeyen içi aydınlık bir vezir çok az gelmiştir.Belki de ahlakı, cömertliği, zihin ve zekası konusunda aşırılığa kaçanların söylediklerine bakılacak olursa, eşi ve benzeri, vezirlik makamına gelmemiştir. Tefsir araştırmaları yapabilecek seviyede, cüz’i meselelerin çoğunda mahir, sanatçılara yardım eden ve sanatı koruyan biriydi.”³ demektedir.

Mahmut Paşanın yaşadığı dönem; dünyada Fatih’in İstanbul’u fethedip bin yıllık Bizans imparatorluğuna son verip Orta Çağın bitip Yeni Çağın başladığı bir dönemdir. Osmanlı devleti, bu devirde küçük bir uç beyliği olma durumundan tam teşekküllü devlet hatta cihan imparatorluğu olma yolundaki ilk adımını atmıştır. Cihan imparatorluğu olma sadece toprak büyüklüğü ya da ordunun gücüyle olmamaktadır. Dolayısıyla ilim, kültür, sanat ve eğitim sahasında imparatorluğa yaraşır şekilde büyük olmak gerekliydi.Bu yüzden Osmanlı devletinin başındaki Fatih bizzat eğitim-öğretim faaliyetlerine önem vermiş, bu amaçla şairleri, ilim adamlarını ülkesine davet etmiş ve onları bizzat kendisi taltif etmiştir. Fatih Osmanlı sultanları arasında mahlas kullanan ilk şair olma özelliğine de sahiptir. Fatih Sultan Mehmet Türkçeden başka yedi dil (Arapça, Farsça, Yunanca, Slavca ve Latince, İbranice,

---

²Mustafa İsen, **Sehi Bey Tezkiresi(Heşt Behişt)**, Ankara, Akçağ,1998, s.62.

³ Mustafa İsen, **Latifi Tezkiresi**, Ankara, Akçağ, s.86-87.

Keldanice,) bilmekteydi. Bununla birlikte Fatih Sultan Mehmed diğer dillerde şiirler yazmamış, sadece Türkçe ile şiirler söylemiştir. Bu da Fatih'in Türkçeye verdiği önemi göstermesi bakımından son derece önemlidir.

Bu dönemde şairlerin toplandığı edebiyat meclisleri oluşturulmuştur. Bu meclisler aşağıdaki gibidir.

Bir kısım şairler Adni mahlasıyla şiirler yazan Sadrazam Mahmud Paşanın etrafında toplanmışlar ve Mahmud Paşanın himayesi altında sanat faaliyetlerine devam etmişlerdir. Mahmud Paşanın etrafında toplananlar arasında devlet kademesinde önemli görev almış kimseler de bulunmaktaydı. Bunlar arasında Nişani mahlasıyla şiirler yazan, Fatih'e önce nişancı, daha sonra da sadrazam olan Karamani Mehmed Paşa, bir musiki risalesinin, birkaç Arapça dini eserin ve Behcetü't-tevarih adlı Farsça tarih eserinin sahibi Şükrullah, Düstur-name adlı manzum tarihin müellifi Enveri, Tarih-i Ebu'l-feth'i kaleme alan Tursun Bey, şair Saruca Kemal, sonradan II. Bayezid'e vezir olan Safi mahlaslı Kasım Paşa, hezle mayil bir şair olan Hayati ile Lügat-i Halimi diye meşhur olan Bahrü'l-garayib adlı lügatin yazarı Halimi Mahmud Paşadan himaye ve teşvik görmüştür.

1. Bir başka gurup şair ise II. Bayezid'in etrafında, onun Çelebi Sultan olarak bulunduğu Amasya'da toplanmıştır.

2. Bir başka gurup şair de Konya'da Şehzade Cem Sultan'ın etrafında toplanmışlardır.

3. Yukarıda bahsi geçen şair meclislerinin en büyüğü ve en kalabalığı, Fatih Sultan Mehmed'in etrafında toplanmıştır.⁴

Yukarıda bahsedildiği üzere Fatih'in sadrazamlarından olan Mahmut Paşa ilim, kültür faaliyetlerine önem vermiş ve bizzat şairleri, ilim adamlarını desteklemiş ve himaye etmiştir. Böylece Fatih devri kültür hayatına önemli katkıda bulunmuştur. Mahmut Paşa aynı zamanda bir şairdir. Arapça ve Farsçayı çok iyi bilmektedir. Ayrıca Farsça divanı da bulunmaktadır. Bununla birlikte Türkçe divanı Fatih devri

---

⁴ Gönül Tekin, "Fatih Devri Türk Edebiyatı", İstanbul Armağanı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, nr. 17, 1995, s.184-186.

Türk edebiyatına paralel bir seyir izlemiştir.⁵ Arapça ve Farsçayı çok iyi bilmesine hatta Farsça divan sahibi olmasına rağmen divanında sade, gösterişten uzak, zaman zaman sehl-i mühteni diyebileceğimiz söyleyişler, konuşma diline yakın ifadeler göze çarpmaktadır. Ancak divandaki şiirlerde aruz kusurları da dikkatten kaçmamaktadır. Çok sayıda imale, zihaf yapmıştır. Türkçeyi aruza uydurma konusunda pek başarılı olduğu söylenemez. Bununla birlikte Şair Adni divandaki gazellerinin bazılarında devrindeki inançlara, gündelik hayata dair ipuçları vermektedir. Ayrıca günlük konuşma diline yakın ifade tarzında halkın dilindeki deyimlerden de ustalıkla yararlanmasını bilmiştir.

Şair Adni'nin eserini meydana getirdiği devir, Eski Anadolu Türkçesinin son dönemine (13-15 yy.) rastlamaktadır. Türkçe, Eski Anadolu Türkçesinden sonra Klasik Türkçe özelliği kazanacaktır. Adni divanı bu bakımdan son derece önem taşımaktadır.

Adni divanı, gerek Eski Edebiyatımızın kuruluş devrinden Klasik döneme geçiş dönemi ürünü olması, gerekse de dil yönünden Eski Anadolu Türkçesinden Klasik Türkçeye geçişi bünyesinde barındırması bakımından kıymeti haiz bir eserdir.

Divanında yer alan şiirlerin vezinlerindeki ve cümle kuruluşlarındaki küçük aksaklıklar onun üst düzeyde bir şair olmadığı kanısını uyandırır da kelimelerin anlam inceliklerini iyi değerlendirmesi, konuşma dili havasında rahat yazması ve ortak kültür değerlerinden deyimlere fazlaca yer vermiş olması dikkati çeken özellikler arasında yer almaktadır.⁶

Adni Divanı Hakkında Yapılan Çalışmalar

1. Şair Adni hakkında ilk çalışmayı Ayşe Meserret Diriöz yapmıştır.⁷ Tez; İçindekiler, Başlarken, Hayatı, Edebi Şahsiyet, A-Nesri, B-Farsça Şiirleri, C-

---

⁵Kemal Yavuz, "Fatih Devrinde Türk Dili ve Edebiyatı", **Fatih ve Dönemi**, Ed; Necat Birinci, İstanbul, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, 2004, s. 329-353.

⁶ A. Atilla Şentürk-Ahmet Kartal, **Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2004, s.188-189.

⁷ Meserret Diriöz, **Adni (Mahmud Paşa-yı Veli), Hayatı ve Edebi Şahsiyeti**, İ.Ü.E.F., - Yayınlanmamış- Mezuniyet Tezi, Demirbaş nr. 1356, 1945-1946.

Türkçe şiirleri, Vesikalar, Bibliyografya başlıklarını taşımaktadır. Tez toplam 71 sayfadan meydana gelmektedir. Bu çalışmada Adni Divanı'nın metni oluşturulmamıştır. Ancak üç tane Adni Divanı yazmasından bahsetmektedir. Yazar genel olarak şair Adni'nin nesri, Farsça şiirleri ve Türkçe şiirleri üzerinde durmuştur.

Adni'nin nesrinin İ.Ü. Kütüphanesindeki divanın üçüncü kısmında yer alan altı tane Farsça mektuptan ibaret olduğunu belirtmektedir. Başlangıç ve hatimleri Farsça yazılmış, çok münşiyane olan bu parçaların bilhassa sonuncusunda bir iki parçada Arapça şiirin mevcut olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Adni'nin nesirle meydana getirdiği eserlerin sadece bu olmayacağı görüşündedir. Farsça şiirleri kısmında Adni'nin üç yazma divanda yer alan Farsça şiirlerinin sayısını verir. Adni'nin Zahir-i Faryabi'ye yazdığı bir nazireyi Zahir-i Faryabi'nin şiiri ile karşılaştırır ve kendi görüşüne göre Mahmud Paşa'nın kasidesinin Zahir-i Faryabi'den daha kuvvetli olduğunu söyler. Adni'nin Hafız-ı Şirazi'ye olan nazirelerinden birkaç gazelin matla beyti ile Hafız-ı Şirazi'nin şiirlerini karşılaştırır. Türkçe şiirleri kısmında ise Adni'nin Türkçe şiirleri hakkında görüşlerini belirtmektedir. M. Paşanın muasırı bulunan diğer şairlerden hiç de aşağı olmadığını söyler Onda eski edebiyatımızın bütün mazmunlarına rastlamanın mümkün olduğunu belirtir. Tezin Vesikalar kısmında ise Mahmut Paşanın yer aldığı tarihi vesikalar ve Mahmut Paşanın bu vesikalarda ne şekilde yer aldığı verilmiştir. Son kısım ise Bibliyografya başlığını taşımaktadır.

2. İkinci çalışma Bercis Miskioğlu'nun bitirme tezidir.⁸ Tez; Önsöz, M. Paşanın Biyografisi ve Siyasi Hayatı, M. Paşanın Menkıbevi Hayatı, M. Paşaya Ait Üç Divan Hakkında Malumat, Divanın Metni, Metin Tahlili, Netice ve Bibliyografya başlıklarını taşımaktadır. Tez toplam 133 sayfadır. Tezin Metin Tahlili bölümü; I. Edebiyat Bakımından ve II. Dil Bakımından olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Divan metnini oluştururken üç nüshadan yararlanmıştı. Bunlar: Millet Ktp., Ali Emiri, Manzum Eserler, nu. 278, Millet Ktp., Ali Emiri, Manzum Eserler, nr. 279, İstanbul

---

⁸ Bercis Miskioğlu, **Adni Divanı**, İ.Ü.E.F.,-yayımlanmamış- Mezuniyet Tezi, Demirbaş nr.2123, İstanbul, 1951.

Üniversitesi Ktp., nr. T.Y. 1962. Divan metnini oluştururken esas nüsha olarak İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan nüshayı seçmiştir.

3. Üçüncü çalışma ise Doç. Dr. Bilal Yücel tarafından yapılmıştır. Birinci bölümden önce Önsöz, Giriş, Mahmud Paşa ve Zamanı(I. Genel Durum ve II. Mahmud Paşa), Metni Kurarken Tutulan Yol başlıkları yer almaktadır. Birinci bölüm “Divan” başlığını taşımaktadır. Burada Adni divanı çeşitli nüshalardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Yine burada İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindeki nüsha esas olarak alınmıştır. İkinci bölüm ise “Dil ve Üslup Notları” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Adni Divanı dil ve gramer bakımından incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Ekler Dizini ve Sözlük-Dizin yer almıştır.

Nüshaların Tanıtılması

Ahmet Akosman Kütüphanesi Nüshası

Bu nüsha Ahmet Akosman Beyefendinin hususi kütüphanesinde bulunan bir nüshadır. Bu nüshanın başında “Dīvān-ı Māhmūd Pāšā” ibaresi yer almaktadır. Daha sonra Farsça kaside ve gazeller yer almaktadır. Nüshanın 9b kısmından itibaren Türkçe kaside yer almıştır. Ayrıca bu kasidenin bir başlığı bulunmaktadır. Ancak elimizdeki nüshanın fotokopisinde bu başlık okunamamaktadır. Nüshanın 11b kısmında Türkçe gazeller “Zülfüne beñzer gerü meşşāt olmışdur sabā/ Kim ayaguñda dil ü cānlar yatur olup hebā” beyti ile başlayıp “Yüzüñi görmedin ‘Adnī ölürse/Senüñ boynuñadur ey dost kanı” beyti ile bitmektedir. Türkçe kaside ve gazeller arasında yer yer Farsça gazellerin yer aldığını görmekteyiz. İçinde en çok şiir barındıran nüsha bu nüshadır. Bu nüshada 1 kaside ve 94 gazel bulunmaktadır. Bu nüshada diğer nüshalarda olmayan 52. Gazel bulunmaktadır. Bu nüshada gazellerden önce başlıklar yer almaktadır. Ancak fotokopide silik çıktığı için okunamamaktadır. Bu nüsha kısaltma olarak “Ö” olarak adlandırılmıştır.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nüshası T.Y. 1962

Türkçe Divanlar Kataloğunda bu nüshada; 1 kaside, tertipsiz 98 gazel, yine

tertipsiz Farsça 45 gazel, 21 Farsça beyit ve Paşanın mensur makalelerinin bulunduğu belirtilmektedir.⁹ Yukarıda belirtildiği üzere 98 Türkçe gazel değil, bu nüshada 93 Türkçe gazel bulunmaktadır. İlk önce kaside yer almaktadır. Türkçe gazeller “Şekerüñ zehresini şehd-i lebüñ çāk eyler/ Kamerüñ çihresini mihr-i ruhuñ hāk eyler” beyti ile başlayıp “Nigār sırrını fāş itme ‘Adnī düşmene kim/ Degül zamāyir-i erbāb-ı kīne mahrem-i rāz” beyti ile bitmektedir.

“Yk:46, öç: 160x100-116x65, st:13, yz: talik, bk ve cl: yıldız, kt: abadi taklidi, ct: altı meşin, üstü ebri kaplı, kitaplık mührü basılıdır.”¹⁰

Mısır Nüshası

Bu nüshanın baş tarafında “Dīvān-ı ‘Adnī Fātih Sultān Muhammed” ibaresi yer almaktadır. Bu nüshanın ilk kısmında 2 Farsça kaside ve Farsça 13 gazel bulunmaktadır. Ardından Türkçe kaside ve gazeller gelmektedir. Türkçe gazeller “Fi-Harfı Elif” ibaresi ile başlamaktadır. Türkçe gazeller “Zülfüñe beñzer gerü meşşāt olmışdur sabā/ Kim ayaguñda dil ü cānlar yatur olub hebā” beytiyle başlayıp “Yüzüñi görmedin ‘Adnī ölürse/Senüñ boynuñadur ey dost kanı” beyti ile bitmektedir. Bu nüsha diğer nüshalara göre bir hayli eksik bir nüshadır. Bu nüshada Türkçel kaside ve 58 gazel yer almaktadır. Bazı beyitlerin baş tarafları silik çıktığından dolayı okunamamaktadır. Bu beyitlerin sayısı çok azdır. Bu nüshada diğer nüshalarda olmayan hiçbir gazel ya da kaside yoktur. Bu nüshanın sonunda Sa’dī divanı yer almaktadır.

Hacı Kemal Nüshası

Eğridirli Hacı Kemal (Beyazıd 5782) tarafından yazılan Cami’ün-nezair’de 1 kaside ve 47 gazel bulunmaktadır. Hacı Kemal nüshasının en önemli özelliği diğer nüshalarda bulunmayan 96. gazelin Hacı Kemal nüshasında bulunmasıdır.

⁹ MEB, **İstanbul Kitaplıkları Türkçe Yazma Divanlar Katalogu**, c. I, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1947, s. 28.

¹⁰ A.e.

Ali Emiri Efendi Manzum Eserler(Millet Ktb.) 278.

Bu nüshada İstanbul Üniversitesi Ktb. T. 1962 nüshasına göre daha az gazel bulunmaktadır. Türkçe Yazma Divanlar Katalogu Cilt I. S. 28’de 71 Türkçe gazel olduğu belirtiliyorsa da bu nüshada 1 kaside ve 70 gazel vardır. Türkçe gazeller Ey gözüm gün yüzine rüşen nazar kıl dāyimā/ Līkin ol çeşm-i siyāhından hazer kıl dāyimā beytiyle başlayıp ‘Adnīyā şīrīn lebin algıl dehānuña müdām/ Gerçi cānın agzına almak kişi āsān degül beytiyle bitmektedir. Ayrıca nüshanın ilk kısmında Farsça kasideler ve gazeller vardır. Nüshanın iç kapağında nüsha ve Adni hakkında çok kısa bir bilgi verilmektedir. Nüsha hakkında verilen bilgiler arasında nüshanın numarası(278), müellifi (Mahmud Paşa), kitabın adı(divan), cilt adedi(I), eserin mevzu’u (Farsça ve Türkçe şiirler), eb’adı(170x108-113x64), sayfa adedi(78 s.), yazının nev’i (ince talik) bulunmaktadır. Ayrıca nüshanın iç kapağında Süleymaniye Kütüphanesi mikrofilm arşiv no(722) da yazılıdır.

“Yk:39, ölç: 170x110-113x65, st:13, yz: talik, bk: lacivert zemin üstüne hafif ve ince yaldızlı, cl ve szb: yaldız, kt: abadi, ct: siyah meşin, istampa yaldızlı, şemseli ve köşebentli. Baş tarafta Ali Emiri’nin mührüyle ayrıca üç mühür basılı ve bazı beyitlerle bir fetva sureti ve temellük kaydı yazılıdır.”¹¹

Ali Emiri Efendi Manzum Eserler (MİLLET KTB.) 279

Bu nüshada sadece Türkçe kaside ve gazeller yer almaktadır. Kasidenin yer aldığı sayfada “Dīvān-ı Māhmūd Pāşā-yı Velī Rahmetullahi ‘Aleyh” ibaresi yazılıdır. Bunun altında da “Kasīde Der-Hakk-ı Fātih Sultān Muhammed Gāzī” ibaresi yer almakta ve sonra kaside gelmektedir. Yine burada dört tane mühür vardır. Kasidenin bittiği yerde Millet Genel Kütüphanesi ibaresi vardır ve bu ibarenin altında Kısım(A.E. Manzum), Eski Kayıt No(279), Yeni Kayıt No, Tasnif No vardır. Bu kaydın karşı tarafında ise “Gazeliyāt” ibaresi yer almaktadır. Gazeller; “Zülfüne beñzer gerü meşşāt olmışdur sabā/ Kim ayaguñda dil ü cānlar yatur olub hebā” beytiyle başlayıp “Yolında başuñı vir ‘Adnīyā nasihāt işit/ Sa‘ādet ol kişinñ kim cihānda söz tutdı” beyti ile bitmektedir. Türkçe Yazma Divanlar Katalogunda bu

¹¹ A.e.

nüshada 1 kaside ile 72 gazel olduğu belirtilmiştir. Ancak bizim tesbitimize göre bu nüshada Fâtih Sultân Mehmet övgüsünde bir kaside ve 71 gazel yer almaktadır. Bu nüsha tamir görmüş ve silinti, kazıntı olmuş bir nüshadır. 13. Gazelin ilk üç beyiti aynı sayfada yer almış, diğer beyitler ise bir arka sayfada yer almıştır. 42. Gazelin ilk beş beyti aynı sayfada, diğerleri ise farklı sayfada yer almıştır. 63. gazelin 3-9. beyitleri, 1. ve 2. beyitlerinden farklı sayfada ve daha önce yer almıştır. Müstensih bu yer değişikliklerini notlarla gazelin yanında göstermiştir.

Divan Metninin ve Benzetmelerin Oluşturulması

Özel nüshada, diğer nüshalara göre daha fazla şiir yer alması bakımından divan metnini oluştururken özel nüsha esas alındı.. Ancak bu nüshada anlam ve vezin bakımından beyitle örtüşmeyen kelimelerin yerine diğer nüshalarda bulunan kelimeler alınmıştır.. Diğer nüshalarda bulunan nüsha farkları aşağıda dipnot olarak verilmiştir. Kaside metni, esas olarak İstanbul Üniversitesi nüshasından alınmıştır. Çünkü Özel Nüshada bulunan kaside metninin beyitlerinin yerleri değişmiş ve eksik haldedir. Her beytin, anlam inceliklerine de dikkat ederek, bugünkü Türkçeye çevrilmiş halini de verdik.

Divanda yer alan benzetmeler sadece teşbih sanatına göre tespit edilmiştir. Divanda yer alan benzetmeler tespit edilirken istiare sanatı göz önünde bulundurulmamıştır. Divanda bulunan benzetmeler; benzeyen, kendisine benzetilen ve benzetme yönü şeklinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle divanda bulunan benzetmelerin benzetme yönü, benzeyenle kendisine benzetilen arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Divanda yer alan benzetmelerin daha iyi anlaşılabilmesi için benzetmeler arasında bölümlendirmeye gidilmiştir. Böylece divanda yer alan benzetmelerin ne yönde olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

Tezimizin üçüncü kısmında ise Adni divanında yer alan benzetmelerin alfabetik dizini yer almaktadır. Alfabetik dizin yapılırken; benzeyen unsurlar dikkate alınmıştır. Ayrıca birden çok benzeyen unsur varsa, hangi unsurun adı daha çok

geçmişse ona göre isimlendirme yaptık. Örneğin; boy, kadd, kamet isimlerinden daha çok “kadd” ismi geçtiği için bu benzeyen kavramları “kadd” başlığı altında toplamayı uygun gördük. Diğer benzeyenler arasında da bu düzenlemeyi yaptık.

BİRİNCİ BÖLÜM ADNİ DİVANI

KASİDE

Feilâtün feilâtün feilâtün feilün
++-- ++-- ++-- ++--

- 1 Subh-dem ‘urs-ı bahār içre zemān pīre-zeni
Bezedi dürlü şükūfeyle ‘arūs-ı çemeni
Zaman kocakarısı, sabah vakti baharın(hazırladığı) düğün yemeğinde yeşillik
gelinini çeşitli çiçeklerle süsledi.
- 2 Gül-i ter yüzine pinhānī nazar kılmagıçun
Kasr-ı sīmīnden açar revzene gör yāsemeni
Yasemini gör ki, taze gülün yüzüne gizlice bakmak için gümüş köşkten
pencere açar.
- 3 Çeşm-i nergis zarar itmemeğiçün hatmi dakar
İdünüp gerdenine levh ‘akik-i Yemen’i
Nergisin gözü zarar vermesin diye hatmi çiçeği, Yemen akikini levha edininip
takar.
- 4 Gül-i ter nāhūn-ı hār ile yüzün tırmaladı
Subhdem dişledi şebnem çü leb-i nestereni
Sabah vakti çiğ tanesi nesterenin dudağını dişleyince, yeni açmış gül
(kıskançlıktan) diken tırnağıyla yüzünü tırmaladı.
- 5 Semen-i sīm-beden gül yüzini yumagıçun
Sebzede nergis elinde dutar altun legeni
Gümüş bedenli yasemin yüzünü yıkasın diye, nergis yeşillikler arasında elinde
altın leğen tutar.
- 6 Kīse-yi gonceye mühr urdı anuñçun şeh-i gül
Ki zer ü la‘lin ugurlamaya gülşen dikeni

-
1. ‘arūs-ı çemeni: zemīn ü zemeni M1.
  2. sīmīnden: sīminden M3HK.
  4. nestereni: yāsemeni M1M2.
  5. sebzede: sebzede M1M2HK, dutar: tutar ÖM3.
  6. urdı anuñçun:urduğıçun HK, Zer ü: zer M1, ki zer ü: gözedür HK, ugurlamaya: ugurlamaya HK.

Gül padişahı gül bahçesinin dikenini altın ve lal taşlarını çalmasını diye goncanın kesesine mühür vurdu.

7 Jāle düşdükde seher lāleye san dilberdür
Kim dakar zīnetiçün gūşına dürr-i ‘Aden’i
Seher vaktinde laleye çiğ tanesi düşünce, sanki ziynet için kulağına Aden incisi takan bir dilbere benzer.

8 Çünkü bahri bigi yüzmek dilemez lāle niçün
Su kenarında durur başa sarıp pīreheni
Madem gelincik çiçeği bahri gibi yüzmek istemiyor, ne diye gömleğini başına sarıp su kenarında duruyor?

9 Oluban bencileyin bād-ı sabā āşüfte
Dost kohusın alam diyü tolaşur semeni
Saba rüzgarı, benim gibi perişan olup dostun kokusunu alayım diye yasemini dolaşır.

10 Ol temāşāyā nazar kılup okırdı gördüm
Süzıla bu gazeli bülbül-i şīrīn-sūhanı
Tatlı sözlü bülbülü, o manzaraya(gösteriye) bakıp bu gazeli yanıp yakılarak okurken gördüm.

11 Görmeyelden berü sen gül-ruh u gonca-deheni
Dil ü cān bülbülünün dār-ı hazendür vatanı
Sen gül yanak ve gonca ağzı görmeyeliden beri gönül ve can bülbülünün vatanı hüznler evidir.

12 Çün semen yüzüne öykündi sabā ol deñlü
Çüb-ı ter urdı ki hep gülgül olupdur bedeni
Yasemin senin yüzüne benzemeye çalıştığı için saba rüzgarı taze değnekle o kadar(çok) vurdu ki, yaseminin vücudu kızarmıştır.

13 Leb ü zülfün gamıla öleni zemzemle yuyup

---

7. düşdükde:düşünde M1M2, düşdikçe HK, kim:ki M1M2M3HK, dakar:takar Ö.

8. durur: turur M3ÖHK.

9. bencileyin bād-ı sabā : bād-ı sabā bencileyin M3, kohusın: kokusın HK, semeni: çemeni HK.

11. bu beyit Ö’de yok.

12. çün: çü Ö, semen: sabā M1M2, yüzüne:yüzine M2.

Perde-yi Mekke'den itmek gerek aña kefeni
Senin dudağının ve saçının gamı ile öleni zemzemle yıkayıp ona kefeni Mekke
perdesinden yapmak gerekir.

14 Çün lebünden şeker ugurladı şîrînlîk anı
Asdılar düzd bigi boynına dakup reseni
Şîrînlîk, senin dudağından şeker çaldığı için onu hırsız gibi boynuna ip takıp
astılar.

15 Gonca-veş çāk-ı kabā itmişem ü yaşımı cūy
Görelî sen yüzi gül serv-i semen-pîreheni
Sen yüzü gül(gibi olan) yasemin gömleklî selviyi gördüğümden beri gonca
gibi elbisemi yırtım ve gözyaşımı ırmak haline getirdim.

16 Dest-gîr olmuş iken 'âşık-ı üftâdelere
Pây-mâl itme ser-i zülf-i kecün gibi beni
Zavallı aşıklara yardımcı olmuşken, beni kıvrım kıvrım saçının ucu gibi ayak
altında çiğneme.

17 Ki dil ü cânı gözün gâret idüpdür nite kim
Düşmenün kalbini dehrün şeh-i leşker-şikenî
Dünyanın asker kırıcı padişahı, düşmanın kalbini yağmaladığı gibi senin
gözün de gönül ve canı yağmalamaktadır.

18 Āfitâb-ı felek-i 'izz ü meh-i devlet ü cāh
K'eyledi nūrıla rüşen bu zemîn ü zemenî
Yücelik feleğinin güneşi ile saadet ve itibar ayı, nuru ile(ışıyla) bu zaman ve
yeryüzünü aydınlattı.

19 Hân Muhammed kim anuñ 'adli sehâbı nemile
Tâzedür sebzegeh-i şer'-i Resûl-i Medenî
Medineli peygamberin şeriatının bahçesi Muhammet Hanın adaletinin
bulutunun nemi ile tazedir.

---

14. Çün: çü Ö, lebünden: lebinden M2, şîrînlîk: şîrînüñ Ö, bigi: gibi M3, diyü HK, dakup: takup Ö.

15. serv-i: serv ü M2.

16. kecün: kejuñ ÖHK, gibi: bigi M2HK.

17. Ki: ger M1M2, bu HK.

18. āfitâb-ı felek-i 'izz ü meh-i devlet ü cāh: Āfitâb ü felek ü 'izz ü meh ü devlet-hwāh Ö, felek-i:
felek ü M3, 'izz ü: 'izz-i M3, meh-i: meh ü M1M2M3, nūrıla: mihriye M1.

19. bu beyit Ö'de yok, sebze-geh-i: sebze bigi HK.

- 20 Rezm-i rüstem idicek alsa ele tîr ü kemân
Ugradur sehm-i kazâ vü kadere Tehmeten’i
Ele ok ve yayı alıp Rüstem gibi savaştığı zaman Tehemten’i(Zal oğlu
Rüstem’i) kaza ve kader okuna uğratar.
- 21 Düşmene ger dokına sengi kemân mühresinüñ
Tob-veş yıkar eger burcisa dahı bedeni
Eğer onun yayının mühresinin(camının) taşı düşmana dokunursa, (o
düşmanın) bedeni kale dahi olsa onu top gibi yıkar.
- 22 Terbiyet ger ide bir peşşeye kuvvet buluban
Götüre mür-sıfat zûrıla sad pîl-ten’i
Eğer sivrisineği eğitirsen kuvvet bularak yüz fil vücutluyu karınca gibi zorla
kaldırır.
- 23 Bîd-i huşke ire lutfi nesimi yaşarup
Şecer-i nahl bigi bite hemân-dem Peren’i
Kuru söğüt ağacına (o hanın) lutfunun nesimi ulaştığında Ülker yıldızı nahl
ağacı gibi yeşerip çabucak biter.
- 24 Hüsrevâ çarh günâh itdi meger işigüñe
Ki gelür gerdenine subh-dem atup kefeni
Ey padişah! Felek galiba günah işledi. Çünkü sabahleyin kefeni boynuna atıp
eşiğine geliyor.
- 25 ‘Adlüñ âvâzı zihî k’oldı revân tîr-sıfat
Dest-i meddüñ bükeli yâ bigi kadd-i fiteni
(Ey padişah!) Senin her yere uzanan elin, yay gibi fitneler (saçan) boyu
büktüğünden beri, ne hoş ki, adaletinin sesi ok gibi (her yere) gitti.
- 26 Düşmenüñ tıflını emzürdügi dem dāye-yi dehr
Zehr-i mār olur anuñ sedy içinde lebeni
Dünya dadısı düşmanın çocuğunu emzirdiği zaman onun memesindeki sütü
yılan zehri olur.

---

22. ide bir: idesin Ü, peşşeye: şeyyihe ki M2, götüre: getire M1M2Ö.

23. bigi:gibi HK, Pereni: بونی M2, bedeni Ö, bedeli M3.

24. subh-dem: subhdan ÜÖ.

25. meddüñ: kahruñ M1M2ÖHK, قدرک M3, bigi: gibi M3, fiteni: fikeni Ö.

26. emzürdügi: emzürdügi M2, sedy: سودی M1M2.

- 27 Hasmuñuñ farkına ger gürzüñ ire tır bigi
Baş u ayağı belürmeye tola kan deheni
(Ey padişah!) Eğer gürzüñ düşmanın başına ok gibi ulaştığında (düşmanın)
başı ve ayağı belirmez, ağzı kan dolar.
- 28 Ger ‘adū gurbe-sıfat pençe ura sen şīre
Ölmedin mūş bigi gūr içi ola vatani
(Ey padişah!) Eğer düşman kedi gibi sen aslana pençe vurursa, ölmeden önce
vatani fare gibi mezar içi olur.
- 29 İtdügi hükmile Hak sini Süleyman-hātem
Bu ki rām ola senüñ emrüñe dehr ehrimeni
(Ey padişah!) Allah’ın seni hükmüyle Süleyman mühürlü yapması bu ki,
cihanın şeytanı senin emrine girmesidir.
- 30 Ol Hudā hakkıyıçun kim yogiken eyledi var
Ādem ü cinn ü melek ‘arş u zemīn ü zemeni
O Allah insanı, cinni, meleği, arşı, yeryüzünü ve zamanı yoktan var etti.
- 31 Bende ‘Adnī’nün ī şeh dilegi bu niçe kim
Şem‘-i ezhārıla zeyn ola zemīn encümeni
Ey padişah, kul Adnī’nin dileği; çiçeklerin mumu ile yeryüzünün yıldızlarının
süslenmesidir.
- 32 Ehl-i diller çemen-i ‘ālem içinde niçe kim
Kadd-i cānāneye teşbīh ideler nārveni
Gönül ehli kimseler,dünya bahçesi içinde narven ağacını sevgilinin boyuna
nasıl benzetirler?

---

27. hasmuñuñ: düşmenüñ M3, ire: ura M1M2, bigi: gibi HK, baş u: başı Ö, tolu: tola M2M3.

28. ura: ire M1M2, bigi: gibi M1M2M3.

29. itdügi: itdigi M2, itdi M3, hükmile: hükmüñle M3, ehremeni: امرهني M2, hatem: zemān M3.

30. zemīn: zemīni M1.

31. bende: bende-yi M3Ö, iy: eyā HK, bu: budur M1M2, niçe kim: nite kim HK, bu beyit M3’te 31a32b şeklindedir.

32. diller: dillere M1M2, niçe kim: nite kim HK, cānāneye: cānānıla M1M2, cānāna HK, teşbīh: teşebbüh HK, bu beyit M3’te 32a31b şeklindedir.

- 33 Sūsenūñ tīgına karşı niçe kim bagda gül
Sahn-ı pīrūze içinde duta la‘līn miceni
Bahçedeki gül, susenin kılıcına karşı firuze meydanda lalden siperi nasıl tutar?
- 34 Ebr-i nīsān nem-i bārānıla niçe kim ide
Gūşvāra sadefūñ gūşına dürr-i ‘Aden’i
Nisan bulutu, yağmurun nemi ile sadefin kulağına Aden incisini nasıl küpe
yapsın?
- 35 Eyleyüp devletile ‘ömrüñi pāyende hudā
Saña bağışlaya ol iki güher sīm-teni
(Ey padişah!) Allah ömrünü saadet ile sürekli eyleyip o iki gümüş tenli inciye
sana bağışlasın.

GAZEL 1

Fāilātūn Fāilātūn Fāilātūn Fāilūn

- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Zūlfūñe beñzer girü meşşāt olmuşdur sabā
Kim ayaguñda dil ü cānlar yatur olup hebā
Saba yine senin saçını süsleyen bir kadın olmuşa benzer. Çünkü senin
ayağında gönül ve canlar yok olup yatmaktadır.
- 2 Gönlüñile çünki yapduñ bu dil-i vīrānumı
Muhkem olısar bu kez kim sengile urduñ bina
Gönlün ile bu harap gönlümü yaptın. Bu kez(harap gönlüm) sağlam olacak.
Çünkü (bu harap gönlümü) taş ile yaptın.
- 3 Hāk-veş cānān yolında olmayan sabit-kadem
Yiridür ger bād bigi deng ü ser-gerdān ola
Sevgili yolunda (uğrunda) toprak gibi kararlı olmayan rüzgar gibi şaşkın
olsa yeridir.

33. niçe kim: nite ki HK, kim:- M3, pīrūze: firuze M3Ö, duta: tuta Ö, zerre HK.

34. gūşvāra: Gūşvār M1M2.

Ö’de beyit sırası: 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-12-13-14-15-16-17-18-24-25-26- 27-28-20-21-
22-23-29-30-32-31-33-34-35.

M3’te sadece 31. Beyit 31a32b, 32. Beyit ise 32a31b şeklindedir.

HK’de 29. beyit ile 30. beyit yer değiştirmiştir.

1. olmuşdur: urmuşdur M2.

3. bigi: gibi M1M2M3

- 4 Yüzünü ger şem‘a teşbîh eyledümise günâh
Yak beni pervâne bigi bu günâhiçün oda
Senin (aydınlık) yüzünü muma benzetirsem bu hatadır. Bu hata için beni
pervane gibi ateşte yak.
- 5 Serv-kaddüñ-veş nigārâ olmayan yoluñda rāst
Göreyin zülf-i kecüñ gibi yüzi olsun kara
Ey sevgili, senin yolunda (uğrunda) servi boyun gibi doğru olmayanın,
kıvrım kıvrım zülfün gibi yüzünün kara olduğunu göreyim.
- 6 Ay diler kim gün yüzünden hüsn ugurlaya gice
Anuñçun revzenüñden kasruña girer şehā
Ey padişah!Ay, güneş(gibi parlak) yüzünden güzellik çalmayı ister. Gece
(bunu engellemek için) senin pencereden sarayına girer.
- 7 Hatt ü haddüñ hasretinden ger ölürse ‘Adnī’ñüñ
Sini üzre bitiserdür lāle-yi mihr-i giyā
Eğer (Adni) senin (yanağındaki) ayva tüyelerinin ve boyunun hasretinden
ölürse Adni’nin mezarı üzerinde bitki sevgisinin lalesi bitecektir.

GAZEL 2

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün
- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Ey gözüm gün yüzine rüşen nazar kıl dāyimā
Līkin ol çeşm-i siyāhından hazer kıl dāyimā
Ey gözüm,(o sevgilinin) gün yüzüne daima açık şekilde bak; fakat siyah
gözünden daima sakın.
- 2 Yile baş koşmuş müselsel zülfine tolaşmagıl
Bu uzun sevdādan ey gönlüm güzer kıl dāyimā
Ey gönlüm, rüzgarla beraber giden müselsel saçına dolaşma. Daima bu uzun
sevdadan geç.

---

4. eyledümise: eyledügümiseM1Ü, günâh: hatā M2, beni:meni M2, bigi: gibi M1M2M3.

5. göreyin: göreyim M3, kecüñ: kejuñ M2.

7. lāle-yi mihr-i giyā: lāle ü mihr ü giyā M1, lāle-yi mihr ü giyā M2, lāle ü mihr-i giyā M3Ü.

1. līkin: līk M2.

- 3 Yüzi şem'ine yakışmak dileseñ pervâne-vār
Ey dil-i bî-çāre terk-i bāl ü per kıl dāyimā
Ey biçāre gönül, pervane gibi yüzünün mumuma yakışmak istersen kol ve kanadı daima terk et.
- 4 Ger yüzi 'aksin dilerseñ görmege ey cān gözi
Gülşen içinde güle rüşen nazar kıl dāyimā
Ey can gözü, eğer (sevgilinin) yüzünün aksini görmek istersen gül bahçesi içinde güle açık şekilde (iyice) bak.
- 5 Ey sanem saña nasīhat müdde'ī mi itdi kim
Göñlini 'aşıklarūñ zīr ü zeber kıl dāyimā
Ey put (gibi güzel sevgili), sana daima aşıkların gönlünü alt-üst etmeni, müddei (iddia sahibi) mi nasihat etti?
- 6 Çünkü cānān 'ışkına sayd olduñ ey dil çāre ne
Cevrine sabr eylegil yāhūd sefer kıl dāyimā
Ey gönül, sevgilinin aşkına av oldun. Çare ne? Sevgilinin eziyetine sabret ya da buralardan göç et.
- 7 'Adnīyā ger rāhat-ı dil diler iseñ dilberūñ
Gamzesi okına cānuñı siper kıl dāyimā
Ey Adni, eğer gönül rahatlığı istersen sevgilinin yan bakışının okuna daima canını siper et.

GAZEL 3

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün

- + - - - + - - - + - - - + -

-
3. yakışmak: yakışmış M1, dileseñ: dilersin M3.
4. ger: gün M2Ü, 'aksin: 'aksini M1.
5. göñlini: göñli M3.
6. dil: cān HK.
7. okına: okınıM1, ohlarına M2, cānuñı: cāñuña M1, cāñuñ M2.
(M3'te beyit sırası: 1-2-4-3-5-6-7)

- 1 Gönlümü dīvāne itdi zūlf-i pūr-sevdā-yı dost
Cānumı pervāne kıldı şem‘-i bezm-ārā- yı dost
Sevgilinin sevda dolu(siyah) saçı gönlümü divane etti. Dost meclisini
süsleyen mum ise canımı pervane (haline getirdi) kıldı.
- 2 Yollar üstüne düşüp her dem budur hāk olduğum
Ola kim nā-geh irişe yüzüm üzre pāy-ı dost
Yollar üstüne düşüp her zaman toprak olmamın sebebi şudur: Olur ki,
ansızın dostun ayağı yüzüme ulaşır.
- 3 Servden tābūt u gülden baña itsünler kefen
Öldüre çün şevk-i rüy u hasret-i bālā-yı dost
Benim için(bana) selvi ağacından tabut ve gülden kefen yapsınlar. Çünkü
sevgilinin boyunun hasreti ve yüzünü görmeyi istemenin arzusu beni öldürecek.
- 4 Cān u dil çāh-ı zenahdānda kalurdu çekmese
‘Anberīn zencīr uzadup zūlf-i müşg-āsā-yı dost
Sevgilinin misk gibi (siyah, kokulu) saçı, anber kokulu zincir uzatıp
çekmese can ve gönül çene çukurunda kalırdı.
- 5 Kaddi gibi togruydı va‘demiz līkin sıdı
Turre-yi tarrār bigi ebrū-yı kejrā-yı dost
Boyu gibi vademiz (sözümüz) doğruydu. Fakat sevgilinin yağmacı saçı gibi
olan eğri kaşı (bu sözü) bozdu.
- 6 Ber yirine ‘ışk nārın virici bir servdür
Gülsitān-ı hüsn içinde kāmēt-i ra‘nā-yı dost
Sevgilinin güzel boyu, güzellik gül bahçesinde meyve yerine aşk ateşini
veren bir servidir.
- 7 İntizaruñ zahmına urmazsa vuslat merhemi
Öldüriser ‘Adnī’yi şevk-i ruh-ı zībā-yı dost

---

1. itdi: kıldı M1M2, kıldı: itdügi M1, bezm-ārā: cem‘-ārā M2.
2. üstine: üstinde M2, nā-geh: bir gün Ü, yāy-ı: pāy-ı M1M2M3Ü.
4. bu beyit Ü’de tekrar yazılmış.
5. gibi: bigi M1, turre-yi tarrār: bülbül-i gül-püşı Ö, bigi: gibi M2M3.
7. intizaruñ: ayrılıguñ M1M2M3Ü, urmazsa: vurmazsaM1M2, merhemi: merhemimM3Ü,
zībā-yı: bālā-yı Ü.
M1M2M3’te beyit sırası: 1-2-3-4-6-5-7.
Ü’de beyit sırası: 1-2-3-4-4-5-7

İntizarın(bekleme) yarasına kavuşma merhemini sürmezse sevgilinin güzel yanağının arzusu Adniyi öldürecek.

GAZEL 4

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Mihrüñile āhum ey meh-rū Süreyyā'dan geçer
Eşk-i çeşmüm katresi mevc urdı deryādan geçer
Ey ay yüzlü(sevgili), ahım senin sevgin ile ta Süreyya yıldızından geçer.
Gözyaşımın damlası ise dalgalanıp deryadan geçer.
- 2 Āh kim kılmadı cānā göñlüne nālem eser
Gerçi dirler āh-ı 'āşık seng-i hārādan geçer
Ey can(gibi kıymetli sevgili), her ne kadar aşıkların ahının sert taştan geçtiğini söylerse de, yazık ki, inlemem senin gönlüne işlemedi.
- 3 Açılır cān gülşeninde gonca-yi şādī ne dem
Kim lebūñ fikri dil-i pür-hūn-i şeydādan geçer
Mutlu gonca, can gülşeninde açıldığında senin dudağının düşüncesi çılgın ve kanlı gönülden geçer.
- 4 Nişter-ı gamzeñ niçün 'āşık kanın döker didüm
Didi kasdile maraz kim ola sevdādan geçer
Yan bakışının neşteri niçin aşık kanını döker, dedim. Kast ile dedi i:Hastalık, sevdadan geçer.
- 5 Lāle-haddünde 'arak gördükçe cānā dir gönül
Āb-ı güldür kim süzilüp sürh-ı vālādan geçer
Ey can (gibi kıymetli sevgili); gönül, senin lale yanağında ter gördüğünde:
“(sanki) gül suyu süzilüp sürh-i valadan geçiyor.” der.
- 6 Geçdügince āb-ı çeşmümden hayāl-i zülf-i dost

---

3. pür-hūn-ı: pür-hūn u M1HK.
4. didi: der Ü, maraz: meger HK, ola:olsa M1.
5. cānā dir: dir cānā M1, göñül: gören M3.
6. āb-ı: eşk-i M2HK.

San neheng-ı nıl-gündür oynayup mādān geçer
Sevgilinin saçının hayali gözyaşından geçtiğinde sanki siyah timsah
oynayarak sudan geçer.

- 7 Dilberā ger hāk-ı pāyuñ gire ‘Adnī destine
Cān u ya devrān nedür firdevs-i a‘lādan geçer
Ey sevgili, eğer senin ayağının toprağı Adni’nin eline geğerse,(Adni için) can
veya zaman(dan geğmek) nedir?(Adni o zaman) yüce cennetten geçer.

GAZEL 5

Mefülü failätü mefālü Fāilün
- - + - + - + + - - + - + -

- 1 Kaddüñ hırāmı tūbiye hayret virüp-durur
Haddüñ gül-i cināna hacālet virüp-durur
Senin boyunun yürüyüşü tubayı hayrete düşürmüştür. Yanağın ise cennet
gülünü utandırmıştır.
- 2 Meh gün yüzünle da‘vī-yi hüsn itse vechi yok
Çün hatt yazup ‘izāruña hüccet virüp-durur
Ayın senin güneş(e benzeyen parlak) yüzünle güzellik davası etmeye yüzü
yok. Çünkü yazı yazıp yanağına delil vermiştir.
- 3 Güm kılsa cānı şehd lebüñden diler göñül
Şīrīn degül mi sanki emānet virüp-durur
Gönül, canı kaybetse bal dudağından ister. Şirin değıl mi? Sanki emanet
vermiştir.
- 4 Dīvāne dil belā-yı gamuñdan figān ider
Bilmez ki Tañrı aña ne ni‘met virüp-durur
Deli gönül, senin gamının belasından inler. Bilmez ki, Tanrı ona ne (büyük)
nimet vermiştir.
- 5 Bir demde biñ ölüye hayāt-ı ebed virür

---

7. nedür: n’olur M1M3ÜHK.

1. tūbiye: tūbāya M2Ü,

2. ‘izāruña: ‘izārına M1M2.

3. lebüñden: lebinden M1Ü, sanki: sankim Ü.

4. Tañrı aña : aña Tañrı Ü, ne ni‘met: - ni‘met M2.

Kevser lebüñe hak ne kerāmet virüp-durur
Bir anda bin ölüye sonsuz hayat verir. Allah, Kevser (gibi şifalı) dudağına ne
(büyük) keramet vermiştir.

6 Gam leşkeri ziyān ide mi çünki yā kaşuñ
Gamzeñ okını cāna ‘alāmet virüp-durur
Gam askeri yıkım (ziyan) yapar mı?Çünkü yay kaşın, gamzenin okını cana
nişan (iz) olarak vermiştir.

7 ‘Adnī hadeng-i gamzesin añdukça cān virür
Allāh aña ne turfe mahabbet virüp-durur
Adni, sevgilinin yan bakışının okunu hatırladıkça can verir.Allah ona ne
tuhaf sevgi vermiştir.

GAZEL 6

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün

- + - - - + - - - + - - - + -

1 Her seher dilden bu remzi bülbül-i gūyā geçer
Cām-ı mey nūş eyle kim devr-i gül-i hamrā geçer
Şakıyan bülbül, her sabah gönülden bu remzi (işareti) geçirir. Şarap
kadehi(şarap) iç ki, kırmızı gül(ilkbahar) devri geçer.

2 İtdügince yüzüñ ayına nazar göñlüm bigi
Kendüden bī-hūş olup mihr-i cihān-ārā geçer
Cihanı süsleyen güneş, gönlüm gibi yüzünün ayına baktıkça kendinden
geçip gider.

3 Kirpügüm üstinde yaşum sāhil-i çeşmümde san
Merdüm-i mellāhdur kim sāl idüp deryā geçer
Kirpiğim üstündeki yaşım, sanki gözümün sahilinde sal yapıp denizi geçen
bir gemi adamıdır.

4 Öykünelden gün yüzine hacletinden her gice
Şehr-i cānāndan kamer ugru bigi tenhā geçer

---

6. okını: okına M2.

7. turfe: tuhfe M2Ü.

3. san: sal M2, ger HK,mellāhdur: mellāhdurur HK.

4. yüzine: yüzüne HK, kamer:kaçar HK, ugru: ugrı Ü, bigi: gibi HK.

Ay, güneş(e benzeyen parlak) yüzüne benzemeye çalıştığından beri, sevgilinin şehrinden her gece utancından hırsız gibi yalnız olarak geçer.

5 Yüzi tábından-durur bīmār olduğu gözi
Lā-cerem çok yatsa günde merdüme germā geçer
Gözünün hasta olması yüzünün hararetindedir. Şüphesiz (insan) güneşte çok yatsa insana sıcaklık geçer.

6 Gamzeñ okın cāna urduñ eyle mi kanı dile
Sizüñile biz kaluruz bu dahı cāna geçer
Ey sevgili! Sen yan bakış okunu canıma vurdun, peki hani gönle? Sizinle biz kalırız, bu bile (gamze oku) cana geçer(deler).

7 Nazm u nesre ‘Adni’ya meşgul olursañ n’ola kim
Ehl-i ‘irfan devridür eş’ārıla inşā geçer
Ey Adni, nazım ve nesirle meşgul olursan buna şaşılır mı?(Bu zaman) irfan ehlinin zamanıdır. (Bu zamanda) şiir ve düz yazı geçer(lidir).

GAZEL 7

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün
- + - - - + - - - + - - - + -

1 Kanda kim yüz nazıla bir dil-rübā cānān kopar
Çevre yanından hezārān nāle ü efgān kopar
Nerede yüzlerce naz ile gönül kapan bir sevgili görünse, çevresinde binlerce inleme meydana gelir.

2 Yād idüp āh itdügümce zülf-i ‘anber-bāruñı
Dūd-ı āhumdan hevāda ebr-ı müşg-efşān kopar
Anber saçan saçını anıp ah ettiğimde ahımın dumanından havada misk saçan bulut görünür.

3 Milk-i dil sahrālarında derdüñile āh kim
Leşker-i gam ayagından gerd-i bī-pāyān kopar

---

6. eyle mi: eyleme HK, dile: şehā HK, sizüñile: sineñile M2

7. devridür: devri Ö.

1. yüz: bir ÖHK, yanından: yanında M1M2.

2. ‘anber-bāruñı: ‘anber-bāriñı M2.

Ah ki, senin (aşkının) derdinden gönül ülkesinin sahralarında gam askerinin ayağından sınırsız toz ortaya çıkar.

4 Zülfünü gelse hayali çeşmüme āh eylerem
Lā-cerem deryā kararur ilk bād andan kopar
Senin saçının hayali gözüme gelse ah ederim. Şüphesiz deniz(in üzeri)
kararır. İlk rüzgar ondan (sonra) ortaya çıkar.

5 Ka‘be-yi kūyuñda āh itdükçe yaşlar dökdüğüm
Tañ degül bād esdügince kıbleden bārān kopar
Senin kabe gibi kutsal olan makamında ah ettikçe gözyaşı dökmeme
şaşılmaz. Çünkü rüzgar estiği zaman kible tarafından yağmur yağmaya başlar.

6 Zülf-i kāfir-kīşi sevdāsıyla cān virmeyen
Rüz-ı mahşerde yüzi kara vü bī-īmān kopar
Kafir kişinin saçının sevdasıyla can vermeyen, mahşer gününde yüzü kara ve
imansız olarak ayağa kalkar.

7 Gülşeninde yüzünü yaşuñ bitürdi hattını
‘Adniyā bārān çoğ olsa sebze-yi bostān kopar
Ey Adni, yüzünün gül bahçesinde ayva tüyelerini gözyaşın bitirdi. Yağmur
çok olsa bahçenin yeşilliği ortaya çıkar.

GAZEL 8

Mefülü fāilātü mefāilü Fāilün

- - + - + - + + - - + - + -

1 Nāzükliğı güle ruh-ı zībāsı öğredür
Serve salınmağı kadd-ı bālāsı öğredür
Güle nazik olmayı hoş yanağı öğretir. Serviye salınmayı yüksek boyu
öğretir.

2 Bir serv-i lāle-‘arız u gül-çihredür k’anuñ
Şürıdelığı bülbüle şeydāsı öğredür

---

5. dökdüğüm: dökdiğüm M2.

6. zülf-i: zülf ü M2

7. sebze-yi : sebze vü M2.

1. kadd-i : kadd ü M1M2.

2. şürıdelığı : şürıdelıgi M1Ü, şürıdelügi HK.

Gül yüzlü, lale yanaklı bir servidir ki, onun çılgınlığı bülbüle aşıklığı öğretir.

- 3 Sordukça sırr-ı cānı lebinden dehān tutar
Ol dilbere bu şiveyi lālāsı öğredür
Dudağından can sırrını sordukça ağzını tutar(sır saklar.)O sevgiliye bu nazı mürebbiyesi öğretir.
- 4 Dil-hasteyem bu gün ki kıyāmet eserlerin
Cevrile cāna va‘de-yi ferdāsı öğredür
Hasta gönüllüyüm. Bugünkü kıyamet alametlerini cana eziyet ile (o sevgilinin) gelecek için verdiği söz öğretir.
- 5 Bahr-ı muhīt ‘ışkuñıla mevc urmagı
Bu kanlu gözümün yaşı deryāsı öğredür
Okyanusa senin aşkınla dalgalanmayı bu kanlı gözümün yaşının denizi öğretir.
- 6 Cādū gözi egerçi ki üstād-ı fitnedür
Zülfine sihri ebrū-yı kejrāsı öğredür
Her ne kadar cadı gözü fitne (çıkarmanın) ustası ise de saçına, sihir yapmayı eğri kaşı öğretir.
- 7 Vasfıyla dürr dişüñi eyā mihr-i mäh-rū
Pervine nazmı ‘Adni’nün inşāsı öğredür
Ey ay yüzlü güneş, inci (gibi parlak) dişinin övgüsüyle pervine nazmı Adni’nin inşası öğretir.

GAZEL 9

Mef āilün feilātün Mef āilün feilün
+ - + - ++ - - + - + - ++ -

- 1 Seher yüzine habibün çü zülf-i şām irişür
Şikār-ı mürğ-ı dilicün hezār dām irişür

3. dehān: dehen M1M2M3ÜHK.

4. bu beyit M2’de yok.

5. ‘ışkuñıla: derdüñile M1M2M3ÜHK.

6. gözi: gözün M1M2M3.

7. dür dişüñi: derd-i şevküñ M3, dişüñi: dişüñün M1M2M3Ü, dişüñ HK, mihr ü: mihr-i M1M2M3Ü.

Sabah vakti sevgilinin yüzüne akşam (gibi kara olan) saçını ulaştığında, gönül kuşunun avlanması için binlerce tuzak ulaşır.

2 ‘Aceb mi taze vü ter olsa zülf-i müşgînüñ
‘İzârüñ âbına çün-kim ‘ale’ d-devâm irişür
Misk kokulu saçın taze olsa buna şaşılır mı? Çünkü senin yanağının suyuna aleddevam (sürekli) ulaşır.

3 Müdâm göreyin ey cân ciğer kanın içsün
Ki saht-rû oluban leblerüñe cām irişür
Ey can, ciğer kanını içtiğini devamlı göreyim. Çünkü asık suratlı olup dudaklarına kadeh değer.

4 Hevâñ odında vücūdum türâb olırsardur
Revân olup çü gözünden dile sihâm irişür
Senin gözünden ok çıkıp gönüle ulaştığında senin aşkının ateşinde vücudum toprak olacaktır.

5 Serây-ı sîñede çün-kim gamuñ ola mihmân
Hezâr şevkile cân u gönüle kām irişür
Senin gamın gönül sarayında misafir olduğu zaman binlerce coşkununla can ve gönüle arzu ulaşır.

6 Benümle hem-kader olma rakîb eyle hazer
Vegerne bil ki saña añsızın kazâm irişür
Ey Rakip, benimle aynı kaderi paylaşma. Bundan sakın. Yoksa bil ki, sana ansızın kazam ulaşır.

7 Kaşuñ kemânına kurbân olursa ‘Adnî ne tañ
Çü gamzeñ okı añun bağrına müdâm irişür
Kaşının yayına Adni kurban olursa buna şaşılmaz. Çünkü senin yan bakışının oku onun bağına her zaman ulaşır.

GAZEL 10

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün
+ + - - + + - - + + - - + + -

2. müşgînüñ: miskini M1, ‘izârüñ: ‘izâr M1. 2. Beyit yok HK.

4. odında: odına M1. 4. Beyit yok HK.

6. benümle: menümle M2. Bil ki: bil ki

- 1 Şekerüñ zehresini şehd-i lebüñ çāk eyler
Kamerüñ çihresini mihr-i ruhuñ hāk eyler
Senin dudağının balı, şekerin çiçeğini parçalar. Yanağının güneşi ise ayın yüzünü toprak eyler.
- 2 Virmege lāyık olam diyü nişānın lebüñüñ
Dehenin gonce gül-ābile seher pāk eyler
Seher, senin dudağının izini vermeye layık olayım diye, goncanın ağzını gül suyu ile temizler.
- 3 Cüst ü cūy-i kadd-i servüñle yaşum çābükdür
Rāstı çok hareket merdümi çālāk eyler
Selvi boyunun araştırılıp sorulmasıyla gözyaşım hızlı akar. Doğrusu çok hareket gözbebeğini çevik hale getirir.
- 4 Zülfüñ ef'İsi dil ü cāna ne gam ger ura nīş
Ki lebüñ nūşı anuñ zehrini tiryāk eyler
Eğer saçının yılanı dil ve canı zehirlerse dudağının içilmesi onun zehrini panzehir haline getirir.
- 5 Degme 'ākil ne bilür gün yüzi māhiyyetini
Tal'at-ı Leyli'yi Mecnūn olan idrāk eyler
Değme (rastgele) akıl(o sevgilinin) güneş(e benzeyen) yüzünün özelliğini ne bilir! Leylanın güzelliğini ancak Mecnun olan anlar.
- 6 Gözlerüm cūy kenārında kıl ey serv karār
Nazar-ı āb-ı revān cānı ferah-nāk eyler
Ey selvi(boylu sevgili), gözlerimin ırmağının kenarında yerleş. (Çünkü) akarsuya bakmak canı sevinçli kılar.
- 7 Ay yüzüñ şevkine ser-geşte olan zerre-misāl
Kendüzin gün gibi tāk-ı ser-ı eflāk eyler
Ay yüzünün arzusuyla şaşkın olan zerre gibi, kendisini güneş gibi feleklerin başının tacı yapar.

---

2. olam: ola M2, dehenin: dehen M1, seher: seher ki M1.

3. cūy-ı: cūda M3, çok: hoş M1.

4. dil ü cāna ne gam ger: ne gam ger dil ü cāna HK.

5. 'ākil: gāfil Ü.

6. cūy: cūyı HK.

7. zerre-misāl : dürre-misāl M2, gibi: bigi M1.

- 8 Leb ü haddüñ gamıla lāle vü gül ‘Adnī gibi
Başına hāk koyup yakasını hāk eyler
Lale ve gül, Adni gibi senin dudağın ve yanağının gamı ile başına toprak
koyup yakasını toprak eyler.

GAZEL 11

Mefülü fāilātü mefāilü f āilün
- - + - + - + + - - + - + -

- 1 Ol serv-i lāle-çihre ki gonca- dehen durur
Bir mäh-ı mihr-i tal‘at ü nesrīn-beden durur
O lale yüzlü selvi ki gonca ağızlıdır.(O selvi)güzellik güneşinin ayı ve nesrin
bedenli(narin)dir.
- 2 Nergis gözi helāk ideli lāleyi aña
Sordugı dāg-ı derdile hünīn kefen durur
Nergis(gibi baygın) gözü laleyi helak ettiğinden beri (lalenin) ona(o
sevgiliye) sordugı, dert yarası ile kanlı kefendir.
- 3 Gülzār-ı hüsn içinde boyuñ mīve yirine
Virici ‘ışk nārını bir nārven durur
Senin boyun, güzelliğın gül bahçesinde meyve yerine aşk ateşini veren bir
narvendir.
- 4 Zülf-i benefşeñe bugün ey mäh-ı serv-kadd
Bālīn gülile lāle vü pister semen durur
Ey selvi boylu ay(gibi parlak sevgili), bugün menekşe (gibi kıvrım
kıvrımolan)saçına yastık gül ile laledir. Döşek ise yasemindir.
- 5 Bir hūr-ı dil-rübāyı yine ‘Adnī sevdi kim
Hulkı Hüseyin-i cān bigi hüsni Hasen durur
Adni, gönül kapan bir huriyi sevdi ki; (o hurinin) tabiati can Hüseyin’i gibi,
güzelliği ise Hasan gibidir.

---

8. lāle vü gül: lāle-sıfat(lāle vü gül ‘Adnī-sıfat(der-kenar)) M, gibi: bigi M3ÜHK, hāk: çāk
M1M2M3Ü

1. serv-i: serv ü ÖHK, tal‘at ü: tal‘at-ı M2.
2. dāg-ı derdile: dehr dāğıla M1M2M3ÜHK.
3. içinde -: içinde ki HK,nārını: bārını M1.
4. benefşeñe: benefşe kim HK, pister: nesrīn Ö.
5. hüseyin-i: Hüseyin ü M2M3HK, bigi: gibi M2HK.

GAZEL 12

Mef āilün feilātün Mef āilün feilün
+ - + - ++ - - + - + - + + -

- 1 Kaçan ki gün gibi ol serv-ı sīm-ber görünür
Sanavber üzre çıkup sanasın kamer görünür
Gümüş göğüslü selvi güneş gibi görüdüğü zaman, ayın çam ağacının
üzerine çıkıp görüdüğünü sanırsın.
- 2 Didüm mu‘abbire zülfini düşde gördüğümü
Didi yakında saña bir uzun sefer görünür
Saçını rüyada gördüğümü muabbire (rüya tabircisine) söyledim. (Rüya
tabircisi): “Sana yakında uzun bir yolculuk görünüyor.” dedi.
- 3 Miyānı rāzına heyhāt irişmedüm kılca
Ne deñlü dikkat idem nesne yok kemer görünür
Ne yazık ki, (ince) belinin sırrına kıl kadar ulaşamadım. Ne kadar dikkat
ettiysem de bir şey yok;(ancak) kemer görünüyor.
- 4 Müneccim işbu göz ü kaşı gün yüzünde görüp
Bu ay başında didi halka fitneler görünür
Müneccim, bu göz ve kaşı güneş(kadar parlak) yüzünde görüp “bu ay
başında halka belalar görünüyor.” dedi.
- 5 Ne yüzden itdi gözün sihri zülfüne ta‘līm
Ki cānlar almagıçun mār-ı heft-ser görünür
Gözün büyüyü saçına niçin öğretti? Çünkü (saçın) canlar almak için yedi
başı yılan görünüyor.
- 6 Rakīb özin görüben yārıla arama girür
Bu hayra irmeyesinün gözine şerr görünür
Rakip kendini görüp(kendini beğenip) sevgili ile arama girer. Bu hayra
ermeyesicenin gözüne şerr(kötü) görünür.

---

1. gibi: bigi M1.

2. uzun: uzak M1.

4. uşbu göz ü: ol gözle M2HK, göz ü: gözi Ü.

6. özin: özini M2ÜHK, görüben: görüp M2HK, yārıla arama girür: yārini arayugider HK,
irmeyesinün: irmeyenün: M3ÖHK, gözine: gözlerine M2ÖÜ.

- 7 Göyindi derdile pervâne-vâr dil-i ‘Adnî
Egerçi şem‘ bigi zâhirâ güler görünür
Her ne kadar görünüşte mum gibi güler görünse de Adnî’nin gönlü pervane
gibi dert ile yandı

GAZEL 13

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Zâhir oldukça yüzün mihrinden ey meh nûrlar
Tagılır zülfün bigi ol dem şeb-i deycûrlar
Ey ay (gibi parlak sevgili), yüzünün güneşinden ışıklar görüldüğü zaman
karanlık akşam saçın gibi dağılır.
- 2 La‘l-i dür-bâruñ gamıyla çeşm-i giryânum bigi
İy yüzi gül gark-ı hündür gonce-yi mestûrlar
Ey gül yüzlü; açılmamış goncalar, senin inci saçan dudağının gamıyla
ağlayan gözlerim gibi kana gark olmuş haldedir.
- 3 La‘lüñe meyl itdüğüm mestâne gözlerün görüp
Mey yirine kanum içmek diler ol mahmûrlar
Sarhoş(süzgün bakışlı) gözlerini görüp senin laline(ağzına) meyletmem, o
mahmur gözlerin şarap yerine kanımı içmek istemesidir.
- 4 Cân nice ola halâs ol dârdan kim zülfinün
Bir kılında asılı yüz biñ dil-i mansûrlar
Can, o dardan nasıl kurtulsun? Çünkü saçının bir kılında yüz binlerce
Mansur gönüllüler asılıdır.
- 5 Gün yüzün devrinde zülfün ebr-i meh-püş olalı
Rûz u şeb çeşmüm zemîne akıdur yağmurlar
Senin güneş yüzünün devrinde saçın ayı örten bir bulut olduğundan beri
gözüm gündüz ve gece yeryüzüne yağmur yağdırır.

---

7. pervâne-vâr: pervâne-veş M2ÜHK, bigi: gibi M1M2.
(12/2 beyti Ü nüshasında bu gazelin sonuna tekrar yazılmış.)

1. oldukça: oldukda M1M3ÜHK, bigi: gibi M2M3Ü.

2. bigi: gibi M2

4. dârdan: ârdan M2Ö, arada M3, aradan ÜHK, asılı:asılıdurM1M2M3ÖHK.

5. ebr-i: aya M1ÖHK.

6 Hattı haddinde tolaşur zülfine geh zülf aña
Mārıla gör kim ne ceng ider gül üzre mūrlar
Sevgilinin yanağında hattı(ayva tüyleri) zülfüne bazen de zülfü hattına
dolaşır.Gül üzerinde yılan ile karıncaların nasıl savaştığını gör.

7 Sözlereñ gevherlerin guş itmegiçün ‘Adniyā
Gülsitān-ı cennet içre cān virürler hūrlar
Ey Adni, senin sözlereñin incilerini dinlemek için huriler cennet bahçesinde
can verirler.

GAZEL 14

Mefülü fāilātü mefāilü fāilün
- - + - + - + + - - + - + -

1 Ol serv-i mäh-çihre ki gülden yanağı var
Cān u gönülde lāleleyn mühri dāğı var
O ay yüzlü selvi ki, gülden yanağı var. Can ve gönülde lale gibi (o selvinin)
mührü ve dağı var.

2 Dil mürgi hāli dānesi şaydıdadur veli
Bilmez anı ki zülf-i siyāhında ağı var
Gönül kuşu (o sevgilinin) beninin tanesini avlama gayretindedir.Lakin (o
sevgilinin) siyah saçında tuzağı olduğunu bilmez.

3 Bezm-i gamuñda kanlu gözüm dil kebāb idüp
Nüş eylemege şarābıla tolu kabağı var
Kanlı gözüm, senin gamının meclisinde gönlü kebab yapıp (içki) içmeğe
şarap ile dolu kabağı(göz kapağı) var.

4 Beñzetme mihr ü mähı felekde cemāline
Nā-gāh kimse işide yirüñ kulağı var
Gökteki güneş ve ayı yüzünün güzelliğine benzetme. Çünkü ansızın birisi
işitir. Yerin kulağı var.

---

6. hattı: hatt u ÜÖHK.

1. mäh: lāle M2HK, dāğı:tāğı HK.

2. siyāhında: siyāhından M1Ü.

3. gamuñdan: gamında M2M3, eylemege: itmege M1M2M3Ü,şarābıla tolu:tolu şarāb ÖHKM3.

4. mihr ü mähı: mähıtabı HK, kimse : kimesne M3HK.

- 5 Zülfüñ ruhuñla her gice şehrinde hüsnüñ
San pāsbān durur kim elinde çerāğı var
Saçın yanağın ile güzelliğinin şehrinde her gece elinde mumu olan gece bekçisi gibidir.
- 6 Bāg-ı ruhını mürğ-ı nazar sakınmaga
Zülfinden aslu serv boyı üzre zāğı var
Yanağının bağını bakış kuşundan sakınmak için servi boyu üzerinde saçından asılı kargası var.
- 7 ‘Adnī gerekse derdine sabr it gerekse öl
Cānānenün dirīg ki senden ferāğı var
Ey Adnī, ister derdine sabret, ister öl. Eyvah ki, sevgili senden el çekti(vazgeçti.).

GAZEL 15

Feilātün Feilātün Feilātün Feilün
+ + - - + + - - + + - - + + -

- 1 Ol ham-ı zülf-i siyeh kim ruh-ı cānānda yatur
Mārdur halka olup sahn-ı gülistānda yatur
Siyah saçın kıvrımı ki, sevgilinin yanağında yatıyor. (Sanki) yılandır, halka olup gül bahçesinde yatıyor.
- 2 Bir nazar kıldı meger gayre gözüm merdümi kim
Gamzesi pāreledi gark oluban kanda yatur
Galiba, gözbebeğim yabancılara bir kere baktığında (o sevgilinin) yan bakışı (gözümü) yaraladı.(Gözüm) kanda boğulmuş halde yatıyor.
- 3 Zülf-i sevdāsıyla dil eñegi çāhında
Sanki dīvāne durur bendle zindānda yatur
Gönül,(sevgilinin)siyah saçı ile çene çukurunda sanki zindanda bağ ile yatan delidir.

---

5. kim : ki M2M3ÜHK.

6. nazardan seherden Ö, zülfinden: zülfinde HK, serv boyı üzre: gül yañağı üstinde HK.

1. sahn-ı : sanki HK.

2. gayre: yāre HK, pāreledi: yāreledi M2ÜHK.

3. çāhında : çāhında anuñ HKÖ, durur: olup HK

- 4 Neyiçün kaçā gönül şeh-r-i şeh-i şādīden
Ki konup leşker-i gam nāhiye-yi cānda yatur
Gönül, mutlu padişahın şeh-rinden niçin kaçār? Gam askeri, can nahiyesine yerleşip (orada) yatar.
- 5 Ağlasam haste yatup gün yüzine karşı ne tañ
Depreşür nezlesi ol kim meh-i tābānda yatur
Güneş (kadar parlak) yüzüne karşı hasta (olarak) yatıp ağlasam buna şaşılmaz. (Çünkü) parlak ayda yatan kişinin nezlesi depreşir.(Yeniden ortaya çıkar.)
- 6 Nite hālī ola Ya‘küb-ı dil ağlamakdan
Ki dahı Yusūf-ı cān çāh-ı zenahdānda yatur
Gönül Yakup’u ağlamaktan nasıl kurtulsun? Çünkü can Yusuf’u çene çukurunda yatıyor.
- 7 Zülfi çevgānına güy ola diyü ‘Adnī gibi
Niçeler top idüben başını meydānda yatur
Saçının çevganına Adni gibi top olayım diye birçokları başını top edip meydanda (ölü) yatmaktadır.

GAZEL 16

Mefülü fāilātü mefāilü f āilün
- - + - + - + + - - + - + -

- 1 Dil mürgin ol ki dām-ı belāya nihān salar
Cān hırmenine āteş-ı ‘ışkı ‘ıyān salar
O ki, gönül kuşunu bela tuzağına gizlice gönderir. Can harmanına aşk ateşini apaçık bırakır.
- 2 Göyüندی mihr-i tābına dil ol mehüñ ‘aceb
Başuma serv-kāmeti sāye kaçan salar
Gönül, o ayın(gibi parlak sevgilinin) güneşinin(sevgisinin) hararetine yandı.
Acaba ne zaman başıma selvi boyu gölge salacak?

---

4. nāhiye-yi: ucı anuñ HK.
5. ol kim: şol kim M1.
7. gibi: bigi M1M3Ü.
1. ‘ıyān: nihān M1.

- 3 Yā Rab gözüm yaşı bigi ben bī-sitāreyi
Niçün nazardan ol meh-i nā-mihr-bān salar
Ey Allah'ım; o şefkatsiz ay, gözümün yaşı gibi talihsiz olan beni gözünden
niçin salıverir(gönderir,düşürür)?
- 4 Rahmet nesīmi kūyına kem tozı kühlini
Her dem 'ilāç için gözüme rāygān salar
Merhamet rüzgârı [sevgilinin] en değersiz tozunun sürmesini sürekli olarak
ilaç için gözüme cömertçe gönderir.
- 5 Ser-sebz ola diyü boyuñuñ servinüñ gözüm
Her lahza pāyına suyıçun bāgbān salar
Gözüm, senin boyunun selvisi yemyeşil olsun diye her an ayağına su için
bahçıvan gönderir.
- 6 Öykündügince boyuña gülşende nārven
Hışm idüp aña başını serv-i revān salar
Narven gül bahçesinde boyuna benzemeye çalıştığında (o sevgili) ona kızıp
başına yürüyen selvi gönderir.
- 7 'Işkın havāle kılduğı ol hūr 'Adni'ye
Sayyāddur ki mürğ-i zebūna toğan salar
O huri, Adni'ye aşkını havale kılması ile sanki aciz kuşa doğan salan
avcıdır.

GAZEL 17

Mefāilün Mefāilün Mefāilün Mefāilün
+ - - - + - - - + - - - + - - -

- 1 Güler yüzüne anlar kim gül-i bāg-i cinān dirler
Gözümüñ yaşına cū kaddüñe serv-i revān dirler
Senin yüzüne karşı gülenlere cennet bahçesinin gülü derler. Gözümün yaşına
ırmak ve senin boyuna yürüyen selvi derler.

---

3. bigi: gibi M2HK.
4. nesimi: nesim-i ÜM1, 'ilāc: du'ā M1, cilā Ü.
5. bāgbān: erguvān M2.
6. beyit yokHK.
7. 'ışkın: 'ışkı ÖM1M3, zebūna: zebūndur M1.
1. gözümüñ: gözüm M1M2M3Ü, cū : cūy u M1M2M3Ü.

- 2 Gözümlle gönlümün çok mâcerâsı vardur evvelden
Lebüñçün âh kim şimdi arada oldu kan dirler
Gözüm ile gönlümün önceden çok macerası(su ile ilgili) vardır. Ah ki senin
dudağın için şimdi arada kan oldu derler.
- 3 Etibbâdan su'âl itdükçe 'ıškuñ derdine dermân
Cevâbında ciger kanını içüp yörü yan dirler
Hekimlerden aşkın derdine derman sordukça cevap olarak: Ciğer kanını içip
yürü yan, derler.
- 4 Dilâ hün-ı cigerden zad idin zülfi ise 'azmüñ
Ki gâyet müşkil uzundur reh-i Hindü-sitan dirler
Ey gönül, eğer onun zülfünü amaçlıyorsan, ciğer kanını kendine azık edin.
Çünkü Hindistan yolu son derece zor ve uzundur derler.
- 5 Nazar kıldukça yüzüñ ayına rüşen olur çeşmüm
Egerçi kim güne bakmak göze eyler ziyân dirler
Her ne kadar güneşe bakmak göze zarar verir denilirse de yüzünün ayına
baktıkça gözüm aydınlanır.
- 6 Gönül iki cihānuñ varlığın bir yarıçun vir kim
Kişi olana evvel cān gerek andan cihān dirler
Gönül, iki dünyanın varlığını bir sevgili için ver. Çünkü insan olana ilk önce
can daha sonra dünya gerekir, derler.
- 7 Görenler 'Adni'yi dil-haste işigünde yaturken
Saña yaşlar gam-ı 'ıškuñla virür şimdi cān dirler
Adni'yi eşiginde gönlü hasta halde yataarken görenler:"Sana aşkının gamıyla
yaşlar verir. Şimdi de can veriyor" derler.

GAZEL 18

Feilātün Feilātün Feilātün Feilün
++- - ++- - ++- - ++-

-
2. vardur: vardı M2, lebüñçün: lebüñile M1.
3. kanını: kanın M2, içüp: içüben M1M2.
4. idin: it M2, zülfi: ol zülfe M2.
6. vir kim: terk it M2.
7. 'ıškuñla: 'ıškuñda M1M2, virür: viridi ÖM3

1 Ol hatt-ı gāliye-sā kim ruh-ı cānānda biter
Çemen-i bāg-ı İrem'dür ki gülüstānda biter
O güzel kokular satan(attar) ayva tüyleri, sevgilinin yanağında biter.
Cennetteki İrem bahçesinin yeşilliği ise gül bahçesinde biter.

2 Düşdüğü yerde boyuñ sāyesi ey gülşen-i nāz
Nārven zāhir olur serv-i hırāmānda biter
Ey nazın gül bahçesi, senin boyunun gölgesinin düştüğü yerde
narven(karaağaç) görünmeye başlar, salınan selvi biter.

3 Yolına öldüğüme minneti yok dilberümüñ
Tıfıldur eyle sanur cānı ki bostānda biter
Sevgilimin, onun için öldüğüme minneti yok. Çocuktur ki,
canın bahçede yetiştiğini sanır.

4 Salsa çāh-ı zekana dil lebin ısırduğıçun
Gam degül kim nice kan işleri zindānda biter
Gönül, dudağını ısırduğı için (o sevgili gönlü) çene çukuruna salsa, gam
değil. Çünkü nice kan işleri zindanda biter.

5 Ne 'aceb olmasa sīnemde hayāli ruhunuñ
Gül-i hod-rūy kaçan āteş-i sūzānda biter
Gönlümde yanağının hayali olmasa buna şaşılmaz. Çünkü yabani gül yakıcı
ateşte nasıl biter?

6 'Adnī itdükçe miyānına nazar-ı dikkatle
Mūy men' itmeğiçün dīde-yi giryānda biter
Adni, beline (o sevgilinin) beline dikkatle baktıkça kıl(saç teli) bunu
engellemek için ağlayan gözde biter.

7 Leb-i cān-perver-i dildārda hatt-ı siyehi
Sebze-yi Hızr durur çeşme-yi hayvānda biter
Siyah ayva tüyleri sevgilinin can besleyen dudağında (biter.). Hızrın yeşilliği
hayat suyunda biter.

---

1. gāliye-sā: gāliye-bū HK.
2. gülşen-i : gülbün-i M1M2M3Ü, olur: olup M2.
5. ruhunuñ : dehenüñ M2.
6. itdükçe:itdüğince Ö.
(M1M2M3ÜHK'de beyit sırası: 1-3-2-4-7-5-6)

GAZEL 19

Mefûlû fâilâtü mefâilü fâilün
- - + - + - + + - - + - + -

- 1 Ol dil ki cevri-i yârıla zevk ü safâ sürer
Çok yaşasun ki devrini hoş müntehâ sürer
Sevgilinin zulmüyle zevk ü sefa süren gönül, çok yaşasın ki, zamanını son derece hoş geçirir.
- 2 Mât itdi mâh-ı çâr-dehi mihrile ruhı
Gerçi henüz on ikisin ol dilrübâ sürer
Gerçi o gönül kapan (güzel) henüz on ikisini sürse de güneş ile yanağı ayın on dördünü mat etti.
- 3 Âhum yüzünden açmadı zülfi hicâbın âh
Günden sehâbı gerçi ki dirler hevâ sürer
Her ne kadar güneşin etrafından bulutu rüzgar sürer derlerse de, ahımın yüzünden (o sevgili) saçının perdesini açmadı.
- 4 Dil oldı müşteri yine ol mâh-rûya kim
Her dem yüzün ayağına Şems'üz-zuhâ sürer
Gönül, yine o ay yüzlü sevgiliye müşteri oldu. Sabah güneşi yüzünü her zaman (o ay yüzlünün) ayağına sürer.
- 5 'Anber saçuña öyküneli müşgi gezdürüp
Bâzâr içinde yüzine 'âlem kara sürer
Anber kokulu saçına benzemeye çalıştığından beri miski pazar içinde gezdirip alem (miskin) yüzüne kara sürer.
- 6 Sultân-ı dehr olan kuru gavga çeker hemîn
'Âlem içinde 'ömri safâsın gedâ sürer
Dünyanın sultanı olan sadece boş kavga çeker. Alemde hayatın zevk ü sefasını yoksul sürer.

---

1. hoş: ol M2.
2. mihrile ruhı: mihr-i hüsnle HK, on ikisin: on ikisini M1.
3. yüzünden : yüzinde M2, hicâbın: nikâbını M2, âh: - M2, hicâbın âh: hicâbını HK, sehâbı: hicâbı M2M3, gerçi ki: gerçi ÖM3
4. ol: bir M1M2Ü, şems'üz-zuhâ: şems-i zuhâ Ü, şems: düşmüş HK.
6. 'ömri: 'ömr M1M2M3Ü.

- 7 ‘Adnī melūl olma ki agyārı it bigi
Bir gün yanından ol sanem-i meh-likā sürer
Ey Adni, melūl olma.O ay yüzlü sanem, bir gün yanından başkalarını it gibi
sürer.

GAZEL 20

Mef āilün feilātün Mef āilün feilün
+ - + - ++ - - + - + - + + -

- 1 Terahhum it dile cānā ki bī-karāruñdur
Esīr-ı silsile-yi zūlf-i müşg-bāruñdur
Ey can, gönüle merhamet et ki o senin aşığındır.Gönül, senin misk saçan
saçının zincirinin esiridir.
- 2 Müdām gönlümi mey-gün lebün hayāliyile
Harāb ü mest kılan çeşm-i pür-humāruñdur
Gönlümü, sürekli şarap renkli dudağının hayaliyle harap ve sarhoş eden
baygın(sarhoş) gözlerindir.
- 3 Göñül uurlığına māh-tāba karşı gelen
Siyāh cāme geyüp hāl-i müşg-bāruñdur
Ay ışığına karşı siyah elbise giyip gönül hırsızlığına gelen misk saçan
benindir.
- 4 Nihāl-i tūbā vü kevser didükleri bilürem
Bülend kaddüñile la‘l-i ābdāruñdur
Tuba ağacının fidanı ve kevser (suyu) dediklerinin ne olduğunu biliyorum.
(Bunlar:) Uzun boyunla parlak lalindir.
- 5 Meh-i melāhat ü necm-i sipihr-i hüsn ü kemāl
Cihān içinde bugün haddün ü ‘izāruñdur
Dünyada bugün güzellik ayı, güzellik ve olgunluk göğünün yıldızı senin
yanağındır.
- 6 Gerek vefā vü gerek cevriye cefā kılsın
Şikayet itme göñül ihtiyār yāruñdur

---

7. bigi: gibi M1M2HK.

1. müşg-bāruñdur: tābdāruñdur Ü.

Ey gönül, (sevgili) ister vefa ile ister eziyetle cefa etsin. Şikayet etme. Çünkü ihtiyar (seçim) sevgilindir.

7 Safâ ile gam-ı şādī-fezāsın ey ‘Adnī
Gönülde cān bigi sakla ki yog u varūndur
Ey Adni, mutluluk artıran gamı gönül rahatlığı ile gönülde can gibi sakla ki,
o senin her şeyindir.

GAZEL 21

Mef āilün feilātün Mef āilün feilün
+ - + - ++ - - + - + - + + -

1 Kemend-i zūlf-i ki cān boynına selāsıldür
Belā-yı akl-ı perişān ü āfet-i dildür
Saçının kementi can boynuna zincirdir.(O saç) perişan aklın felaketi ve
gönlün belasıdır.

2 Hevāsı gitmeye asānlığıla gönlümden
Kişiyе terk-i vatan şek degül ki müşkildür
(O sevgilinin) arzusu gönlümden kolaylıkla gitmez. Kişiyе vatanını terk
etmek şüphesiz zordur.

3 Gözüm yaşı ser-ı küyuñda hāk olup sürinür
Terahhumuñ yiridür kim yetim ü sâyıldür
Gözümün yaşı senin diyarında toprak olup sürünür.(Gözyaşına) acımanın
yeridir. Çünkü (gözyaşı) yetim ve dilencidir.

4 Bülend kāmētüne rāstı budur iremez
Egerçi serv-i sehī-kadd cevān u kābildür
Her ne kadar düzgün boylu selvi, genç ve makbul ise de doğrusu senin uzun
boyuna ulaşamaz.

5 Miyān-ı nāzükine mū didüm tebessüm idüp
Didi ki ehl-i nazar işbu kīle kāyıldür
Nazik beline kıl dedim. Gülümseyip: “Ehl-i nazar işte bu söze razılık
gösterir.” dedi.

---

7. gam u: gam-ı Ü, yog u varūndur: köhne yāruñdur Ü.

1. ‘akl u: ‘akl-ı Ü.

- 6 Hezār cānıla zencīr-i zülfüni göricek
Cünūna meyl kılur her ne dil ki ‘ākıldür
Akıl sahibi olan her gönül, saçının zincirini binlerce can ile görünce
çılgınlığa meyleder.
- 7 Güneş yüzüne nazar māh zerre idüğine
Fürüg-ı şem‘-i ruhuñ azherü’d-delâyıldür
Güneş yüzüne nispetle ayın zerre (gibi) olduğuna senin yanağının mumu
apaçık delildir.
- 8 Görinmese ne ‘aceb gün yañağı zülfinden
Mehüñ müşāhedesine sehāb hāyıldür
(O sevgilinin kapkara) saçından güneş(gibi parlak) yanağı görünmese buna
şaşılmaz. (Nitekim) ayın görünmesine bulut perdedir.
- 9 Huzūr kalmadı ‘Adnī’nün eşk-i çeşminden
Ne çāre eyleye çünkim belā-yı nāzıldür
Adni’nin gözyaşından huzur kalmadı. Ne çare eyleyeyim ki, inmiş(nazil
olmuş) bir afettir.

GAZEL 22

Mefülü fāilātü mefāilü f āilün
- - + - + - + + - - + - + -

- 1 Serv-i sehī egerçi ki pür-itudāl olur
Tübā boyuñ nihāline kaçan misāl olur
Uzun boylu selvi her ne kadar ölçülü(düzgün) olursa da Tuba (gibi uzun)
boyunun fidanına nasıl benzer?
- 2 Meh gün yüzüne bedr oluban gördi benzemez
Kaşuña öykünem diyü lā-büdd hilāl olur
Ay, dolunay olarak güneş (gibi parlak) yüzüne benzemediğini gördü. Kaşına
benzeyeyim diye zorunlu olarak hilal oluyor.
- 3 Zülf-i dü-tāñı başuñıçun tap sal ayaga
Kim bir kılında biñ dil ü cān pāy-māl olur

Gazel 22’de nüsha farkı yok.

Başın için iki büklüm saçını tamamen ayağa sal.Çünkü bir kılında binlerce gönül ve can ayak altında çiğnenmektedir.

4 Hâl-i lebûñ yüzünde görelden inanmışuz
Kim cennet içre sâkî-i kevser Bilâl olur
Yüzünde dudağının benini gördüğümüzden beri cennet içinde kevser suyunu dağıtanın Bilal olduğuna inanmışız.

5 Devr-i ruhuñda zülfüñe kılsa nazar hakîm
Mümkün m'idi ki diye teselsül muhâl olur
Filozof eğer onun yüzünün devrinde saçına baksa, “teselsül” mümkün değildir der miydi hiç?

6 Her katre hâl kim kalem-i sun'dan tamar
Levh-i ruhuñda nokta-yı cîm-i cemâl olur
Yaratılış kaleminden damlayan her damla ben senin yanağının levhinde(sayfasında) cemal kelimesindeki cim harfinin noktası olur.

7 Gül yañağına lâleyi beñzetme 'Adniyâ
İtme bu işi kim sebab-i infi'âl olur
Ey Adni, laleyi gül yanağına benzetme. Bu işi yapma ki (bu) gücenme sebebi olur.

GAZEL 23

Mefûlü mefâilü mefâilü feülün
- - + + - - + + - - + + - -

1 Bu gonca-yi nev bir gül-i hândân olacakdur
Dil bülbülü şevkiyle nâlân olacakdur
Bu yeni gonca açan bir gül olacak. Gönül bülbülü, (onun) arzusu ile inleyecektir.

2 Şol vechle kim nâza ider şimdiden āgāz
Küfri saçınıñ āfet-i îmân olacakdur
(O sevgili), şimdiden naz etmeye başlar. Saçının siyahlığı, imanın felaketi olacak.

3 Ol dogduğı dem çarh-ı melâhatde didüm kim
Yılduzlar içinde meh-i tâbân olacakdur

O, güzellik feleğinde doğduğu zaman dedim ki: Yıldızların içinde parlak ay olacaktır.

4 b-1 deheni katresi her kanda tamarsa
Lutfiyla nebt anda kamu cn olacakdur
Ağzının suyunun damlası her nerede damlarsa lutfuyla bitkiler orada hep can olacaktır.

5 Gonca dehenin yra kaılan ide teŖebbh
Bu hi degül yok yire bhtn olacakdur
Gonca, ağzını sevgiliye nasıl benzetmeye alıŖır ! Bu hi grlmemiŖtir.
Yok yere iftira olacaktır.

6 Dil bildi ocasına gözüm koyduğunu su
Agladugum oldur arada kan olacakdur
Gönül, gözümün ocağına su koyduğunu bildi. Ağlamam, arada kan olacak olmasındır.

7 n dŖdi muhabbet iline yakası cnuŖ
Ma‘mre-yi dil h ki vrn olacakdur
Ah ki, gönül bayındırlığı harap olacak. Çünkü canın yakası sevgi ülkesine dŖt.

8 Ey men‘ kılan ‘Adn’yi ol hr-ı cinndan
‘Akl nereye gitdi bu kaılan olacakdur
Ey Adn’yi o cennet hurisinden yasaklayan kiŖi! Aklın nereye gitti?
Bu nasıl olacak?

GAZEL 24

Mefl filt mefil filn

- - + - + - + + - - + - + -

1 n nr-ı tal‘atuŖ sanem Ŗikr olur
HurŖd  meh zevle dŖp Ŗerm-sr olur
Ey put(gibi güzel sevgili)! Senin yüzünün nuru göründüğünde gneŖ ve ay zevale dŖp(aŖađıya dŖp, sona erip) utanır.

Gazel 23’te nüsha farkı yok.

- 2 Ejder dirilse zülfi ‘izārında vechi var
Kim su içinde yatmagıla mūy mār olur
Saçı, yanağında ejder olarak dirilse (buna) yüzü var. Çünkü kıl su içinde
yatmakla yılan olur.
- 3 Hüsnüñ güli ‘arūsı bezeñdükçe nāzıla
Gün şīşe-yi gül-āb ü meh āyīne-dār olur
Güzelliğinin gülünün gelini naz ile süslenedikçe güneş (bu gelinin) gül suyu
şīşesi; ay da ayinedarı olur.
- 4 Hālūñ ruhuñda yandı yüz uralı zülfüñe
Lā-büdd salībe secde kılan ehl-i nār olur
Senin benin, saçına müracaat ettiğinden beri yanağında yandı. Elbette
“Haça” secde eden ateş ehli olur.
- 5 Şeb-reng hattı bitmese haddinde tañ degül
Kim bāg-ı cennet içre şeb olmaz nehār olur
Sevgilinin gece rengi(kara) ayva tüyleri yanağında bitmese şaşılmaz. Çünkü
cennet bahçesinde gece olmaz, gündüz olur.
- 6 Görüp kenāre geldüğü gözüm yaşın bu kim
Bilür makam-ı serv leb-ı cūy-bār olur
Gözümün yaşını görüp kenara gelmesinin sebebi; selvinin makamının ırmak
dudağı(kenarı) olduğunu bilmesidir.
- 7 Cān virmegile vaslına irmek murādısa
Olmaz tasavvur eyleme ‘Adni ne vār olur
Ey Adni! İsteğın can vermek ile sevgiliye kavuşmak ise, olmayacak
hayallerde bulunma.

GAZEL 25

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün

- + - - - + - - - + - - - + -

-
4. ruhuñda: ruhında M2, yetdi: yandı M1M2.
5. bāg-ı cennet: - cennet M1M2HK, şeb olmaz nehar olur: yıl on iki ay bahār olur M1M2HK.
6. yaşın: yaşı M1M2HK.
(M1M2HK’de beyit sırası: 1-3-2-4-5-6-7)

- 1 Hecrile öğrendi gönlüm vasl-i cānāndan kaçır
Derdinüñ zevkin bilen elbette dermāndan kaçır
Gönlüm sevgiliye kavuşmaktan kaçmayı ayrılık ile öğrendi. Senin derdinin zevkini bilen elbette dermandan kaçır.
- 2 Tīr-i gamzeñ zahmına dilden nice cān virmeyem
Kimse mi vardur cihānda lutf u ihsāndan kaçır
Senin oka benzeyen yan bakışlarının yarasına gönülden nasıl can vermeyeyim? Dünyada lutuf ve ihsandan kaçan kimse var mıdır?
- 3 Öldüriser yaşıña rahm eyleyüp cānān seni
Çün cevāndur ey göñül gam yime kim kandan kaçır
Ey gönül! Sevgili senin gözyaşına acıyıp öldürecek. Çünkü gençtir. Dert çekme ki kandan kaçır.
- 4 Gün yüzüñle meh mukābil olmayup tolanduğı
Bu ki mağlūb olsa hasm elbette meydāndan kaçır
Aydın güneş (gibi parlak) yüzün ile karşılaşmayıp gezinmesine sebep şudur:
Yenilen düşman elbette meydandan kaçır.
- 5 Ger nihān ola hayālün merdüminden çeşmümün
Tañ degül bu kim perī vahşīdür insāndan kaçır
Eğer gözümün göz bebeğinden (senin) hayalin gizlense şaşılmaz! Çünkü peri vahşidir ve insandan kaçır.
- 6 Zülfi hattıyla ne yüzden oldı yā Rab hem-nişīn
Resmidür hod ‘akrebün dirler ki reyhāndan kaçır
Allah’ım, saçı ile ayva tüyleri niçin arkadaş oldu? Reyhandan kaçmak bizzat akrebin davranışıdır, derler.
- 7 Dilberün yolında ‘Adnī öldüğü her dem bu kim
Cān dirīg ider diyeler diyü bühtāndan kaçır

---

1. gönlüm: cānum M1, elbette: elbetde HK.

3. öldüriser: öldürürdi HK, eyleyüp: itmeyüp M2, kandır: kandan M1M2M3ÜHK.

4. yüzüñile: yüzüne M2HK, tolanduğı: dolandığı M3, gizlendiği Ü, elbette: elbetde HK.

5. ola: olsa HK.

6. resmidür: resmidür M2M3, ‘akrebün’: ‘akrebi HK.

7. öldüğü her dem bu kim: kılduğı cānın fidā HK, bu kim: budur M1Ü, ider: eyler M2HK.

Adni'nin sevgilinin yolunda her an ölmesinin sebebi; (sevgiliden) canını esirgiyor, diye iftiradan kaçmasıdır.

GAZEL 26

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün
- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Çün şavber kâmetüñ yâdına dil sahbâ çeker
Serv-i şādî gülşen-i cānda bitüp bālâ çeker
Gönül, senin selvi boyunun yadına şarap çektiğinde sevinçli selvi canın gül bahçesinde yetişip uzar.
- 2 Bāgbān-ı hüsn yüzi gülşenin suvarmaga
Zülfi zincīrile çāh-ı zenahdān mā çeker
Güzellik bahçivani, yüzünün gül bahçesini sulamak için saçının zinciri ile çene çukurundan su çeker.
- 3 Haste gönüm ol mehūñ bir gün görelden zülfini
Yıllar olmuşdur ki dahı 'illet-i sevdā çeker
Hasta gönüm, bir gün o ayın saçını gördüğünden beri yıllar olmuştur ki, hala sevda hastalığı çeker.
- 4 Hüsn milkini musahhar kılmagıçün hükmüñe
Hūblık menşūrına reyhān hattı tuğra çeker
Güzellik memleketine emrini geçirmek için reyhan hattı(yazısı, ayva tüyleri) güzellik vezirine tuğra çeker.
- 5 İşiginde zülfini yirden yukarı çekdügi
San melekdür kim zemīnden göge ejderhā çeker
Eşiginde saçını yerden yukarı çekmesi(kaldırması) ile sanki yeryüzünden göge ejderha çeken melektir.
- 6 'Ālemūñ zevk ü safāsını gedā sürer hemīn
Pādişāh-ı dehr olan ancak kuru gavga çeker

---

2. hüsn: hüsnî M1, yüzi: yüzüñ M2.
3. zülfini: yüzini M1M3ÜÖ.
4. hüsn: hüsnî M3, hükmüñe: hükme M1M3Ü, hattı: hattıñ M2.
5. işiginden: işiginde M2, yirden:gökden ÖHK, ol meh Ü.

Dünyanın zevk ve sefasını sadece yoksul sürer. Dünyanın padişahı olan ise sadece kuru kavga çeker.

7 Yine bir meh-rū kamer-ruhsārı ‘Adnī sevdi kim
Hāk-ı pāyin sürme diyü gözine havrā çeker
Adni yine bir ay yanaklı güneşi(gibi bir güzeli) sevdi ki, ahu gözlü
(kimseler) ayağının toprağını gözüne sürme diye çeker.

GAZEL 27

Feilātün Feilātün Feilātün Feilün
++- - ++-- ++-- ++-

1 Dili zülfünde bulan bendile dīvāne sanur
Cānı yüzünde gören şem‘ile pervāne sanur
Gönülü saçında bağ ile bulan deli zanneder. Canı yüzünde gören mum ile
pervane zanneder.

2 Dilde habs itdügüme gamzesi tigin gücenür
Cāna zahm urdıcacı hoşca mıdır ya ne sanur
Yan bakışının kılıcını gönülde hapsettiğime gücenir. (O sevgilinin) canı
yaraladığı iyi midir? Ya ne sanır.

3 Zülfi ağına gönül mürği tutulsa ne ‘aceb
Çün gören hāl-ı siyāhını anuñ dāne sanur
Gönül kuşu, saçının tuzağına yakalansa buna şaşılmaz. Çünkü onun siyah
benini gören tane sanır.

4 ‘Işk-ı cānāmıla ma‘müre-yi ‘ālemdür dil
Gerçi bī-derd olanlar anı vīrāne sanur
Her ne kadar dertsiz olanlar (gönülü) virane sanırlarsa da gönül, sevgilinin
aşkıyla dünyanın en bayındır yeridir.

---

7. meh-rū: mihr-i M1M2M3Ü, sürme diyü gözine: gözine sürme diyü M2.

1. zülfinde: zülfünde M1M2Ü, yüzüñle: yüzünde M2.

2. zahm: cevr M1, urdıcacı: itdiceği M1.

3. tutulsa: dutulsa M1M2M3, çün: ki M3, gören:görüpM1M3ÖÜ.

- 5   Tocalı mihnet ü cevriyle ulaldugıçun
Kendüye derd ü gamı dil ata ü ana sanur
Gönül, doğduğundan beri mihnet ve eziyet ile büyüdüğünden dert ve gamı kendisinin babası ve annesi zanneder.
- 6   Cān virür üstine gam bādiyyesinde susayup
Āb-ı tıguñla meger teşne gönül kana sanur
Susamış gönül, gam çölünde susayıp (senin kılıcının) üstinde can verir.
Galiba teşne gönül, kılıcının suyuyla (suya) kanacağını zanneder.
- 7   Dil-i sevdā-zede-yi ‘Adnī’yi zülfünde gören
Bend ü zencīre çekilmiş anı dīvāne sanur
Adni’nin sevda hastalığı çeken gönlünü senin saçında gören; onu ip ve zencirle bağlanmış deli zanneder.

GAZEL 28

Mefāilün Mefāilün Mefāilün Mefāilün
+ - - - + - - - + - - - + - - -

- 1   Şeb-i zülfinde ol meh yüzini çünkim nihān eyler
Per-i tāvūsdan hūrşīde san-kim sāyebān eyler
O ay gibi(parlak sevgili) yüzünü saçının gecesinde gizlediğinde sanki tavus kuşunun kanadından güneşe gölgelik yapar.
- 2   Lebine kasd iderken dil gözi gamzeyle öldürdi
Meseldür bu ki kişi az tama‘dan çok ziyān eyler
Gönül, dudağına kasederken gözü gamzeyle öldürdü.Kişiye aç gözlülükten çok zarar gelir, sözü meseldir.
- 3   Kaşı yāyına kurbān olayım ol Türk-i hūn-rīzūñ
Ki tīr-i gamzesine cānumı her dem nişān eyler
O kan döken Türk’ün(güzelin) kaşının yayına kurban olayım. Çünkü canımı gamzesinin okuna her an hedef haline getirir.

---

5. togalı: togalı M1, cevri: derd M1M2.

6. virür: virüp M2,bādiyyesinde:bāriyyesinde Ö, susayup: su sanup M1Ü.

7. gören: bulan M3, bend ü: bend –M2, anı: dil-i M2.

1. nihān: nikāb M1, ‘ıyān Ü, Per-i: peri M2.

2. tama‘:ta‘m Ö.

3. olayım: olayın M1M2Ü.

- 4 Lebine meyl idüp hâline karşı âh kıldugum
Bu kim zenbürdan şehd alayım diyin dühân eyler
Dudağına meyledip benine karşı ah etmemin sebebi, arıdan bal alayım diye
dumana tutmaktır.
- 5 Ne cellād-i siyeh-dildür gözün bir lahzāda cānā
Ki yüz biñ hūn-ı nā-hak itdi kanmaz dahı kan eyler
Ey sevgili!Senin gözün ne siyah gönüllü cellattır ki, bir anda yüz binlerce
haksız (yere) kan döker de (hala) kan dökmeye kanmaz.
- 6 Bu ‘akl-ı hurde-bīn keşf idemez hīç agzuñuñ sırrın
Yakīn budur ki yok yire hemīn vehm ü gümān eyler
Küçük şeyleri gören akıl, senin ağzının sırrını keşfedemez. Doğrusu budur
ki, yok yere sadece şüphe eder.
- 7 Kaçan-kim lale-haddūñ şevkiyle aqlasa ‘Adnī
Gözünñ kanlu yaşı çevresini gülistān eyler
Adni, ne zaman senin lale(gibi) yanağının arzusuyla aqlasa gözünün kanlı
yaşı çevresini gül bahçesine çevirir.

GAZEL 29

Feilātün Feilātün Feilātün Feilün
+ + - - + + - - + + - - + + -

- 1 Gam-ı cānāne gönül tahtına kim hān dikilür
Bende iken dü-cihān milkine sultān dikilür
Sevgilinin gamı gönül tahtına han olarak tayin edilir. Köle iken cihan
ülkesine sultan tayin edilir.
- 2 Gezleyüp gamze okın atsa kaşı yāyından
Dilden öñ aña nişān olmagıçun cān dikilür
Gamze okunu yerleştirip kaşının yayından atsa, gönülden önce ona hedef
olmak için can göğe yükselir.

---

4. zenbürdan: zebürdan M3, alayım: alayım M1M2.

5. bir: her M1.

(M1M2M3Ü’de beyit sırası: 1-2-3-5-4-6-7)

1. gezleyüp: gözleyüp M1M3.

- 3 Kāmet ü zülf ü ruhuñ bir yire kim sāye salar
Sünbül ü lāle biter serv-i hırāmān dikilür
Boy, saç ve yanağın herhangi bir yere gölge saldığında (orada) sünbül ve lale biter, yürüyen selvi dikilir.
- 4 Dilberi gözledüğüm kasrına vardukça bu kim
Cānı çıkdukça göge dīde-yi insān dikilür
Sarayına vardığımda sevgiliyi gözetlememin sebebi; insanın canı çıkarken gözünün göge dikilmesidir.
- 5 Gözde olmasa hatt ü haddi hayāli ne ‘aceb
Āb-ı deryāda kaçan lāle ü reyhān dikülür
Ayva tüyleri ve yanağının hayali gözde olmasa buna şaşılmaz. Deniz suyunda lale ve reyhan nasıl yetişir!
- 6 Kāmetin görmegiçün gülşende vardukça turup
Bir ayag üstine biñ serv-i hırāmān dikilür
Sevgilinin boyunu görmek için gül bahçesine vardıkça gül bahçesinde bin yürüyen servi tek ayak üstüne kalkıp dikilir(dik olarak durur).
- 7 Gerçi müşgil görünür gamzesi zahmı ‘Adnī
Rište-yi zülfiyile gam yime āsān dikilür
Ey Adni!Her ne kadar yan bakışının yarası zor görünürse de gam yeme. Saçının ipi ile (o yara) kolaylıkla dikilir.

GAZEL 30

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün

- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Tarasa zülfin gönüller yire çün bārān yagar
Söylese şīrīn lebinden söz yerine cān yagar
Saçını tarasa (bütün) gönüller, yağmur gibi yere yağar. Konuşsa, tatlı dudağından söz yerine can yağar.

---

3. bir: her M1M2M3.

4. çıkdukça: çıkdukda Ü, bu beyit M2’de yok.

6. kâmetin: kâmetün M1Ü, turup: durup M1Ü.

- 2 Agladugum zülfini yüzine saldukça bu kim
Ay başında çün bulıtlar oynaya bārān yagar
Saçını yüzüne saldığı zaman ağlamamın sebebi; ay başında bulutlar
oynayınca yağmurun yağmasıdır.
- 3 Lāle haddūñ gibi gülsem ey kemān-ebrū ne tañ
Tīr-ı gamzeñden dile bārān-sıfat peykān yagar
Ey keman kaşlı (sevgili), lale yanağın gibi gülsem buna şaşılmaz. (Çünkü)
gönüle yan bakış okundan yağmur gibi ok temreni yağar.
- 4 Cām-ı mey sun sākī itme güneşden ihtirāz
Devr-i güldür yire gökden rahmet-i rahmān yagar
Ey saki, şarap kadehi sun. Günahdan sakınma ki (şimdi) gül
zamanıdır(ilkbahardır). Gökten yere Allah'ın rahmeti(yağmur) yağar.
- 5 Gördüğince yār yanında rakībi 'Adni'nün
Kakıdugından dilinden āteş-i sūzān yagar
Rakibi sevgilinin yanında gördüğünde öfkelenmişinden Adni'nin gönlünden
yakıcı ateş yağar.

GAZEL 31

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün
- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Lutfila çün hānesinden gün gibi cānān çıkar
Matla'ından sanasın togup meh-i tābān çıkar
Sevgili, güzellikler saçarak güneş gibi evinden çıktığında, doğuşundan
(dışarı çıkışından) parlak ayın doğup (gökyüzüne) çıktığını sanırsın.
- 2 Kanda kim şeker lebūñ yād eyleyüp yaşlar dökem
Cüş idüp ol yirden āb-ı çeşme-yi hayvān çıkar
Senin şeker dudağını anıp gözyaşı döktüğümde ab-ı hayat suyu çoşup o
yerden çıkar.

---

2. bulıtlar oynaya: bulıtlı ola gün M1.
3. gibi: bigi M1.
5. yār: yāri M2.
1. gibi: bigi M3, togup: dogup Ü.
2. yirden: perden M1.

- 3 Cān gözün tīrine istikbāl kılduğı bu kim
Resmdür karşı kişi çün-kim gele mihmān çıkar
Canın, gözünün okuna karşı çıkmasının sebebi şudur: Başkası gelince misafirin(o yerden) çıkması adettir.
- 4 Cān dirīg ider dir imiş saña benümçün rakīb
İmtihān eyle görelüm kankımız yalan çıkar
Rakip, benim için sana: “canını esirgiyor.” dermiş. İmtihan et, hangimiz yalancı çıkar, görelim.
- 5 Hattı bitdükçe kebāb idüp ciger ‘arz itdügüm
Sebze vaktinde bu kim ‘ādet-durur biryān çıkar
Ayva tüyleri bittikçe ciğer(imi) kebab edip sunmamın sebebi; sebze vaktinde(ilkbaharda) kebab(ikram edilmesi) çıkması adettir.
- 6 Çeşmüme gamzeñ hayāli gelse kan agladugum
Tañ degül zīrā ki ok irdüğü yirden kan çıkar
Senin yan bakışının hayali gözüme gelip kan ağlasam buna şaşılmaz. Çünkü okun ulaştığı yerden kan çıkar.
- 7 Ol kadar urduñ ezelde ‘Adni’ye gamzeñ okın
Hāk-i kabrinden arasañ tā ebed peykān çıkar
Ezelde Adni’ye o kadar çok yan bakış okunu attın ki, sonsuza kadar arasan, mezarının toprağından ok temreni çıkar.

GAZEL 32

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün

- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Göñlümi tā mihrile ol māh-ı gonca-fem kapar
Bāz-ı ‘ışkı sayd idüp cān mürğini her dem kapar
O gonca ağızlı ay(gibi parlak sevgili), gönlümü sevgi ile kapar.Aşk doğanını avlayıp can kuşunu her zaman alıp kaçıırır.

---

3. resmdür: resmidür M2.

4. ider: eyler M2, eyle: ider M1, idüñ M2.

5. hattı: hatt Ü, kebāb: kebābını M2, ider: idüp M1M3Ü, - M2, itdügüm: itdüğü M2.

6. ki: kim M2Ü, ok: oh M1, irdüğü: urduğı M1.

7. ezelden: ezelde M1M2, ‘Adni’ye: ‘Adniyā Ö.

- 2 Dil yüzün günileyüp zülfinden aklar rüz u şeb
Ne hayāl engīzdür gör kim bulıtdan nem kapar
Gönül, yüzünü saçından kıskanıp gündüz gece aklar. Gör ne hayal-perestir
ki, buluttan nem kapar.
- 3 Gamzesinden tañ degül hün-rīzlik öğrendüğü
Her ne san‘at kim göre kâbil-durur âdem kapar
Gamzesinden kan dökmeyi öğrendiğine şaşılmaz.Çünkü insan, her ne sanatı
görse (o sanatı) kapmaya yeteneklidir.
- 4 ‘Akl u cān u dil kapup gözün yine komaz beni
Çün-ki nesnem kalmadı bes dahı cānā nem kapar
Ey sevgili,Senin gözün; akıl, can ve gönül(ümü) kapıp yine de beni
bırakmaz.Bir şeyim kalmadı. Şimdi de nem kapar.
- 5 Cānıla dil itüñüñ izi tozın kapsa ne tañ
Resmdür yirde gedā çün-kim göre dirhem kapar
Can ile gönül, senin itinin izinin tozunu kapsa buna şaşılmaz. Çünkü
yoksulun yerde para gördüğü zaman kapması adettir.
- 6 İhtiyāt eyler yaşumdan tīg urur dil zahmına
Suyı ya‘nī virmeyince yaraya merhem kapar
Gözyaşından sakınıp gönül yarasına kılıç vurur. Yani yaraya su vermeyince
merhem kapar.
- 7 Nice mahzūn olmasun ‘Adnī şeb-i hecründe kim
Şādlık tācını başından her dem anuñ gam kapar
Adni, senden ayrılmanın akşamında nasıl üzülmesin? Mutluluk tacını onun
başından her zaman gam kapar.

GAZEL 33

Mefülü fāilātü mefāilü f āilün

- - + - + - + + - - + - + -

-
2. dil: gün M1.
3. degül: - Ü, göre: ola M1, bu beyit M2’de yok.
4. kapup: koyup M2, beni: bini M2.
5. cānıla:cānuma M2, itüñüñ: işigüñ M1, yirde: zirā M2, yirde gedā çünkim: çünkim gedā yirde Ü,
göre: görür M2.
6. eyler: idüp Ü, virmeyince: urmayınca ÜM1.
7. şeb-i: gam-ı M2, tācını: tacın M1Ü, anuñ her dem: her dem anuñ M1Ü, dem: - M2.
(M1Ü’de beyit sırası: 1-2-3-6-4-5-7)
(M2’de beyit sırası: 1-2-6-4-5-7)

- 1 Ol serv-i gül-‘izār ki gonca dehānı var
Bir gün mukābil olmaga ayuñ ne cānı var
O gül yanaklı selvi ki, gonca (gibi küçücük) ağız var. Bir güneş ile karşılaşmaya ayın ne canı var ki...
- 2 Gönlüm ki cān virüp gamıla aldı derdini
Çok assı itti sanmañuz anuñ ziyānı var
Gönlüm ki, derdini can verip(isteyerek) gam ile aldı. Çok kar elde ettiğini sanmayınız. Onun çok zararı var.
- 3 Kasd itdügiyiçün leb-i cān-bahşına gönül
Ger öldürürse gözleri kim dir ki kanı var
Gönül, (sevgilinin) can bağışlayan dudaklarına kasedtiği için eğer (sevgilinin) gözleri (gönülü) öldürürse kanı var, kim der?
- 4 Çün gönlüm alduñ itme dahı kasd-ı cān u dil
İñende hadden aşma her işüñ oranı var
Can ve gönüle de kasedtme.Çünkü gönlümü aldın. O kadar çok sınırı aşma ki, her işin bir oranı var.
- 5 Geh cān emīr olur gamı milkinge gāh dil
Lā-büdd cihānda her kişinüñ bir zemānı var
Gamının ülkesine bazen can bazen de gönül bey olur. Elbette dünyada her insanın bir zamanı var.
- 6 Gördükçe hışm idüp acı sözler virür baña
Kurbān olayın aña ne şīrīn zebānı var
Beni gördüğü zaman kızıp bana acı sözler söyler. Ona kurban olayım. Ne tatlı dili var!
- 7 Vardukça ‘Adnī dilbere cān tuhfe iledür
Nic’itsün eli boş varamaz ad u sanı var
Adni, sevgiliye vardığında hediye olarak canı sunar. Ne yapsın?Eli boş varamaz; çünkü adı, sanı var.

---

1. gül-‘izār: gül-‘izāre M1Ö.
2. cān virüp: varuban M2, itdi: itmedi HK
4. gönlüm:gönül HK, dil: ser M1M2Ü.
5. milkinge: milkinge HK.
7. ad u: adı M1M3Ü.

GAZEL 34

Mefûlü mefâilü mefâilü feülün
- - + +---+ +---+ +---

- 1 Biñ yıl taleb it dünyede bir yâr ele girmez
Dilber bulunur yâr-ı vefâdâr ele girmez
(Ey Adni!) Bin yıl iste ki dünyada bir güzel ele geçmez. Güzel bulunur;
(ama) vefalı yar bulunmaz.
- 2 Agyâr cefâsın çekelüm yâriçun ey dil
Çün bāg-ı cihānda gül-i bī-hār ele girmez
Ey gönül! Sevgili için başkalarının eziyetini çekelim. Çünkü dünya bahçesinde dikensiz gül ele geçmez.
- 3 Vir cān u cihān nakdini hāk-ı kademin al
Kim buncılayın assılu bāzār ele girmez
Can ve dünya nakdini verip ayağının bastığı toprağı al. Çünkü bunun gibi kazançlı alışveriş bulunmaz.
- 4 Çün cānı tabīb itdi ciger-haste vü nālān
Derdā ki devā-yı dil-i bīmār ele girmez
Hekim canımızı ciğeri hasta ve feryatlar eder hale getirdi. Eyvahlar olsun ki hasta gönlün devası ele girmiyor.
- 5 Her zerrede var pertev-i hürşid-i cemāli
‘Ālemde velī tālib-i dīdār ele girmez
Yüzünün güneşinin nuru her zerrede var; fakat dünyada yüz güzelliğini isteyen bulunmaz.
- 6 Şīrīn lebūññ rāzını cānile gönülde
Sordum nice kez vākıf-i esrār ele girmez
Tatlı dudağının sırrını kaç defa can ile gönülde sordum.(Fakat) gizli sırları bilen ele geçmez.
- 7 Bu derdile kan aghlasa ‘Adnī yiridür kim
Agyārıla pür oldı cihān yâr ele girmez

---

1. dünyede: cānla Ü.
3. nakdini: nakdin ü Ü.

Adni, bu dertle kan ağlasa yeridir.Çünkü dünya başkalarıyla doldu; (ama) sevgili ele geçmez.

GAZEL 35

Mefûlü fâilâtü mefâilü f âilün
- - + - + - + + - - + - + -

- 1 Cevr ü cefâsı cân u dil-i mübtelâyadur
Kısmet ezelde buyıdı minnet Hudâ'yadur
Cevr ü cefası, düşkün gönül ve canadır.(Demek ki) ezelde kısmet bu idi.
Minnet Allah'adır.
- 2 Dil meyl-i zülf ider yüzi yādına itsem āh
Günde hevā çü germ ola matlūb sāyedür
Yüzünü anıp ah etsem, gönül saçına meyleder. Güneşte, hava sıcak olduğunda arzu edilen gölgedir.
- 3 Bīm-ı gözinden agzına sırrile ey gönül
Varmak ne vakte dek ola baş aç belâyadur
Ey gönül! Gözünün korkusundan (o sevgilinin) ağzına gizlice varmak ne zamana kadar olur. Baş açıp belaya hazır ol.
- 4 Dil alsa çeşmi gamze vü ebrūya sarf ider
Türk'ün ne bulsa virdügi ok ile yayadur
Gözü; gönül alsa, gamze ve kaşa sarfeder. Türk'ün (harcayacak) ne bulsa verdiği ok ile yayadır.
- 5 Olmaz beşer bu resme meger saña ey melek
Gün mäder ü kamer peder ü zühre dāyedür
Ey melek! Beşer bu resme (dahil) olmaz.Galiba sana güneş, anne; ay, baba; Zühre ise dadıdır.
- 6 Hecr-i lebūñle tīguña düşse gönül ne tañ
Can nez'ī irse her kişinñ meylī māyedür
Gönül, senin dudağının ayrılığıyla (gamze) kılıcına düşse şaşılmaz. (İnsana) can çekişmesi ulaşa her insanın yönelmesi mayayadır.

---

2. günde: günden Ü.

- 7 Cevrile şād olur dil-i gam-gīn-i ‘Adnī’yi
Bilür ki meyl-i derdi olanuñ devāyadur
Adnī’nin gamlı gönlünü eziyet ile mutlu eder. Derdi olanın devaya meyl-i olduğunu bilir.

GAZEL 36

Mef āilün feilātün Mef āilün feilün
+ - + - ++ - - + - + - ++ -

- 1 Gören kamer yüzüñi meyl-i āfitāb itmez
Soran şeker lebüñi yād-i la‘l-i nāb itmez
Ay (gibi parlak) yüzünü gören güneşe meyletmez. Şeker (gibi tatlı) dudağını soran(emmek anlamında) saf lali yad etmez.
- 2 Göñül ‘imaretini yıkmasun gamuñ hazer it
Ki kimse kendü evin göz göre harāb itmez
Senin gamın gönül imaretini yıkmasın. Bundan sakın.Çünkü kimse kendi evini göz göre göre yıkmaz.
- 3 Cefā vü cevriye ey bī-vefā oran oldı
Kişi bu vechile kanlusına ‘azāb itmez
Ey vefasız(sevgili)! Cefa ve eziyet ise sınıra dayandı. İnsan kanlusına bile böyle eziyet etmez.
- 4 Benüm bu agladugum yüzüme urur ne ‘aceb
Anuñ hezār cefā itdügin hisāb itmez
Benim bu ağlamamı yüzüme vurmasına şaşılmaz.(Kendisinin) binlerce eziyet ettiğini hesap etmez.
- 5 Gözüñ ki kanuma tiz atdı gamzesin yā Rab
Niçün bu hayr işi te’hīr ider şitāb itmez
Senin gözün kanımı dökmek için yan bakış okunu keskin olarak(tiz) attı. Ey Allah’ım (o sevgili) niçin bu hayr işini erteler, acele etmez?

---

7. olur: ider Ü.

4. bu: bir Ü.

- 6 Meger ki çihresi āyīnenūñ demirdendür
Ki gün yüzüñle mukābil olur hicāb itmez
Galiba, aynanın çehresi demirdendir. Çünkü utanmadan güneş(gibi parlak)
yüzünle karşılaşmak ister.
- 7 Zemān mı var ki lebūñ nukli yādına ‘Adnī
Ciger kebāb ü gözi yaşını şerāb itmez
Senin dudağının mezesi anıldığında, Adnī’nin ciğerini kebab ve gözyaşını
şarap yapmadığı zaman mı vardır?

GAZEL 37

Mef āilün feilātün Mef āilün feilün
+ - + - ++ - - + - + - + + -

- 1 Hayāl-i la‘l-i güher-bāruñile dem olmaz
Ki cān-ı bülbül-i dil gonca bigi dem olmaz
Senin inci saçan lalinin(dudağının) hayali ile zaman geçmez. Çünkü gönül
bülbülünün canı gonca gibi kan olmaz.
- 2 Lebūñ zülālī meger şerbet-i cināndur kim
Ne deñlü nūş iderem hīç nesne kem olmaz
Galiba, senin dudağının suyu cennet içeceğidir. (Çünkü) ne kadar içsem de
hiçbir şey eksilmiyor.
- 3 Günüm saña nicesi ayı beñzedem kim ol
Çenār-kāmet ü gül-rüy ü gonca-fem olmaz
Ey güneşim!Ayı sana nasıl benzeteyim? Çünkü o; çınar boylu, gül yüzlü ve
gonca ağızlı değil.
- 4 Yüzüñle gözlerüñe eylesün nazar şol kim
Diyār-ı Rüm’da dir Āhū-yı harem olmaz
Anadolu’da Ahu-yı harem olmaz diyenler; senin yüzün ile gözlerine baksın.
- 5 Tabīb derd-i dile itme şerbetile ‘ilāc

---

7. ü: - Ü.

1. bigi: gibi M2M3.

3. günüm ...: gün ile ayı saña nice beñzedem ki bular M3.

4. şol: ol M2.

5. derdile : derd-i dile M3, itme: - M1.

Lebinden özge aña hiç nesne em olmaz
Ey tabib! Gönül derdine şerbet ile ilaç yapma. Dudağından başka gönül
durdine hiçbir şey ilaç olmaz.

6 Kapuñda hār u hakīr olmayan itüñ bigi
Çihānda ‘izzet ü bahtile muhterem olmaz
(Ey sevgili!)Kapında senin itin gibi hor ve hakir olmayan, dünyada itibar ve
talih ile saygıdeğer olmaz.

7 ‘Aceb nedür saña kūyında cevır itdügiçün
Behişt içide bilür ‘Adniyā sitem olmaz
Ey Adni! Cennet içinde eziyet olmadığını bildiği halde acaba sana
makamında eziyet etmesinin sebebi nedir?

GAZEL 38

Mef āilün feilātün Mef āilün feilün
+ - + - ++ - - + - + - + + -

1 Yüzünden açsa nikābın çemende ol gül-i nāz
Figāna başlaya mānend-ı bülbül ehl-i niyāz
O naz gülü, bahçede yüzünden örtüsünü açsa niyaz ehli bülbül gibi inlemeye
başlar.

2 Çün irdi zülfine dil gün yüzünde devlet anuñ
Ki hāsıl eyledi devr-i kamerde ‘ömr-i dirāz
Gönül, güneş(gibi) yüzünde saçına ulaştı. (Şimdi) saadet onundur.
Çünkü devr-i kamerde uzun ömür kazandı.

3 İşıtmedi ser-i zülfinde dil figānını āh
Egerçi gicede dirler uzak gider āvāz
Her ne kadar gece vakti ses uzağa gider derlerse de, ah ki, saçının ucunda
gönül figanını işitmedi.

4 Cihānı garka virür göz yumınca seyl-i yaşum
Sehāb-ı zülfü çü bārān yirine yagdura nāz

6. hvar: hor M1M2, olmayan: eyleyen M2, bigi: gibi M1M2M3Ü.

7. ‘Adniyā : ‘Adni’ye M2.

1. figāna: niyāza Ü.

Saçının bulutu yağmur yerine naz yağdırdığında, gözümü kapayınca gözyaşımın seli dünyayı kaplar.

5 Hezār dūd kopar bir dem içre cānumdan
Lebinde bitmege çün hattı eyleye āgāz
Dudağında ayva tüyleri bitmeye başladığında canımdan bir anda binlerce duman ortaya çıkar.

6 Figān idüp nice ağlamayam bu sūzıla kim
Yaşumdan özge degül kimse āhuma dem-sāz
Bu ıztırıp ile inleyip nasıl ağlamayayım? Gözyaşımdan başka kimse ahıma dost değil.

7 Nigār sırrını fāş itme ‘Adnī düşmene kim
Degül zamāyir-i erbāb-ı kīne mahrem-i rāz
Ey Adni! Sevgilinin sırrını düşmana açıklama. Çünkü kin sahiplerinin kalpleri sırrın sırdaşı değil.

GAZEL 39

Mefülü mefāilü mefāilü feülün

- - + + - - + + - - + + - -

1 Dildāriçün endīşe-yi cān eylemek olmaz
Yok nesneyiçün bunca ziyān eylemek olmaz
Sevgili için can(ın çıkması) derdine düşmek olmaz. Olmayan bir şey için bu kadar zarar etmek olmaz.

2 Öldürmege kavlı itdügine turmadı gerçi
Cān virmek olur anı yalan eylemek olmaz
Her ne kadar öldürmek için söz verdiyse de sözünde durmadı. Can vermek olur, onu yalancı yapmak olmaz.

3 Agzuñ haberin sorduguma hışmıla bakma
Her lahzada bir yok yire kan eylemek olmaz
Ağzının haberini sorduğum için öfkeyle bakma. Her an yok yere kan dökmek olmaz.

---

2. turmadı: durmadı M1M2.

- 4 Sīnemde ruhuñ mihri kaçan gizlene çün-kim
Hürşīdi gil içinde nihān eylemek olmaz
Gönlümde yanağının güneşi nasıl gizlenir! Çünkü güneşi gil içinde saklamak
olmaz.
- 5 Dāg-ı gamın añdukça gönül cānuñı yakma
Her añduğunu kişi hemān eylemek olmaz
Ey gönül! Gam yarasını andıkça canını yakma. İnsanın her andığını yapması
(doğru) olmaz.
- 6 Rāz-ı dehenin sakladugum cān bigi bu kim
Ser virmek olur sırrı ‘ıyān eylemek olmaz
Ağzının sırrını can gibi saklamamın sebebi şudur: Baş vermek olur, sırrı
açıklamak olmaz.
- 7 Āh eyleme ‘Adnī dile geldükçe gamı kim
Mihmān variken evde duhān eylemek olmaz
Ey Adni, gamı gönüle geldiğinde ah eyleme. Evde misafir varken dumana
tutmak olmaz.

GAZEL 40

Mef āilün feilātün Mef āilün feilün
+ - + - ++ - - + - + - + + -

- 1 Şerefde gün yüzüne māh-ı āsmān iremez
Revişde kāmētüñe serv-i gülsitān iremez
Ululukta (astronomi terimi) senin güneş yüzüne gökyüzünün ayı ulaşamaz.
Yürüyüşte senin boyuna gül bahçesinin selvisi ulaşamaz.
- 2 Cigerde gamzesi zahmın gönül ganīmet bil
Bu devlete niçeler virdi baş u cān iremez
Ey gönül! Ciğerde yan bakış okunun açtığı yarayı hazine olarak bil. Bu
saadete baş ve can veren niceleri ulaşamadı.

---

6. dehenin: dehenüñ M1M2.
7. gamı kim: hayāli M1M2Ü
1. gülsitān: bostān M1M2Ü.

- 3 Dehānı sırrını fikrile nice keşf ideler
Yakīn budur ki aña vehmile gümān iremez
Ağzının sırrını düşünme ile nasıl keşfetsinler. Doğrusu budur ki, ona şüphe ile ulaşılmaz.
- 4 Yañağı zülfi ucundan görünmese ne ‘aceb
Ki nāra nūr-ı basar çün ola duhān iremez
Yanağı, saçının ucundan görünmese buna şaşılmaz. Çünkü gözün nuru, duman olduğunda ateşe ulaşamaz.
- 5 Diledüm elde iken zevkile geçe ‘ömrüm
Mesel-durur ki zemān devrine zemān iremez
Elde iken ömrümün zevk ile geçmesini diledim. “Zaman devrine zaman ulaşamaz.” bir meseldir.
- 6 Ruhūña öyküneli meh yüzine noksānın
Yügürür urmağıçun mihr-i āsmān iremez
Ay, senin yanağına öykündüğünden beri gökyüzündeki güneş yüzüne noksanını vurmak için koşar, ulaşamaz.
- 7 Yüzüñle yaşuñı sīm ü zer eyle ey ‘Adnī
Ki yār dāmenine dest-i müflisān iremez
Ey Adni! Yüzün ile gözyaşını, gümüş ile altın yap.Çünkü sevgilinin eteğine iflas edenlerin eli ulaşamaz.

GAZEL 41

Mef āilün feilātün Mef āilün feilün
+ - + - ++ - - + - + - ++ -

- 1 Zemān mı var ki gamuñdan cigerde rīş olmaz
Şükür tena‘umısa ancag ola bīş olmaz
Senin gamından cigerde yaranın olmadığı zaman mı vardır? Nimet içinde bulunmaya şükür. Fakat bu nimet içinde bulunma çok olmaz.

---

3. ideler: ide dil M1Ü.

5. geçe: geçer M1, ‘ömrüm: ‘ömri M1, mesel-durur: mesel budur M2.

6. yüzine: yüzünde Ö, yügürür: tolaşur M1Ü, urmağıçun: irmeğiçün M2.

7. sīm: sīm ü M3Ü.

- 2   Lebüh hayāli dile gelse zahm urur gamzeñ
Cihānda nūş mı vardır ki anda nīş olmaz
Gönüle senin dudağının hayali gelse senin yan bakışın yaralar.Dünyada
(içinde) iğne olmayan bal mı vardır?
- 3   Ezelde derd ü gamuñdan ne dil ki yād oldı
Safā vü şād ile tā ebed bilīş olmaz
Ezelde senin dert ve gamına yabancı olan gönül, sonsuza kadar gönül
rahatlığı ve mutluluk ile tanışamaz.
- 4   Dil aldı gussasını cāna hisse virmedi āh
Mesel durur ki ‘adū-çün ‘adūya hīş olmaz
Ah ki, gönül gamını alıp cana pay vermedi. “Düşman için güzel düşman
olmaz.” sözü meseldir.
- 5   Yañagıdur lebi ‘unnābın eyleyen rengin
Belī harāret-i mihr olmasa yemiş olmaz
Dudağının hünnabını parlak yapan yanağıdır.Elbette güneşin sıcaklığı
olmasa yemiş olmaz.
- 6   Niçe bir ola mu‘ārız benümle n’olsa gerek
Rakībi öldüriserven ki bitmez iş olmaz
Rakip benimle nasıl karşı karşıya gelsin? Rakibi öldüreceksin ki, bitmez iş
olmaz.
- 7   Kaş kemānına cān u gönülden ol kurbān
Ki ‘Adnī buncılayın ‘ālem içre kīş olmaz
Ey Adni! Kaşının yayına can ve gönülden kurban ol. Çünkü bunun gibi
dünyada ok kuburu olmaz.

GAZEL 42

Mefülü fāilātü mefāilü f āilün
- - + - + - + + - - + - + -

- 1   Haddüñde cilve kılalı tāvüs-vār zülf

Komadı cānda sabr u gönülde karār zülf
Saç, senin yanağında göründüğünden beri canda sabır ve gönülde karar bırakmadı.

2 Çün müşg-i Çīn'e sehvile teşbīh eyledüm
Âşüfte oldu hışmıla kuşandı mār zülf
Yanlışlıkla Çīn miskine benzettiğimden yılan (gibi olan) saç, perişan olup öfkeyle kuşandı.

3 La'lüne el uzatdı meger mest-i nāziken
Kim düşüp ayaguna ider 'itizār zülf
Galiba saç, naz sarhoşuyken senin dudağına el uzattı ki (şimdi) senin ayağına inip özür diliyor.

4 Pür-sünbül oldu seyl-i yaşumdan cihān yüzi
Bārān-ı cevrvagdurāl ebr-vār zülf
Saç, bulut gibi eziyet yağmuru yağdırdığından beri, gözyaşımın selinden dünyanın her tarafı sünbülle doldu.

5 Devr-i kamerde fitne-yi çeşmünden incinüp
Ey yüzi gün hattıñ bigi tutdı kenār zülf
Ey yüzü gün(gibi parlak sevgili)! Saç, ay devrinde (Hz. Peygamber zamanında) gözünün fitnesinden incinip senin ayva tüylerin gibi uzaklaştı.

6 Yagmā kılalılı hüsn ilini hatt leşkeri
Gamdan boyandı karaya mātem tutar zülf
Saç; ayva tüyleri askeri, güzellik ülkesini yağma ettiğinden beri gamdan karaya boyanıp matem tutar.

7 'Adnī bigi ne deñlü ki barmak toladılar
Miskīn degül mi itmedi terk-i diyār zülf
Sevgilinin saçına Adni gibi pek çok parmak doladılar; ama o zülf öyle miskin ki yerini terk etmedi.

---

2. kuşandı: خو شندی M1M2.

5. çeşmünden: cevrüñden M1, cevrvinden M2, tutdı: dutdı M1.

6. hattı: hattı M1, tutar: dutar M1M2.

7. barmak: parmak M2, toladılar: doladılar Ü, itmedi: k'itmedi M1M2.

GAZEL 43

Mefûlü fâilâtü mefâilü f âilün

- - + - + - + + - - + - + -

- 1 Dil mürğü saydına kuralı kara zülfi ag
Gül yüzi şevki cāna urur lāle bigi dāg
Kara saç, gönül kuşunu avlamak için tuzak kurduğundan beri gül yüzünün
arzusu cana lale gibi dağ vurur(damgalar).
- 2 Şeb-reng zülfini ruhu altında görelî
Bildüm ki karañu olur imiş bün-i çerāg
Kara (gece renkli) saçını yanağının altında gördüğümden beri, mumun
dibinin karanlık olduğunu anladım.
- 3 Kaddüñ hevāsıyla düşer yire za‘fdan
Andan durur ki serve ider bāgbān dayag
Senin boyunun arzusuyla (selvi) güçsüzlükten yere düşer. Bahçıvanın
selviye destek yapmasının sebebi budur.
- 4 Bāg-ı ruhını mürğ-i nazardan sakınmaga
Asmış başı aşaga ayakından iki zāg
Bahçeye benzeyen yanağını bakış kuşundan sakınmak için iki kargayı
ayağından baş aşağı aşmış.
- 5 Hurrem dil olayın diriseñ gül bigi müdām
Nergisleyin çemende elünden koma ayag
Gül gibi daima mutlu olayım dersin, nergisi gibi bahçede elinden kadehi
bırakma.
- 6 Redd eylemiş rakīb-i siyeh-rüyü yārumuz
Olsun iki cihānda yüzi ag u işi sag
Sevgilimiz, kara yüzlü rakibi reddetmiş. İki dünyada yüzü ak ve işi sağ
olsun.
- 7 Derd ehlinüñ dinürdi ki yanmak durur işi

---

2. olur imiş: görünürmüş Ü.

Köz oldu şimdi 'Adni ya kime asa kulag
Dert ehlinin işinin yanmak olduğu söylenirdi.Köz oldu. Adni şimdi kime
kulak assın?

GAZEL 44

Mefûlü mefâilü mefâilü feülün
- - + + - - + + - - + + - -

- 1 Hândân degül ol dil ki derûnında gamuñ yok
Lezzet ne bilür cān ki teninde elemüñ yok
İçinde senin gamının olmadığı gönül mutlu değil. Teninde eleminin
olmadığı can lezzeti ne bilir!
- 2 Cān almazısañ nāzıla bārī acı söz vir
Şīrīn dilüñ olsun sanemā çün keremüñ yok
Ey put(gibi güzel sevgili)!Can almazsan bari naz ile acı söz söyle. Keremin
yok, bari tatlı dilin olsun.
- 3 Bir lahzada nā-hak yire biñ kana girersin
Müşkil budur itdüğüne dahı nedemüñ yok
Bir anda haksız yere binlerce kana girersin.Güç (kötü) olan şudur, yaptığına
da pişmanlığın yok.
- 4 Şükr eyle ferāgatle dilā sıhhat ü emne
Hān-ı cigerüñ var n'ola ger cām-ı Cem'üñ yok
Ey gönül! Feragatle sağlık ve korkusuzluğuna şükret. Eğer Cem'in kadehi
yoksa bundan ne çıkar?Senin ciger sofran var.
- 5 Ey dil sıfat-ı zülf ü ruhın niçe yazarsın
Gülден varak ü sünbül-i terden kalemüñ yok
Ey gönül! Saçını ve yanağının niteliğini nasıl yazarsın?(Çünkü) senin gülden
yaprak ve taze sünbülden kalemin yok.
- 6 Bī-vehdür öykünme güneş yüzine ey māh
Çün gül yañaguñ la'l-lebün gonce-femüñ yok

---

4. hān-ı: hün-ı Ü.

6. māh: mihr Ü.

Ey ay! Boş yere güneş yüzüne benzemeye çalışma. Çünkü senin gül yanağın, lal(gibi kırmızı) dudağın, gonca ağzın yok.

7 Kār eylemez ey vā‘iz-i bārid bize pendūñ
Taş hod degülüz ger varısa germ demūñ yok
Ey soğuk vaiz! Bize öğüdün fayda etmez. Senin sıcak nefesin varsa da biz taş değiliz.

8 Ol serv-kadd ü sīm-berūñ sevgüsin añma
‘Adnī bigi çün rüy-ı zer ü çeşm-i nemūñ yok
O selvi boylu ve gümüş göğsülünün sevgisini anma. Çünkü Adni gibi senin altın yüzün ve nemli gözlerin yok.

GAZEL 45

Mefūlü fāilātü mefāilü f āilün

- - + - + - + + - - + - + -

1 Dilden cihānda her kime ki cān u ser gerek
Gamzeñ okına sīnesi yārā siper gerek
Ey sevgili! Gönülden dünyada her kime can ve baş lazımsa, senin yan bakış okuna göğsünü siper etmesi gerekir.

2 Teşbīh idermiş özini yākūt la‘lüñe
Hakkā bu işi itmege taşdan ciger gerek
Yakut, kendini senin laline benzetirmiş. Doğrusu, bu işi yapmaya taştan ciger gerek.

3 ‘Anber saçūñ hevāsına dilden düşenlere
Hindūsitān diyārına cānā sefer gerek
Ey can(gibi kıymetli sevgili)!Anber saçının arzusuna gönülden meyledenlerin Hindistan ülkesine sefer etmesi gerekir.

4 İnanma zūlfī ‘ahdine cānānuñ ey göñül
Bir başı var ü biñ dili andan hazer gerek

---

8. serv-kadd ü: serv-kaddūñ Ü

1. ki: kim Ü, sīnesi yārā: cānā sīnesi HK.

3. cānā: yārā HK.

Ey gönül!Sevgilinin saçının sözüne inanma. (Çünkü) onun bir başı ve bin dili var. Bundan dolayı ondan sakınmak gerekir.

5 Gönlüm kapıldı çeşmine zahmile cān çeker
Hūn-rīz ü meste uyana bundan beter gerek
Gönlüm, gözüne kapılıp yara ile can çekmekte. Kan dökene ve sarhoşa uyana bundan kötü şeyler(in başına gelmesi) gerekir.

6 Hattı hayāli gitmedi dilden ne turfedür
Āteş içinde bitmeye reyhān-ı ter gerek
Ne tuhaftır ki, ayva tüyelerinin hayali gönülden gitmedi. Ateş içinde taze reyhan bitmemesi gerekir.

7 ‘Adnī bigi muhibbleri ol māh-çihrenūñ
Mahşer gününde bī-dil ü cān kopsalar gerek
O ay yüzlünün sevenleri, Adni gibi mahşer gününde gönülsüz ve cansız olarak ayağa kalkacak.

GAZEL 46

feilātün feilātün feilātün feilün
++-- ++-- ++-- ++-

1 Lālenūñ beñzemege gül yüzüne çihresi yok
Goncenūñ añmaga la‘līn lebūñi zehresi yok
Lalenin gül yüzüne benzemeye yüzü yok. Goncanın ise senin lal dudağını anmaya cesareti yok.

2 Māh hūrşīde uyup gün yüzüne öyküneli
Şermden halka nazar eylemege çihresi yok
Ay, güneşe uyup senin güneş(gibi) yüzüne benzemeye çalıştığından beri utancından halka bakmaya yüzü kalmadı.

3 Zahm-ı gamzeñle ne dil kim boyuña virmedi cān
Rāstı sehm-i sa‘ādetden anuñ behresi yok
Senin yan bakış okunun yarasıyla boyuna can vermeyen gönülün, doğrusu mutluluk okundan nasibi yokmuş.

6. gitmedi dilden: geldi dile ve ger HK, bitmeye: bitmese HK

7. kopsalar: kopalar Ö.

4 Nite sa‘d-ahter ola ol kişi kim yanında
Büt-i meh-tal‘at ü hürşid-cebîn Zühre’si yok
Yanında ay yüzlü putu ve güneş alınlı Zühre’si olmayan kişi nasıl talihli
olsun!

5 ‘Adniyâ zülfine dīvānelenüp tolaşma
Ejdehādur kim anuñ zehri çoğ ü mühresi yok
Ey Adni, saçına divanelenip dolaşma. (Çünkü) zehri çok ve panzehiri
olmayan bir ejderhadır.

GAZEL 47

Mefülü failätü mefāilü failün
- - + - + - + + - - + - + -

1 Yāruñ ayağı tozına kıymet cihān gerek
Belki cihān ne nesne ola baş u cān gerek
Sevgilinin ayağı tozuna kıymet olarak dünya gerekir. Belki de dünya ne mal
olsun!(Dünya ne kıymet ifade eder!)(Sevgilinin ayağı tozu için) baş ve can (vermek)
gerekir.

2 Bir yāri kılmışam iki cihānda ihtiyār
Evvel kişiye cān gerek andan cihān gerek
İki dünyada sadece bir sevgiliyi seçmişim. İnsan olana ilk önce can gerek
ondan sonra da dünya gerek.

3 Vardukça dil işigine cān pīř-keş kılur
Yāri evine varsa kişi armağan gerek
Gönül, eşiğine vardığı zaman canı hediye olarak sunar.(Çünkü) sevgilisi
evine varan kişiye armağan gerekir.

4 Kanlu yaşum yiterdi yine sevgüsiyiçün
Dā‘vīye ma‘nī ü dahı ‘işka niřān gerek

---

4. ahter: ekber M1M2, yanında: yanuñda M2.

1. ola: olur HK.

2. yāri: yār M1, cihānda: ‘ālemde M2M3HK.

3. bu beyit M2’de yok, vardukça dil işigine : varan işigine dil ü HK.

4. bu beyit M2’de yok, yine: aña HK, dāviye: dāvīne M1.

Sevgisi için yine kanlı gözyaşım yeterdi. Dava için akla yakın sebep ve aşka da nişan gerek.

- 5 La‘lini dişledükçe gözi kanımı döker
Elbette hükm-i şer‘î budur kana kan gerek
Lalini dişledikçe gözü kanımı döker. Elbette şeriat hükmünde kana kan gerek.
- 6 Yüzüne karşı göz yaşı akıtdugum bu kim
Gülzârı tâze tutmaga âb-ı revân gerek
Senin yüzüne karşı gözyaşı akıtmamın sebebi şudur:Gül bahçesini taze tutmak için akarsu gerek.
- 7 Cüş ile agladugını ‘ayb itme ‘Adni’nün
‘Aşık olanların gözi deryâ-feşân gerek
Adninin çoşku ile ağladığını kınama. (Çünkü) aşık olanların gözlerinin derya-
saçan(çok gözyaşı döken) olmaları gerekir.

GAZEL 48

Mefülü fâilâtü mefâilü fâilün
- - + - + - + - + - + -

- 1 Şâd olmag isteyen gamıla âşinâ gerek
‘Âlemde saltanat taleb iden gedâ gerek
Mutlu olmak isteyenin gam ile tanışması gerek.Dünyada saltanat isteyenin yoksul olması gerek.
- 2 Âh itdügümce cüşa gelür gözlerüm yaşı
Deryâ temevvüc itmege lâ-büdd hevâ gerek
Ah ettiğim zaman gözlerimin yaşı çoşar. Elbette denizin dalgalanması için rüzgar gerekir.

---

5. la‘lini: la‘lin M2, elbette: elbetde M1, şer‘î:şer‘ M1M2M3ÜHK.

6. yüzüne: yüzine HK, yaşı: yaşın M2Ü, akıtdugum: akıddugum M3, bu kim: budur M3, tutmaga: dutmaga M1M3.

(HK’DE BEYİT SIRASI: 1-3-4-2-5-6-7)

1. olmag: olmak ÜHK, âşinâ: mübtelâ ÜHK.

2. gelür: gelir M2.

- 3 Dil milkine hayālũñ ider hũkm geh gamuñ
Bu bir harābeye ne iki pādişā gerek
Gönũl ũlkesine bazen hayalin bazen gamın hũkmeder. Bir harabeye iki padişah gerekmez.
- 4 Gamzeñ hadengi zahmına cān virdũgũm bu kim
Derd-i dil-i ũikesteye yārā devā gerek
Ey sevgili! Senin yan bakış okunun açtığı yaraya can vermemin sebebi; kırık gönlũn derdine deva gerek.
- 5 Zũhd ũ salāhı cām-ı meye satdugum budur
Kim rind olanlaruñ ‘ameli bĩ-riyā gerek
İbadeti şarap kadehine değişmemin sebebi: Rind olanların amelleri riyasız gerek.
- 6 Kanlu çıkardı yaşıımı yolum basar diyũ
Evvel bu işi işlemege dest ũ pā gerek
Yolumu basar diyerek yaşıımı kanlı çıkardı(yaşıımı katil ilan etti). Bu işi yapmak için önce el ve ayak gerek.
- 7 İzũñ tozına ‘Adnĩ yüzün nice sürmesũn
Kanlu gözine sıhhat için tũtiyā gerek
Adni, senin izinin tozuna yüzünü nasıl sürmesin? Kanlı gözüne sağlık için sürme gerekiyor.

GAZEL 49

Mefāilũn Mefāilũn Mefāilũn Mefāilũn

+ - - - + - - - + - - - + - - -

- 1 Nigārā çeşme-yi cāndur zũlāl-i la‘l-i şĩrĩnũñ
Sevād-ı dĩde-yi dildũr hayāl-i hāl-i müşgĩnũñ
Ey sevgili! Tatlı lalinin suyu can çeşmesidir. Misk kokulu beninin hayali ise gönũl gözũnũn siyahlığıdır.

---

4. virdũgũm: virdũgũm M2
5. budur: bu kim M2.
6. işlemege: eylemege M1M2.
(M1M2’de beyit sırası: 1-2-3-5-4-6-7)
(HK’DA BEYİT SIRASI: 1-2-6-7)

- 2 Görelden dür dişüñ nazmıyla cān tal'atuñ nurın
Göñülde kalmadı bir zerre mihri mäh u pervīnūñ
Senin inci dişinin nazmı ile can güzelliğinin nurunu gördüğümden beri,
gönülde ay ve pervinin bir zerre sevgisi kalmadı.
- 3 Mu'anber zülfüñe irmek meger sevdā idindi kim
Cihānı post-pūş olup tolanur nāfesi Çīn'ūñ
Galiba senin anber kokulu saçına ulaşmayı sevda edindi. Çin'in nafesi post
giyip dünyayı dolaşmaktadır
- 4 Ümmīd-i zülfūñ ile kılca kaldı göñlümūñ cānı
Demidür tut elini kim ayaga düşdi miskīnūñ
Gönlümün canı, senin saçının ümidi ile kıl gibi (ipince) kaldı. Senin bu
miskinin(zavallın) ayağa düştü. Elini tutma zamanıdır.
- 5 Hadeng-i gamzesi çünkim gelür cān kasdına her dem
Göñül hoş geç ki vardur himmeti sana nigārınūñ
Ey gönül, yan bakış oku her zaman canı öldürmek için geldiğinden hoşça
vakit geçir ki, sana sevgilinin himmeti vardır.
- 6 Göñül almakdur işüñ hüsn iline şāh olalıdan
Cihānda müstedām ol kim ne hoşdur resm ü āyīnūñ
Güzellik ülkesine padişah olduğundan beri işin gönül almaktır. Dünyada
sürekli ol ki, senin adaletin çok hoştur.
- 7 Dilermiş 'Adnī'nūñ cānın peşīmān olmasun diyü
Du'ā hengāmıdur ey dostlar vaktidür āmīnūñ
Ey dostlar! Adninin canını istermiş, pişman olmasın diye duanın ve aminin
zamanıdır.

GAZEL 50

Fāilātün Fāilātün Fāilün

- + - - - + - - - + -

-
2. cān: cānā M2Ü, yüzün : tozın M2, nūrın Ü, mäh u: mäh M2.
3. post-pūş: post-yūş M1M2,tolanur: tolaşur M1M2, nāfesi: nāfe-yi M1M2.
4. ümmīd-i: ümmīdi M2, ümmīzi M1, cānı: cānā M1M2, tut: dut M1, ayaga düşdi: ayakda kaldı
M1M2.
6. resm ü: resm M2.

- 1 Zülfüñi çün-kim perîşân eyledüñ
 Âh kim kasd-i dil ü cân eyledüñ
 Saçını dağıttığında ah ki gönül ve cana kasettin.
- 2 Tāze tutmaga yüzüñ gül-zārını
 Yaşımı bārān-ı nīsān eyledüñ
 Yüzünün gül bahçesini taze tutmak için gözyaşımı nisan yağmuru haline
 getirdin.
- 3 İns ü cin rām olmagıçun hükmüñe
 La‘lünü Mühr-i Süleymān eyledüñ
 İnsanları ve cinleri emrine itaat ettirmek için dudağını Süleyman’ın mührü
 eyledin.
- 4 Subh-dem gün gibi yüzüñ ‘arz idüp
 Gülleri gülşende hāndān eyledüñ
 Sabah vakti güneş gibi yüzünü gösterip gülleri gül bahçesinde
 güldürdün.(açtırdın.)
- 5 Agzına öyküñdi diyü ey sabā
 Gonceye yok yire bühtān eyledüñ
 Ey saba, goncaya, ağzına benzemeye çalıştı diye, boş yere iftira ettin.
- 6 Âh kim cān hāne iken derdüñe
 Anı da dil bigi vīrān eyledüñ
 Ah ki, can senin derdin için bir ev iken onu da gönül gibi harap eyledin.
- 7 Dest-i cevriye belā bezminde āh
 ‘Adnī’yi ney bigi nālān eyledüñ
 Ah ki, bela meclisinde eziyet eliyle Adni’yi ney gibi inlettin.

GAZEL 51

Mefülü mefāilü mefāilü feülün

- - + + - - + + - - + + - -

2. tutmaga: dutmaga M3Ü, bārān-ı: bārān u HK.
 4. gibi: bigi M1, ‘arz idüp: gösterüp M2Ü, hāndān: hayrān M1Ü.
 5. öyküñdi:öykünmedi ÖHK, diyü:hıç ÖHK.
 6. derdüñe: ‘ıškuña HK, bigi: gibi M2M3.
 7. dest-i...: dost cevriye belā bendine āh M1.

- 1 N'idem ki hayāl-i nemek-i şeker-i nābuñ
Göstermez olupdur gözüme yüzini hābuñ
Ne yapayım ki, senin saf şekerinin tuzlu hayali; gözüme uykunun yüzünü
göstermez olmuştur.
- 2 Yok yire soraram lebüñe varduğımı dil
Çün-kim bilürem kanda durur meyli zübābuñ
Gönlün dudağına vardığını boş yere soruyorum. Çünkü sineğin meylinin kana
olduğunu biliyorum.
- 3 Yaşuma nazar eylemedün meyl kılup āh
Yok kıymeti kapuñda meger sīm-i müzābuñ
Ah ki, gözyaşımaya meyledip bakmadın. Galiba eritilmiş gümüşün kapında
kıymeti yok.
- 4 Şeb-reng saçuñ gün yüzüñe çün ola hāyil
Örter sanuram ebr yüzini meh-i tābuñ
Gece rengi saçın, güneş yüzüne perde olduğundan beri parlak ayın yüzünü
bulut örtüyor sanıyorum.
- 5 Öldükde gam-ı 'ışkuñıla 'Adnī dir iseñ
Lebbeyk diyem sinden işitdikde hitābuñ
Aşkınin gamı ile öldüğüm zaman "Adni" der isen; hitabını işittiğimde
mezardan "Efendim, buyur." diyeyim.

GAZEL 52

feilātün feilātün feilātün feilün
+ + - - + + - - + + - - + + -

- 1 Balsa bir zerre gözüm sürmeyiçün gerd-i rehüñ
Terbiyet nūrına yüz yıl viredi mihr-i mehüñ
Eğer gözüm sürme için senin ayağının tozundan bir zerre bulsaydı yüzünün
güneşi terbiyet nuruna yüz yıl verirdi.

---

1. yüzün: yüzünü M1M2M3HK.
2. lebüñe: lebine M2, zübābuñ: zebānuñ M2.
3. kapuñda: katuñda M1Ü.
4. gün yüzüñe: gözüñe M1.
1. mihr: mihr ü M3.

- 2 Başda geh zülfi hayālidur u geh hāl ü hattı
Şākirem her ne ise hāline baht-ı siyehūñ
Bazen sevgilinin saçının hayali bazen de ben ve ayva tüyleri baştadır. Siyah
bahtın her haline razıyım.
- 3 Yaşum ırmag olup ister seni ey serv-i sehī
Bilmezem kankı çemen içredür ārām-gehūñ
Ey düzgün selvi! Gözyaşım ırmak olup seni ister. Dinlenme yerinin hangi
bahçe içinde olduğunu bilmiyorum.
- 4 Düşdün ey dil zekanı fikrine tut zülfini kim
Bī-sebeb çıkmaya çün-kim düşe içine çehūñ
Ey gönül, çenesinin fikrine düştün. Saçını tut ki kuyunun içine düşen vasıtasız
çıkamaz.
- 5 Dil yüzün şevkiyle zülfünde bulunursa ne tañ
Gice yatan bulunur nūr ile subh-gehūñ
Gönül, yüzünün şevkiyle saçında bulunursa buna şaşılmaz. Gece yatan senin
sabahında nur ile bulunur.
- 6 Gösterürlerdi saña cennet-i ‘alāyı ‘ıyān
Bir gice zāhid işigi oladı tekye-gehūñ
Ey zahid eger o sevgilinin eşiği bir geceliğine dayanağın olaydı, sana en yüce
cenneti apaçık olarak gösterirlerdi.
- 7 Yed-ı beyzā bigi gösterdi elūñ mu‘cizeler
‘Adniyā sā‘id-i dilber ger ola dest-gehūñ
Ey Adni, eğer sevgilinin kolu senin yardımcın olursa elin yed-i beyza gibi
mucizeler gösterir.

GAZEL 53

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün

- + - - - + - - - + - - - + -

-
2. hatt: hattı M3.
3. Bilmezem: bilmez M3.
4. Zülfini: zülfin M3, çün-kim: her kim M3.
7. bigi: gibi M3, gösterdi: gösterde Ö, ger ola: ola ger M3.

- 1 ‘Anberīn-zülfüñ ham idüp gün yüzüñe sāye sal
Lutfıla müşgīn kemendūñ halkasını aya sal
Senin anber kokulu saçını kıvrım kıvrım yapıp güneş (gibi parlak) yüzüne
gölge olarak salıver. Lutuf ile misk kokulu kementin halkasını aya gönder.
- 2 Lāle ruhsāruñda zülfüñ sünbülünü tagıdup
Gülşene reyhān-ı terden ey perī pīrāye sal
Ey peri, lale yanağında saçının sünbülünü dağıtıp gül bahçesine taze
reyhandan süs gönder.
- 3 Tīr ü yā tīg ile kasd-ı cān u ser itmek neden
Her nefes bu hıdmeti derd-i dil-i şeydāya sal
Ok ya da kılıç ile baş ve cana kasdetmek niçin? Her an bu hizmeti çılgın
gönlün derdine gönderiver.
- 4 Tīr-i gamzeyle ciger kanın gözümden dökdüğü
Anuñ içündür ki dirler iylik eyle māye sal
Gamze okuyla ciğer kanını gözümden dökmesinin sebebi, “iyilik et suya sal”
denmesinden dolayıdır.
- 5 Sāhil-i çeşmümde yaşum kirpügüm üzre çıkup
Hār u hasdan gör ne bī-cāndur ider deryāya sal
Gözümün sahilinde yaşlarım kirpiklerimin üzerine çıkararak, gör çerçöpten suya
nasıl bir sal yapmıştır.
- 6 Sıhhat ü emn ü ferāgat hāsıl iken ey gönül
Yok yire kim dir saña kim kendüñi gavgaya sal
Ey gönül! Sağlık, güven ve feragat hasıl iken kim sana yok yere kendini
kavgaya sal, diyor.
- 7 Kimse mi vardur saña kavluñde yalansın diye
‘Adni’yi ha turmadın sen va‘de-yi ferdāya sal
Sana “sözünde yalansın” diyen kimse mi vardır? Adni’yi sen durmadan yarın
için verilmiş söze gönder.

---

1. yüzüñe: yüzine Ü.
4. tīr-i gamzeyle: tīr ü gamzeyle Ö
3. cān u ser itmek: cāniçun zahmet Ü, her: bir Ü.
7. turmadın: durmadın Ü.

GAZEL 54

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Zülfüñ ucından dil ü cāna belā eksük degül
Serv-kaddüñ hasretinden gözde mā eksük degül
Saçının ucundan gönül ve cana bela eksik değil. Selvi boyunun hasretinden gözde su eksik değil.
- 2 La‘1-i dūr-bāruñ hayāli hem-dem-i cān olalı
Çeşm ü göñlüm arasında mā-cerā eksük degül
İnci saçan lalinin hayali canın dostu olduğundan beri gözüm ile gönlüm arasında macera eksik değil.
- 3 Merhem urma haste göñlüm yarasına ey tabīb
Derdidür matlūb olan yohsa devā eksük degül
Ey tabib! Hasta gönlümün yarasına merhemle tedavi yapma. Talep edilen (o sevgilinin) derdidir. Yoksa deva eksik değil.
- 4 Tāb-ı dilden āhum añup çeşmüme varur hayāl
Sāhil-i deryāda bilür kim hevā eksük degül
Hayal, gönlün hararetinden ahımı anıp gözüme ulaşır.Bilir ki, denizin kenarında rüzgar eksik değil.
- 5 Pāymāl-i zülfī iken dest-gīr olsa gözi
Tañ degül her gūşede merd-i Hudā eksük degül
Saçı ayak altında kalmış iken gözü yardım etse buna şaşılmaz. Çünkü her köşede ermiş kişi eksik olmaz.
- 6 Hāsılum ‘ışkuñda ey dilber sorarsañ rüz u şeb
Cānda sūz u sīnede āh ile vā eksük degül
Ey sevgili! Gece gündüz aşkında elde ettiğimi sorarsan: “Canda ateş ve göğsümde ah ile vah eksik olmaz.”
- 7 Gāh hecr ü geh rakībinden çeker dürlü cefā
‘Adniyā her kanda ise bir belā eksük degül
Ey Adni! Bazen (sevgiliden) ayrılma ve bazen de rakibinden türlü cefa çeker.Her nerede olursa olsun bir bela eksik değil.

---

7. cevr: hecr Ü, rakībünden: rakībinden Ü, dürlü cefā: cevr ü cefā Ü.

GAZEL 55

Mefûlü fâilâtü mefâilü fâilün

-- + -+-+ +---+ --+-

- 1 Cānān mahallesinde ne dil kim gedā degül
Milk-i cihāna mālīkise pādişā degül
Sevgilinin mahallesinde dilenci olmayan gönül, dünya mülküne sahip olsa da padişah değildir.
- 2 Dür bigi sırrımı sadef-i dilde sakla kim
Nā-geh kulagina irişür az belā degül
İnci gibi sırrını gönül sadefinde sakla ki, ansızın kulağına ulaşır. Bu da az bela değildir.
- 3 Derdüñ bes ola hecrüñi itme havāle kim
Ma‘lül-i vāhide iki ‘illet revā degül
Senin derdin bana yeter. (Şimdi de) ayrılığını üstüme bırakma..(Çünkü) Allah’ın hastalıklı kuluna iki hastalık uygun değildir.
- 4 Her bir kılında yüz dil-i āşüfte cān çeker
Biñ başlu ejdehādur ü zülf-i dü-tā degül
Her bir kılında yüzlerce çılgın gönüllü can çeker. İki büklüm saç değil, bin başlı ejderhadır.
- 5 Ol mihr ü māh-çihreye dil oldı müşteri
Kim bir kılına iki cihān kem-behā degül
Gönül, o güneş ve ay yüzlüye müşteri oldu. (Çünkü) Bir teline iki dünya değer.
- 6 Cān virürem küdüreti zāyil ola diyü
Çok yaşayasınuñ dahı gönli safā degül
Sıkıntısı yok olsun diye can veriyorum. Çok yaşayasının hala gönlü neşeli (saf, berrak) değil.
- 7 Biñ cāmı al bir öpmege lutf it didüm didi
Yok yire zahmet itme ki olur du‘ā degül
“Lutfet, bir kere öpmek için bin canı al.” dedim. “Yok yere zahmet etme. Çünkü bu olacak dua değil.” dedi.

---

7. ki: kim Ü.

- 8 'Adni Őikâyet eyleme cevrenden ol mehûñ
Yârûñ cefâsı mihr ü vefâdur cefâ degül
Ey Adni! O ayın eziyetinden Şikayet etme. (Çünkü) sevgilinin eziyeti, sevgisi
ve vefasıdır. Yoksa eziyet değildir.

GAZEL 56

fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Gül yüzünden ayru düŐdüm gülsitâni n'eylerem
Sensüz ey ârâm-ı dil cân ü cihâmı n'eylerem
Ey gönül süsleyen(sevgili), gül yüzünden ayrı düŐtüm. Gül bahçesini ne
yapayım? Sensiz canı ve dünyayı ne yapayım?
- 2 İşigünde mâcerâsın gönlümün 'arz itmege
Gözlerüm yaşından özge tercemâni n'eylerem
EŞiğinde gönlümün macerasını arz etmek için gözlerimin yaşından başka
tercümanı ne yapayım?
- 3 İki 'âlemde yüzünden gayre ger kıla nazar
Kana gark idüp gözümü bir gör anı n'eylerem
İki âlemde eğer (gözüm) yüzünden başkasına bakarsa gözümü kana gark edip
bir bak ki, onu ne yaparım?
- 4 Leblerün yâdına cânâ dem-be-dem nüş itmege
Hün-ı dil varken Őarâb-ı erguvânı n'eylerem
Ey can gibi kıymetli sevgili! Senin dudağının anılmasıyla daima içmek için
gönül kanı varken erguvan renkli Őarabı ne yapayım.
- 5 Lâle-yi sahrâ nedür ey gülbün-i bostân-ı nâz
Gün yüzün olmazsa mâh-ı âsmâni n'eylerem
Ey naz bahçesinin gül bahçesi! Çöldeki lale nedir? Senin gül yüzün olmazsa
gökyüzünün ayını ne yapayım!

---

1. ârâm-ı dil: ârâm-ı cân ÜHK.
3. HK'de 3. beyit yok.
4. hün-ı dil varken Őarâb-ı : hün-ı dildür içdüğüm ben HK.
5. lâle-yi: lâle vü Ü, olmazsa:olmasa HK.

6 Cānı kurbān iderem didükçe dil sayd itmege
Gamze vü ebrū yiter tīr ü kemānı n'eylerem
Gönül avlamak için canı kurban ederim, dedikçe gamze ve kaş yeter. Ok ve yayı ne yapayım!

7 'Adni'nün bülbül bigi efgānıla zikri bu kim
Gül yüzüñsüz lāle-yi bāg-ı cinānı n'eylerem
Adni'nin bülbül gibi inleyerek seni anmasının sebebi; gül yüzüñsüz cennet bahçesinin lalesini ne yapacağını bilmemesidir.

GAZEL 57

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün
- + - - - + - - - + - - - + -

1 'Ālemüñ dürr ile la'lin gözlerümden salmışam
Tā ki 'ıškuñ bahrine gāvās oluban talmışam
Senin aşkının denizine dalgıç olup daldığımdan beri dünyanın bütün inci ve lallerini gözlerimden salmışım.

2 Hāl-i 'anber-bāruñı gül yüzüñ üzre görelī
Nokta bigi devr içinde bī-ser ü pā kalmışam
Anber saçan benini gül yüzünün üzerinde gördüğümünden beri devr içinde nokta gibi başsız ve bacaksız kaldım.

3 Kanlu yaşum sırrımı fāş itdügiyçün 'āleme
Acılıkla anı gözden ben ayaga salmışam
Kanlı gözyaşım, sırrımı dünyaya açıkladığı için acılık ile gözyaşımı gözden ayağa salmışım.

4 Zülfüñüñ sevdāsı zencīrin tolayup boynuma
Hayderī-veş kapuña dervīze için gelmişem
Senin saçının sevdasının zincirini boynuma dolayıp Hayderi (dervişleri) gibi kapına dilencilik için geldim.

---

2. bigi: gibi M1M2M3.

3. acıkıla: acılıgıla M2M3Ü,acıduğundan HK, ben: - M1M3HK.

4. zencīrin: zencīrini M3, tolayup: tola M3, kapuña: tapuña M1, dervīze: deryūze M3Ü, dervāze HK.

5 Devr içinde cür‘a-yı cām-ı lebüñden mest olup
‘Adni’yem kim şīşe-yi nāmūsı taşa çalmışam
Adni’yim ki, devr içinde senin dudağının kadehinin yudumundan sarhoş olup
namus şişesini taşa çaldım.

GAZEL 58

Mefülü fâilātün Mefülü fâilātün

-- + --+-- -- + --+--

1 Gülşende gül yüzüñçün bülbül bigi terennüm
Gerçi ki eyledüm çok hīç itmedüñ terahhum
Gül bahçesinde senin gül yüzün için bülbül gibi çok terennüm eyledimse de
(sen) hiç acımadın.

2 Yüzüñ görürken ay u hürşīde bakmadugum
Budur ki su katında cāiz degül teyemmüm
Senin yüzünü görürken ay ve güneşe bakmamamın sebebi: Su katında
teyemmüm caiz olmaz.

3 Merhem yerine çeşmüñ zahm urdı yüregüme
Yaşı çoğ ola bana merdümlük itdi çeşmüm
Merhem yerine gözün, yüreğimi yaraladı. Yaşı çok olsun ki gözüm bana
insanlık etti..

4 Kanlu yaşın akıdup def` itdi göñlüm odın
İnsānılg olur işi anuñ kim ola merdüm
Kanlı yaşını akıtıp göñlümün ateşini defetti.Merdüm(İnsan,göz) olanın işi
insanlık olur.

5 Yārüñ dehānı sırrın keşf idemez kimesne
Yok yire ‘Adnīyā sen hīç eyleme tevehhüm
Ey Adni! Kimse sevgilinin ağzının sırrını keşfedemez. Boş yere sen hiç
kuruntuya düşme.

---

1. bigi: gibi M2, ki: kim M1M2M3Ü, eyledüm: eyledi M1, eylerem HK, terahhum:- HK.

2. ay u: ey meh M2M3, ey ay M1.

3. insānılg: insānlık M2HK.

4. bu beyit M1’de yok, çok: çoğ Ü.

5. ‘Adniyā: ‘Adni’ye M2, eyleme: itmegil M3.

GAZEL 59

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün
- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Cân cemâlüh şem‘inüh pervânesidür dostum
Dil müselsel zülfühññ dîvânesidür dostum
Dostum! Can, senin cemalinin mumunun pervanesidir. Gönül, müselsel saçının çılgınıdır.
- 2 Al emânet göñlümi cevrühle vîrân eyleme
Kim senüh hayl-i hayâlün hânesidür dostum
Dostum! Emanet gönlümü al. Eziyetinle harap hale getirme. Çünkü gönlüm senin hayalinin sürüsünün evidir.
- 3 Cân u dil derd ü gamuñla âşinâ olalıdan
İki ‘âlem anlarun bîgânesidür dostum
Dostum! Can ve gönül, senin derdin ve gamınla tanıştığından beri iki alem onların yabancısıdır.
- 4 Yoluña cân u cihân virdüğüme budur sebeb
Baña cevr itdüğüññ şükrânesidür dostum
Dostum! Senin yoluna canımı ve dünyayı vermemin sebebi; bana eziyet ettiğinin şükranesidir. (iyiliğini bilme alametidir.)
- 5 Kasr-ı cennet bigi ma‘mür olısdur dâyimâ
Ol göñül kim ‘ıškuññ vîrânesidür dostum
Dostum! Senin aşkının viranesi olan gönül, cennet sarayı gibi daima bayındır olacaktır.
- 6 Kanlu gamzeñ susamışdı lebüñden soraram
Kim kaçan ol teşne kana kanasıdur dostum
Dostum! Senin kanlı gamzen susamıştı. Dudağından soruyorum: “Ne zaman o susamış(yan bakış) kana kanacaktır.”

---

1. zülfühññ: zülfünññ HK.
2. hayl-i: hayli M1.
3. derd: derd ü M2M3.
4. baña: kim baña M2HK, itdüğüññ: itdüğüñ M2M3HK.
5. bigi: gibi M2M3HK, olısdur: olupdur HK, ol: her M3.
6. kanlu: kanuma M1M2ÜHK, susamışdı:sormışdı Ö, susamışdur HK, ol: şol HK.

- 7 Ger terahhum eylemezseñ ‘Adni yüzüñ şem‘ine
‘Ākıbet pervâne bigi yanasıdur dostum
Dostum! Eğer acımazsan Adni, sonunda yüzünün mumuna pervane gibi
yanacak.

GAZEL 60

feilātün feilātün feilātün feilün
+ + - - + + - - + + - - + + -

- 1 Tīg-i derdile dilersin dilümi hāme miyem
Dest-i cevriye bükersin bilümi nāme miyem
Ben kalem miyim ki dert kılıcı ile gönlümü diliyorsun. Ben mektup muyum
ki eziyet eli ile belimi büküyorsun.
- 2 Ko beni zār olayın zülfüñ ucında niçe bir
Başumuñ kat‘ına el uzadasın hāme miyem
Beni bırak da saçının ucunda inleyeyim. Ben kalem miyim ki başımın
kesilmesine el uzatıyorsun.?
- 3 Kāz-ı hasretle tenüm togradı hayyāt-ı cihān
Yā Rab endāmına cevriye felegüñ cāme miyem
Dünyanın yılanları hasret makası ile tenimi doğradı. Ey rabbim, feleğin
eziyetinin vücuduna elbise miyim?
- 4 Bilmezem ‘aklumu sevdā alalı kim meftün
Bu lebi pisteye ya ol gözi bādāme miyem
“Aklımı sevda aldığından beri bu dudağı fıstık ve o gözü ipek kurdu olana
meftun muyum?” bilmiyorum.
- 5 Müşgi beñzetedüğüme zülfine pür-çin oluban
Didi uzatma dilün baña nedür şāme miyem
Miski saçına benzettiğimde karmakarışık olup “Bana dilini uzatma. Ben
şame(ben, başörtüsü) miyim?” dedi.

---

7. eylemezseñ: kılmaz iseñ HK, pervâne bigi: ‘ışkuñ odına M2, bigi: gibi M3HK.

1. tīg: tīg u HK.

2. olayın: oluban HK, ucından: ucında M2Ü.

3. togradı: doğradı HK, hāyyāt-ı cihān: hāyātuma firāk HK, cihān: firāk M1M2M3Ü, cevriye: devriye HK.

4. ol: ya ol M1M2M3Ü, gözleri: gözi M1M2M3Ü, bu beyit HK’de yok.

5. müşgi:müşke M1M2, şāme: şāne M3, bu beyit HK’de yok.

6 Meclis-i hāsı rakībā koyuban ‘āma varam
Hāşe ben sencileyin ālet-i hengāme miyem
Ey rakip! Özel meclisi bırakıp umumi meclise mi varayım? Haşa, ben senin
gibi kavga vasıtası mıyım?

7 ‘Adniyā kimse beni bilmedi hecr ile esİR
Serv-i āzāde mi yā māh-ı gül-endāme miyem
Ey Adni, kimse benim ayrılık ile esir olduğumu bilmedi. Azade selvi mi ya da
gül boylu ay mıyım?

GAZEL 61

Mefülü fāilā tü mefāilü fāilün
- - + - + - + + - - + - + -

1 Ney gibi nice bir gam ilinden figān idem
Hoşdur ki yüz suyıyla teslīm-i cān idem
Ney gibi ne zamana kadar gam ülkesinden inleyeyim. Hoştur ki, yüz suyuyla
can teslim ediyorum.

2 İrem mi ol güne ki kaşı yāyına gönül
Kurbān olup gözi okına cān nişān idem
Ey gönül! O güneşe ulaşır mıyım? Kaşının yayına kurban olup gözünün
okuna canımı hedef yapayım.

3 Gamzeñ helāk idüp dil ü cān geldi sīneme
Kanlılarından anı diler kim nihān idem
Senin gamzen helak ettiği için gönül ve can sineme geldi. Kanlılarından
saklamamı istiyor.

4 Zülf ü ruhuñ hayāliyile rüz u şeb gerek
Virdüm dilümde sūre-yi Nūr u Duhān idem
Saçın ve yanağının hayaliyle gündüz ve gece virdimin dilimde Nur ve Duhan
süresi olması gerekir.

---

6. varam: virem M2.

7. hecr: mihr M1M2M3Ü.

1. gibi: bigi HK,

2. olup: idüp M1M2M3ÜHK, gözi: kaşı M1, gözün M2, okına: ohına HK.

4. virdüm: virdi M2, nūr u: nūr M3.

- 5 Yüzüñle kametüñ variken vech olmaya
Yād-ı sanavber ü heves-i gülsitān idem
Senin yüzün ile boyun var iken, selvi ağacını anmaya ve gül bahçesine heves
etmeye sebep kalmaz.
- 6 Yaşum bigi arama girer yārıla rakīb
Şeytān aradadır anı ister ki kan idem
Rakip, gözyaşlarım gibi sevgili ile arama girer. Kan dökmemi isteyen Şeytan
aradadır.
- 7 Dirmiş yolumda cānını ‘Adnī dirīg ider
Ölem komayam anı ben āhır yalan idem
“Adni yolumda canını esirgiyor.” diyormuş. Öleyim de
bırakmayayım.Sonunda (söylediklerini) yalan edeyim.

GAZEL 62

Mefülü mefāilü mefāilü feülün

- - + + - - + + - - + + - -

- 1 Şükrāne gerek terk-i ser ü cān ü ten itmek
Ger mümkün ola kūyını bir dem vatan itmek
Eğer mahallesini bir an olsun vatan edinmek mümkün olsa, teşekkür olarak
baş ve canı terk etmek gerekir.
- 2 Kan itdügüme hancerini dilde gücenmiş
Ya hoşca m’ıdı kasd-ı ser ü cān ü ten itmek
Hançerini gönülde kan ettiğime gücenmiş. Başı, canı ve teni öldürmeye
kalkışmak hoş muydu?
- 3 Tīğına libās eyledüğüm hūn-ı cigerüm
‘Uryāna bu kim hayr-durur pīrehen itmek
Kılıcına ciger kanımı libas yapmamın sebebi şudur: Çıplağa gömlek yapmak
hayırdır(iyiliktir).

---

6. bigi: gibi M1M2, ister: isder M1.

7. yoluñda: yolumda M1Ü.

HK’de 5.,6. ve 7. beyit yok.

1. hoşca: hoş M1, m’ıdı: m’ıdur M2.

3. cigerüm: cigerden M1Ü.

- 4 Gülşende boyuñ servine öykündüğünü gör
Düşürmedi andan bu işi nārven itmek
Gül bahçesinde boyunun servisine benzemeye çalıştığını gör.
Gül bahçesinde senin selvi boyuna özendiğini gör ki, selvi onun için bu işi
yapmayı düşürmedi.
- 5 Yüzüñle yañağñ variken bāg-ı cihānda
Bī-vech-durur yād-ı gül ü yāsemen itmek
Dünya bağında yüzün ile yanağın var iken, gül ve yasemini anmak boşunadır.
- 6 Cān virmegile yoluña gönlün hoş olursa
Sen şehden anı dimek ü ben bendeden itmek
Yoluna can vermekle gönlün hoş olacaksa, bunu sen padişaha demek ve ben
kuluna yapmak (düşer).
- 7 Yüz bulduñısa itine hem-ser dirilirsin
Haddüñ mi durur işbu işi ‘Adni sen itmek
Yüz buldunsa, itine arkadaş olarak dirilirsin. Adni, senin bu işi yapman
haddin midir?

GAZEL 63

feilātün Mef āilün feilün
+ + - - + - + - + + -

- 1 Dil yanar bī-nigār olduğuçun
N’ola fasl-ı bahār olduğuçun
Bahar mevsimi olsa, bundan ne çıkar? Çünkü gönül, sevgilisiz olduğu için
yanar.
- 2 Biñden artuk durur vefāsın uman
N’eylesün bir nigār olduğuçun
Bir güzel olduğu için neylesin! Vefasını uman binden fazladır.

---

5. cihānda: cinānda M2, yād-ı: yād u M2.

6. dimek: dimeg M2.

2. bu beyit Ö’de yok, artuk durur: artukdur M2, vefāsın uman: vefası anuñ M2.

- 3 Serv-i āzādeñüñ esīri durur
Ne var adı çenār oldığıçun
Adı çınar olmuşsa bunda ne var? O salına salına yürüyen selvinin esiridir.
- 4 Dil-i gamgīn hemīşe hurremdür
Hem-dem-i derd-i yār oldığıçun
Gamlı gönül, sevgilinin derdinin arkadaşı olduğu için daima neşelidir
- 5 Gönderür milk-i cāna gam çerisin
Saklar anı kenār oldığıçun
Can memleketine gam askerini gönderir. Onu deniz kıyısı olduğu için saklar.
- 6 ‘Anberīn zūlfine kaçan beñzer
N’ola müşg-i tatar oldığıçun
Anber kokulu saçına nasıl benzer? Tatar miski olsa, bundan ne çıkar?
- 7 Gam yimez ‘Adni kavlı-i ‘adādan
Çarh-ı ‘acmī cebbār oldığıçun
Adni, hayvan felek zorba olduğu için düşman sözünden gam yemez.

GAZEL 64

Mefülü mefāilü mefāilü feülün
- - + + - - + + - - + + - -

- 1 Şerh itse gönül sūzıla hāl-i cigerinden
Odlara yanar iki cihān bir haberinden
Gönül, ciğer halinden ateş ile açıklasa iki dünya bir haberinden ateşlere yanar.
- 2 Yandum yaşumuñ āhla dek turmadığından
Güç görmek acıymış kişi perverdelerinden
Gözyaşımın ah ile sakin durmadığını ne yapayım. Kişinin yetiştirdiklerinden güç görmesi acıymış.

---

5. çerisin: çerisüñ M2.
6. zūlfine: zūlfüne M2, müşg-i tatar: müşg-nisār M2.
2. turmadığından : durmadığından M1Ü.

- 3 Tenhā koyup ol meh beni nāz ile gönilse
Yılduz saçılır her yaña çeşmüm güherinden
O ay(gibi sevgili) beni yalnız bırakıp naz ile yönelse, gözümün mücevherinden her yana yıldız saçılır.
- 4 Bir yire kadem bassa ne ‘İsi-dem olur kim
Biñ mürde olup zinde-turur reh-güzerinden
İsa nefesli (sevgili) bir yere ayak bassa geçtiği yerden binlerce ölü dirilip ayağa kalkar.
- 5 Şīrīn sözidür agzı vücūdına olan dāl
Lā-büdd bilinür zāt-ı mü’essir eserinden
Ağzının varlığına delalet eden tatlı sözüdür. Elbette etkili(eser sahibi) kişi eserinden bilinir.
- 6 Görmezdi kūsūfun sebeli zahmetini gün
Ger zerrece girse gözüne hāk-i derinden
Eğer kapısının toprağından gözüne zerrece girseydi, güneş, güneş tutulmasından dolayı göze inen perdenin zahmetini görmezdi(çekmezdi).
- 7 Gözüm yaşın elden koma güher gerek ise
Bahreyni gezüp şimdi gelüpdür seferinden
İnci gerekiyorsa gözümün yaşını elden bırakma. Denizleri gezip seferinden şimdi gelmiştir.
- 8 İhyā-yı mevāt itse ne tañ çeşme-yi hayvān
Çün itdi hudā māyesin agzuñ şekerinden
Hayat çeşmesi, ölüleri diriltse buna şaşılmaz.Çünkü Tanrı mayasını senin ağzının şekerinden yapmıştır.
- 9 Görmek dileseñ mürde dirildüğünü yārā
Tīr eyle revān ‘Adni’ye gamzeñ seherinden
Ey sevgili,ölünün dirildiğini görmek istersen, yan bakışının seherinden ok gönder.

---

3. nāz ile: gün bigi M1, gibi M2, yaña: yire M1M2, çeşmüm: gözüm M1M2.

4. turur: durur M1M2.

6. sebeli: - M2.

7. gerekise: ger ise M2.

9. dileseñ:dilesin M2, mürde dirildüğünü: mürdelerüñ hālını M1M2, tīz: tīr M1M2Ü.

GAZEL 65

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün
- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Cân u başa kalmasun ‘âlemde cânân isteyen
Mübtelâ olsun gönülden derde dermân isteyen
Dünyada sevgili isteyen can ve başa kalmasın. Gönülden derde derman isteyen müptela olsun.
- 2 Tâlib-i cennet olan itsün ser-i küyün makâm
Zülfinüñ küfrini dîn idinsün îmân isteyen
Cenneti isteyen, sevgilinin mahallesinin başını kendisine makam yapsın.
İman isteyen, saçının küfrünü din edinsin.
- 3 Hâk-ı pây-ı dilberi cânile elden komasun
Hızr bigi zulmet içre âb-ı hayvân isteyen
Hızır gibi karanlık içinde hayat suyu (bulmak) isteyen, sevgilinin ayağının toprağını can ile elden bırakmasın.
- 4 Yüzi devrinde göze dâyim teselsül görünür
Zülfine kılsun nazar bu kavle burhân isteyen
Yüzünün devrinde göze daima silsile görünür. Bu söze delil isteyen, (o sevgilinin) saçına baksın.
- 5 Zahmet-i cevrin çeker her kim diler cân râhatın
Hem-dem idinür gamın gönlini şādân isteyen
Can rahatlığı isteyen herkes eziyetinin zahmetini çeker. Gönlünün mutlu olmasını isteyen gamını arkadaş edindir.
- 6 Lâle-veş sahn-ı çemende komasun elden ayag
Gülsitânda kendüyi gül bigi hândân isteyen
Gül bahçesinde kendisinin gül gibi gülmesini isteyen, lale gibi bahçede kadehi elinden bırakmasın.
- 7 Mâh-rûlar mihrine ‘Adnî bigi itsün heves
Cân u dil ma‘müresin cevriyle vîrân isteyen
Can ile gönül bayındırlığının eziyet ile harap olmasını isteyen, Adni gibi ay yüzlülerin sevgisine heves etsin.

---

6. kendüyi:kendi Ü, bigi: gibi Ü.

GAZEL 66

feilātün feilātün feilātün feilün

++-- ++-- ++-- ++--

- 1 Ne revādur yine agyārı saña yār idesin
Niçe bir ey büt-i āzer beni āzār idesin
Yine başkalarını kendine yar etmen reva deĝildir Ey Azer putu, beni ne zamana kadar inciteceksin?
- 2 Bî-vefā idüğüne cümle cihān şahiddür
N'ola ger hükmile sen yok yire inkār idesin
Vefasız olduĝuna bütün dünya şahittir. Eĝer sen hükmile yok yere (bunu) inkar etsen, ne çıkar?
- 3 Yıkduĝuñ yetmedi mi 'ıyş u tarab hānesini
Ki gamuñ dahı gönül milkine mi'mār idesin
Yeme-içme evini yıktıĝın yetmedi mi? Gamını da gönül ülkesine mimar tayin ediyorsun.
- 4 Niçe bir bagrumızı kan idesin cānuñıçun
Demidür haste gönül derdine tīmār idesin
(Ey sevgili!) Canın için, ne zamana kadar baĝrımızı kan yapacaksın? Hasta gönlün derdini tedavi etmenin zamanıdır.
- 5 Gamzesi tıĝı eger cān dileye boynuñı tut
Ey gönül olmaya kim başuña bir kār idesin
Eĝer yan bakışının kılıcı, can dilerse boynunu tut. Ey gönül, başın için bir iş yapsan olmaz mı?
- 6 Rāstı kāmēt ü haddi variken vech degül
Heves-i serv ü hevā-yı gül-i gülzār idesin
Doĝrusu boyu ve yanaĝı varken selviye heves etmek ve gül bahçesinin gülüne aşık olmak boşunadır.

---

2. yire: diyü Ü.
3. yıkduĝuñ: yıkduĝuñuñ Ü.
5. tut: dut Ü.
6. kaddi: haddi Ü, gül-i: gül ü Ü.

- 7 ‘Adnīyā kıymetüñi bilmedi çün terkini ur
Bī-vefâyile ne lâzım satu bāzār idesin
Ey Adni, kıymetini bilmediği için vazgeç. Vefasız ile alışveriş etmek gereksizdir.

GAZEL 67

Mefülü fâilâ tü mefâilü fâilün

- - + - + - + + - - + - + -

- 1 Gülşenden usanur ruhına bir nigāh iden
Kimdür güneş yüzi variken meyl-i māh iden
Yanağına bir kere bakan, gül bahçesinden bıkar. Güneşin yüzü varken aya meyleden kimdir?
- 2 Haddinde zülfi muztarib olduğu tañ degül
Hiç āteş üzre diñlene mi cāygāh iden
Saçının yanağında ıztırap içinde olduğuna şaşılmaz.Çünkü hiç ateş üzerine oturan dinlenir mi?
- 3 Kurtılmadı saçında gözünden gönül gerek
Kim fitneden emīn ola şāmı penāh iden
Gönül, saçında gözünden kurtulmadı. Çünkü geceyi kendine sığınak edenin fitneden emin olması gerek.
- 4 ‘Āşıklarun günin şeb-i tār eylemek diler
Āyīnesine gün yüzünün karşı ah iden
Senin güneş yüzünün aynasına karşı ah eden , aşıkların güneşini karanlık gece yapmak ister.
- 5 Dilber yolında cān u cihān terkini urup
Hār olsun it bigi heves-i ‘izz ü cāh iden
Mevki ve makama ulaşmayı arzulayanlar, sevgilinin yolunda can ve cihandan vazgeçip it gibi hakir olsun.

---

2. olduğu: olduğu M2, tañ: gam M1M2.

4. yüzünün: yüzünün M1M2, karşı: karşı M2.

5. Hār: hor M1M2, bigi: gibi Ü.

- 6 ‘Anber saçıña müşg-i hıtā hem-demüm dimiş
Bu lâfdur cihānda yüzini siyāh iden
Hıta miski, senin anber kokulu saçına “arkadaşım” demiş. Dünyada yüzünü
kara eden bu laftır.
- 7 Gün bigi tāt-ı fark-ı ser-i āsmān olur
Başına ayaguñ tozun ey meh külāh iden
Ey ay(gibi parlak sevgili)!Senin ayağının tozunu başına külāh edinen, güneş
gibi gökyüzünün başının farkının tacı olur.
- 8 Ger cürmise mahabbetüñ ey hūr ‘Adnī’ye
Öldür kim oldur arada evvel günāh iden
Ey huri! Eğer sevgin Adni için günahsa, ilk önce arada günah eden
odur.(Onu) öldür.

GAZEL 68

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün
- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Bezm-i gamda yandugum ol dem olıardur ‘ıyān
Kim deründen sūz u derdile idem āh u figān
Gönülden ateş ve dert ile ah edip inlediğimde gam meclisinde yandığım o
zaman belli olacak.
- 2 Gülşeninden yüzüñüñ bir goncedür bāg-ı behişt
Bu sebebdendir ki meyl ider aña iki cihān
Cennet bahçesi yüzünün gül bahçesinden bir goncadır. Bu sebepten iki alem
ona meyleder.
- 3 Tā gözüm gördi dehānuñla kaşuñ yayını dil
Tır-veş elden çıkup cān bigi oldı bī-nişān
Gözüm, senin ağzın ile kaşının yayını gördüğünden beri; gönül ok gibi elden
çıkıp can gibi işaretsiz oldu(yok oldu).

---

6. Siyāh: فرأه M2.

7. bigi: gibi Ü.

8. ‘Adnī’ye: ‘Adnī’yi ÜM1M2, kim oldur arada evvel: ki evvel arada oldur M1M2.

1. gamda: gamdan M2, yandugum: n’eydügüm Ü, sūz: sūz u M2M3Ü.

2. gülşeninden: gülşeninde M2, yüzüñüñ: yüzüñ Ü, goncedür: zerredür Ü, ider: eyler M2.

3. şır-veş: tır-veş M2M3Ü, bigi: gibi M2M3.

- 4 Mihri nice beñzedem yüzüñe ey meh kim degül
Serv-kadd ü lāle-hadd ü gül-ruh ü gonce-dehān
Ey ay(gibi parlak sevgili!)! Güneşi yüzüne nasıl benzeteyim? Çünkü o selvi
boylu, lale ve gül yanaklı, gonca ağızlı değil.
- 5 Didüm āhumdan yüzüñ zülfüñle pinhān eyleme
Didi gıce bād esse şem‘i iderler nihān
“Ahımdan yüzünü saçın ile saklama.” dedim. “Gece rüzgar esse mumu
saklarlar.” dedi.
- 6 Tā dilinde hāmenüñ cā tutdı sevdā-yı hattüñ
Zülf-i müşğınüñ bigi olmuş-durur ‘anber-feşān
Senin ayva tüyelerinin karalığı, kalemin dilinde yer tuttuğundan beri, misk
kokulu saçın gibi anber saçıcı olmuştur.
- 7 Cān virürken yüz sür işigine kim dervīş olan
‘Adnīyā gitse kapudan evvel öper āsitān
Ey Adni! Can verirken eşiğine yüz sür. Çünkü derviş olan (bir yere) gitse
kapıdan önce eşiğı öper.

GAZEL 69

mefāilün mefāilün feülün
+ - - - + - - - + - -

- 1 Gözüm yaşına rahm it sürme derden
Ki merdüm-zādedür düşmiş nazardan
Gözyaşıma acı da kapından sürme. Çünkü nazardan düşmüş insanoğludur.
- 2 Şol āhūdur gözüñ kim bir nazarda
Dil ü cān sayd ider biñ şīr-ı nerden
Gözün, bir bakışta bin tane erkek aslandan can ve gönül avlayan bir ahudur.
- 3 Niçün men‘ itdi yārüñ tīr-i zahmın
Ümmīdüm bu m’ıdı binüm siperden

---

5. iderler: eylerler M2, kılurlar Ü.
6. dilinden: dilinde M3Ü, bigi: gibi M2M3.
7. işiginde: işigine M3, derviş olan: dutsın elin M2.
2. nazardan: nazarda M1M2M3Ü.
3. ümmīdüm: ümmīzüm Ü.

Niçin sevgilinin yaralayıcı okunu yasakladı? Benim siperden umduğum bu muydu?

4 Dil-i cānāndan umma ey gönül rahm
Ki bitmez verd-i ter hergiz hacerden
Ey gönül! Sevgilinin gönlünden sana acıyacağını umma. Çünkü tahta asla taze gül yetişmez.

5 Hayāl-i la‘l-i dūr-pūşuñla çeşmüm
Döker yākūtıla mercān güherden
Gözüm, inci örten dudağının hayaliyle mücevherden yakut ile mercan döker.

6 Ben ol zühre-cebīne müşteriyem
K’elüme suna hūrşīdi kamerden
Ben o zühre alınlıya müşteriyim.Çünkü elime güneşi aydan sunar.

7 Yolında dilberüñ cān virmegiçün
Eyā ‘Adnī hazer eyle hazirden
Ey Adni! Sevgilinin yolunda can vermek için korkup çekinenden sakın.

GAZEL 70

Mefāilün Mefāilün Mefāilün Mefāilün
+ - - - + - - - + - - - + - - -

1 Unıtdıysa n’ola yārüm beni lutf ü vefāsından
Bihamdi’llāh ki her dem yād ider cevri ü cefāsından
Sevgilim, beni lutuf ve vefasından unuttuysa bundan ne çıkar? Allah’a şükür ki, her zaman eziyeti ile beni anar.

2 Siyeh-pūş olduğum āhum bigi her dem budur yaşum
Kızıl kanlara boyandı gözümün mājerasından
Ahım gibi her zaman siyahlara bürünmemin sebebi; gözyaşımın gözümün macerasından kızıl kanlara boyanmasıdır.

---

6. ben: men M2, hūrşīd ü: hūrşīd(i)M1M2M3, hūrşīdi Ü.

7. yolında: yolına M1.

1. yārüm beni : dilber bizi Ü, lutf u vefāsından: cevri ü cefāsından Ü.

2. olduğum: oldığım M2, āhum bigi her dem budur: her dem bu kim āhum bigi M1M2, budur: bu kim Ü.

- 3 Habībümçün rakībūñ nīşini nūş itdügüm her dem
Bu kim bal isteyen kişi hazer itmez belāsından
Sevgilim için rakibin zehrini içmemin sebebi şudur: Bal isteyen kişi (arının)
belasından çekinmez.
- 4 Benümçün dirler imiş yāri terk itdüm ne çārem var
Halās olmaz cihānda kimse halkuñ iftirāsından
Benim: “Sevgiliyi terk ettim. Ne çarem var (ki)...”dediğimi
söylerlermiş. Dünyada kimse halkın iftirasından kurtulmaz.
- 5 Dil-i bīmāra lutf eyle lebūñden em buyur cānā
Ki derdūñ aña yigrekdür etibbānuñ devāsından
Ey sevgili, hasta gönüle lutfeyle de dudağından ilaç buyur. Çünkü hekimlerin
devasından senin derdin ona daha iyidir.
- 6 Benefşe zülfüne öykündügiyçün hākimi dehrūñ
Dilin bāzār içinde gezdürüp çekdi kafasından
Dünyanın hakimi, menekşe senin saçına öykündüğü için dilini pazar
içinde gezdirip kafasından çekti.
- 7 İñende ‘Adnī-yi dil-hasteyi cevriye öldürme
Bu kim dervīş olanlaruñ hazer eyle du‘āsından
Hasta gönüllü Adnī’yi eziyet ile çok öldürme. Derviş olanların duasından
sakın.

GAZEL 71

Mefülü mefāilü mefāilü feülün

- - + + - - + + - - + + - -

- 1 Hecrūñde katı haste yatur dil n’ideyin āh
Olmadı visālūñ aña hāsıl n’ideyin āh

---

3. İtdügüm: itdügüm M2, itmez: kılmaz M1M2.
4. İtdüm: itdi M1M2Ü.
5. Lebūñden: gamuñdan M1M2Ü, buyur: yetür M2.
7. bu kim: begüm M1M2Ü.
(M1M2’de beyit sırası: 1-3-4-5-6-2-7)
1. olmadı: olmazsa HK.

Senin ayrılığında gönül, çok hasta olarak yatmaktadır.Ona visalin nasip olmadı.Ah, ne yapayım!

2 La'lüñden eger irmez ise cānuma tiryāk
Oldı gam-ı hecrüñ hem kâtil n'ideyin āh
Senin lalinden canıma panzehir ulaşmazsa senin ayrılığının gamı katil
olacak.Ah, ne yapayım!

3 Dil bülbülü gül yüzüñi görmek diledükçe
Miskīne olur sünbül hāyil n'ideyin āh
Gönül bülbülü, gül yüzünü görmek istedikçe miskine(zavallı) sünbül perde
olur. Ah, ne yapayım!

4 Zencīr saçuñ boynına halkuñ salalı bend
Bir hāl bilür kalmadı 'ākil n'ideyin āh
Zincir saçın, halkın boynuna zincir saldığından beri akıllı kimseler arasında
bir hal bilen kalmadı. Ah, ne yapayım!

5 Bunca hak sābit ki kapuñda kuluñuñ var
Ey şeh kamu ola bigi bātıl n'ideyin āh
Ey padişah senin kapında kullarının bu kadar hakkı olduğu sabitken, ah ne
yapayım ki tamamı boşa gitti.

6 Bir kul ki senüñ yoluña sarf eyleye 'ömrin
Didürme aña ey şeh-i 'ādil n'ideyin āh
Ey adil padişah! Senin yoluna ömrünü harcayan bir kula "Ah, ne
yapayım!"dedirme.

7 Kahr eylediği dost bu 'Adnī'ye nedendür
Lutfına meger olmadı kâbil n'ideyin āh
Sevgilinin bu Adnī'ye eziyet etmesi niyedir? O galiba sevgilinin ihsanına
lâyık olamamıştır. Ne yapayım ah!

---

3. yüzüñi: haddini HK.

5. 5b: ola gibi ey şeh kamu batıl n'ideyin āh HK.

6. kul: bende HK, sarf eyleye: kamu sarf ide HK.

7. 'Adnī yā dost nedendür: dost bu 'Adnī'ye nedendür HK.

HK'de BEYİT SIRASI: 1-2-3-4-6-5-7

GAZEL 72

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün
- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Bâg-ı hüsn içre boyuñ tek serv-i dil-cü bitmeye
Gülşen-i cānda ruhuñ-veş verd-i hoş-bū bitmeye
Güzellik bahçesinde senin boyun gibi bir gönül çeken selvi bitmez. Canın gül bahçesinde senin yanağın gibi hoş kokulu gül bitmez.
- 2 Āteşin sīnemde olduğu hayāli zūfünñ
Tuhfedür od yakduğı yirde gerek mū bitmeye
Ateşten göğsümde saçının hayalinin olması şaşılacak şeydir! (Çünkü) ateşin yaktığı yerde kılın bitmemesi gerekir.
- 3 Göz yaşından göñlümüñ zahmın sakındugum budur
Kim geñezlikle cerāhat çün kapa su bitmeye
Gönlümün yarasını gözyaşından sakınmamın sebebi şudur: Yara su kaptığında kolaylıkla kapanmaz.
- 4 Didüm öldür rāzıyam tek lutfıla bir buse vir
Hışm idüp didi ki kan işi bite bu bitmeye
“Öldür, razıyım. Yeter ki, lutufla bir öpücük ver.” dedim. Öfkelenip “Kan işi biter, bu bitmez.” dedi.
- 5 Öykünürmiş zūlf-i ‘anber-bāruña utanmadın
Göreyim kim oñmaya müşg-i siyeh-rū bitmeye
Senin anber saçan saçına utanmadan benzemeye çalışırmış.İflah olmayan, kara yüzlü miskin bitmediğini göreyim.
- 6 Gülsitān-ı hüsn içinde kāmet-i cānān bigi
Tā kıyāmet rāstı bir serv-i dil-cü bitmeye
Güzelliğın gül bahçesinde sevgilinin boyu gibi kıyamete kadar, doğrusu, bir gönül çeken selvi bitmez.

---

1. içre: üzre M2.
2. yakduğı: yandığı M1M2.
3. budur: bu kim M2, çün: kim M2.
4. tek: dek M1M2M3.
5. göreyim: göreyin M1Ü.
6. bigi: gibi M2.

7 ‘Adnīyā ol hūr-ı meh-rūnuñ eger kaddin göre
Hacletinden togrulup tūbā-yı mīnū bitmeye
Ey Adni! Cennet tubası, eğer o ay yüzlü hurinin boyunu görürse utancından
doğrulup bitmez.

GAZEL 73

Mefāilün Mefāilün Mefāilün Mefāilün
+ - - - + - - - + - - - + - - -

1 Bana bir ‘ilm keşf oldu senüñ hüsnuñ kitābında
Ki yüz biñ ‘akl ‘ācizdür anuñ bir fasl-ı bābında
Senin güzelliğinin kitabında bana bir ilim keşf oldu. Bu kitabın bir bölümünde
yüz bin akıl şaşırmış vaziyettedir.

2 Eger nār-ı hevāñ içre revān cānı kılām teslīm
Ruhūñ mihriyile güller bite sinüm türābında
Eğer senin aşkının ateşinde yürüyen canı teslim edersem(ölürsem), yanağının
sevgiyle mezarımın toprağında güller biter.

3 Bana dünyā ü ‘ukbāda yeterdi ‘izzet ü hürmet
Eger itiyile yāruñ olaydum yār bābında
Eğer sevgilinin itiyle sevgilinin kapısında olsaydım, bana dünya ve ahirette
bu itibar yeterdi.

4 N’ola gizlense gün yüzüñ müselsel zülfüñ altında
Ki rüşendür nihān olur kamer gice nikābında
Güneş (gibi parlak) yüzün müselsel saçının altında gizlense bundan ne çıkar!
Ay parlaktır; ama gece perdesinde gizlenir(kaybolur).

5 ‘Aceb mi vasluña irmek hayālin itdise ‘Adnī
Ki sultānlığa iriştir gedā yalancı hābında
Adni, sana kavuşmayı hayal etdiyse buna şaşılır mı? Çünkü dilenci, yalancı
uykusunda sultanlığa ulaşır.

---

7. hūr-ı: hūr u M1, togrulup:togru bil ÖÜM1M3.

1. fasl-ı: fasl u HK.

2. hevāñ: hevā M1, cānı kılām teslīm: teslīm-i cān itsem HK.

3. ‘izzet ü hürmet: hürmet ü ‘izzet M1, ‘izzet-i vuslat M2, itiyile: itile HK, yāruñ:yārumuñ HK

4. altında: içinde HK.

5. sultānlığa: sultānlıgla M3, Hwābında:Hābında HK.

GAZEL 74

Mefülü mefâilü mefâilü feülün
- - + + - - + + - - + + - -

- 1 Zülfüñ niçe ‘ākılları dīvāne kılup āh
Şimdi baña tolaşdı tevekkeltü ‘ale’llāh
Ah ki, saçın nice akılları delirtmiştir. Şimdi “tevekkeltü ‘ale’llah”(işimi Allah’a bıraktım.) lafzı etrafımı sardı.
- 2 Ey mihr-cebīn sini bu vechile gören dir
Tācile kabā geydi yire gökden inüp māh
Ey güneş alın(lı sevgili)! Seni bu yüz ile gören: “Ay, gökten yere inerek taç ile kaftan giydi.” der.
- 3 Cānā görelî yüzüñi dil vird idünüpdür
Zülf ü ruhuñuñ zikrini her şām ü seher-gāh
Ey can!Gönül, senin yüzünü gördüğünden beri her akşam ve sabah senin saçının ve yanağının zikrini durmadan tekrarlamaktadır.
- 4 Sultān-ı dü-‘ālem durur ol bende ki yāruñ
Hem-demlige kuyında bulur itiyile rāh
Sevgilinin mahallesinde iti ile arkadaşlığa yol bulan köle iki alemin sultanı olur.
- 5 ‘Adnī yoluña cān u serin virdügi bu kim
El-‘abdü ve mā-yemlikühü kâne li-mevlāh
Adni’nin senin yoluna canını ve başını vermesinin sebebi: “İnsan ve insanın sahip olduğu şeyler Allah’ındır.” ayetidir.

GAZEL 75

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün
- + - - - + - - - + - - - + - -

-
1. ‘ākılleri: ‘āşıkları HK, tolaşdı: dolaşdı HK.
  2. mihr-cebīn:mihr-i hüsn HK,
  3. zülfüñi: yüzüñi ÜHK.
  4. hem-dilüñe: hem-demlige ÜHK, bulur: bula Ü.
  5. virdügi bu kim: virdi didi kim HK, Yemlikühü: fı-yedihī M2, mā-yemlikühü: mā-yemlikühü ve M3.

- 1 Cānı n'eylerdi dil-i bī-çāre cānān olmasa
Bülbüle 'ālem kafesdür ger gülistān olmasa
Biçare gönül, sevgili olmasa canı neylerdi? Gül bahçesi olmasa bülbüle
dünya kafestir.
- 2 Öldürem didüğine āhır peşimān oldu āh
N'olayıldı hüblar bī-'ahd ü peymān olmasa
Ah ki, öldüreceğim dediğine sonunda pişman oldu. Güzeller sözlerinde
durmayan olmasa ne olurdu?
- 3 Leblerüñçün cān u dilde mācerā var korkaram
Ol iki hūn-rīz arasında bir kan olmasa
Senin dudakların için can ve gönülde macera var. Korkuyorum ki, o iki kan
dökücü arasında bir kan olmasa.
- 4 Gözlerüme tütitā-yı hāk-ı pāyūñ bes durur
Ey tabīb-i cān ne gam kühl-i sıfāhān olmasa
Ey can tabibi! Gözlerime senin ayağının toprağının sürmesi yeterlidir. Isfahan
sürmesi olmasa gam değil.
- 5 Hüsñüñ gencīnesin yagma kılurdu hüblar
Ejdehā-yı turre-yi zülfūñ nigeñ-bān olmasa
Güzeller, senin saçının lülesinin ejderhası bekçi olmasa güzelliğinin
hazinesini yağmalarlardı.
- 6 'Işk-ı cānānile dil ol deñlü ülfet tutdı kim
Kāşkī cümle cihān derd olsa dermān olmasa
Gönül, sevgilinin aşkı ile o kadar dostluk kurdu ki, keşke bütün dünya dert
olsa da derman olmasa.
- 7 Ol kadar oldu gam-ı hecrüñle 'Adnī nizār
Kim anı bilmezdi kimse āh u efgān olmasa
Adni, senin ayrılığının gamıyla o kadar zayıfladı ki, ah ve inleme olmasa onu
kimse tanımazdı.

---

1. kafesdür: kafesdi HK.

3. cān: çeşm M2HK, hūn-rīz: hūn-rīzüñ M2, bir: şehā HK.

4. gözlerüme: كوكبو M1, tütīyā-yı: tütīyā için HK.

6. 'ışk-ı: derdi HK, tutdı: dutdı M1, itdi M2.

7. gam u hecrüñle:gam-ı 'ışkuñla M3,gam u: gam-ı M2ÜHK, -: kim HK, nizār: türāb HK.

GAZEL 76

Mef āilün feilātün Mef āilün feilün
+ - + - ++ - - + - + - + + -

- 1 Görürse gün yüzüñüñ tal'atın kamer yirine
Sezerse şehd lebün vasfını şeker yirine
Kamer eğer senin güneş yüzünün parlıtısını görürse [kendisinde böyle bir parlaklık olmadığı için] hayıflanır. Şeker senin şehd [gibi tatlı] dudağının özelliğini fark ederse yerinir.
- 2 Kaşuñ kemānı ne deñlü atarsa gamzeñ okın
Nişān ider dil aña cānını siper yirine
Kaşının yayı ne kadar gamzenin okunu atarsa gönül, ona canını siper yerine nişan eder.
- 3 Boyuñ ki serv-i gülistān-ı hüsndür ne 'aceb
Ki virdügi baña nār-ı gam oldı ber yirine
Boyun, güzelliğın gül bahçesinin selvisi olsa buna şaşılmaz. Çünkü bana verdiği meyve yerine gam ateşi oldu.
- 4 Cefāsı hānını bahş itdüğünü gayrilere
İşitse derdile dil yakılup ciğer yirine
Gönül, eziyetinin sofrasını başkalarına bahşettiğini işitse ciğer yerine dert ile yakılır.
- 5 Harāmī gözlerüñe kanımı helāl ideyin
Belā ü derdüñi dök lutf eyle vir yirine
Haydut gözlerine kanımı helal edeyim. Bela ve derdini dök. Lutfedip yerine ver.
- 6 İrerse boyuña serv-i sehi ola māyil
Görürse lāle yañağüñi verd-i ter yirine
Düzgün boylu selvi, senin boyuna ulaşip lale yanağını taze gül yerine görürse meyleder.

---

2. deñlü: deñlü kim M2M3Ü, deñlü ki M1, atarsa: ata M1M2M3, gamzeñüñ: gamzeñ M1M2M3Ü.

4. derdile: ر د M1.

5. ideyin: iderüm M3, ideyim Ü, belā ü derdüñi: cefā ü cevruñi Ü.

6. verd-i ter: verd ger M1.

- 7 Ayaguñuñ tozı girseydi ‘Adnī’nuñ eline
Çekeydi gözlerine sürme-yi basar yirine
Adnī’nin eline senin ayağının tozu girseydi, göz sürmesi yerine gözlerine
çekerdi.

GAZEL 77

Fāilātün Fāilātün Fāilün
- + - - - + - - - + -

- 1 Şāne urdukça sabā çīn zūlfūñe
Cān-feşān itmekdür āyīn zūlfūñe
Saba rüzgarı kıvrım kıvrım saçlarını taradıkça, saçına can vermek adettir.
- 2 Kesdi dil bend-i muhabbet riştesin
Tolaşaldan berü müşkīn zūlfūñe
Gönül, misk kokulu saçına dolaştığından beri, muhabbet bağının ipliğini
kesti.
- 3 Gönlüm aldı kasd-ı īmān itmesün
Bi’llāh ey cān hey di bī-dīn zūlfūñe
Ey can! Senin saçın, gönlümü aldı. Bari imanıma kasetmesin. Allah için
dinsiz saçına “hey” de.
- 4 Zerre-veş ser-geşteyem olalıdan
Māh pister mihr bālīn zūlfūñe
Senin saçına ay yatak; güneş ise yastık olduğundan beri zerre gibi şaşkın
haldeyim.
- 5 Sünbülü gül üzre ey meh tagıdup
Mihri tezyīn itdi tahsīn zūlfūñe
Ey ay! Sünbülü gül üzerine dağıtıp saçının övgüsü için güneşi süsledi.
- 6 Cān alup dil kapmagı ey şūh u şeng

---

7. çekeydi: çekerdi M1.

2. bend-i: benden M2M3HK, bendin Ü, riştesin: riştesi M1, müşkīn:miskīn HK.

4. sergeşteyem: sergeşte dil HK.

6. kapmagı: kıymagı M1M3ÜHK, yakmagı M2.

Gözlerüñ mi itdi telkîn zülfüñe
Ey şuh! Saçına can alıp gönül kapmayı gözlerin mi telkin etti?

- 7 Beñzedürse ‘Adnī sünbül destesin
Key hatādur nāfe-yi çīn zülfüñe
Adni, sünbül destesini Çin nafesi (gibi olan) saçına benzetirse bu büyük hatadır.

GAZEL 78

Fāilātün Fāilātün Fāilün
- + - - - + - - - + -

- 1 İtdügümce ruhlaruñ şevkiyle āh
Odlara yanar felekde mihr ü māh
Senin yanaklarının arzusuyla ah ettiğim zaman, gökyüzündeki güneş ve ay ateşlere yanar.
- 2 Öliceğ ey meh hattüñ sevdāsıla
Sinüm üzre bitiser mihr-i giyāh
Ey ay! Senin ayva tüylerinin sevdasıyla öldüğümde mezarımın üzerinde ot sevgisi yetişecek.
- 3 Gün yüzüñden çünki yüz döndürdi zülf
Bu kamer devrinde oldu rü-siyāh
Saç, senin güneş(gibi parlak) yüzünden yüz çevirdiği için bu ay devrinde yüzü siyah oldu.
- 4 Gün diyeydim saña ey meh-rū eger
Gün geyüp cāme urınsaydı külāh
Ey ay yüzlü! Eğer güneş elbise giyip külah taksaydı da sana güneş deseydim.
- 5 Yandugum bezm-i belāda bilmedüñ
İtmeyince sūzıla efgān u āh
Gönül yanıklığıyla inleyip sızlamayınca bela meclisinde yandığımı bilmedin.

---

2. mihr-i: mihr ü M2Ü.
3. oldu: olsun Ü.
4. geyüb: geyip M3.
5. yandugum: n’eydügüm M1Ü.

- 6 Kehrübā bigi rakībi dek buyur
Kapayım germiyyetile misl-i kāh
Sen yeter ki, buyur. Rakibi kehlibar gibi hararetle saman çöpü gibi kapayım.
- 7 ‘Adnī’yi yād itdün ey hūr-ı behişt
Sini sevdügi mi olmışdur günāh
Ey cennet hurisi! Adni’yi yine andın. Yoksa seni sevdiği mi günah olmuştur?

GAZEL 79

mefāilün mefāilün feülün
+ - - - + - - - + - -

- 1 Cemālūñ ta‘n ider mihr-i münīre
Ruhūñ öñindedür meh-tāb tīre
Senin yüzünün güzelliği, parlak güneşi ayıplar. Senin yanağının katında ay ışığı bulanıktır.
- 2 Tapuñ yād ideliden bini saldum
Hevāñ odıyla yüz suyunı yire
Yüce zatın beni andığından beri, senin aşkının ateşiyle yüz suyunu yere saldım.
- 3 Lebinden buse itdüm şey’li’llāh
Didi yok hīç nesnem Tañrı vire
Dudağından öptüm.Şeylillah. “Hiçbir şeyim yok, Allah versin.” dedi.
- 4 Degül çünkim beden burc ey dil-i seng
Nice döysün gözūñ atduğı tīre
Ey taş gönül! Beden, senin gözünün attığın oka nasıl dayansın? Çünkü beden kale değil.
- 5 Tolaşdı serv-kaddine gönül gör
Ne hoş āzādelik irdi esīre

---

6. bigi: gibi M1M2M3, kapayım: kapayım M1Ü, misl: hem-çü M2.

1. münīre: minbere M3, öñindedür: katındadır Ü.

2. suyunı: suyu M1, suyun M2.

3. lebinden: lebüñden M1.

4. çünkim: çünkü HK, dil-i: dili ÜHK.

5. āzādelik: āzāde M1.

Gönül, selvi boyuna dolaştı. Bak ki, esire ne hoş serbestlik ulaştı.

- 6 Yaşam bigi ideyin cüst ü cüyı
Ola k'ol serv-kāmet ele gire
Gözyaşım gibi arayayım.Olur ki, o selvi boy(lu sevgili) ele geçer.
- 7 Hevā-yı mihrle 'Adnī meh ü sāl
Olur pervāne ol şem'-i münīre
Adni, güneşin arzusuyla ay ve yıl o parlak muma pervane olur.

GAZEL 80

Mefülü fāilā tü mefāilü fāilün
- - + - + - + + - - + - + -

- 1 Bini musāhib olmaga komaz habībile
Yā Rab ne çāre eyleyeyim ol rakībile
Beni sevgiliyle arkadaş olmaya bırakmaz.Ey Allah'ım, rakibe ne çare eyleyeyim.
- 2 Gülşende gül yüzüni güle itdügümde şerh
Her subh hem-nefes oluram 'andelībile
Gül bahçesinde senin gül yüzünü güle açıkladığımda, her sabah bülbülle arkadaş olurum.
- 3 Zülfüñ hevāsına meger irişdi bād-ı subh
Kim hoş mu'attar eyledi āfākı tībile
Galiba, sabah rüzgarı senin saçının havasına(arzusuna) ulaştı. Çünkü gökyüzünü güzel kokulu bir şey ile ıtır kokulu yaptı.
- 4 Rahmuñ olayıdı eger ol zülf-i ser-keşüñ
Bilseñ ne müşkil işler ider ben garībile
Keşke acıman olsaydı. O dik başlı saçın, bilsen, ben garibe ne güç işler yapar.

---

6. bigi: gibi M2M3HK, ideyin: ideyim M3, cüyı:cüyım M3, cüy HK, ola ki: ki ola M1M3, ki ol: k'ol M2.

(M1Ü'de beyit sırası: 1-2-3-4-6-5-7)

1. eyleyeyim: eyleyeyin M3HK, ol: ben ÜHK.
2. itdügümde: eylemekde M1M2M3ÜHK.
4. rahmuñ:rahmı HK.ser-keşüñ: dil-keşüñ M1Ü, işler: işleri HK, ider: diler HK.

5 Gözüñ bigi bu cānumı bīmār idüpdurur
Zülfeynüñ el bir ideli sen dil-firībile
Sen gönül aldatan ile el bir ettiğinden beri iki(taraftan sarkan) saçın gözün
gibi bu canımı hasta etmiştir.

6 Olsun iki cihānda gam u derde mübtelā
Ol dil ki hurrem olmaya cevr-i habībile
Sevgilinin eziyetiyle neşeli olmayan gönül, iki dünyada gam ve derde
mübtela olsun.

7 ‘Adnī’ye çeşm-i şīveyile bir nazar kıla
Cānı revān ider aña ol-dem dili bile
Adni’ye naz gözüyle bir baksa, o zaman ona gönlü ile beraber canı feda eder.

GAZEL 81

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün
- + - - - + - - - + - - - + -

1 Gördüğümce ‘anberīn zülfi ruh-ı dildārda
Mār-ı müşg-efşān yatupdur sanuram gülzārda
Sevgilinin yanağında anber kokulu saçı gördükçe misk saçan yılanı gül
bahçesinde yatmış sanıyorum.

2 Yād kıldukça leb-i cān-bahşuñı peydā olur
Gonce-yi şādī gülistān-ı dil-i efgārda
Mutlu gonca, senin can bağıslayan dudağımı andıkça yaralı gönlün gül
bahçesinde peyda olur.

3 Lāle haddüñden meger gül-reng ü bū ugurladı
Kim dırahta saruban gezdürdiler bāzārda

---

5. bigi: gibi M2M3Ü, bu:ki M3, bimār: vīrān HK, sen: ol HK.

6. gam u: gam M2.

7. şīveyile: şīvesile M2, bir: çün M3, ider: ide M1, dili bile: diliyle

1. zülfi: zülfin ÜM3.

2. cān-bahşuñı:cān-bahşuña M2, gülistān bu: gülistānı M2, gülistān-ı M1M3Ü, bu beyit HK’de yok.

3. gül-reng ü: gül-reng M2HK.

Galiba senin lale yanağından gül renk ve koku çaldı. Çünkü pazarda ağaca sarıp gezdirdiler.

4 Ey gözüm nûrı budur işigüñe yüz sürdüğüm
Ka‘be’yi her kim tavâf iderse yanmaz nârdâ
Ey gözümün nuru! Senin eşigine yüz sürmemin sebebi şudur: Kabeyi her kim tavaf ederse yanmaz.

5 Zülfüñ ey meh-rû ruhuñda olduğu pür-tâb bu
Günde yatdukça olur kuvvet ziyâde mârda
Ey ay yüzlü! Saçının yanağında güçlü olmasının sebebi şudur: Güneşte yattıkça yılanda kuvvet fazlalaşır.

6 Yaluñuz cân aldugın fikr itme ey dil kıl hazer
Dahı niçe hîle var ol turre-yi tarrârda
Ey gönül! Sadece can aldığını düşünme. (O yankesici saçtan)sakın. O yankesici saçta daha nice hileler var.

7 ‘Adnîyâ dildâr güşına münâsibdür hemîn
İşbu dürr kim var durur bu nazm-ı gevher-bârda
Ey Adni! Sevgilinin kulağına uygun olan incinin aynısı bu inci saçan nazımda vardır.

GAZEL 82

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- + - - - + - - - + - - - + -

1 Çıksun ol göz kim yaşı derd ile hünîn olmaya
Görmesün şādî yüzün her dil ki gamgîn olmaya
Yaşı dert ile kanlı olmayan göz çıksın. Gamlı olmayan gönül, sevinçli yüzünü görmesin.

2 Ger murâduñ cânsa al dek yüzüme togru bak

-
4. işigüñe: İşigüñe M1, iderse: eylerse M1M2M3ÜHK.
5. meh-rû: dilber HK, ruhuñda: ruhuñdan M1M2M3Ü, yüzüñde HK.
6. dahı niçe: yüz biñ anca M2, bu beyit HK’de yok.
7. hemîn: hemân M2HK, uşbu dürr: ol dürrer M1M3Ü.
(M1M2M3Ü’de beyit sırası: 1-2-4-3-6-5-7.) (HK’da beyit sırası: 1-5-4-3-7)

Bu meseldür her ne dilde kîn ola dîn olmaya
Muradın can ise al. Yeter ki, yüzüme doğru bak. Bu meseldir: “Hangi gönülde kin olursa dîn olmaz.”

3 Lezzet-i kevserde söz yokdur velî zu‘mum bu kim
La‘l-i şeker-bâr-ı cānān bigi şîrîn olmaya
Kevserin lezzeti konusunda söz yoktur. Lakin şüphem; sevgilinin şeker saçan lali gibi şirin olmayacağıdır.

4 Gül yüziyle kâmet-i dil-cü-yı cānān variken
Gülşen içide ne gam ger serv ü nesrîn olmaya
Gül yüzüyle sevgilinin gönül çeken boyu varken, gül bahçesinde selvi ve yaban gülü olmasa gam değil.

5 Hüblık milkine sultān olmaga lāyık degül
Her ne cānān kim aña dilberlik āyîn olmaya
Dilberlik ayin olmayan her ne sevgili ki, güzellik mülküne sultan olmaya layık değildir.

6 Zülf-i cānāna hatādur ‘anberi beñzetme kim
Bir kılına kem bahā biñ nāfe-yi Çîn olmaya
Sevgilinin saçına anberi benzetmek hatadır. Çünkü bir kılına bin Çin nefesi kıymet olmaz.

7 La‘l-i dūr-bārun hayāliyle yaşı kanından āh
Dem mi var kim ‘Adnī’nüñ etrāfı rengîn olmaya
Ah ki, senin inci saçan lalinin hayaliyle yaşının kanından Adni’nin etrafının renkli(güzel, hoş,latif, süslü) olmadığı zaman mı var?

GAZEL 83

Mefülü fāilā tü mefāilü fāilün
- - + - + - + - + -

1 Dil mürği düşdi çün-ki kara zülfüñ agına
Konmaz dahı cihānda ferāgat budagına

---

4. içide: içinde Ü.

1. düşdi çünkü: çünkü düşdi HK.

Gönül kuşu, kara saçın ağına düştüğünden dünyada feragat(vazgeçme) budağına konmaz.

2 Yaşumdan özge görmedi hecründe hemdem āh
Çendān ki bakdı kanlu gözüm sol u sağına
Ah! Kanlı gözüm senin ayrılığında sol ve sağına o kadar baktıysa da gözyaşından başka arkadaş görmedi.

3 Zülfün ki la‘lünü tolaşup ditrer üstine
Meryem-durur ki ‘İsi’yi almış kucagina
Saçın ki, senin lalini dolaşıp üstüne titrer.Sanki (Hz.) İsa’yı kucağına almış (Hz.) Meryem’dir.

4 Her şuha cān virür gözümüñ merdümi dirġ
Anı diler ki su koya kendü ocagina
Gözümün gözbebeği her şuha can verir.Eyvah ki, kendi ocağına su koymasını ister.

5 Kaddün hevāsı ile za‘f itdi serv kim
Yirde tayanmayınca turamaz tayagina
Senin boyunun aşkı ile selvi güçsüz kaldı.Yerde dayağına dayanmayınca (ayakta) duramaz.

6 San-kim güneş yüzinde Sühā āşikār olur
Çün katre-yi ‘arak gele ol meh yañagina
O ay yanağına ter damlası gelince, sanki, güneş yüzünde Süha ortaya çıkar.

7 Dür dişlerine lülü-yi manzümü ‘Adnīyā
Teşbīh itme nāgeh irişür kulagina
Ey Adni! İnci (gibi parlak) dişlerine manzum inciye benzetme. (Çünkü) ansızın kulağına ulaşır.

---

3. la‘lünü: la‘lün HK.

5. serv: servi ÜHK, tayanmayınca: dayanmayınca Ü, turamaz: duramaz Ü, tayagina: ayagina Ü.

7. lülü: lāle Ü, irişür:irişir HK.

GAZEL 84

Mef āilün feilātün Mef āilün feilün
+ - + - ++ - - + - + - + + -

- 1 Götür nikābı yüzüñ nūrın āşikār eyle
Zevāle sal günü vü māhı şerm-sār eyle
Örtüyü (aradan) kaldır.Yüzünün nurunu göster. Güneşi zevale salıp(sona erdirip), ayı utandır.
- 2 Cigerde gamzeñ okın oda yakayın hele ben
Senüñ de her ne elüñden gelürse var eyle
Hiç olmazsa(hele) ciğerde senin gamzenin okunu ateşte yakayım. Senin de elinden her ne gelirse yap.
- 3 Güneş tutulduğun ey māh görmek isteriseñ
Benefşe zülfüñi gün yüzde tārümār eyle
Ey ay(gibi parlak sevgili)! Güneşin tutulduğunu görmek istersen, menekşe saçını güneş yüzünde darmadağın eyle.
- 4 Yüzün çevürdi hoş itdi rakīb cevruñden
Var indi her kişiyi kendüzüñe yār eyle
Rakibin eziyetinden yüzünü çevirdi. Ne hoş etti. Var şimdi her kişiyi kendine yar eyle.
- 5 Harāb-ı cānı dilerseñ 'imāret eyleyesin
Gönülde 'ışkı esāsını üstüvār eyle
Canın harap olmasını istersen, bayındır eyleyesin. Gönülde aşkın temelini güçlü yap.
- 6 Cihānda isteriseñ ey gönül hayāt-ı ebed
Ayağı toprağına baş u cān nisār eyle
Ey gönül; dünyada ebedi hayat istersen, ayağının toprağına baş ve canı saç.

---

1. günü vü: güneşi ÜHK.
2. hele: - M2.
3. tutulduğun: dutulduğun M2, isteriseñ: isderiseñ M1, yüzde: yüze M1M2, yüzüñe HK.
4. indi: imdi HK.
5. 'ışk-ı : 'ışk HK.
6. isteriseñ: isderiseñ M1.

- 7 Biri de ‘Adnī gibi gül yüzüni vâsf idemez
Gerekse bülbülü bâğuında sad-hezâr eyle
Bülbülü bağıında yüz binlerce parça haline getirsen de, Adni gibi kimse senin
gül yüzünü vâsfedemez.

GAZEL 85

Mefülü mefâilün Mefülü mefâilün

-- + +- -- -- -- + +---

- 1 Mihr-i ham-ı ebrûsı kaddümi dü-tâ itdi
‘İyd ayı bigi bini engüş-t-nümâ itdi
Kaşının eğriliğinin sevgisi boyumu iki kat yaptı. Bayram ayı gibi beni
parmakla gösterilen yaptı.
- 2 Baş virmegidi borcum yoluında bi-hamdi’llâh
Boynumdan anı gamzeñ tıgıyla edâ itdi
Borcum, senin yolunda baş vermektir. Allah’a şükürler olsun ki,
onu(borcumu) gamzen kılıcıyla boynumdan eda etti(ödedi).
- 3 Ayırdı dil ü cānı bend-i ham-ı zülfinden
Yolında gele baña bu işi sabâ itdi
Saçının kıvrımlı ipinden gönül ve canı ayırdı. Yolunda gelsin.Bana bu işi
saba etti.
- 4 Kesb itdi bekâ milkin bu menzîl-i fânîde
Cānân yolına ol kim cānını fidâ itdi
Sevgilinin yoluna canını feda eden, beka mülkünü bu fani konakta kazandı.
- 5 Hadd ü lebi şevkinden gülşende benüm bigi
Hünîn-dil olup gonca gül çāk-ı kabâ itdi
Gül bahçesinde yanağı ve dudağının şevkinden benim gibi gonca kanlı gönül
oldu ve gül elbisesini yırttı.

---

7. biri de: kimesne HK. ‘Adnī gibi gül yüzüni: gül yüzüni ‘Adnī bigi M1M2ÜHK.

1. bigi: gibi M2Ü.

2. virmegidi: virmediği M1, virmediği M2.

3. zülfinden: zülfünden M1M2.

4. cānân yolına ol kim: Cānāniçün ol dilüm kim M1M2.

5. bigi: gibi M2.

6 Katl eylemiş it bigi agyārı işiginde
Eydüñ kolına kuvvet hoş vardı gazā itdi
Başkalarını eşiginde it gibi öldürmüş. “Koluna kuvvet. Hoş varıp gaza etmiş.”
deyin.

7 ‘Adnī demidür cānı dildāra nisār eyle
Baş oynamaga çünkim yolında salā itdi
Ey Adni! Canı sevgiliye saçmanın zamanıdır. Çünkü baş oynamak için
sevgilinin yolunda meydan okudu.

GAZEL 86

Mef āilün feilātün Mef āilün feilün
+ - + - ++ - - + - + - + + -

1 Göñül ‘imāreti gamdan harāba yüz tutdı
Cihānı seyl-i yaşum ucdan uca düz tutdı
Gönül imareti(bayındırlığı) gamdan harap olmaya yüz tuttu. Gözyaşımın seli
dünyayı baştan başa kapladı.

2 Çü tır-i gamzesi ey dil nişān idindi seni
Hoş ol ki devlet ü ikbāl saña yüz tutdı
Ey gönül! hoş ol ki, yan bakışının oku seni nişan edindiğinden, devlet ve
saadet sana yüz tuttu.

3 Yaşı çoğ ola ki firkatde göñlümi gamdan
Unıtmadı kereminden kulag u göz tutdı
Yaşı çok olsun ki, ayrılıkta gönlümü gamdan unutmadı. Kereminden göz
kulak oldu.

4 Gururıla yüzüñ ayna beñzerem diyeli
Zevāl irişdi güne beñzer āhumuz tutdı
Gurur ile yüzünün ayna benziyorum dediğinden beri güneşe zeval ulaştı.
Ahımız tutmuşa benzer.

---

6. bigi: gibi M2Ü.

7. eyle: ide M1M2.

1. tutdı: dutdı M1M2Ü (bütün beyitlerde).

3. unıtmadı: unutmadı M2, u: - M1M2.

4. yüzüñ: yüzüm M1M2.

- 5 Yolında başuñı vir ‘Adnīyā nasihāt işit
Sa‘ādet ol kişinüñ kim cihānda söz tutdı
Ey Adni, yolunda başını ver.Nasihat işit. Saadet, dünyada söz tutan kişinindir.

GAZEL 87

Mefülü fāilā tü mefāilü fāilün

- - + - + - + + - - + - + -

- 1 Māh öykünürse gün yüzüne hīç edeb degül
Gün niçe beñzesün saña kim gonca-leb degül
Ay, senin güneş yüzüne benzemeye çalışırsa bu edepsizliktir.Güneş sana nasıl benzesin? Çünkü o, gonca dudak değil.
- 2 Şīrīn lebüne öykünür imiş şeker meger
Çün kelledür utanmamak andan ‘aceb degül
Galiba şeker, senin tatlı dudağına benzemeye çalışırmasına şaşılmaz. Çünkü kelledir, utanmamak ondandır.
- 3 Su üzre ugradıkça gelüp māhı ditreden
Gül yüzünüñ hayāli durur tāb-ı teb degül
Su üzerine uğradıkça ayı titreten, senin gül yüzünün hayalidir. Yoksa sıtmanın harareti değil.
- 4 Yā yāre irürem virürem yā gam ile cān
Gözüm segürdügi bilürem bī-sebeb degül
Ya sevgiliye ulaşırım ya da gam ile can veririm. Biliyorum ki, gözümün segirdiği sebepsiz değildir.
- 5 Olmaz bu hüsn ü hulk u letāfetde ey perī
Ol kimse k’aña mihr ana vü māh eb degül
Ey peri! Bu güzellik, yaratılış ve hoşlukta (kimse) olmaz.Çünkü kimsenin anası güneş ve babası ay değildir.

---

1. beñzesün: beñzesin HK.

2. şeker meger: meger şeker M1M2M3ÜHK, utanmamak: utanmamag HK.

3. gül: gün M2ÜHK, hayāli: şuāyi‘HK, tāb-ı: tāb u M2.

5. u: -M1M2, letāfetde: letāfetle M1M3ÜHK, vü: - M2.

6 Bařdan ayaga rŭh-ı mŭcessem-durur tenŭñ
Kim dir vŭcŭd-ı pakŭñe kim lutf-ı Rab degŭl
Senin tenin baştan ayağa cisimli ruhtur. Senin pak vŭcuduna “Rabb’in lutfu
değildir.” kim der?

7 Ey hŭr ‘Adnĭ’ nŭñ sımagıl gŭñli şişesin
Kim Edrine diyĀrı durur bu Haleb degŭl
Ey huri! Adni’nin gŭnŭl şişesini kırma.Çŭnkŭ burası Halep değil, Edirne
diyarıdır.

GAZEL 88

FĀİLĀTŪN FĀİLĀTŪN FĀİLĀTŪN FĀİLŪN
- + - - - + - - - + - - - + -

1 Kankı dil tahtında kim ‘iřkuñ senŭñ sultĀn degŭl
Bende-yi bĭ-derddŭr kim lĀyık-ı dermĀn degŭl
Hangi gŭnŭl tahtında ki, senin aşkın sultan değil? Dertsiz kul ki, dermana
layık değildir.

2 Zŭlfŭñŭñ zencĭrinŭñ sevdĀsıyla āh kim
Dil dahı dĭvĀne olmuşdur yaluñuz cĀn degŭl
Ah ki, senin saçının zincirinin sevdasıyla yalnız can değil, gŭnŭl bile divane
olmuştur.

3 Serv-kaddŭñ ayagina merdŭm-i çeřmŭm mŭdĀm
Gŭz yaşın cŭy eylemezse rĀstı insĀn degŭl
Gŭz merdŭmŭm, selvi boyunun ayağına devamlı olarak gŭz yaşını ırmak
eylemezse doğrusu insan değil.

4 İki ‘Ālem işe ma‘mŭr olmasun olsun harĀb
Ol gŭñŭl kim derd-i ‘iřkuñla senŭñ vĭrĀn degŭl
Senin aşkının derdiyle viran olmayan gŭnŭl, iki dŭnyada bayındır olmasın,
harap olsun.

6. pakŭñi: pakŭñe M1M3Ū, pĀkine M2.

7. hŭr:hŭri HK, gŭñli: gŭñlin M2

1. bĭ-derddŭr: bĭ-derd durur M1HK.

2. sevdĀsıyla: sevdĀsı ile M2.

4. derd-i ‘iřkuñla senŭñ: derdŭñ ile her zamĀn M1M2

- 5 ‘Adnīyā şīrīn lebin algıl dehānuña müdām
Gerçi cānın agzına almak kişi āsān degül
Ey Adni! Devamlı olarak tatlı dudağını ağzına al. Gerçi kişiye canını ağzına
almak kolay değildir.

GAZEL 89

Müstefilün feülün müstefilün feülün

--+-+ -+- -+-+ -+-

- 1 Boynuma tolaşaldan müşgīn saçun hevāsı
Dil zülfünün olupdur cān ile mübtelāsı
Boynuma misk kokulu saçın havası(arzusu) tolaştığından beri gönül, can ile
saçının tutkunu olmuştur.
- 2 Her yana māyil olup ārām kılmadığı
Budur ki gözlerümün su üzredür esāsı
Her yana meyledip dinlenmediğinin sebebi; gözlerimin esasının su üzerine
olmasıdır.
- 3 Zülfün ruhuñdan ey cān yüzün çevürdüğüçün
Rüsvā-yı halk idüpdür anı yüzi karası
Ey can! Senin saçın, yanağından yüzünü çevirdiği için yüzünün karası onu
halkın rezili etmiştir.
- 4 İki cihānda baña ‘izz ü şeref yeterdi
Ger dost itlerinün olsaydum aşināsı
Dost itlerinin tanıdığı olsaydım bana iki dünyada bu şeref ve haysiyet yeterdi.
- 5 Ey ‘Adnī gün yüzine rüşen nazarlar eyle
K’āyīne-yi dilünün mahv ola jeng ü pāsı
Ey Adni! Güneş yüzüne açıkça bak ki, gönül aynanın kir ve pası yok olsun.

---

2. esāsı: bināsı M3.

4. ger: kim Ö, olsaydum: olaydum M3Ü.

GAZEL 90

Mefülü mefâilü mefâilü feülün

-- + +---+ +---+ +---

- 1 Tā la‘l-i lebūñ ‘aksi dil-i sagara düşdi
‘Uşşāk-ı cihān cümle mey-ı ahmere düşdi
Senin dudağının lalinin aksi kadehin gönlüne düştüğünden beri, dünyanın aşıklarının hepsi kırmızı şaraba düştü.
- 2 Cān virdügi dil gamzeññ üstinde budur kim
Hecr odına sabr idemeyüp hancere düşdi
Gönlün, senin yan bakışının üstünde can vermesinin sebebi budur: Ayrılık ateşine sabredemeyip hançere düştü.
- 3 Meh yüzüñile kıldugıçün hüsnde da‘vī
Mihruñ kızarıp yüzi hayādan yire düşdi
Ay, senin yüzün ile güzellik konusunda iddia ettiği için Güneşin yüzü kızarıp hayadan yere düştü.
- 4 Vardı müjeden zülfine cānbāz oluban dil
Gör nice kılıçdan atılıp çenbere düşdi
Gönül, canbaz olup kirpikten saçına vardı. Nasıl kılıçtan atılıp çenbere düştüğünü gör.
- 5 ‘Uşşākına lutf u ni‘amın kısmet iderken
El-minnetü li’llāh gamı ben çäkere düşdi
Aşıklarına lutuf ve nimetlerini kısmet ederken, Allah’a minnet ki, gamı ben garibe düştü.
- 6 Gülşende görüp kadd ü ruhuñ reşk u hayādan
Güller kızarıp lerze ten-i ‘ar‘ara düşdi
Gül bahçesinde senin boy ve yanağını görüp kıskançlık ve hayadan güller kızarıp titreme selvinin tenine düştü.

---

1. dil-i: dil ü HK.

2. virdügi: virdigi M2, üstinde öñinde Ü.

3. meh yüzüñile: her yüzi güle M2.

4. virdi: vardı ÜM2, çenbere: hançere HK.

5. lutf u: lutfi M1M2ÜHK.

6. lerze ten-i ‘ar‘ara: yüzi hayādan yire Ö, ten-i: ten ü HK.

- 7 ‘Adnī bigi sa‘d-ahter ü ferhūnde-zemāndur
Şol dil ki bugün ol yüzi meh dilbere düşdi
Bugün o yüzü ay(gibi parlak sevgiliye) düşen gönül, Adni gibi yıldızı kutlu
ve uğurlu zamandır.

GAZEL 91

Mefülü fāilā tü mefāilü fāilün
- - + - + - + + - - + - + -

- 1 Gözüm görelî kâmet-i serv-i revānuñı
Me’vā idindi cān u gönül asitānuñı
Gözüm, yürüyen selvinin boyunu gördüğünden beri can ve gönül senin
eşiğini yurt edindi.
- 2 Şimşād ü lāleyi göricek yād eylerem
Gül yüzüñile kâmet-i serv-i revānuñı
Şimşir ağacı ile laleyi gördüğümde, gül yüzün ile yürüyen selvi boyunu yad
ederim(hatırlarım).
- 3 Māni‘ olur kalem ucına tār-ı mū gelür
Yazmak diledüğümce sıfāt-ı miyānuñı
Senin belinin vasfını yazmak istediğimde kalemin ucuna kıl teli gelip mani
olur.
- 4 Ey mürğ-i dil vatan kıl eşiğini ol mehūñ
Tā k’idesin felekde bugün aşiyānuñı
Ey gönül kuşu! Felekde bugün yuvanı yapana kadar o ayın eşiğini kendine
vatan yap.
- 5 Şem‘-i cemāline yakılır nice kim direm
Pervāne bigi ey dil oda yakma cānuñı
Ey gönül, kaç kez, pervane gibi canını ateşte yakma desem de, (gönül)
cemalinin mumuna yakılır.

---

7. bigi: gibi M2, ferhūnde: sor HK.

5. yakma: salma M3Ü.

6 Ey viren ayagı tozını iki ‘āleme
Fark itmedüñ bu bey‘de sūd u ziyānuñı
Ey ayağının tozunu iki dünyaya veren(sevgili)! Bu satışta kar ve zararını fark
etmedin.

7 Ger suya bakmagıla bilinseydi sırr-ı gayb
‘Adnī bakup yüzüñe bilürdi dehānuñı
Eğer suya bakmak ile gayb (aleminin) sırrı bilinseydi, Adni senin yüzüne
bakarak ağzını bilirdi.

GAZEL 92

mefāilün mefāilün feülün
+ - - - + - - - + - -

- 1 Yüzüñ bir nārdur āb akıdıcı
Lebüñ cām-ı mey-i nāb akıdıcı
Senin yüzün su akıtan bir ateştir. Dudağın ise saf şarabın kadehini akıtandır..
- 2 N’ola dil berresin aldursa gamzeñ
Kim olur kanı kassāb akıdıcı
Senin yan bakışın gönül hissedini aldırsa buna şaşılır mı? Çünkü kanı akıtan
kasap olur.
- 3 Yüzüñ gülzārıyıçün āb-ı çeşmüm
Olubdur misl-i dūlāb akıdıcı
Gözyaşım, yüzünün gül bahçesi için dolap gibi (su) akıtıcı olmuştur.
- 4 Hayāl-i la‘l-i dūr-pūşuñla oldı
Gözüm zer üzre sīm-āb akıdıcı
Gözüm altın üstüne cıva akıtıcı, senin inci örten lalinin hayaliyle oldu.
- 5 Dilā gül-gonce bigi öldüriser
Seni ol nergīs-i hāb akıdıcı

---

1. mey-i: mey ü M2.
2. aldursa: öldürse M2M3Ü, olur: ulu M1M2, kim: ki M3.
4. beyit HK’de yok.
5. gül-gonce bigi: gül gibi HK, bigi: gibi Ü
HK’de beyit sırası: 1-2-3-6-5-7

Ey gönül! O uyku akıtan nergis(göz), seni gül goncası gibi öldürecek.

6 Yüzüñ nûrı işigüñ ka‘besine
Olupdur şeyhile şâb akıdıcı
Senin yüzünün nuru, eşiğinin kabesine ihtiyarla genci akıtan(akın akın
getiren) olmuştur.

7 Dil-i ‘Adnî hevâ nârında oldu
Kebâb-ı germ-i hûn-âb akıdıcı
Adnî’nin gönlü, aşk ateşinde kanlı suyun sıcak kebabını akıtıcı oldu.

GAZEL 93

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün
- + - - - + - - - + - - - + -

1 Boynuma zülfüñ salaldan halka-yı zencîrini
Âh kim unıtdı ‘akl u cân u dil tedbirini
Ah! Saçın, boynuma zincir halkasını saldığında beri akıl, can ve gönül
tedbirini unuttu.

2 Leblerüñ cânlar bağışlar tıfliken dâyeñ meger
Emzürürken âb-ı hayvâna karardı şîrini
(Ey sevgili!) Dudakların canlar bağışlar. Herhalde çocukken dadın seni
emzirirken sütünü hayat suyu ile karıştırdı.

3 Kana bulaşsun bu m’ıdı ben siperden umduğum
Kim dil ü cândan ideydi men‘ yârüñ tîrini
Kana bulaşsın. Benim siperden umduğum bu muydu? Sevgilinin okunu can
ve gönülden men etmesi miydi?

4 Gamzesin tîz eyler imiş cânum almaga gözüñ
Hak muvâfık eylesün tedbîrine takdîrini
Gözün, canımı almak için yan bakışını keskinleştirmiş. Hak
tedbirine(çaresine) takdirini muvafık eylesin.

---

2. tılfiken: tılf ki Ü.

3. umduğum: umdıgum M2, kim:ger HK, ideydi: idi M2.

4. Tîz: tîr HK, Tedbîrine: tedbîrini M2, tedbîrine takdîrini: takdîrine tedbîrini HK.

- 5 Merdüm-i çeşmüm yakup cān micmerinde ‘ūd-ı dil
Eylemek diler hayālünle perī teshīrini
Gözbebeğim, can micmerinde gönül odununu yakıp senin hayalinle peri ele
geçirmek ister.
- 6 Zülfüne yüz virme kim başa çıkar hindū-durur
Hāl-i hod-bīnün bigi ol dahı bilmez yirini
Saçına yüz verme ki, başa çıkan Hintlidir. O da bencil benin gibi yerini
bilmez.
- 7 Öldürelde yār ışiginde rakīb-i kāfiri
Asdılar ‘arş ayagında ‘Adnī’nün şimşirini
Kafir rakibi sevgilinin eşiğinde öldürdüğünden beri Adni’nin kılıcını arş
ayağında astılar.

GAZEL 94

mefāilün mefāilün feülün
+ - - - + - - - + - -

- 1 Yüzün dil bülbülünün gülsitānı
Boyuñ cān bağınun serv-i revānı
Yüzün, gönül bülbülünün gül bahçesidir. Boyun ise can bahçesinin yürüyen
selvisidir.
- 2 Güni ey meh yüzüne beñzedeydüm
Eger şekerden olaydı dehānı
Ey ay! Eğer (güneşin) ağzı şekerden olsaydı, güneşi yüzüne benzetirdim.
- 3 Gam-ı dilberle cān virme cihānda
Hemīn ola hayāt-ı cāvidānī
Dünyada sevgilinin gamı ile can vermek aynen ebedi hayata kavuşmak (gibi)
olur.
- 4 Dehānı rāzını keşf itmedi hīç
Lebinden niçe kim sordum nihānī

6. çıkar: çıkup HK, hindū benün: hindū durur M1M2M3Ü, bigi: gibi M1M2M3.

7. rakībi: rakīb-i M1M2M3Ü.

2. beñzedeydüm: beñzedirdüm M2, beñzedürdümHK, olaydı: olsaydı M2.

Dudağından kaç kez gizliliğini sorduysam da ağzının sırrını hiç keşfetmedi.

5 Yüzüne öykünelden lāle-yi dehr
Oda yakdı düter dahı duhānı
Dünyadaki lale , senin yüzüne benzemeye çalıştığından beri ateşte yandı.
Dumanı bile tütüyor.

6 İnanma zülfi peymānına ey dil
Kim anuñ bir başı var biñ zebānı
Ey gönül, saçının sözüne inanma. Çünkü onun bir başı, bin dili var.

7 Kaşuñla kirpüğüne öykünürmiş
Kazāya göreyim tır ü kemānı
Kaşın ile kirpiğine öykünürmüş. Yanlılıkla(kazaen) ok ve yayı göreyim.

8 Yüzünü görmedin ‘Adnī ölürse
Senüñ boynuñadur ey dost kanı
Ey dost! Adni, senin yüzünü görmeden ölürse kanı senin boynunadır.

GAZEL 95

feilātün feilātün feilātün feilün
+ + - - + + - - + + - - + + -

1 Dil-i āvāre yiler yıl bigi ārām itmez
Terk-i sevdā-yı ser-i zülf-i dil-ārām itmez
Başıboş gönül rüzgar gibi koşar, dinlenmez. Gönül süsleyen sevgilinin
saçının ucunun sevdasını terk etmez.

2 Gice zülfini kamer tal‘atına perde idüp
Gün mi var ‘āşıkınuñ subhını kim şām itmez
Gece(gibi kara olan) saçını ay yüzüne perde edip aşkının sabahını akşam
etmediği gün mü vardır!

---

5. lāle-yi dehr: lāle-yi ter HK, yakdı: yandı HK.

6. bu beyit M1M2M3 ve Ö’de yok, zülfi:zülf HK.

7. kirpüğüne: kirpiğine M2, göreyim: göreyin M1M2M3ÜHK.

8. boynuñadur: boynınadır M2.

Gazel 95’te nüsha farkı yok.

- 3 Cān dahı istese āsānıdı teslīm velī
Müşkil oldur dileği neydügin i‘lām itmez
Can bile istese ölmek kolaydı. Ama güç olan isteğinin ne olduğunu bildirmemesidir.
- 4 Lutf idem dimişidi durmadı peymānına āh
Ne günāh eyledüm ihsānına itmām itmez
Lutfedeyim, demiş idi. Ah ki, sözünde durmadı. Ne günah işledim ki, ihsanın tamamlamaz.
- 5 Göz karasıyla gönül zülfine tolaşsa ne tañ
Her ki dīvāne ola fikr-i ser-encām itmez
Gönül, göz karasıyla saçına dolaşsa buna şaşılmaz. Divane olan kişi işin sonunu düşünmez.
- 6 Hār olup it bigi ta‘zīm iderem müdde‘īye
Dahı eydür ki baña ‘izzet ü ikrām itmez
İt gibi hakir olup iddia sahibini yüceltiyorum. Bana hala hürmet ve ikram etmiyor, diyor.
- 7 ‘Adnīyā gam yime cevriye helāk ide diyü
Bī-vefāyısı ne var kendüyi bed-nām itmez
Ey Adni, eziyet ile helak edecek diye gam yeme. Vefasız ise bunda ne var? Kendini kötü namlı yapmaz.

GAZEL 96

Mefāilün Mefāilün Mefāilün Mefāilün

+ - - - + - - - + - - - + - - -

- 1 İreli cān kulağına senüñ ‘ışkuñ nidāsından
Urup lebbeyk işüğüne tāvaf eyler safāsından
Senin aşkının nidası, can kulağına ulaştığından beri safasından lebbeyk deyip eşiğini tavaf eyler.
2. Perīşān zülfüne özin meger kim misk beñzetmiş
Yüzi kara olup düşdi hıtāya ol hatāsından

Gazel 96’da nüsha farkı yok.

Misk, galiba kendini perişan(dağmık) saçına benzetmiş. Çünkü o hatasından yüzü kara olup (yolu) Hıta'ya düştü.

3. Seherde bülbüle sordum niçün efgān idersin dir
Niyāz iderem Allah'a rakībūñ iftirāsından
Seher vakti bülbüle niçin feryat ettiğini sordum. Rakibin iftirasından Allah'a niyaz ediyorum, der.

4. Mahallūñ iti incidür beni bilmezlüğe urup
Ne müşkildür cefā irmek kişiye āşnālarından
Senin mahallenin iti beni tanımazlıktan gelip incitir. İnsana tanıdıklarından eziyet gelmesi ne zordur.

5. Firākuñ odı cānumı yakar rahm eylemez baña
Şehenşāha ne ğam yansa fakīrūñ būriyāsından
Ey sevgili, senin ayrılığının ateşi canımı yakar. (O sevgili), bana acımaz.
Fakirin hasırı yansa padişah için dert değil.

6. Senūñ 'aşkuñda cān fānī olursa ğam degül şāhā
Bekādur 'āşika lezzet ne hazzı var safāsından
Ey padişah, senin aşkında can fani olursa dert değil. Aşık için lezzet ebediliktir. (Onun) safasının ne zevki var ki...

7. 'Aceb mi olsa ger 'Adnī cihān sultānlaruñ hānı
Çü düşdi üstüne sāye senūñ 'aşkuñ hümāsından
Adni, dünya sultanlarının hanı olsa buna şaşılır mı? Çünkü senin aşkının hümāsından üstüne gölge düştü.

İKİNCİ BÖLÜM ADNİ DİVANINDA BENZETMELER

2.1. Güzellik(Hüsn, Hub, Melahat, Cemal)

→**Gülistan, gül-zar, bağ:** “Yüzdeki uzuvların her birinin bir çiçeğe benzetilmesi divan edebiyatının en eski prensiplerindedir. Öteden beri gözler nergise, yanaklar güle, dudak goncaya vs. benzetilegelmiştir. Dolayısıyla yüz, bunların her birini içinde bulundurduğundan “bağ”, “bağ-ı cennet”, “bağ-ı İrem”şekillerinde tasavvur edilmiştir.”¹⁹ Adni divanında güzelliğin gül bahçesine benzetilmesi, sevgilinin boyunun o güzellik bahçesindeki servi olması dolayısıyladır. Bu beyitlerde güzellik bir gül bahçesine, sevgilinin boyu da bir serviye benzetilmiştir. Aşağıdaki beyitte güzellik, gül bahçesi ve servi ilişkisi ifade edilmiştir.

Gül-zar-ı hüsn içinde boyun mive yirine

Virici ‘ışk narını bir narven durur (G11/3)

→**Şehir:** Adni divanında güzellik tek bir beyitte şehre benzetilmektedir. Güzelliğin şehre benzetilmesi, sevgilinin güzellik unsurlarından olan zülf ve yanağın, şehirde bulunan gece bekçisi ile gece bekçisinin elindeki çerağa benzetilmesi dolayısıyladır.

Zülfün ruhunla her gice şehrinde hüsnünün

San pasban durur kim elinde çerağı var (G14/5)

→**Milk(ülke,il):** Güzelliğin milke(ülkeye, ile) benzetildiği beyitlerde; sultan, şah, tuğra, yağma kılmak, hatt leşkери kelimeleri geçmekte ve tenasüp sanatı gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla mecazla gerçek arasında gidip gelmektedir.

---

¹⁹ A. Atilla Şentürk, XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebi Tasvirler, İstanbul, Kitabevi, 2002, s. 290.

Böylece güzelliğin milke benzetildiği beyitlerde sevgili ile ilgili türlü kompozisyonlar ortaya konulmuştur.

Yagma kılalı hüsn ilini hatt leşkeri

Gamdan boyandı karaya matem tutar zülf(G42/6)

Yukarıdaki beyitte “Saç; ayva tüyleri askeri, güzellik ülkesini yağma ettiğinden beri gamdan karaya boyanıp matem tutar.” denilerek ayva tüyelerinin hüsn ilini yağmaladığı dolayısıyla güzelliğe zarar verdiği ifade edilmiştir.

→**Gök (Sipih):** Güzellik, sevgiliyi övme amacıyla göğe benzetilmiştir. Aşağıdaki beyitte “Dünyada bugün güzellik ayı, güzellik ve olgunluk göğünün yıldızı senin yanağıdır.” denilerek sevgili övülmüştür.

Meh-i melahat ü necm-i sipih-i hüsn ü kemal

Cihan içinde bugün haddün ü izarundur (G20/5)

→**Ay(Meh):** Yine aynı şekilde güzelliğin aya benzetilmesinin sebebi, sevgiliyi yüceltme dolayısıyladır. Çünkü yukarıdaki beyitte sevgilinin yanağı “güzellik ayı” olarak nitelendirilmiştir. (G20/5)

→ **Felek(Çarh):** Güzelliğin feleğe benzetilmesi sevgiliyi övme amacıyladır. Aşağıdaki beyitte sevgilinin son derece güzel olduğu ifade edilmek üzere güzellik feleğe benzetilmiştir.

O dogduğı dem çarh-ı melahatde didüm kim

Yılduzlar içinde meh-i taban olacakdur(G23/3)

→**Güneş(Hurşid):** Cemal, nurunun her zerrede bulunması dolayısıyla güneşe benzetilmiştir. Aşağıdaki beyit bunu ifade etmektedir.

Her zerrede var pertev-i hurşid-i cemali

‘Alemde veli talib-i didar ele girmez (G34/5)

→**Mum (Şem')**:Cemal, aşıkların gönlünü yakması sebebiyle muma benzetilmiştir.Nasıl mum pervaneyi ateşinde yakıyorsa, sevgilinin cemali de aynı şekilde aşıkların gönlünü yakmaktadır. Cemalin muma benzetildiği beyitlerde can da pervaneye benzetilmektedir. Aşağıdaki beyitte cemal-şem, can-pervane ilişkisi güzel bir şekilde ifade edilmiştir.

Can cemalün şem'inün pervanesidür dostum

Dil müselsel zülfünün divanesidür dostum (G59/1)

→**Kitap**: Hüsnün kitaba benzetilmesinin sebebi; kitabın sayfaları olduğu gibi güzelliğin de çeşitli unsurlarının bulunmasıdır. Beyitte sevgilinin güzelliği kitaba benzetilmekte ve o kitabın bir bölümünde yüz bin aklın aciz olduğu ifade edilmektedir.

Bana bir 'ilm keşf oldı senün hüsnün kitabında

Ki yüz bin 'akl 'acizdür anun bir fasl-i babında(G73/1)

→**Gül**: Güzellik, çiçekler arasında en güzel çiçek olarak kabul edilmesi bakımından güle benzetilmiştir.

Hüsnün güli arusu bezendükçe nazla

Gün şişe-yi gül-ab ü meh ayine-dar olur (G24/3)

→**Hazine(Gencine)** : Güzellik kıymetli olması bakımından hazineye benzetilmiştir. Adni divanında hüsn gencineye, zülf de o hazineyi güzellerin yağmasından koruyan bir ejderhaya benzetilmiştir. Bu benzetme eski bir inanıştan kaynaklanmaktadır. Bu inanışa göre hazineleri ejderhalar beklermiş. Aşağıdaki beyitte de bu inanış ifade edilmektedir.

Hüsnünün gencinesi yagma kılurdu hublar

Ejdeha-yı turre-yi zülfün nigh-ban olmasa (G75/5)

→**Berat(Menşur):** “Padişah tarafından maiyyetindekilere vazife başısladığını bildirir yazılı belge, berat.”²⁰ Güzellik, sevgilinin güzellik bakımından son derece güçlü olmasından dolayı berata benzetilmiştir.Çünkü sevgilinin reyhan hattı güzellik ülkesine emrini geçirmek için güzellik beratına tugra çekmektedir.

Hüsn milkini musahhar kılmagiçün hükmüne

Hublık menşurına reyhan hattı tugra çeker (G26/4)

→**Hz. Hasan(Hasen):** Adni divanında güzelliğin Hz. Hasan’a benzetilmesinin sebebi; her iki kelimenin kökünün aynı olması ve böylelikle sanat yapılmak istenmesi ayrıca beyitte Hz. Hüseyin’in adının geçmesi dolayısıyladır. Aşağıdaki beyitte sevgilinin özelliklerinden biri de güzelliğinin Hz. Hasan gibi olmasıdır.

Bir hur-i dil-ruba-yı Adni sevdi kim

Hulki Hüseyin-i can bigi hüsnü Hasen durur(G11/5)

2.2. Sevgili(Canan,Yar, Dilber)

→**Can:** Can kelimesinin çeşitli anlamları olmakla birlikte temel anlamı; “insan ve hayvanlarda yaşamayı sağladığını ve ölümlü vücuttan ayrıldığına inanılan madde dışı varlık”tır.²¹ Adni divanında da kelimenin bu anlamından hareketle can insan için ne kadar gerekliyse sevgilinin insan için o kadar gerekliliği, önemi, değeri vurgulanmak üzere sevgili cana benzetilmiştir. Aşağıdaki beyit bu benzetmeyi en güzel şekilde ifade etmektedir.

Gönül iki cihanun varlığın bir yarıçun vir kim

Kim olana evvel can gerek andan cihan dirler (G17/6)

→**Güneş(Gün):** Sevgili; her yeri aydınlatması, güzellikler saçması sebebiyle güneşe benzetilmiştir. (G31/1)

²⁰ İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, 3. bs., Ankara, Akçağ, 1995, s. 367.

²¹ TDK, **Türkçe Sözlük**, c.II, 9. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998,s.379.

→**Parlak Ay(Meh- i taban):** Yine aynı şekilde sevgili doğup ortalığı aydınlatması bakımından parlak aya benzetilmiştir.

Lutf ile çün hanesinden gün gibi canan çıkar

Matla'ından sanasın togup meh-i taban çıkar (G31/1)

→**Gül bahçesi (Gülistan):** Sevgili, bünyesinde çiçeğe benzetilen çeşitli güzellik unsurlarını barındırması bakımından gül bahçesine benzetilmektedir.(bkz. Güzellik) Adni divanında gönül bülbüle, sevgili de gül bahçesine benzetilerek bir kompozisyon oluşturulmaktadır.

Canı n'eylerdi dil-i bi-çare canan olmasa

Bülbüle 'alem kafesdür ger gülistan olmasa (G75/1)

2.3. Sevgilide Güzellik Unsurları

2.3.1. Saç(Zülf, Turre)

→**Yılan (Ef'i, Mar, Ejdeha):** Saçın yılanı benzetilmesi siyahlığı uzunluğu ve kıvrım kıvrım oluşu sebebiyledir. Sevgilinin yanağı gül bahçesidir.Siyah saçın kıvrımı da sanki bu gül bahçesinde halka olup yatan bir yilandır. (G15/1)

İşiginde zülfini yirden yukarı çekdüğü

San melekdür kim zeminden göğe ejderha çeker (G26/5)

Saç zehri çok; ama panzeri olmayan bir ejderhadır.(G46/5) Eski inanışa göre hazineleri ejderha beklermiş. Adni divanında güzellik gencineye, saç da bu hazineyi yağmaya karşı koruyup kollayan bir bekçiye benzetilmiştir. (G75/5)

Ejderha çok başlıdır. Acemler; kanatlı, dört ayaklı ve yedi başlı bir mahluk olduğunu düşünürlermiş.²² Eski edebiyatta saçın her bir kılı ejderhanın başı olarak düşünülür. Adni divanında da , (saçın) her bir kılında yüzlerce perişan gönül can çekmektedir.(Sanki) İki büklüm saç değil, bin başlı ejderhadır.

---

²² A. Talay Onay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s. 139.

Her bir kılında yüz dil-i aşüfte can çeker

Bin başlu ejdehadur ü zülf-i dü-ta degül (G55/4)

Sevgilinin yanağının gül bahçesine benzetildiği beyitte, anber kokulu saç da gül bahçesinde yatmış olan misk saçan yılanı benzetilmiştir. (G81/1) Burada saç, siyah renginden dolayı yılanı benzetilmiştir. Sevgilinin saçının yanağında güçlü olmasının sebebi, güneşte yattıkça yılanın kuvvetin fazlalaşmasıdır.(G81/5)

Yılan oyuncularını boyunlarına yılan sararlar ve yılan sokmalarına karşı tiryak(panzehir) kullanır ve panzehir satıcıları yılan taşırılmış. Bu sebeple saçın yanında bulunan dudak(leb), tiryaka benzetilmektedir.²³ “Eğer saçın yılanı dil ü canı zehirlerse dudağının içilmesi onun zehrini panzehir haline getirir.” anlamına gelen aşağıdaki beyit bu ilişkiyi ifade etmektedir.

Zülfün ef’isi dil ü cana ne gam ger ura niş

Ki lebün nuşu anun zehrini tiryak eyler (G10/4)

→**Bağ, zincir (Bend, zencir)**: Saçın bende, zincire benzetilmesi şekli ve rengi sebebiyledir. Gönül, (sevgilinin) siyah saçı ile onun çene çukurunda sanki zindanda bağ(bend) ile yatan delidir. (G15/1)

Binlerce can sevgilinin zincire benzeyen saçında asılıdır. Akıl sahibi olan her gönül, binlerce canın sevgilinin saçının zincirinde asılı olduğunu gördüğünde çılgınlığa meyletmektedir. (G21/6)

Güzellik bahçivani, sevgilinin yüzünün gül bahçesini sulamak için saçının zinciri ile çene çukurundan su çekmektedir. (G26/2)

Eski zamanlarda akıl sağlığını kaybedenlerin kontrol edilmek için zincirle bağlandıkları bilinmektedir. Aşağıdaki beyit bu geleneği ifade etmektedir.

Dil-i sevda-zede-yi Adni’yi zülfünde gören

Bend ü zencire çekilmiş anı divane sanur (G27/7)

²³ Mehmed Çavuşoğlu, **Necati Bey Divanı’nın Tahlili**, İstanbul, Kitabevi, 2001, s.119.

Sevgilinin zincir saçı, halkın boynuna zincir saldığında beri akıllı kimseler arasında bir hal bilen kalmamıştır (G71/4) Şairler kendilerini sevgilinin saçının zinciriyle bağlanmış bir deli olarak niteler. “Ah ki, senin saçının zincirinin sevdasıyla yalnız can değil, gönül bile divane olmuştur.” anlamına gelen aşağıdaki beyit bunu ifade etmektedir.

Zülfünün zencirinün sevdasıyla ah kim

Dil dahı divane olmuşdur yalunuz can degül (G88/2)

→**Misk, Anber**: Sevgilinin saçı; siyah renkli ve güzel kokulu olması dolayısıyla anber ve miske benzetilmiştir.

Aşağıdaki beyitte müşg ve anber kelimeleri birlikte kullanılmış ve beyitte siyah rengin hakimiyeti göze çarpmaktadır.

Anber saçuna müşg-i hita hem-demüm dimiş

Bu lafdur cihanda yüzini siyah iden (G67/6)

→**Bulut(Sehab, ebr)**: Sevgilinin yüzünün, yanağının güneşe benzetildiği beyitlerde zülf de güneşe benzeyen yüzü ya da yanağı örtmesi sebebiyle buluta benzetilmektedir. Nasıl bulut güneşi örtüyorsa, aynı şekilde zülf de güneşe benzeyen yanağı ya da yüzü örtmektedir. Bu benzetmede vech-i şebek(benzetme yönü) “örtücü olma” özelliğidir.

Her ne kadar güneşin etrafından bulutu hava sürer derlerse de (aşığın) ahının yüzünden (o sevgili) saçının perdesini açmamaktadır. (G19/3)

(O sevgilinin) kapkara saçından güneş (gibi parlak) yanağı görünmese buna şaşılmaz. (Nitekim) ayın görünmesine bulut perdedir. (G21/8) Sevgili, saçını yüzüne saldığı zaman aşığın ağlamasının sebebi; ay başında bulutlar oynayınca yağmurun yağmasıdır. Beyitte zülf-bulut benzetmesi başka bir açıdan ele alınmaktadır.

Agladugum zülfini yüzine saldukça bu kim

Ay başında çün bulutlar oynaya baran yagar (G30/2)

Saç, ayrıca yukarıdaki beyitte olduğu gibi mecazen yağmur yağdırması sebebiyle de buluta benzetilmektedir. Ancak sevgilinin saçı yağmur yerine eziyet yağdırmaktadır. Saç, bulut gibi eziyet yağmuru yağdırdığından şairin gözyaşının selinden dünyanın her tarafı sümbülle dolmuştur. (G42/4)

→**Akşam(Şam):** Sevgilinin saçının akşama benzetilmesinin başlıca sebebi renk olarak her ikisinin de siyah olmasıdır. Sabah vakti sevgilinin yüzüne akşam(gibi kara olan) saçı ulaştığında., gönül kuşunun avlanması için binlerce tuzak ulaşmaktadır.

Seher yüzine habibün çü zülf-i şam irişür

Şıkar-ı mürğ-i dilicün hezar dam irişür(G9/1)

→**Gölge(saye):** Saçın sayeye benzetilmesinin sebebi renktir. Her ikisi de siyah renktedir. Sevgilinin yüzü güneşe benzetildiğinde zülf de gölgeye benzetilerek renk bakımından zıtlık(kontraks) oluşturulmuş olmaktadır. Aşağıdaki beyit bu renk kontraksını ve benzetmeyi ifade etmektedir.

Dil meyl-i zülf ider yüzi yadına itsem ah

Günde heva çü germ ola matlub sayedür (G35/2)

→**Duman(duhan):** Saç; bir şeyi göstermeme, örtme özelliğinden dolayı dumana benzetilmektedir. Sevgilinin yanağı, saçının ucundan görünmese buna şaşılmaz. Çünkü gözün nuru, duman olduğunda ateşe ulaşamamaktadır. Burada yanak yakıcılığı ve parlaklığı sebebiyle ateşe, zülf de örtme özelliğinden dolayı dumana benzetilmiştir. Ayrıca yanak-zülf, ateş-duhan kelimeleri ile tenasüp sanatı gerçekleştirilmiştir.

Yanağı zülfi ucundan görünmese ne aceb

Ki nara nur-ı basar çün ola duhan iremez (G40/4)

→**Gece(Gice, Şeb):** Saç, renk ve örtme özelliğinden dolayı geceye benzetilmiştir. Sevgilinin güneş gibi parlak yüzü müselsel saçının altında gizlense bundan ne çıkar. Çünkü ayın gecenin perdesinde kaybolduğu açıktır

N'ola gizlense gün yüzün müselsel zülfün altına

Ki ruşendür nihan olur kamer gice nikabında (G73/4)

→**Karanlık(Karanu):** Saç, renginden dolayı karanlığa benzetilmiştir. (G43/2)

→**Tavus:** Zülfün tavusa benzetilmesi güzelliğinden ve rengarenk parlamışından dolayıdır.²⁴ “Saç, senin yanağında tavus gibi görüldüğünden beri canda sabır ve gönülde karar bırakmadı.” anlamını ihtiva eden aşağıdaki beyit zülf-tavus ilişkisini ortaya koymaktadır.

Haddünde cilve kılalı tavus-var zülf

Komadı canda sabr ü gönülde karar zülf (G42/1)

→**Sümbül:** Saç, gerek şekil gerekse de koku itibariyle çiçekler içinde daha çok sümbüle benzetilmektedir.²⁵ Sevgilinin boy, saç ve yanağı herhangi bir yere gölge saldığına (orada) sümbül ve lale bitmekte, yürüyen servi dikilmektedir. Burada sevgilinin güzellik unsurlarını ve bu unsurların benzetildiği nesnelere en güzel şekilde görmekteyiz.

Kamet ü zülf ü ruhun bir yire kim saye salar

Sümbül ü lale biter serv-i hıraman dikilür (G29/3)

Aşağıdaki beyitte sevgili “peri”şeklinde vasıflandırılmış; lale, sümbül, gülşen, reyhan kelimeleriyle de tenasüp sanatı gerçekleştirilmiştir.

Lale ruhsarunda zülfün sümbülünü tagıdup

Gülşene reyhan-ı terden ey peri piraye sal (G53/2)

→**Menekşe(Benefşe):** Menekşe, şekil ve koku itibariyle saça benzetilmiştir. Saçın menekşeye benzetilmesi daha çok kıvrım kıvrım olan şekilden dolayıdır. Sevgiliye “Ey ay” diye seslenilen beyitte, “güneşin tutulduğunu görmek istersen,

²⁴ A. Atilla Şentürk, XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebi Tasvirler, İstanbul, Kitabevi, 2002, s. 286

²⁵ A.e., s. 285.

menekşe saçını güneş yüzünde darmadağın eyle.” denilmektedir. Yine burada sevgilinin saçının, güneşe benzeyen yüzünü örtmesi ile ilgili bir kompozisyon geliştirilmiş ve saçın yüzü örtmesi, güneş tutulması olarak yorumlanmıştır.

Güneş tutulduğun ey mâh görmek isteriseñ

Benefşe zülfüni gün yüzde tārūmār eyle (G84/3)

→**Naz sarhoşu (Mest-i Naz):** Saçın naz sarhoşuna benzetilme sebebi; saçın sevgilinin yanında bulunması ve sevgili tarafından itimam(özen) gösterilmesi olmalıdır. Aşağıdaki beyitte saç; sevgilinin yanında bulunan, bundan dolayı naz sarhoşu olan, sınırı aşmış sevgilinin dudaklarına el uzatmış olan, sonra suçunu anlamış olarak sevgilinin ayağına inip özür dileyen biri olarak nitelendiriliyor. Saçın aşağıya inen şekli, özür dileme şeklinde yorumlanıp hüsn-i talil sanatı gerçekleştirilmektedir.

La‘lüñe el uzatdı meger mest-i nāzken

Kim düşüp ayaguna ider ‘itizār zülf (G42/3)

→**Ayva tüyleri(Hatt):** Saç, sevgilinin gözünün fitnesinden uzaklaşması bakımından ayva tüyelerine benzetilmiştir. Aşağıdaki beyit bunu ifade etmektedir.

Devr-i kamerde fitne-yi çeşmünden incinüp

Ey yüzi gün hattun bigi tutdı kenar zülf (G42/5)

→**Zencir:** Sevgilinin saçının sevdası, boyuna dolanması bakımından zincire benzetilmiştir.

Zülfünün sevdası zencirin tolayup boynuma

Hayderi-veş kapuna dervize içün gelmişem (G57/4)

→**Nafe-yi Çin:** Saç, nafe-yi Çin’e siyah rengi ve güzel kokusu dolayısıyla benzetilmiştir. Aşağıdaki beyitte sevgilinin nafe-yi Çin gibi olan saçının sümbül destesinden daha üstün olduğu ortaya konulmak istenmiştir.

Benzedürse Adni sümbül destesin

Key hatadur nafe-yi Çin zülfüne (G77/7)

→**Göz:** Saç, aşğın canını hasta etmesi bakımından göze benzetilmiştir.

Gözün bigi bu canımı bimar idübdurur

Zülfeynün el bir ideli sen dil-firible (G80/5)

→**Tuzak(Ag):** Saç, gönül kuşunu avlaması bakımından aga benzetilmiştir. Gönül kuşu, kara saçın ağına düştüğünden beri dünyada feragat budagına konmamaktadır. (G83/1)

Gönlün kuşa, saçın aga benzetildiği beyitte siyah ben de taneye benzetilmektedir. (G27/3)

→**Yan kesici(Tarrar):** Saçın yan kesiciye benzetilmesi, aşğın canını alması ve hileler yapması dolayısıyladır.

Yalunuz can aldugın fikr itme ey dil kıl hazer

Dahı nice hile var ol turre-yi tarrarda (G81/6)

→**Meryem:** Sevgilinin saçı, sevgilinin lalini(dudağını) sarması hali ile sanki Hz. İsa'yı kucağına almış Hz. Meryem'e benzetilmiştir. Burada sevgilinin saçının dudağın üstüne düşmesi, Hz. Meryem'in Hz. İsa'yı kucağına alması şeklinde yorumlanarak hüsn-i talil sanatı da gerçekleştirilmiştir.

Zülfün ki lalüni tolaşup ditrer üstine

Meryem-durur ki İsi'yi almış kucagina (G83/3)

→**Çenber:** Zülf, eğri olması dolayısıyla şekil olarak çembere benzetilmiştir.

Vardı müjeden zülfine canbaz oluban dil

Gör nice kılıcdan atılıp çenbere düşdi (G90/4)

→**Hintli(Hindu):** Saç, siyah rengi itibariyle bir Hintliye benzetilmiştir. (G93/6)

→ **Hindū-sitān** : Sevgilinin saçı siyah renginden dolayı Hindistana benzetilmektedir. Aşağıdaki beyitte zülf, Hindistana benzetilerek sevgilinin saçına ulaşmanın zorluğu ifade edilmiştir.

Dilā hūn-ı cigerden zad idin zülfi ise ‘azmūñ

Ki gāyet müşkil uzundur reh-i Hindū-sitan dirler (G17/4)

→**Ben (Hal)**: Saç, beyitte yerini bilmemek(haddini bilmemek) bakımından sevgilinin bencil benine benzetilmiştir.

Zülfüne yüz virme kim başa çıkar hindu-durur

Hal-i hod-binün bigi ol dahı bilmez yirini (G93/6)

→**Gece bekçisi(pasban)**: Saçın gece bekçisine benzetilmesi karanlıkla alakalıdır. Beyitte sevgilinin yanağı çerağa, zülfü ise elinde bu çerağı tutan gece bekçisine benzetilmiştir. Böylece beyitte renk bakımından bir zıtlık oluşturulmuştur.

Zülfün ruhunla her gice şehrinde hüsnünün

San pasban durur kim elinde çerağı var (G14/5)

→**Çevgan**: Sevgilinin saçı, eğri oluşu sebebiyle çevgana benzetilmiştir. Eski edebiyatımızda sevgilinin saçı çevgana, aşıkların başları da bu çevganla oyanan topa benzetilmektedir. Aşağıdaki beyit çevgan-zülf, baş-top ilişkisini ifade etmektedir.

Zülfi çevganına guy ola diyü Adni gibi

Niçeler top idüben başını meydanda yatur (G15/7)

→**Perde(Hicab)**: Saç, sevgilinin güneş gibi parlak yüzünü örtmesi dolayısıyla perdeye(hicaba) benzetilmiştir.

Ahum yüzinden açmadı zülfi hicabın ah

Günden sehabı gerçi dirler heva sürer (G19/3)

→**Kemend**: Sevgilinin saçı, aşıkları yakalayışından dolayı kemende benzetilmektedir. Saçın kemendi can boynuna dolanmış bir zincir gibidir.

(Dolayısıyla o saç) perişan aklın belası ve gönlün felaketidir. (G21/1)

→**Bela, afet:** Bilindiği üzere kara ve siyah renk; uğursuzluk, sıkıntı, gam, keder alameti olarak görülmüştür.²⁶ Saç, siyah renginden ve aşığın gönlünü divane etmesinden dolayı bela ve afete benzetilmiş olmalıdır.

Kemend-i zülfi ki can boynına selasıldür

Bela-yı akl-ı perişan ü afet-i dildür (G21/1)

→**Haç(Salib)** : Saç, siyah rengi dolayısıyla küfür alameti olarak görülmüş ve bu sebeple haça benzetilmiştir.

Halün ruhunda yandı yüz uralı zülfüne

La-büdd salibe secde kılan ehl-i nar olur (G24/4)

→**Akrep:** Saç, renk itibariyle siyah olması ve yüzün iki yanından sarkması ile akrebin iki elini andıran şeklinden dolayı akrebe benzetilmiş olmalıdır. Aşağıdaki beyitte saç akrebe, ayva tüyleri de reyhana benzetilmiştir.

Zülfi hattıyla ne yüzden oldu ya Rab hem-nişin

Resmidür hod ‘akrebün dirler ki reyhandan kaçar (G25/6)

→**Tavus Kanadı (Per-i tavus):** Zülfün tavusun kanadına benzetilmesi “Örtme” özelliğinden dolayıdır. Aşağıdaki beyitte yüz güneşe, zülf de yüzü gizlemesi dolayısıyla güneşe gölgelik yapan tavus kuşunun kanadına benzetilmektedir.

Şeb-i zülfinde ol meh yüzini çünkim nihan eyler

Per-i tavusdan hurşide san-kim sayeban eyler (G28/1)

→**Miskin (aciz, zavallı):** Zülfün miskine benzetilmesi bulunduğu yeri terk etmemesi sebebiyledir. Ayrıca miskin kelimesinin; misk gibi, misk kokulu, misk renkli anlamları da saçla ilişkilidir. Aşağıdaki beyit bunu ifade etmektedir.

---

²⁶ Mehmed Çavuşoğlu, **Necati Bey Divanı'nın Tahlili**, İstanbul, Kitabevi, 2001, s.130.

Adni bigi ne denlü ki barmak toladılar

Miskin degül mi itmedi terk-i diyar zülf (G42/7)

→**Adni**: Saç, parmak dolanması bakımından Adni'ye benzetilmiştir. Parmak dolamak deyimi; “Bir konuyu, bir kimseyi ele alıp sürekli uğraşmak, diline dolamak”²⁷ anlamlarını ihtiva etmektedir. Beyitte birileri sevgilinin saçını Adni gibi diline dolamıştır ve sürekli uğraşmaktadır. (Sevgilinin saçına) Adni gibi pek çok parmak doladılar; ama o zülf öyle miskindir ki yerini terk etmemiştir. (G42/7)

2.3.2. Yüz

→**Güneş (Gün, hursid, mihir)**: Sevgilinin yüzünün en çok benzetildiği unsur güneştir. Sevgilinin yüzünün güneşe benzetilmesi kırmızı rengi, parlaklığı ve göz kamaştırması sebebiyledir.

Ay sevgilinin güneş (gibi parlak) yüzünden güzellik çalmayı istemektedir. (G1/6)

Aşık, gözünden (o sevgilinin) gün yüzüne daima açık şekilde bakmasını; fakat siyah gözünden sakınmasını istemektedir (G2/1)

Ayın sevgilinin güneş(e benzeyen parlak) yüzüyle güzellik davası etmeye yüzü yoktur. Çünkü yazı yazıp yanağına delil vermiştir. (G5/2)

Ay, sevgilinin güneş yüzüne benzemeye çalıştığından beri, sevgilinin şehriden her gece hırsız gibi yalnız geçmektedir. (G6/4) Burada sevgili aydan üstün tutulmuştur.

Aşağıdaki beyitte fitneye sebep, sevgilinin güneşe benzeyen yüzünde göz ve kaşının görülmesidir. Eski müneccimlere göre hadiseler,fitneler hep kameri ay başında olurmuş.²⁸ Burada ay başı tabiri bunun için kullanılmıştır.

Müneccim işbu göz u kaşı gün yüzünde görüp

Bu ay başında didi halka fitneler görünür (G12/4)

²⁷ M. Ali Tanyeri, **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ankara, Akçağ, 1999, s.209.

²⁸ Onay, **a.g.e.**, s. 52.

Güneş yüzünün devrinde sevgilinin saçı, ayı örten bir bulut olduğundan beri aşğın gözü gündüz ve gece yeryüzüne yağmur yağdırmaktadır. Burada sevgilinin yüzü, saçı ve aşğın gözü ile ilgili unsurlar bir arada kullanılmıştır.(G13/5)

Sevgilinin güneş yüzüne nispetle ayın zerre (gibi) olduğuna yanağının mumunun aydınlığı apaçık delildir.(G21/7) Sevgilinin güneş yüzünün ay karşısındaki üstünlüğü bu şekilde dile getirilmiştir.

Ay, dolunay olarak sevgilini güneş yüzüne benzemediğini görmüştür. Burada da sevgilinin güneş yüzü aydan üstün tutulmuştur.

Meh gün yüzüne bedr oluban gördi benzemez

Kaşuna öykünem diyü la-büdd hilal olur (G22/2)

Sevgilinin ay olarak nitelendirildiği beyitte sevgilinin yüzünün güneşinden ışıklar görüldüğü zaman karanlık akşam, sevgilinin saçı gibi dağılmaktadır. Burada yüz ve saç aydınlık ve karanlık dolayısıyla ele alınmıştır.(G13/1) Yine sevgilinin güneş yüzünün aydan üstün tutulduğu bir başka beyitte ayın sevgilinin gün yüzüyle karşılaşmayıp gezinmesine sebep olarak yenilen düşmanın meydandan kaçması gösterilmektedir.(G25/4) Sevgilinin gün yüzüyle aynanın karşılaştırıldığı beyitte “Galiba aynanın çehresi demirdendir. Çünkü utanmadan güneş yüzüyle karşılaşmak istenmektedir.” denilmektedir. (G36/6)

Devr-i kamer, ahir zaman demek olup ahir zamanda doğanların ömrü kısa olmuştur.²⁹ Gönül sevgilinin saçına ulaştığından dolayı devr-i kamerde uzun ömür kazanmıştır.

Çün irdi zülfine dil gün yüzinde devlet anun

Ki hasıl eyledi devr-i kamerde ‘ömr-i dıraz (G38/2)

Ululukta sevgilinin güneş benzeyen yüzüne gökyüzünün ayı ulaşamamaktadır. Yürüyüşte sevgilinin boyuna gül bahçesinin servisi ulaşamamaktadır. Beyitte geçen “şeref” kelimesi aynı zamanda astronomi terimidir.

---

²⁹ A.e., s. 123.

Her gezegenin takım yıldızları arasında ulaştığı en yüksek noktaya “şeref” adı verilmektedir.³⁰

Şerefde gün yüzüne mah-ı asman iremez

Revişde kametüne serv-i hıraman iremez (G40/1)

Bir başka beyitte gül yanak, lal dudak, gonca ağza sahip olmaması sebebiyle ayın boş yere sevgilinin güneş yüzüne benzemeye çalışmaması gerektiği belirtilmektedir.(G44/6)

Ay, güneşe uyup sevgilinin güneş yüzüne benzemeye çalıştığından beri utancından halka bakmaya yüzü kalmamıştır. Burada da sevgilinin güneş yüzünün aydan ve güneşten üstün olduğu belirtilmektedir. (G46/2) Sevgili, sabah vakti güneş gibi yüzünü gösterip gülleri gül bahçesinde güldürmüştür. (açtırmış) (G50/4)

Gönül, o güneş ve ay yüzlü sevgiliye müşteri olmuştur. Burada sevgilinin yüzü güneş ve aya benzetilmiştir. (G55/5) Saç, sevgilinin güneş yüzünden yüz çevirdiği için bu ahir zamanda yüzü siyah olmuştur.

Gün yüzünden çünkü yüz döndürdi zülf

Bu kamer devrinde oldu ru-siyah (G78/3)

Sevgilinin yüzünün güneşe benzetildiği bir başka beyitte yanak aya, sevgilinin güneş yüzündeki ter de Süha’ya benzetilmiştir.(G83/6) Saçın menekşeye, yüzün de güneşe benzetildiği beyitte saçın yüzü kapatması, örtmesi güneş tutulması şeklinde yorumlanmıştır.

Güneş tutulduğun gül yüzüne ey mah görmek istersen

Benefse zülfünü gün yüzde tarumar eyle (G84/3)

---

³⁰A. Atilla Şentürk, “Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sabiteler(Burçlar)”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, nr.90, Haziran 1990 s. 64.

Gönül aynasının kir ve pası yok olması için sevgilinin güneşe benzeyen yüzüne açıkça bakmak gerekmektedir. (G89/5)

Sevgilinin yanağına bir kere bakan gül bahçesinden bıkar. Sevgilinin güneş yüzü varken aya meyleden kimdir? (G67/1)

Aşıkların güneşi şeklinde düşünülen sevgilinin güneş yüzünün aynasına karşı ah eden, aşıkların güneşini karanlık gece yapmak ister. (G67/4)

Sevgilinin gün yüzünün mahiyetini değme akıl bilmemektedir. Leyla'nın güzelliğini ancak Mecnun olan idrak eder. (G10/5)

→**Gül, Gül-zar:** Sevgilinin yüzünün güle benzetilmesi; kırmızı rengi ve çeşitli benzetmeler dolayısıyla. Sevgilinin yüzü, üzerinde sevgiliye ait güzellik unsurlarını barındırması dolayısıyla gül bahçesine benzetilmiştir.

Sevgilinin yüzü, gönül bülbülünün gül bahçesidir. (G94/1) Sevgili; gül yüzlü, lale yanaklı bir servidir. (G8/2) Sevgilinin yüceliğinin söz konusu edildiği beyitte, cennet bahçesi sevgilinin yüzünün gül bahçesinden bir goncadır. Bu sebepten iki alem ona meyletmektedir.(G68/2) Başka bir beyitte ise sevgilinin yüzü, yüzde yer alan ayva tüylerinin sebze-yi bostana, aşığın gözyaşının ise yağmura benzetilmesi dolayısıyla gül bahçesine benzetilmiştir.(G7/7) Aşık sevgilinin yüzünün gül bahçesini taze tutmak için gözyaşını nisan yağmuru haline getirmiştir.

Taz tutmaga yüzün gül-zarını

Yaşumu baran-ı Nisan eyledün (G92/3)

Bazı beyitlerde sevgilinin yüzü gül bahçesine, aşığın gözyaşı da yağmura benzetilmiştir. Bu beyitlerde hüsn-i talil sanatı gerçekleştirilmiştir. Aşığın sevgilinin aşkı ile çok ağlaması; sevgilinin yüzünün gül bahçesini sulamak için gözyaşını yağmur haline getirmesi sebebine bağlanarak hüsn-i talil sanatı gerçekleştirilmektedir.

Yüzüne karşı gözyaşı akıtdugum bu kim

Gül-zarı taze tutmaga ab-ı revan gerek (G47/6)

Gümüş bedenli yasemin gül yüzünü yıkasın diye, nergis yeşillikler arasında elinde altın leğen tutmaktadır. (K5)

Semen-i sim-beden gül yüzini yumagıçun

Sebzedede nergis elinde dutar altun legeni (K5)

Aşık, yüzü gül (gibi olan) yasemin gömlekle serviyi gördüğünden beri gonca gibi elbisesini yırtmış ve gözyaşını ırmak haline getirmiştir. (K15)

Burada aşık ve sevgili arasındaki aşk hali aşağıdaki unsurlar (bahçe çiçekleri, servi, ırmak) ile birlikte ele alınmıştır. Gözyaşı ve ırmak arasındaki ilişki “boy” konusunda ele alınmıştır. (bkz. Boy)

Açılmamış goncalar, sevgilinin inci saçan dudağının gamıyla aşığın ağlayan gözleri gibi kana gark olmuş haldedir. (G13/2) Gül, gonca, dudak, kan renk bakımından tenasüp oluşturmaktadır. Beyitte kırmızı rengin hakim olduğunu görmekteyiz.

Sevgilinin aydan üstünlüğünün ortaya konulduğu beyitte sevgilinin aydan üstünlüğü; sevgilinin çınar boylu, gül yüzlü, gonca ağızlı olması dolayısıyladır. (G37/3) Sevgilinin övüldüğü beyitte, lalenin sevgilinin gül yüzüne benzemeye cesareti yoktur. Goncanın ise sevgilinin lal dudağını anmaya cesareti yoktur. Görüldüğü gibi burada da gül, lale, gonca ve lal renk bakımından tenasüp oluşturmaktadır. (G46/1)

Sevgilinin yüzünün güle benzetildiği bazı beyitlerde bülbül de beyitte yer almış ya da bir şekilde bahçe ile ilgili çiçeklerden bazıları beyitte geçmiştir.

Gönül bülbülü, sevgilinin gül yüzünü görmek istedikçe miskine(gönül bülbülüne) sümbül perde olmaktadır. (G71/3)

Sevgilinin acımasızlığının vurgulandığı beyitte de gül bahçesi, bülbül ve sevgilinin gül yüzü bir arada geçmiştir.

Gülşende gül yüzünçün bülbül bigi terennüm

Gerçi ki eyledüm çok hiç itmedün terahhum (G58/1)

Aşık sevgilinin anber saçan benini gül yüzünün üzerinde gördüğünden beri devr içinde nokta gibi başsız ve bacaksız kalmıştır. (G57/2) Sevgilinin kara saçı, gönül kuşunu avlamak için tuzak kurduğundan beri sevgilinin gül yüzünün arzusu cana lale gibi dag vurmaktadır. (G43/1)

Aşağıdaki beyitte gülşen, gül yüz, gül, andelib kelimeleri ile tenasüp sanatı gerçekleştirilmekte; aşık, bülbülün güle olan aşkı ile kendi aşkı arasında bir ilişki kurmaktadır.

Gülşende gül yüzini güle itdüğünde şerh

Her subh hem-nefes oluram ‘andelible (G80/2)

Gül yüzüyle sevgilinin gönül çeken boyu varken, gül bahçesinde servi ve yaban gülü olmasa gam değildir. (G82/4) Burada da sevgilinin güzellik unsurları ve benzetilen unsurlar yer almıştır. Su üzerine uğradıkça ayı titreten, sevgilinin gül yüzünün hayalidir. Yoksa sıtmanın harareti değildir.

Su üzre uğradıkça gelüb mahı ditreden

Gül yüzünün hayali durur tab-ı teb degül (G87/3)

→**Ay(Mah, meh, kamer):** Sevgilinin yüzü; beyazlığı, parlaklığı ve yuvarlaklığı dolayısıyla aya benzetilmiştir. Saçın buluta, yüzün güneşe ve meh-i taba benzetildiği beyitte aşık; sevgilinin gece rengi saçı, güneş yüzüne perde olduğundan beri parlak ayın yüzünü bulut örtüyor sanmaktadır. (G51/4) Sevgilinin yüzünün aya benzetildiği beyitte sadece aşığın gönlü değil, cihanı süsleyen güneş de sevgilinin yüzünün ayına baktıkça kendinden geçip gitmektedir. Bilindiği gibi ay ortaya çıktığında güneş batmaktadır. Burada güneşin doğduktan sonra tekrar batması sevgilinin yüzünün ayına baktıkça kendinden geçip gitmesi şeklinde düşünülmüş ve hüsni talil sanatı gerçekleştirilmiştir. (G6/2)

Bazı beyitlerde sevgiliye hitap edilirken meh-ru (G81/5, G78/4) mihr-i mah-ru (G8/7) serv-i mah-çihre (G14/1) ifadeleri kullanılmıştır.

Her ne kadar güneşe bakmak göze zarar verir denilirse de sevgilinin yüzünün ayına baktıkça aşığın gözü aydınlanmaktadır. (G17/5) Güneşin, gündüz vakti göze zarar verdiği bilinmektedir. Gece ise gökteki ay dünyayı aydınlatırken göze zarar vermez. Aksine gece görüş ay vasıtasıyla sağlanmaktadır.

Sevgilinin yüceliğinden bahsedilen beyitte gönül, yine o ay yüzlü sevgiliye müşteri olmuştur. Sabah güneşi yüzünü her zaman (o ay yüzlünün) ayağına sürmektedir. Burada müşteri kelimesi ikinci anlamıyla yani bir gezegen olarak mah ve şems kelimeleriyle tenasüp oluşturmaktadır.

Dil oldı müşteri yine ol mah-ruya kim

Her dem yüzün ayagına şems'üz-zuha sürer (G19/4)

Ayrıca hemen hemen aynı anlama gelen başka bir beyit daha vardır. (G55/5)

Sevgilinin yüzünün aya benzetildiği bazı beyitlerde renk bakımından kontraks oluşturmak amacıyla sevgilinin saçı da geceye benzetilmiştir. Böylece karanlık-aydınlık bakımından kontraks gerçekleştirilmiştir. Ayrıca siyah- beyaz olma açısından da kontraks gerçekleştirilmiştir. (G28/1)

“ Yanında ay yüzlü putu ve güneş alınlı Zühre'si olmayan kişi nasıl talihli olsun.” anlamındaki beyitte sa'd-ahter, meh, hurşid, Zühre kelimeleriyle tenasüp sanatı gerçekleştirilmiştir. (G46/4) Burada mihr kelimesinin aynı zamanda güneş anlamına geldiği ve bu anlamıyla mah ile tenasüp içerisinde kullanıldığı unutulmamalıdır.

Mah-rular mihrine 'Adni bigi itsün heves

Can u dil ma'muresin cevri viran isteyen (G65/7)

Cennet hurisi, eğer o ay yüzlü hurinin boyunu görürse utancından bitmez. (G72/7) Sevgilinin ay yüzü bazı beyitlerde güneş ile karşılaştırılmış ve sevgilinin ay

yüzünün güneşin karşısındaki üstünlüğü dile getirilmiştir. Sevgilinin ay yüzünü gören güneşe meyletmemektedir. (G36/1)

Gurur ile sevgilinin yüzünün ayına benziyorum dediğinden beri güneşe zeval ulaşmıştır. Burada hüsn-i talil sanatı gerçekleştirilmiş. Çünkü güneşin akşam olup ay çıktığında batması, gurur ile sevgilinin yüzünün ayına benziyorum dediğinden beri zevale ulaşması şeklinde yorumlanmıştır. (G86/4)

Yine buna benzer beyitte akşam olup ayın ortaya çıkma vaktinde (yani şafak vakti) güneşin kızılık içinde batması; sevgilinin ay yüzüyle güzellik konusunda iddia ettiği için güneşin yüzü kızarıp hayadan yere düşmesi şeklinde yorumlanmıştır. Böylece hüsn-i talil sanatı gerçekleştirilmiştir

Meh yüzünle kılduğışun hüsnde da'vi

Mihrün kızarıp yüzi hayadan yire düşdi (G90/3)

Saçın geceye, yüzün aya benzetildiği beyitte gün kelimesinin güneş anlamını da düşünmek gerekir. Gece, gün, subh, şam, zülf, yüz kelimeleriyle siyahlık-beyazlık, karanlık-aydınlık bakımından kontraks gerçekleştirilmiştir.

Gice zülfini kamer tal'atına perde idüp

Gün mi var 'aşkının subhını kim şam itmez (G95/2)

→**Mum(Şem')**: Sevgilinin yüzünün muma benzetilmesi, yakıcılığı ve mum-pervane ilişkisinden dolayıdır. Sevgilinin yüzü muma benzetildiğinde can da pervaneye benzetilmektedir. Can, sevgilinin cemalinin mumunun pervanesidir.(G59/1) Canı sevgilinin yüzünde gören mum ile pervane sanmaktadır. (G27/1) Bilindiği üzere pervane, mumun etrafında dönerken kendisini mumun ateşinde yok eder. Klasik edebiyatımızda bu durum pervanenin muma olan aşkıdan dolayı kendini feda etmesi şeklinde yorumlanır. Canın pervaneye, yüzün de muma benzetilmesi bu sebeptendir. Can da pervane gibi kendisini sevgilinin cemalinin mumunda yok edecektir. Aslında burada sevgilinin yüzü söylenip sevgili kastedilerek mecaz-i mürsel sanatı gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki beyitte de gönle

seslenilerek sevgilinin yüzünün mumuna yakışmak istersen kol ve kanadı daima terk et, denilmektedir. Burada pervanenin mumun alevinde bütün vücudunu yaktığına ve yok olduğuna işaret edilmektedir.

Yüzi şem'ine yakışmak dilesen pervane-var

Ey dil-i bi-çare terk-i bal ü per kıl dayıma (G2/3)

Ahın rüzgara, zülfün geceye benzetildiği beyitte sevgilinin yüzü de muma benzetilmiştir. Dedim-dedili beyitte aşık: “Ahımdan yüzünü saçın ile saklama “ demiştir. Sevgili ise: “Gece rüzgar esse mumu saklarlar.” demiştir.

Didüm ahımdan yüzün zülfünle pinhan eyleme

Didi gice bad esse şem'i iderler nihan (G68/5)

→**Lale:** Sevgilinin yüzü kırmızı rengi dolayısıyla laleye benzetilmiştir. Sevgilinin övüldüğü beyitte sevgili, lale yüzlü ve gonca ağızlıdır. O güzellik güneşinin ayı ve nesrin bedenlidir.

Ol serv-i lale-çihre ki gonca-dehen durur

Bir mah-ı mihr-i tal'at ü nesrin-beden durur (G11/1)

→**Su:** Sevgilinin yüzü beyazlığından, berraklığından dolayı suya benzetilmiştir.

Yüzün görürken ay hurşide bakmadugum

Budur ki su katında caiz degül teyemmüm (G58/2)

Ağzın sırr-ı gabya, yüzün suya benzetildiği beyitte suya bakmak yoluyla fal yapanlara bir imada bulunmaktadır.

Ger suya bakmagile bilinseydi sırr-ı gayb

Adni bakup yüzüne bilürdi dehanunı (G91/7)

→**Ayna(Ayine):** Sevgilinin yüzünün aynaya benzetilmesi etrafi aydınlatması sebebiyledir. Sevgilinin güneş yüzünün aynasına karşı ah eden, aşıkların güneşini

karanlık gece yapmak istemektedir.

Aşıklarun günün şeb-i tar eylemek diler

Ayinesine gün yüzünün karşı ah iden (G67/4)

→**Ateş(Nar):** Sevgilinin yüzü; yakıcılığı sebebiyle ateşe benzetilmiştir. Sevgilinin yüzü su akıtan bir ateştir. Sevgilinin yüzünün su akıtması, sevgilinin aşığa yaptığı eziyet nedeniyle aşığın göz yaşı akıtması dolayısıyladır.

Yüzün bir nardur ab akıdıcı

Lebün cam-ı mey-i nab akıdıcı (G92/1)

2.3.3. Yanak (Ruh,Hadd,Ruhsar, ‘Arız, İzar)

→**Gül:**Sevgilinin yanağının güle benzetilmesi, yanağın kırmızılığı ve güzelliği dolayısıyladır. Sevgilinin gül yanak ve gonca ağzını görmeyeliden beri gönül ve can bülbülünün vatani hüznler evidir.(K11) “Ey adni, laleyi gül yanağına benzetme Bu işi yapma ki (bu) gücenme sebebi olur.” anlamındaki beyitte sevgilinin gül yanağı laleden üstün tutulmuştur. (G22/7)

Sevgilinin dudağının laleye, ağzının goncaya, yanağının güle benzetildiği beyitte sevgili, bu güzellik unsurlarına sahip olması bakımından aydan üstün tutulmuştur.(G44/6) Yine buna benzer beyitte sevgili istiare sanatı ile aya benzetilmiştir. Sevgili servi boya, lale ve gül yanağı, gonca ağza sahip olması bakımından güneşten üstün tutulmuştur.

Mihri nice benzedem yüzüne ey meh kim degül

Serv-kadd ü lale-hadd ü gül-ruh ü gonce-dehan (G68/4)

Sinenin ateş-i suzana benzetildiği beyitte yanak da yabani güle benzetilmektedir.

Ne ‘aceb olmasa sinemde hayali ruhunun

Gül-i hod-ruy kaçan ateş-i suzanda biter (G18/5)

Sevgilinin yanağının güle benzetildiği başka bir beyitte de sevgilinin yüzü de aya benzetilmiş, sevgili de istiare sanatı ile servi olarak düşünülmüştür. (G14/1)

→**Lale:** Sevgilinin yanağı kırmızı rengi ve kokusu dolayısıyla laleye benzetilmiştir. Sevgilinin yanağının laleye benzetildiği beyitlerde sevgilinin güzellik unsurları da çeşitli benzetmelerle bu beyitlerde yer almıştır.

Sevgilinin yanağının laleye benzetildiği beyitte, sevgilinin yanağındaki ter de gül suyuna benzetilmiştir. (G4/5)

Adni, ne zaman sevgilinin lale yanağının arzusuyla ağlasa gözünün kanlı yaşı çevresini gül bahçesine çevirmektedir.

Kacan kim lale-haddün şevkiyle ağlasa ‘Adni

Gözinün kanlı yaşı çevresini gülistan eyler (G28/7)

Kamet-serv-i hıraman, zülf-sünbül benzetmelerinin yer aldığı beyitte tenasüp içerisinde ruh-lale benzetmesine yer verilmiştir. (G29/3)

Aşık, istiare sanatı ile periye benzetilen sevgiliden lale yanağında saçının sünbülünü dağıtıp gül bahçesine taze reyhandan süs göndermesini istemektedir. (G53/2)

Boy-servi, ağız-gonca benzetmelerinin yer aldığı beyitte sevgilinin yanağı tenasüp sanatı gereği lale ve güle benzetilmiştir. (G68/4) “Düzgün boylu servi, senin boyuna ulaşır lale yanağını taze gül yerine görürse meyleder.” anlamındaki beyitte sevgilinin lale yanağı taze gülden üstün tutulmuştur. (G76/6)

→**Bag, bag-ı cennet, gülistan, gül-zar:** Sevgilinin yanağının bahçeye, gül bahçesine benzetilmesi rengi ve sevgilinin güzellik unsurlarının çeşitli benzetmelere konu olması dolayısıyladır.

Sevgilinin yanağının bağıni seher kuşundan sakınmak için servi boyu üzerinde saçından asılı kargası vardır. Burada yanağın bağa benzetilmesi; seher kuşu, servi boy, saç, karga kelimelerinden dolayıdır. (G14/6)

Sevgilinin yanağının gül bahçesine benzetilmesi, sevgilinin güzellik unsurlarından olan saçın yılanı benzetilmesinden dolayıdır. Aşık sevgilinin yanağında ‘anber kokulu saçı gördükçe misk saçan yılanı gül bahçesinde yatmış sanmaktadır. (G81/1)

Sevgilinin saçının kıvrımlı şeklinden dolayı yılanı, sevgilinin yanağının da renginden dolayı gül bahçesine benzetildiği başka bir beyitte ise; “ siyah saçın kıvrımı ki sevgilinin yanağında yatıyor. (Sanki) yılanıdır, halka olup gül bahçesinde yatıyor.” denilmektedir. (G15/1)

Sevgilinin gece rengi ayva tüylerinin geceye benzetildiği beyitte, sevgilinin yanağı da kutsallığından dolayı cennet bahçesine benzetilmiştir.

Şeb-reng hattı bilmese haddinde tan degül

Kim bag-ı cennet içre şeb olmaz nehar olur (G24/5)

Sevgilinin, dışarıdan yanağına gelen bakışları engellemek için saçlarını iki yanağına salması “Bahçeye benzeyen yanağını bakış kuşundan sakınmak için iki kargayı baş aşağı asmış.” şeklinde yorumlanmıştır. Burada nazar(bakış) kuşa, yanak da bahçeye benzetilmektedir. İki zag kelimesi ile yanağın her iki tarafına düşen saç kastedilmiştir. (G43/4)

→**Güneş(Mihr, gün, hurşid):**Sevgilinin yanağı, kırmızı rengi ve parlaklığı dolayısıyla güneşe benzetilmiştir. Sevgilinin yanağının güneşi ise ayın yüzünü toprak eylemektedir. Burada sevgilinin yanağının aydan üstün olduğu ifade edilmektedir.(G10/1)Sevgilinin saçından güneş (gibi parlak) yanağı görünmese buna şaşılmaz. (Nitekim) ayın görünmesine bulut perdedir. (G21/8) Burada sevgilinin güzellik unsurları gökle ilgili unsurlarla ifade edilmektedir. Aşağıdaki beyitte ise sevgilinin yanağı güneşe, aşığın sinesi de güneşe benzetilmiştir.

Sinemde ruhun mihri kaçan gizlene çün-kim

Hurşidi gil içinde nihan eylemek olmaz. (G39/4)

Dudağın hünnaba benzetildiği beyitte sevgilinin dudağının hünnabını parlak yapan sevgilinin yanağıdır. İkinci mısradan ise “ Elbette güneşin sıcaklığı olmasa yemiş olmaz.” denilerek yanak güneşe benzetilmektedir. (G41/5) Aşık öldüğünde sevgilinin yanağının güneşiyle (sevgisiyle) mezarının toprağında güller bitecektir. (G73/2) Sevgilinin yanağının güneşe, saçının da yılanı benzetildiği beyitte; sevgilinin saçının yanağında güçlü olmasının sebebi, güneşte yattıkça yılanın kuvvetin fazlalaşmasıdır. (G81/5)

→**Ay(meh, kamer), Necm:** Sevgilinin yanağının aya benzetilmesi beyazlığı ve yuvarlaklığı sebebiyledir. Yanağın yıldızla benzetilmesi ise parlaklık dolayısıyladır. Güzelliğin aya, güzellik ve olgunluğun göğe benzetildiği beyitte “ Dünyada bugün güzellik ayı, güzellik ve olgunluk göğünün yıldızı sevgilinin yanağıdır. “ denilerek yanak, ay ve yıldızla benzetilmektedir. (G20/5) Beyitte sevgili “meh-ru, kamer-ruhsar” olarak nitelendirilmekte, sevgilinin yüzü ve yanağı aya benzetilmektedir. Sevgilinin ayağının toprağını ahu gözlü (kimseler) gözüne sürme diye çekmektedir.

Yine bir meh-rü kamer-ruhsarı ‘Adni sevdi kim

Hak-i payın sürme diyü gözine havra çeker (G26/7)

Yüz güneş, Süha arak, yanak ay benzetmelerinin yapıldığı beyitte “ o ay yanağına ter damlası gelince sanki güneş yüzünde Süha ortaya çıkar.” denilmektedir. (G83/6)

→**Çerag,Şem’, Nar, Ateş:** Sevgilinin yanağının yukarıdaki unsurlara benzetilmesi rengi, yakıcılığı ve etrafı aydınlatması dolayısıyladır. Sevgilinin saçı yanağı ile güzelliğinin şehrinde her gece elinde mumu olan gece bekçisidir. Burada zülf-pasban, hüsn-şehir, ruh-çerag benzetmeleri gerçekleştirilmiştir. Sevgilinin yanağı etrafı aydınlatması bakımından çerağa benzetilmiştir. (G14/5) Sevgilinin şeb-reng zülfünün karanlığa, sevgilinin yanağının ise çerağa benzetildiği beyitte renk bakımından bir kontrast ortaya konulmuştur.

Şeb-reng zülfini ruhu altında görelî

Bildüm ki karanu olur imiş bün-i çerag (G43/2)

Sevgilinin yanağının muma benzetildiği beyitte sevgilinin yanağı aydan daha aydınlatıcı olarak yorumlanmıştır. (G21/7)

Sevgilinin yanağı yakıcı ve aydınlatıcı olmasından dolayı ateşe benzetilmiştir. Gözün nurunun duman olduğunda ateşe ulaşamadığı bilinmektedir. Onun için sevgilinin yanağı saçını ucundan görünmese buna şaşılmaz. (G40/4)

Sevgilinin yanağının ateşe benzetildiği beyitte sevgilinin saçı ateş gibi yanağında ıztırap içindedir.

Haddinde zülfi muztarib olduğu tan degül

Hiç ateş üzre dinlenemi caygah iken (G67/2)

→**Levh:** Yanağın levhe benzetilmesi üzerinde yazı(nokta(ben)) bulunması sebebiyledir. Yaratılış kaleminden damlayan her damla ben sevgilin yanağının levhinde (sayfasında) cemel kelimesindeki cim harfini noktası olmaktadır.

Her katre hal kim kalem-i sun'dan tamar

Levh-i ruhunda nokta-yı cim cemel olur (G22/6)

2.3.4. Alın (Cebin)

→**Güneş(Hurşid):** Alın güneşe benzetilmesi parlaklığından dolayıdır. Alın güneşe benzetildiği aşağıdaki beyitte sa'd-ahter, meh, Zühre, hurşid kelimeleri tenasüp içerisinde kullanılmıştır.

Nite sa'd-ahter ola kişi kim yanında

Büt-i meh-tal'at ü hurşid-cebin Zühre'si yok (G46/4)

→**Zühre:** Sevgili istiare yoluyla Zühre-cebin olarak nitelendirilmiştir. Yine alın Zühre'ye benzetilmesi, parlaklığı ve beyitte geçen gökyüzü ile ilgili kavramlardan dolayıdır. Alın, sevgilinin kutsal olmasından dolayısıyla da zühreye

benzetilmiş olmalıdır. Zühre, müşteri, hurşid, kamer kelimeleri tenasüp içerisinde beyitte yer almıştır.

Ben ol zühre-cebine müşteriyem

Ki elüme suna hurşidi kamerden (G69/6)

2.3.5. Kaş(Ebru)

→**Turre**: Kaşın turreye benzetilmesi sevgilinin dolandırıcı saçı gibi vadeyi (verilen sözü) bozmasıdır.

Kaddi gibi togruydı va'demiz likin sıdı

Turre-yi tarrar bigi ebru-yı keşra-yı dost (G3/5)

→ **Yay, keman**: Kaşın yaya benzetilmesi eğri şeklinden dolayıdır. Gamze oka, kaş da bu oku atan yaya benzetilmektedir. Gamze, ok, kaş, yay, kurban kelimeleri tenasüp içerisinde beyitlerde yer almaktadır. (Sevgili) gamze okunu yerleştirip kaşının yayından atsa, gönülden önce ona hedef olmak için can göğe yükselmektedir.

Gezleyüp gamze okın atsa kaşı yayından

Dilden ön ana nişan olmağičün can dikilür. (G29/2)

2.3.6. Göz

→**Padişah(şeh)**: Gözün padişaha benzetilmesi, gamze okuyla can ve gönülü yağmalaması dolayısıyladır. Dünyanın asker kırıcı padişahı, düşmanın kalbini yağmaladığı gibi sevgilinin gözü de gönül ve canı yağmalamaktadır.

Ki dil ü canı gözün garet idüpdür nite kim

Düşmenün kalbini dehrün şeh-i leşker-şikenî (K17)

→**İnsan(Merdüm)**: Merdüm kelimesi insan anlamına gelmekle birlikte “ gözbebeği” anlamına da gelmektedir. Göz insana, yüz de güneşe benzetilmektedir. Sevgilinin gözünün hasta olması yüzünün hararetindedir. Şüphesiz insan, güneşte

çok yatsa insana sıcaklık geçer.

Yüzi tabından-durur bimar olduğu gözi

La-cerem çok yatsa günde merdüme germa geçer. (G6/5)

→**Cadı(Cadu)**:Aşığın gözünün cadıya benzetilmesi; karışıklık çıkarması, fitne çıkarması sebebiyledir. Ayrıca sevgilinin cadı gözü fitne çıkarmanın üstadıdır.

Cadu gözi egerçi ki üstad-ı fitnedür

Zülfine sihri ebru-yı kejrısı öğredür (G8/6)

→**Fitne**: Gözün fitneye benzetilmesi de karışıklık çıkarması sebebiyledir.

Kurtılmadı saçında gözinden gönül gerek

Kim fitneden emin ola şamı penah iden (G67/3)

→**Kan dökücü, sarhoş (Hun-riz ü mest, mestane)**: Gözün hun-riz (kan dökücü) olması, yan bakış oku ile aşğın gönlünü yaralaması dolayısıyladır. Sarhoşa(mest,mestane)benzetilmesi ise, gözün şehla (yarı şaşı) olması sebebiyledir. Aşığın gönlü, sevgilinin gözüne kapılıp yara ile can çekmektedir. Kan dökene ve sarhoşa uyana bundan kötü şeyler(in başına gelmesi) gerekir.

Gönlüm kapıldı çeşmine zahmile can çeker

Hün-riz ü meste uyana bundan beter gerek (G45/5)

→**Nergis**: Göz, şekil itibariyle baygın gibi durması sebebiyle nergise benzetilmektedir. Sevgilinin nergis (gibi baygın) gözü, laleyi helak ettiğinden beri (lalenin) ona sorduğı, dert yarası ile kanlı kefendir.

Nergis gözi helak ideli laleyi ona

Sorduğı dag-ı dedle hünin kefen durur. (G11/2)

→**Cellad**: Gözün cellada benzetilmesi, haksız yere kan dökmesi sebebiyledir. Aşağıdaki beyitte bir anda yüz binlerce haksız (yere) kan dökene ve hala

da kan dökmeye kanmayan bir gözden bahsedilmektedir.

Ne cellad-i siyeh-dildür gözün bir lahzada cana

Ki yüzbin hun-ı na-hak itdi konmaz dahi kan eyler (G28/5)

→**Merd-i Huda:** Gözün ermiş kişiye benzetilmesi yardım etme özelliğinden dolaydır. Sevgilinin saçı ayak altında kalmış iken gözü yardım etse buna şaşılmaz. Çünkü her köşede ermiş kişi eksik olmaz.

Pay-mal-i zülfi iken dest-gir olsa gözi

Tan degül her guşede merd-ı Huda eksik degül (G54/5)

→**Fıstık(Badam):**Gözün bademe (fıstık) benzetilmesi şekli sebebiyledir. Şair, “Aklımı sevda aldığından beri bu dudağı ipek kurdu ve o gözü fıstık olana meftun muyum? Bilmiyorum” demektedir.

Bilmezem ‘aklumu sevda alalı kim meftun

Bu lebi pisteye ya ol gözleri badame miyem (G60/4)

→**Ahu:** Göz, güzelliği sebebiyle ahuya benzetilmiştir. Sevgilinin gözü bir bakışta bin tane aslandan can ve gönül avlayan bir ahudur.

Şol ahudur gözün kim bir nazarda

Dil ü can sayd ider bin şir-i nerden (G69/2)

→**Eşkîya(Harami):** Gözün haramiye (eşkîya) benzetilmesi, gözün kan dökücü olma özelliğiyle ilgilidir. Çünkü sevgilinin gözü attığı bakış oklarıyla aşığın gönlünü yaralamaktadır.

Harami gözlerine kanımı helal ideyin

Bela vü derdünü dök lutf eyle vir yirine (G76/5)

2.3.7. Gamze (Yan Bakış)

→**Ok(Hadeng, tir, sehm):** Divan edebiyatında sevgilinin en belirgin özelliği

aşığa eziyet etmesidir. Sevgilinin aşığa eziyet etme yöntemlerinden biri oka benzeyen yan bakışını aşığa göndermesidir. Yan bakışın oka benzetilmesi aşığı yaralaması ya da öldürmesi sebebiyledir. Sevgilinin bakışları, aşığın vücudun yaralar açması bakımından oka benzetilmektedir.(G46/3) Aşık için makbul olan sevgilinin gamze okunu aşığa göndermesidir. Sevgilinin aşığa yan bakış okunu göndermesi, aşığa karşı bir ilgisinin olduğunu göstermektedir ve aşık bunu ister. Aşık için kötü olan şey; sevgilinin ilgisizliği, müstağni tavırlarıdır.

Şair : “Ey Adni, eğer gönül rahatlığı istersen sevgilinin yan bakışının okunu daima canına siper et. “ demektedir. (G2/7) Sevgili, yan bakış okunu gönderdiğinde aşığın gönlü rahat edecektir. Yukarıda da belirtildiği gibi sevgilinin aşığa gamze okunu göndermesi ona karşı bir ilgisi olduğunu ortaya koyan bir işarettir.

Adni sevgilisinin yan bakış okunu hatırladıkça can vermektedir. (G5/7) Can vermek deyimi, çok sevmek ve kendini feda etmek anlamlarına gelebilecek şekilde tevriyeli kullanılmıştır.³¹

Gamze ve ok kelimelerinin birlikte kullanıldığı beyitte kurban, kaş, keman, bağır kelimeleri de tenasüp oluşturmak üzere birlikte kullanılmıştır.

Kaşun kemanına kurban olursa ‘Adni ne tan

Çü gamzen okı anun bagrına müdam irişür (G9/7)

Aşağıdaki beyitte sevgilinin gamze okunun açtığı yara (aşık için) lutf ve ihsan olarak nitelendiriliyor.

Tir-i gamzen zahmına dilden nice can virmeyem

Kimse mi vardur cihanda lutf u ihsandan kaçar G(25/2)

Sevgili gamze okunu yerleştirip kaşının yayından atsa, gönülden önce ona hedef olmak için can göğe yükselmektedir. (G29/2)

---

³¹ TDK, a.g.e., s. 382.

Aşağıdaki beyitte sevgilinin yan bakış oku devamlı surette ok temreni yağdırması bakımından yağmura benzetilmektedir. Ayrıca diğer beyitlerde olduğu gibi aşık sevgilinin yan bakış okundan bir hayli memnundur.

Lale haddün gibi gülsem ey keman-eburu ne tan

Tir-i gamzenden dile baran-sıfat peykan yagar (G30/3)

Sevgili ezelde Adni'ye o kadar çok yan bakış oku atmıştır ki, sonsuza kadar arasan, mezarının toprağından ok temreni çıkmaktadır. (G31/7) Bu beyitte tasavvufi bir mana da vardır.

Dünyada her kime gönülden can ve baş lazımsa, sevgilinin yan bakış okuna göğsünü siper etmesi gerekir. (G45/1) Aşığın sevgilinin yan bakış okunun açtığı yaraya can vermesinin sebebi, kırık gönlün derdine deva gerekmesidir. (G48/4) Sevgilinin yan bakış oku gönüle nişan edindiğinde devlet ve saadet ona yüz tutmuştur. (G86/2)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi sevgilinin yan bakış oku, aşıklarca hoş karşılanmış ve sevgilinin aşığa bir ilgisi olarak yorumlanmıştır. Aşağıdaki beyitte de yan bakış oku sevgilinin himmeti olarak yorumlanmıştır.

Hadeng-i gamzesi çünkim gelür can kasdına her dem

Gönül hoş geç ki vardur himmeti sana nigarınun (G49/5)

Gamzenin oka benzetildiği beyitte ebru da yaya benzetilmiştir. Sevgilinin gözü; gönül alsa, gamze ve kaşa sarf etmektedir. Türk'ün (harcayacak) ne bulsa verdiği ok ile yayadır. (G35/4)

→**Kılıç(Tığ)**:Sevgilinin yan bakışının kılıca benzetilmesi yine yaralayıcı ve öldürücü özelliğinden dolayıdır. Gamzenin kılıca benzetildiği beyitlerde kılıcın yaralayıcı ve kesici olma özelliğinden dolayı tenasüp oluşturmak üzere baş, boyun, dil, can, zahm urdıcığı, gönül kelimeleri bir arada kullanılmıştır.

Gamzesi tığı eger can dileye boynunu tut

Ey gönül olmaya kim başuna bir kar idesin (G66/5)

Aşığın borcu sevgilinin yolunda baş vermektir. Sevgili onu (borcu) gamze kılıcıyla aşığın boynundan eda etmiştir.

Baş virmekdi borcum yolunda bi-hamdi'llah

Boynumdan anı gamzen tığıyla eda itdi (G85/2)

→**Neşter(nişter)** : Gamzenin neştere benzetilmesi hekim bıçağı gibi kan dökmesi ve hastalıkları tedavi etmesi dolayısıyladır.

Nişter-i gamzen niçün 'aşık kanın döker didüm

Didi kasd ile maraz kim ola sevdadan geçer (G4/4)

→**İğne(Niş)**: Gamzenin iğneye benzetilmesi dudağın bala benzetilmesi dolayısıyladır.

Lebün hayali dile gelse zahm urur gamzen

Cihanda nüş mı vardur ki anda niş olmaz (G41/2)

→**Hançer**: Gamze, aşığı öldürmesi bakımından hançere benzetilmiştir. Gönlün sevgilinin yan bakışının üstünde can vermesinin sebebi, ayrılık ateşine sabredemeyip hançere düşmesidir.

Can virdügi dil gamzenün üstinde budur kim

Hecr odına sabr idemeyüb hançere düşdi G90/2

→**Kasap(Kassab)**: Gamze, kan akıtması dolayısıyla kasaba benzetilmiştir. "Senin yan bakışın gönül hissesini aldırsa buna şaşılır mı? Çünkü kanı akıtan kasap olur." anlamındaki aşağıdaki beyit bunu ifade etmektedir.

N'ola dil berresin aldursa gamzen

Kim olur kanı kassab akıdıcı (G92/2)

2.3.8. Ağız(Dehan, Dehen, Fem)

→**Gonca:** Sevgilinin ağzının goncaya benzetilmesi kırmızı rengi ve şekil olarak kapalı olması dolayısıyladır. Sevgilinin gül yanağı ve gonca ağzını görmeyeliden beri gönül ve can bülbülünün vatani hüznler evidir. (K11) O lale yüzlü servi gonca ağızlıdır. (G11/1) O gonca ağızlı ay (gibi parlak sevgili), aşğın gönlünü sevgi ile kapmakta, aşk doğanını avlayıp can kuşunu her zaman alıp kaçırmaktadır. (G32/1)

Aşağıdaki beyitte sevgilinin yüzü güneşe, yanağı güle, ağzı ise goncaya benzetilmektedir.

Bi-vehdür öykünme güneş yüzine ey mah

Çün gül yanagun la'l-lebün gonca-femün yok(G44/6)

Sevgilinin ağzının goncaya benzetildiği beyitlerde kadd serviye, hadd laleye, ruh güle, kamet çenara, ruy güle benzetilerek tenasüp oluşturulmaktadır. (G68/4) , (G37/3)

→**Sırr-ı gayb:** Sevgilinin ağzının sırr-ı gabya benzetilmesi sevgilinin ağzının görünmeyecek kadar küçük olmasından dolayıdır. Ayrıca sevgilinin ağzı inci gibi dişleri saklaması sebebiyle de sırr-ı gayba benzetilmiş olabilir.

“Eğer suya bakmak ile gayb (aleminin) sırrı bilinseydi, Adni senin yüzüne bakarak ağzını bilirdi.” anlamındaki beyitte ağız-sırr-ı gayb benzetmesini görmekteyiz.

Ger suya bakmagile bilinseydi sırr-ı gayb

‘Adni bakub yüzüne bilürdi dehanuni (G91/7)

2.3.9. Diş

→**İnci(Dürr):** Dişin inciye benzetilmesi sadefe benzetilen ağzın içinde yer alması, beyazlığı ve parlaklığı dolayısıyladır.

Sevgilinin inci (gibi parlak) dişinin övgüsüyle Pervin’e nazmı ‘Adni’nin inşası öğretmektedir.(G8/7) Can sevgilinin inci dişinin nazmı ile yüzünün nurunu

gördüğünden beri gönülde ay ve Pervin'in bir zerre sevgisi kalmamıştır. (G49/2) Eski edebiyatımızda dişlerin pervine(Ülker yıldızına) benzetildiğini de göz önünde bulundurmalıyız.³² Nazm kelimesi sıra, tertip; vezinli, kafiyeli söz anlamına gelmektedir. Beyitte birinci anlamı(sıra,tertip) kastedilmekle beraber tevriye ile ikinci anlamı da(vezinli, kafiyeli söz) zihinde çağrışım yapmaktadır. Sevgilinin inci (gibi parlak) dişleri manzum inciden üstün tutulmuştur.

Dürr dişlerine lülü-yi manzumu 'Adniya

Teşbih itme nageh irişür kulagını (G83/7)

2.3.10. Ayva Tüyleri(Hatt)

→**Reyhan:** Divan edebiyatında hatt genellikle reyhana benzetilmiştir. Hattın reyhana benzetilmesi renk, şekil ve koku yönünden olmaktadır.

Gözde olmasa hatt ü haddi hayali ne 'aceb

Ab-ı deryada kaçan lale vü reyhan dikilür (G29/5)

→**Sebze-yi Hızır, Sebze-yi Bostan:** Divan edebiyatında hatt renk olarak siyah veya yeşildir. Hattın sebze-yi Hızra ya da sebze-yi bostana benzetilmesi yeşil renginden dolayıdır. Sevgilinin yüzünün gülşene, gözyaşının barana(yağmura) benzetildiği beyitte hattı da yeşil renginden dolayı sebze-yi bostana benzetilerek tenasüp sanatı gerçekleştirilmiştir.

Aşağıdaki beyitte siyah ayva tüyleri sebze-yi Hızır'a, sevgilinin can besleyen dudağı da hayat suyuna benzetilmiştir.

Leb-i can-perver-i dildarda hatt-i siyehi

Sebze-yi Hızır-durur çeşme-yi hayvanda biter (G18/7)

→**Asker(Leşker):** Hatt, şeklinden, çokluğundan ve güzellik ülkesini yağmaladığından dolayı leşkere benzetilmiştir. Divan edebiyatında sevgilinin yüzünde hattın çıkması güzelliği bozan bir unsur olarak iyi karşılanmaz.

---

³² Mehmed Çavuşoğlu, **Divanlar Arasında**, 2. bs., Ankara, Akçağ, 1998, s. 37

Yagma kılalı hüsn ilini hatt leşkeri

Gamdan boyandı karaya matem tutar zülf (G42/6)

→**Güzel kokular satan(Galiye-sa)** : Hatt, etrafına güzel kokular saçması ve renk olarak misk renginde olması sebebiyle galiye-saya benzetilmiştir.

O hatt-i galiye-sa kim ruh-ı cananda biter

Çemen-i bag-ı İrem'dür ki gülistanda biter (G18/1)

→**Akşam(Şeb)**: Hatt, renk itibariyle siyah olması bakımından akşama(şeb) benzetilmiştir.

Şeb-reng hattı bitmese haddinde tan degül

Kim bag-ı cennet içre şeb olmaz nehar olur. (G24/5)

→**Mur(Karınca)**: Sevgilinin ayva tüyleri(hattı) küçüklüğü ve çokluğu bakımından şekil olarak karıncaları andırması münasebetiyle karıncalara benzetilmiştir. Sevgilinin güle benzetilen yanağında saçı ile ayva tüylerinin birbirine dolaşması durumu gül üzerinde yılan ile karıncaların savaşıması gibi düşünülmüştür. Sevgilinin yanağında ayva tüylerinin zülfüne bazen de zülfün ayva tüyelerine dolaşması gül üzerinde yılan ile karıncaların savaşıması gibi yorumlanmıştır.

Hattı haddinde tolaşur zülfine geh zülf ana

Marıla gör kim ne ceng ider gül üzre murlar (G13/6)

2.3.11. Ben (Hal)

→**Hırsız**: Sevgilinin halinin hırsıza benzetilmesi, ay ışığına karşı siyah elbise giyip gönül hırsızlığına gelmesinden dolayıdır. Hal, siyah renginden ve güzel kokusundan dolayı müşg-bar şeklinde nitelendirilmiştir. (G20/3)

→**Nokta**: Sevgilinin beni küçüklüğünden dolayı noktaya benzetilmiştir. (G22/6)

→**Tane(Dane)**: Sevgilinin halinin daneye benzetilmesi divan edebiyatında

oldukça yaygındır. Gönül kuşa, zülf aga, sevgilin beni de gönül kuşunu avlayan ağın içindeki daneye benzetilmiştir. Halin daneye benzetilmesinde daha çok küçüklüğü etkili olmuştur.

Zülfi ağına gönül mürği tutulsa ne ‘aceb

Çün gören hal-i siyahını anun döne sanur. (G27/3)

→**Bal(Şehd):** Ben, hem tatlılığından hem de beyitteki çeşitli benzetmelerden dolayı bala benzetilmektedir. Sevgilinin dudağı arıya, dudağın üstündeki küçücük ben de arının balına benzetilmiştir. Aşığın sevgilinin dudağına meyledip benine karşı ah etmesinin sebebi, arıdan bal alayım diye dumana tutmaktır. (G28/4)

2.3.12. Dudak (Leb)

→**Bal(Şehd):** Sevgilinin dudağı tatlılığı sebebiyle bala benzetilmiştir. Sevgilinin dudağının balı, şekerin çiçeğini parçalar. Sevgilinin yanağının güneşi ise ayın yüzünü toprak eylemektedir. (G10/1) Başka bir beyitte ise sevgilinin dudağı bala, gamze ise (o balın içindeki) iğneye benzetilmektedir.(G41/2) Gönül, canı kaybetse sevgilinin bal dudağından istemektedir.

Güm kılsa canı şehd lebünden diler gönül

Şirin degül mi sanki emanet virüb- durur (G5/3)

→**Şeker:** Sevgilinin dudağı, içinden şirin sözler çıkması, tatlı olması bakımından şekere benzetilmiştir. Aşık,sevgilinin şeker dudağını anıp gözyaşı döktüğünde o yerden ab-ı hayat suyu coşup çıkmaktadır. G31/2

Aşağıdaki beyitte sevgilinin şeker (gibi tatlı) dudağı saf lalden üstün tutulmuştur.

Gören kamer yüzünü meyl-i afitab itmez

Soran şeker-lebünü yad-ı la’l-i nab itmez (G36/1)

→**La'l:** Sevgilinin dudağı kırmızı rengi dolayısıyla lale benzetilmiştir.. Goncanın sevgilinin lal dudağını anmaya cesareti yoktur. Dolayısıyla sevgilinin lal gibi dudağı renk ve güzellik bakımından goncadan üstün gösterilmiştir. G46/1

Sevgilinin dudağı lalinin aksi kadehin gönlüne düştüğünden beri dünya aşıklarının hepsi kırmızı şaraba düştü. (G90/1)

Sevgilinin dudağının lal taşına benzetildiği aşağıdaki beyitte, sevgilinin güzellik unsurları ve benzetildiği nesnelere birlikte yer almaktadır.

Bi-vechdür öykünme güneş yüzine ey mah

Çün gül yanagun la'l-lebün gonca-femün yok (G44/6)

→**Gonca:** Sevgilinin dudağının goncaya benzetilmesi kırmızı rengi dolayısıyladır. Güneşin sevgiliye benzememe nedeni olarak, sevgili gibi gonca dudaklı olmaması gösterilmektedir.

Mah öykünürse gün yüzüne hic edeb degül

Gün nice benzesün sana kim gonca-leb degül (G87/1)

→**Arı(Zenbur):** Sevgilinin dudağının arıyı benzetilmesi bala benzetilen ben dolayısıyladır. Bala benzetilen benin sahibi olması dolayısıyla dudak arıyı benzetilmiştir. (bkz. Ben)

Lebine meyl idüb haline karşı ah kıldugum

Bu kim zenbürden şehd alayım diyin duhan eyler (G28/4)

→**Kevser:**Sevgilinin dudağı bir anda binlerce ölüye sonsuz hayat vermesi bakımından Kevser suyuna benzetilmiştir.

Bir demde bin ölüye hayat-ı ebed virür

Kevser lebüne hak ne keramet virüb-durur G5/5

→**Hünnap(‘Unnab)**: Sevgilinin dudağının hünnaba benzetilmesi parlaklığı dolayısıyladır.“ Bir cins çanak yapraklı ağaç ve bu ağacın meyvesi. Ceviz gibi meyvesi vardır.”³³

Sevgilinin dudağının hünnabını parlak yapan yanağıdır. Elbette güneşin sıcaklığı olmasa yemiş olmamaktadır. Burada yanak güneşe,dudak da hünnaba benzetilmiştir.

Yanağıdur lebi ‘unnabın eyleyen rengin

Beli harret-i mihr olmasa yemiş olmaz (G41/5)

→**Kadeh (Cam)**: Dudağın kadehe benzetilmesi, kırmızı rengi ve sevgilinin dudağından çıkan sözlerin sarhoş edici özelliğinden dolayıdır. ‘Adni, devr içinde sevgilinin dudağının kadehinin yudumundan sarhoş olup namus şişesini taşa çalmıştır.

Devr içinde cür’ a-yı cam –ı lebünden mest olub

‘Adni’yem kim şişe-yi namusı taşa çalmışam (G57/5)

→**Fıstık(Piste)**: Sevgilinin dudağının fıstığa benzetilmesi şeklinden ve tadından dolayı olmalıdır. Dudağın fıstığa benzetildiğini beyitte göz de bademe benzetilmektedir.

Bilmezem ‘aklumı sevda alalı kim meftun

Bu lebi pisteye ya ol gözleri badame miyem (G60/4)

→**Can**: Sevgilinin dudağı, aşığın canı kadar önemli olduğundan dolayı cana benzetilmiştir.

Adniya şirin lebin algıl dehanuna müdam

Gerçi canın agzına almak kişi asan degül (G88/5)

→**Hayat suyu çeşmesi: (Çeşme-yi hayvan)**:Dudak, sözleriyle aşığa hayat vermesi bakımından ab-ı hayat çeşmesine benzetilmiştir.

---

³³ Pala, a.g.e., s. 264.

Leb-i can-perver-i dildarda hatt-i siyehi

Sebze-yi Hızır-durur çeşme-yi hayvanda biter (G18/7)

2.3.13. Sine

→**Gümüş(Sim)**: Sevgilinin göğsünün gümüşe benzetilmesi beyazlığı dolayısıyla dır.

Ol serv-kadd ü sim- berün sevgüsün anma

‘Adni bigi çün rüy-ı zer ü çeşm ü nemün yok (G44/8)

2.3.14. Boy(Kadd, Kamet, Endam)³⁴

→**Serv(Serv-i revan, serv-i hıraman, sanavber, narven)**: Doğruluğu, uzunluğu, meyvesiz oluşu, akarsu kenarında bulunması, üzerine kuşların konması, gölge salması, gölgelendirmesi, diğer kelimeler ve benzetmelerle tenasüp oluşturmak üzere sevgilinin boyu serviye benzetilmiştir.

“Sevgilinin yolunda (uğrunda) sevgilinin servi boyu gibi doğru olmayanın, sevgilinin kıvrım kıvrım saçları gibi yüzünün kara olduğunu göreyim.” anlamındaki beyitte sevgilinin boyu dosdoğru ve düz olması bakımından serviye benzetilmiştir. (G1/5)

Güzelliğin gül bahçesine benzetildiği beyitlerde sevgilinin boyu güzelliğin gül bahçesinde meyve yerine aşk ateşini ya da gam ateşini veren bir servidir. (G3/6, G11/3, G76/3) Burada servinin meyveniz bir ağaç olduğuna da işaretle bulunmaktadır.

Doğrusu hareket gözbebeğini çevik hale getirir. Sevgilinin servi boyunun araştırılıp sorulmasıyla da aşkın gözyaşı hızlı akmaktadır. G10/3 Burada “ doğrusu” kelimesiyle sevgilinin düz, dosdoğru boyuna atıfta bulunmaktadır.

Aşkın gözyaşının geçtiği bazı beyitlerde boy da serviye benzetilerek servinin akarsu kenarında yetiştiğine işaretle bulunmaktadır.

³⁴ Haluk İpekten, **Fuzuli, Hayati, Sanatı, Eserleri**, Ankara, Akçağ, 1996, s. 87.

Yanağın bir bağa benzetildiği beyitte seher kuşundan sakınmak için sevgilinin servi boyu üzerinde saçından asılı kargası olduğu ifade edilmektedir. “Aslu zag” kelimesiyle sevgilinin zülfününün yanağın her iki tarafa düşen kısmı kastedilmiştir. Ayrıca servinin üzerine karga konmasına işaret edilmiştir.

Bag-ı ruhını mürğ-i seherden sakınmaga

Züfinden aslu serv boyu üzre zagı var. (G14/6)

“Gönül, o ayın güneşinin hararetine yandı . Acaba ne zaman başıma selvi boyu gölge salacak” anlamındaki beyitte servinin uzun bir ağaç olduğu ve gölgesinin de uzun olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca “gölge salmak” deyimini iltifat etmek, himaye etmek anlamlarını ihtiva etmektedir. (G16/2)

Aşığın gözü, sevgilinin boyunun servisi yemyeşil olsun diye her an sevgilinin ayağına su için bahçıvan göndermektedir. Burada servinin akarsu kenarında yetiştiği ve büyümesi için çok suya ihtiyacı olduğundan hareket edilmektedir. Ayrıca bahçıvan kelimesiyle gözyaşı kastedilmiştir.

Ser-sebz ola diyü boyunun servinün gözüm

Her lahza payına suyuçun bagban salar (G16/5)

Aşığın gözünün yaşına ırmak ve boyuna serv-i revan denilmektedir. Sevgilinin boyu, salınarak yürümesi bakımından yürür gibi salınan serviye (serv-i revan)³⁵ benzetilmiştir. Burada da servinin akarsu kenarında yetişmesine işaret edilmiştir. (G17/1)

Saçın sünbüle, yanağın da laleye benzetildiği beyitte sevgilinin boyu da salınarak yürümesi bakımından yürür gibi hafifçe salınan serviye (serv-i hıramana)³⁶ benzetilmektedir.

Kamet ü zülfü ruhun bir yire kim saye salar

Sümbül ü lale biter serv-i hıraman dikilür (G29/3)

---

³⁵ A.e.

³⁶ A.e.

Sevgilinin saçının ucundan gönül ve cana bela eksik değildir. Sevgilinin servi boyunun hasretinden gözde su eksik değildir. (G54/1) Narven, gül bahçesinde sevgilinin servi boyuna benzemeye çalışmaktadır. (G62/4) Burada da sevgilinin boyu, serviden üstün tutulmuştur.

Yanağın laleye ve güle, ağzın goncaya benzetildiği beyitte sevgilinin güzellik unsurlarından boy da serviye benzetilmiştir. (G68/4) Gönülün esire benzetildiği başka bir beyitte, gönül sevgilinin o servi boyuna dolaştığından esire ne hoş serbestlik ulaşmıştır. (G79/5)

Aşağıdaki beyitte gözyaşı-ırmak ilişkisi boy-servi benzetmesi dolayısıyla verilmiş ve servinin akarsu kenarında yetiştiği ifade edilmiştir. Yine rastı kelimesi ile sevgilinin boyunun servi gibi dosdoğru olduğu da ima edilmektedir.

Serv-kaddün ayagina merdüm-i çeşmüm müdam

Göz yaşın cuy eylemezse rastı insan degül (G88/3)

Aşık, şimşir ağacı ile laleyi gördüğünde sevgilinin gül yüzü ile nazlı nazlı salınan servi boyunu hatırlamaktadır. (G91/2) Aşığın gözü, sevgilinin nazlı nazlı salınan servi boyunu gördüğünden beri can ve gönül sevgilinin eşğini yurt edinmiştir. (G91/1)

Sevgilinin yüzü, gönül bülbülünün gül bahçesidir. Boyu ise can bahçesinin yürüyen servisidir. (G94/1)Yüzün gül bahçesine, gönülün bülbüle, canın gül bahçesine benzetildiği beyitte boy da tenasüp içerisinde servi-i revana benzetilmiştir. Gönül, sevgilinin servi boyunun yadına şarap çektiğinde sevinçli servi canın gül bahçesinde yetişip uzamaktadır. (G26/1)

→**Tuba, Nihal:** Sevgilinin boyu, uzunluğu ve kutsal olması bakımından cennette Sidre'de bulunan ve dalları bütün cenneti gölgelendiren Tuba ağacına benzetilmiştir. Sevgilinin boyunun nihale benzetilmesi ise düzgün, dosdoğru olması bakımındandır.

Serv-i sehi'nin (düzgün servinin), sevgilinin tuba boyunun nihaline

benzemeye çalıştığı ve sevgilinin tuba boyunun nihali serv-i sehiden üstün olduğu ifade edilmektedir.

Serv-i sehi egerçi ki pür-itidal olur

Tuba boyun nihaline kaçan misal olur. (G22/1)

→**Çınar (Çenar)**: Sevgilinin boyunun çınara benzetilmesi uzunluğu sebebiyledir. Aşağıdaki beyitte istiare ile güne benzetilen sevgili, aydan üstün tutulmuştur. Sevgilinin aydan üstün olma sebebi olarak; sevgilinin çınar boylu, gül yüzlü ve gonca ağızlı olması gösterilmektedir.

Günüm sana nicesi ayı benzedem kim ol

Çenar-kamet ü gül-ruy ü gonca-fem olmaz (G37/3)

→**Gül**: Endam; güzelliğinden, hoşluğundan dolayı güle benzetilmiş olmalıdır.

Adniya kimesne beni bilmedi hecr ile esir

Serv-i azade mi ya mah-ı gül-endame miyem(G60/7)

→**Yay**: Fitneler(saçan) boy, bükülmesi bakımından yaya benzetilmiştir.

‘Adlün avazı zihi ki oldı revan tir-sıfat

Dest-ı meddün bükeli ya bigi kadd-i fiteni (K25)

2.3.15. Gönül

→**Taş(Hacer, seng)**: Sevgilinin gönlü , aşığa merhamet etmemesi sebebiyle taşa benzetilmiştir.

Dil-i canandan umma ey gönül rahm

Ki bitmez verd-i ter hergiz haceden (G69/4)

Sevgilinin gönlü, aşığa eziyet etmesi dolayısıyla da taş benzetilmiştir.

Degül çünkim beden burc ey dil-i seng

Nice döysün gözün atduğı tire (G79/4)

2.3.16. Beden

→**Nesrin:** Bedenin nesrine benzetilmesi; inceliğinden, narinliğinden ve zarifliğinden dolayıdır.

Ol serv-i lale-çihre ki gonce-dehen durur

Bir mah-ı mihr-i tal'at ü nesrin–beden durur (G11/4)

→**Gümüş(sim):** Beden, beyazlığı ve parlaklığı sebebiyle gümüşe benzetilmiştir.

Semen-i sim- beden gül yüzini yumagiçun

Sebzede nergis elinde dutar altun legeni (K/5)

2.3.17. Çene Çukuru(Çah-ı Zenahdan)

→**Zindan:** Çah eneği (çene çukuru) aşığın gönlünün, sevgilinin siyah saçı ile orada bulunmasından dolayı zindana benzetilmiştir. Ayrıca gönül burada yatan divaneye, sevgilinin saçı da bağa benzetilmiştir.

Zülf-i sevdasıyla dil enegi çahında anun

Sanki divane durur bendle zindanda yatur (G15/3)

2.3.18. Kirpik(Müje)

→**Sal:**Gözyaşı-merdüm-i mellah, sahil-i çeşm-derya benzetmelerinin yer aldığı beyitte, gözde bulunan kirpik de şekil olarak denizdeki sala benzetilmiştir. (G6/3)

→**Kılıç:**Kirpik, şekil olarak kılıca benzetilmiştir. Beyitte müje kılıca, zülf

çenbere, gönül de canbaza benzetilerek hem bir kompozisyon oluşturulmakta hem de tenasüp sanatı gerçekleştirilmektedir.

Vardı müjeden zülfine canbaz oluban dil

Gör nice kılıçdan atılup çenbere düşdi (G90/4)

2.3.19. Ter(Arak), Ter Damlası(Katre-Yi Arak)

→**Gül suyu(Ab-ı gül):**Bilindiği üzere eski edebiyatımızda sevgili istiare yoluyla güle benzetilmiştir. Doğal olarak da gül gibi olan sevgilinin teri de ab-ı gül olarak yorumlanmıştır.

Lale haddünde arak gördükçe cana dir gönül

Ab-ı güldür kim süzilüp sürh-ı valadan geçer. (G4/5)

→**Süha:** Sevgilinin o ay yanağına ter damlası gelince sanki güneş yüzünde süha yıldızı ortaya çıkmaktadır. Burada ter damlası beyazlığı, parlaklığı dolayısıyla süha yıldızına benzetilmektedir.

San-kim güneş yüzünde Süha aşikar olur

Çün katre-yi 'arak gele ol meh yanağına (G83/6)

2.4. Sevgili İle İlgili Diğer Unsurlar

2.4.1. Eşik

→**Kabe:** Sevgilinin eşiği, aşıklar için kutsal olmasından dolayı Ka'be'ye benzetilmiştir.

Sevgilinin yüzünün nuru, eşiğinin kabesine ihtiyarla genci akıtan (akın akın getiren) olmuştur. (G92/6) Aşığın sevgilinin eşiğine yüz sürmesinin sebebi, kabeyi her kim tavaf ederse ateşte yanmayacağıdır.

Ey gözüm nuri budur işigüne yüz sürdüğüm

Ka'beyi her kim tavaf iderse yanmaz narda (G81/4)

2.4.2. Kuy

→**Kabe:** Sevgilin bulunduğu yer, kutsallığından dolayı kabeye benzetilmiştir. Kuy-ka'be benzetmesi; ah-bad, yaş-baran benzetmeleri dolayısıyla gerçekleşmiştir.

Ka'be-yi kuyunda ah itdükçe yaşlar dökdüğüm

Tan degül bad esdüginçe kıbleden baran kopar (G7/5)

→**Cennet:** Sevgilinin bulunduğu yer, yine aynı şekilde aşık için kutsal olduğu için cennete benzetilmiştir. Sevgilinin bulunduğu yer cennete benzetilerek “Ey Adni ! Cennet içinde eziyet olmadığını bildiği halde acaba sana makamında eziyet etmesinin sebebi nedir?” denilmektedir.

Aceb nedür sana kuyında cevr itdügi çün

Behişt içide bilür ‘Adniya sitem olmaz (G37/7)

2.4.3.Naz

→ **Gülşen:** Naz, çok çeşitli unsurlara sahip olması bakımından gül bahçesine benzetilmiş olmalıdır. Beyitte “Ey gülşen-i naz ” denilerek sevgiliye seslenilmiştir. Burada gülşen, narven, serv-i hıraman kelimeleri tenasüp içerisinde kullanılmıştır. (G18/2)

→**Gül:** Sevgiliye “ey gül-i naz” diye hitap edilen beyitte naz güzelliğinden, hoşluğundan dolayı güle benzetilmiş olmalıdır.

Yüzünden açsa nikabın çemende ol gül-i naz

Figana başlaya manend-i bülbül ehl-i niyaz (G38/1)

→**Bostan:** Naz, bünyesinde çok çeşitli unsurları barındırması bakımından, içerisinde birçok çiçeği bulduran bahçeye benzetilmiştir. Beyitte sevgili “naz bahçesinin gülü” olarak vasıflandırılmıştır.

Lāle-yi sahrā nedür ey gülbün-i bostān-ı nāz

Gün yüzün olmazsa mäh-ı āsmānı n'eylerem (G56/5)

2.4.4. Sevgilinin İzinin Tozu

→**Sürme(Tutiya)**: Sevgilinin izinin tozu, aşıkların kanlı gözüne iyi gelmesi bakımından tutiyaya benzetilmiştir. Bilindiği gibi tutiya göze kuvvet veren, insanların iyi görmesini sağlayan bir maddedir. Aşağıdaki beyitte sevgili, izinin tozu vasıtasıyla yüceltilmektedir.

İzün tozına ‘Adni yüzün nice sürmesün

Kanlı gözine sıhhat için tutiya gerek (G48/7)

2.5. Seven(Aşık)

2.5.1. Gönül

Gönül, beyitlerin çoğunda insan organı dışında teşhis sanatı yapılarak ayrı bir kişilik olarak düşünülmüştür.

→**Bülbül**: Gönülün bülbüle benzetildiği beyitlerde tenasüp oluşturmak üzere gül, gonca, gülistan kelimeleri bir arada kullanılmıştır. Gönülün bülbüle benzetilmesi; gönülün güle, gül bahçesine benzeyen sevgiliye ya da sevgilinin güle benzeyen yüzüne aşık olmasından dolayıdır.

Sevgilinin yüzü, gönül bülbülünün gül bahçesidir. Boyu ise can bahçesinin yürüyen servisidir. (G94/1) Bu yeni gonca, açan bir gül olacak. Gönül bülbülü, (bu gülün) arzusu ile inleyecektir. (G23/1)

“Sen gül yanak ve gonca ağzı görmeyeliden beri gönül ve can bülbülünün vatanı hüzünler evidir.” anlamındaki aşağıdaki beyitte gönül ve can bülbülü istiare sanatı ile Hz Yakup, beyitteki sevgili ise Hz Yusuf olmaktadır.

Görmeyelden berü sen gül-ruh gonca-deheni

Dil ü can bülbülünün dar-ı hazendür vatanı (K11)

Gönül bülbülü sevgilinin gül yüzünü görmek istedikçe miskine (zavallıya) sünbül perde olmaktadır. (G71/3)

→**Çılgın(Divane):** Gönül, sevgilinin aşkıyla çıldırması bakımından divaneye benzetilmiştir. Gönülün divaneye benzetildiği beyitlerde bend, zindan, zülf kelimeleri tenasüp içerisinde bir arada geçmektedir. Bilindiği üzere eski devirlerde deliler zapt u rapt için zincirle bağlanıyordu. Beyitlerde de bu geleneğe atıfta bulunmaktadır. Gönülü sevgilinin saçında bag ile bulan deli zannetmektedir. (G27/1)

Adni'nin sevda hastalığı çeken gönlünü sevgilinin saçında gören, onu ip ve zincirle bağlanmış deli zannetmektedir. (G27/7) Gönül, sevgilinin müsel sel saçının çılgınıdır. (G59/1) Gönül, göz karasıyla sevgilinin saçına dolaşsa buna şaşılmaz. Divane olan kişi işin sonunu düşünmez. (G95/5)

Aşağıdaki beyitte sevgilinin saçı bende, çene çukuru zindana, aşığın gönlü ise bag ile yatan deliye benzetilmiştir.

Zülf-i sevdasıyla dil enegi çahında anun

Sanki divane durur bendle zindanda yatur (G15/3)

→**Kuş(Mürğ):** Gönülün kuşa benzetilmesi; gönlün hercai olması, kararsızlığı ve sevgilinin saçı tarafından avlanması sebebiyledir. Gönülün kuşa bezetildiği beyitlerde zülf, dam, şıkar, hal, dane, sayd, ag kelimeleri tenasüp oluşturmak üzere bir arada kullanılmıştır. Gönülün kuşa benzetildiği beyitlerde zülf aga, hal (ben) o tuzağın içindeki daneye benzetilmektedir.

Zülfi agına gönül mürği tutulsa ne 'aceb

Çün gören hal-i siyahını anun dane sanur (G27/3)

O (sevgili) ki gönül kuşunu bela tuzağına gizlice göndermekte, can harmanına ise aşk ateşini apaçık bırakmaktadır. (G16/1) Gönül kuşu (o sevgilinin) beninin tanesini avlama gayretindedir. Lakin siyah saçında tuzağı olduğunu bilmez (G14/2) Sabah vakti sevgilinin yüzüne akşam (gibi olan kara) saçı ulaştığında, gönül kuşunun avlanması için binlerce tuzak ulaşmaktadır. (G9/1) Gönül kuşu, kara saçın agına

düştüğünden beri dünyada feragat (vazgeçme) budağına konmaz (G83/1) Sevgilinin kara saç, gönül kuşunu avlamak için tuzak kurduğundan beri gül yüzünün arzusu cana lale gibi dağ vurur(damgalar). (G43/1) Aşağıdaki beyitte ise gönülün kuşa benzetilmesi hercailiği sebebiyledir.

Ey mürğ-i dil vatan kıl eşigini ol mehün

Ta ki idesin felekde bugün aşyanunu (G91/4)

→**Ülke(Milk)**: Gönülün ülkeye benzetilmesi, sevgilinin gönül ülkesinin sultanı olmasından kaynaklanmaktadır. Gönül ülkesine bazen sevgilinin hayali bazen de gamı hükmetmektedir. Bir harabeye iki padişah gerekmez. (G48/3) Sevgilinin aşkının derdinden gönül ülkesinin sahralarında gam askerinin ayağından sınırsız ortaya çıkmaktadır.(G7/3) Aşık, sevgiliye:” Yeme- içme evini yıktığın yetmedi mi ? Gamını da gönül ülkesine mimar tayin ediyorsun” demektedir.

Yıkduğun yetmedi mi ‘ıyş u tarab hanesini

Ki gamun dahı gönül milkine mi’mar idesin (G66/3)

→**Pervane**:Gönülün pervaneye benzetilmesi, gönülün sevgilinin aşkının derdi ile sevgilinin cemalinin mumu ile yanmasıdır. Gönül, pervane gibi sevgilinin cemalinin mumuna yakılır. (G91/5) Her ne kadar görünüşte mum gibi güler görünse de Adni’nin gönlü pervane gibi dert ile yanmıştır.

Göyindi derdle pervane-var dil-i ‘Adni

Egerçi şem bigi zahira güler görünür (G12/7)

→**Mum(Şem)** Aşığın gönlünün muma benzetilmesi gülmesi sebebiyledir. Aslında mumun yanma hali gülme şeklinde düşünülmüştür.

Göyindi derdle pervane-var dil-i ‘Adni

Egerçi şem bigi zahira güler görünür (G12/7)

→**Yakup**: Gönül, ağladığından dolayı Hz. Yakup’a benzetilmektedir. Hz. Yakup’a benzetilen gönül, Hz Yusuf’a benzetilen canın sevgilinin çene çukurunda

yatmasından dolayı ağlamaktadır.

Nite hali ola Ya'kub-ı dil ağlamakdan

Ki dahı Yusuf-ı can çah-ı zenahdanda yatur (G15/6)

→**Esir:** Aşık, her şeyiyle sevgiliye teslim olması sebebiyle esire benzetilmiştir. Beyitte sevgiliden gönüle merhamet etmesi istenmektedir. Çünkü gönül sevgilinin aşığıdır ve gönül, sevgilinin misk saçan saçının zincirinin esiridir. Bilindiği gibi eskiden esirler zincirle bağlı tutulurdu.

Terahhum it dile cana ki bi-kararundur

Esir-i silsile-yi zülf-i müşg-barundur (G20/1)

Aşağıdaki beyitte de gönül esire benzetilmiştir.

Tolaşdı serv-kaddine gönül gör

Ne hoş azadelik irdi esire (G79/5)

→**Yağmur(Baran):** Gönülün yağmura benzetilmesi, sevgili saçını taradığında gönüllerin yere yağmasından dolayıdır. Sevgili saçını tarasa (bütün) gönüller, yağmur gibi yere yağmaktadır. Sevgili konuşsa tatlı dudağından söz yerine can yağmaktadır.

Tarasa zülfin gönüller yire çün baran yagar

Söylese şirin lebinden söz yirine can yagar (G30/1)

→**Ev(Hane):** Gönül eve benzetildiğinde sevgilinin gamı da o evdeki misafire benzetilmiştir.

“Ey Adni, gamı gönüle geldiğinde ah eyleme. Evde misafir varken dumana tutmak olmaz.” anlamındaki aşağıdaki beyitte gönül eve benzetilmiştir.

Ah eyleme ‘Adni dile geldükçe gamı kim

Mihman varken evde duhan eylemek olmaz (G39/7)

Aşağıdaki beyitte de gönül sevgilinin hayalinin sürüsünü barındırması sebebiyle haneye benzetilmiştir.

Al emanet gönlümü cevrünle viran eyleme

Kim senün hayl-i hayalün hanesidür dostum (G59/2)

→**Taht:** Gönülün tahta benzetilmesi, sevgilinin gamının gönüle han olarak tayin edilmesinden dolayıdır. Sevgilinin gamı gönül tahtına han olarak tayin edilmektedir.

Gam-ı canane gönül tahtına kim han dikilür

Bende iken dü-cihan milkine sultan dikilür (G29/1)

Gönlün tahta benzetildiği başka bir beyitte de benzetme yönü, gönle sevgilinin aşkının sultan olmasıdır.

Kankı dil tahtında ki ışkun senün sultan degül

Bende-yi bi-derddür kim layık-ı derman degül (G88/1)

→**Virane(Harabe):** Gönül, sevgilinin cevri ü cefasıyla harap halde bulunmasından dolayı viraneye benzetilmiştir. Sevgilinin aşkından dolayı virane olan gönül, cennet sarayı gibi daima bayındır olacaktır.

Kasr-ı cennet bigi ma'mur olırsardur dayima

Ol gönül kim 'ışkunun viranesidür dostum (G59/5)

→**Ateş:** Aşığın gönlü, sevgilinin aşkında yanmasından dolayı ateşe benzetilmiştir. Sevgilinin hattının taze reyhana benzetildiği beyitte gönül ateşe benzetilmiştir.

Hattı hayali gitmedi dilden ne turfedür

Ateş içinde bitmeye reyhan-ı ter gerek (G45/6)

→**Sinek(Zübab):**Gönlün sineğe benzetilmesi, gönlün sevgilinin dudağına varmasıdır. Bilindiği gibi sineğin meyli, arzusu şekere konmaktır. Gerçi aşağıdaki

beyitte şeker ifadesi geçmemesine rağmen biz biliyoruz ki, divan edebiyatında dudak şekere benzetilmektedir. Gönül de sevgilinin dudağına (şekere) varması dolayısıyla sineğe benzetilmiştir.

Yok yine soraram lebüne varduğunu dil

Çün-kim bilürem kanda durur meyli müzabun (G51/2)

→**Sadef:** Gönlün sadefe benzetilmesi, inciye benzeyen sırrı saklaması dolayısıyladır. Okyanuslarda yaşayan bir cins iri istiridye, kapağından içeriye giren küçük çakıl taşının etrafına salgı salgılar ve bir zaman sonra inci vücuda gelir.³⁷ Bu sırr, aşk sırrı olmalıdır.

Dürr bigi sırrını sadef-i dilde sakla kim

Na-geh kulagına irişür az bela degül (G55/2)

→**Ok, can:** Gönlün oka benzetilmesi aşığın gözünün sevgilinin ağzı ile sevgilinin kaşının yayını görmesiyle gönlün elden çıkması dolayısıyladır. Elden çıkmak deyimi “yitirmek, kaybolmak” anlamına geldiği gibi okun elden çıkması anlamını da çağrıştırmaktadır. Kaş, yay ve tir kelimeleri tenasüp oluşturmaktadır.

Gönülün cana benzetilmesi ise yok olması dolayısıyladır.

Ta gözüm gördi dehanunla kaşun yayını dil

Tir-veş elden çıkub can bigi oldı bi-nişan (G68/3)

→**Kan dökücü(Hun-riz):** Gönül, muhtemelen sevgilinin gamze okunun gönülde yara açmasından dolayı kan dökücü olarak yorumlanmıştır. Beyitte can ile gönül arasında bir macera olduğu, bundan dolayı da o iki kan dökücü arasında bir kan (dökme) meselesi olmasından korkulduğu ifade edilmektedir.

Leblerünçün can u dilde macera var korkaram

Ol iki hun-riz arasında bir kan olmasa (G75/3)

→**Şişe:** Gönül; inceliğinden , kırılğanlığından dolayı şişeye benzetilmiştir.

---

³⁷ M. Nur Doğan, **Fuzuli, Leyla ve Mecnun**, İstanbul, Çantay Kitabevi, 1996, s. 528.

Ey hur ‘Adni’nün sımagıl gönli şişesin

Kim Edrine diyarı durur bu Haleb degül (G87/7)

→**Ayna(Ayine)**: Gönül, kirlenme ve paslanma özelliklerinden dolayı aynaya benzetilmiştir. Gönül aynasının kir ve pası sevgilinin güneş yüzüne açıkça bakıldığında yok olacaktır.

Ey ‘Adni gün güzine ruşen nazarlar eyle

K’ayine-yi dilünün mahv ola jeng ü pası (G89/5)

→**Odun(Ud)**:Gönül, sevgilinin aşkıdan yandığınan dolayı oduna benzetilmiştir.

Merdüm-i çeşmüm yakup can micmerinde ‘ud-i dil

Eylemek diler hayalünle peri teshirini (G93/5)

→**Miskin**: Gönül bülbülü, sevgili karşısında yapacak bir şeyi olmaması dolayısıyla miskine benzetilmiştir. Aşağıdaki beyitte sümbül kelimesiyle sevgilinin saçı kastedilmiştir. Miskin kelimesi misk kokulu, misk renkli anlamlarına da gelmektedir. Dolayısıyla kelimenin bu anlamı saçla alakalıdır.

Dil bülbüli gül yüzünü görmek diledükçe

Miskine olur sümbül hayil n’ideyin ah (G71/3)

→**Adni**: Gönülün Adniye benzetilmesi şanslı, talihli olmasındandır.

Bugün o yüzü ay (gibi parlak sevgiliye)düşen gönül, Adni gibi yıldızı kutlu ve uğurlu zamandır.

‘Adni bigi sa’d-ahter ü ferhunde-zemandur

Şol dil ki bugün ol yüzi meh dilbere düşdi (G90/7)

→**Kanlı suyun sıcak kebabı(Kebab-ı germ-i hun-ab)**:Gönlün, kanlı suyun sıcak kebabına benzetilmesi aşk ateşinde yanmasından dolayıdır.

Dil-i ‘Adni heva narında oldu

Kebab-ı gem-i hun-ab akıdııcı (G92/7)

→ **‘İmaret:**Gönül, misafirinın sevgilinin gamı olması dolayısıyla imarete benzetilmiştir.

Gönül imareti gamdan harap olmaya yüz tutmuştur. Aşığın gözyaşının seli de dünyayı baştan başa kaplamıştır. (G86/1)Aşağıdaki beyitte gönül-imaret benzetmesine yer verilmiştir.

Gönül ‘imaretini yıkmasun gamun hazer it

Ki kimse kendü evin göz göre göre harab itmez (G36/2)

→**Ma’mure:**Gönlün ma’mureye benzetilmesi daha önceden içinde aşkı barındırmamış olması sebebiyledir.

Çün düşdi muhabbet iline yakası canun

Ma’mure-yi dil ah ki viran olacakdur. (G23/7)

→**Kişi :** Gönül, vücudun bir organı gibi düşünülmediği ve vücuttan farklı olarak düşünüldüğü için kişiye benzetilmiştir. (G39/5,G33/5)

Geh can emir olur gamı milkine gah dil

La-büdd cihanda her kişinün bir zamanı var (G33/5)

→**Kebab:** Gönül, sevgilinin aşkının ateşinde yandığından dolayı kebaba benzetilmiştir.

Bezm-i gamunda kanlu gözüm dil kebab idüb

Nuş eylemege şarabıla tolu kabagı var (G14/3)

2.5.2. Adni

Adni kelimesi beyitlerde şair Adni’den ziyade aşık Adni anlamında kullanıldığı için biz Adni kelimesini bu bölümde ele almayı uygun bulduk.

→**Pervane:** Bilindiği üzere pervane canını (eski Türk edebiyatında sevgili anlamındaki) muma vermesi bakımından aşığa benzetilmiş ya da aşıklar canlarını sevgili uğrunda vermeleri bakımından pervaneye benzetilmişlerdir.

Yüzün muma benzetildiği beyitte Adni de sevgilinin yüzünün mumunda yanacak olması bakımından pervaneye benzetilmiştir. (G59/7)

Bir başka beyitte de Adni, güneşin arzusuyla ay ve yıl o parlak muma pervane olmaktadır. Burada güneş ve parlak mum kelimeleriyle sevgili kastedilmiştir. (bkz. Yüz-şem)

Heva-yı mihrle ‘Adni meh ü sal

Olur pervane ol şem’i münire (G79/7)

→**Aciz Kuş(Mürg-i Zebun):** Adni’nin aciz kuşa benzetilmesi, sevgilinin doğan kuşunu salan bir avcıya benzetilmesi dolayısıyladır. Burada aşık ‘Adni’nin sevgili karşısındaki aciziyeti dile getirilmiştir.

Işkın havale kılduğı ol hur ‘Adni’ye

Sayyaddur ki mürg-ı zebuna toğan salar (G16/7)

→**Ney:** Adni, sevgili tarafından nalan eylendiği için neye benzetilmiştir.

Dest-i cevriye bela bezminde ah

‘Adni’yi ney bigi nalan eyledün (G50/7)

→**Dilenci (Geda):**Adni, sevgiliye kavuşmayı hayal etmesi bakımından gedaya benzetilmiştir. Ayrıca burada sevgiliye kavuşma da sultanlığa ulaşma olarak yorumlanmıştır.

‘Aceb vasluna irmek hayalin itdise ‘Adni

Ki sultanlığa irişür geda yalancı habında (G73/5)

→**Bülbül:** Adni, inlemesi bakımından bülbüle benzetilmiştir. Bilindiği gibi eski edebiyatımızda bülbül aşık karşılığı olarak kullanılmıştır. Beyitte Adni’nin

bülbül gibi inleyerek sevgiliyi anmasının sebebi; sevgilinin gül yüzü olmaksızın cennet bahçesinin lalesinin kendisi için bir şey ifade etmeyeceğidir. Burada sevgilinin gül yüzü cennet bahçesinin lalesinden üstün tutulmuştur.

‘Adni’ nüh bülbül bigi efgānıla zikri bu kim

Gül yüzüñsüz lāle-yi bāg-ı cinānı n’eylerem (G56/7)

2.6. Aşığa Ait Vücut Aksami ve İlgili Unsurlar

2.6.1. Can

→**Gül bahçesi(gülşen):** Aşığın canının gül bahçesine benzetilmesi, orada sevgiliye ait güzelliklerin benzetildiği unsurların bitmesi, yetişmesi dolayısıyladır. Gönül, sevgilinin servi boyunun yadına şarap çektiğinde sevinçli servi, canın gül bahçesinde yetişip uzamaktadır. (G26/1) Canın gül bahçesinde sevgilinin yanağı gibi hoş kokulu gül bitmez. (G72/1) Sevgilinin dudağının düşüncesi çılgın ve kanlı gönülden geçtiğinde can gülşeninde mutlu gonca açmaktadır. Burada sevgilinin dudağı goncaya, aşığın canı da bu goncanın açıldığı gül bahçesine benzetilmiştir.

Açılır can gülşeninde gonca-yi şadi ne dem

Kim lebün fikri dil-i pür-hun-ı şeydadan geçer (G4/3)

→**Pervane:** Sevgilinin yüzü muma benzetildiğinde, aşığın canı da pervaneye benzetilmiştir. (bkz.Yüz- şem’) Canı, sevgilinin yüzünde gören mum ile pervane zannetmektedir. (G27/1) Can, sevgilinin cemalinin mumunun pervanesidir.

Can cemalün şem’inün pervanesidür dostum

Dil müselsel zülfünün divanesidür dostum (G59/1)

→**Yusuf:** Canın Hz. Yusuf’a benzetilmesi, gönlün Hz Yakup’a benzetilmesi sebebiyledir. Beyitte gönül; sevgi, istek, düşünüş, anma ve hatır gibi kalpte var sayılan duygu kaynağı anlamında kullanılmıştır. Can ise insan ve hayvanlarda yaşamayı sağladığına inanılan madde dışı varlık anlamında kullanılmıştır.³⁸ Burada can, sevgilinin çene çukurunda yatıyor olarak düşünülmüştür. Bilindiği üzere Hz

³⁸ TDK, a.g.e., s.871.

Yusuf kardeşleri tarafından bir su kuyusuna atılmıştır. Ayrıca Mısır'da zindanda da yatmıştır. Burada bu olaya telmih vardır. Aşğın canı, çene çukurunda yatmaktan dolayı eziyet çekmektedir. Bundan dolayı da Hz Yakup'a benzetilen gönül bu duruma ağlamaktadır.

Nite hali ola Ya'kub-ı dil ağlamaktan

Ki dahi Yusuf-ı can çah-ı zenahdanda yatur (G15/6)

→**Nahiye**: Can, gam askeri yerleşip orada yattığından dolayı nahiyeye benzetilmiştir.

Niçün kaça gönül şeh-i şeh-i şadiden

Ki konup leşker-i gam nahije-yi canda yatur (G15/4)

→**Kuş(mürg)**: Can, sevgilinin avlaması bakımından kuşa benzetilmiştir. Sevgili, aşk doğanını avlayıp can kuşunu her zaman alıp kaçırmaktadır.

Gönlümi ta mihrle ol mah-ı gonce-fem kapar

Baz-ı 'ışkı sayd idüp can mürgini her dem kapar (G32/1)

→**Misafir(mihman)**: Can, sevgilinin gözünün okuna karşı çıkması sebebiyle misafire benzetilmiştir. Beyitte "karşı çıkmak" ibaresi tevriyeli olarak kullanılmıştır. İbarenin birinci anlamı ölmek, yok olmaktır. İkinci anlamı ise karşılamaya çıkmaktır.

Can gözün tirine istikbal kılduğı bu kim

Resmdür karşı kişi çün-kim gele mihman çıkar (G31/3)

→**Dilenci(geda)**: Can ile gönül, sevgilinin itinin tozunu kapması sebebiyle dilenciye benzetilmiştir. Burada sevgilinin yüceliğı vurgulanmıştır.

Canla dil itünün izi tozın kapsa ne tan

Resmdür yirde geda çün-kim göre dirhem kapar (G32/5)

→**Nakit(Nakd)**: Canın nakde benzetilmesi, can verilip sevgilinin ayağının bastığı toprağın alınması sebebiyledir.

Vir can u cihan nakdini hak-ı kademin al

Kim buncılayın assılu bazar ele girmez (G34/3)

→**Ev(Hane):** Aşığın canı, sevgilinin aşığa verdiği derde mekan olması bakımından haneye benzetilmiştir.

Ah kim can hane iken derdüne

Anı da dil bigi viran eyledün (G50/6)

→**Miskin:** Aşığın gönlünün canı, sevgilinin saçının ümidi ile kıl gibi ipince kaldığı için miskine benzetilmiştir.

Ümmid-i zülfün ile kılca kaldı gönlümün canı

Demidür tut elini kim ayaga düşdi miskinün (G49/4)

→**Harman(hırmen):** Can, sevgilinin aşk ateşini bıraktığı mekan olması bakımından harmana benzetilmiştir.

Dil mürgin ol ki dam-ı belaya nihan salar

Can hirmesine ateş-i 'ışkı 'ıyan salar (G16/1)

→**Ülke(milk):** Aşığın canı, gam askerinin gönderildiği yer olması bakımından ülkeye benzetilmiştir.

Gönderür milk-i cana gam çerisin

Saklar anı kenar olduğuçun (G63/5)

→**Kan dökücü(Hun-riz):** Aşığın canı ve gönlü, sevgilinin aşkıyla kan ağladığı için kan dökücü olarak düşünülmüştür.

Leblerünçün can u dilde macera var korkaram

Ol iki hun-riz arasında bir kan olmasa (G75/3)

→**Micmer:** Can, içinde gönül odununun yakılması bakımından micmere benzetilmiştir.

Merdüm-i çeşmüm yakup can micmerinde ‘ud-i dil

Eylemek diler hayalünle peri teshirini (G93/5)

→**Bülbül:** Gönül ve can, gül yanaklı ve gonca ağızlı sevgiliye aşık olması bakımından bülbüle benzetilmiştir. Sevgilinin gül yanak ve gonca ağızını görmeyeliden beri gönül ve can bülbülünün vatani hüznler evi olmuştur. Burada istiare yoluyla gönül ve can aynı zamanda Hz Yakub’a, sevgili de Hz Yusuf’a benzetilmiştir. (bkz. Dil-bülbül)

Görmeyeliden berü sen gül-ruh ve gonca-deheni

Dil ü can bülbülünün dar-ı hazendür vatani (K11)

→**Göz:** Can, sevgilinin yüzünün aksini görmek istemesi bakımından göze benzetilmiştir.

Ger yüzi ‘aksin dilersen görmege ey can gözi

Gülşen içinde güle ruşen nazar kıl dayima (G2/4)

2.6.2. Yüz

→**Altın(Zer):** Aşığın yüzü, sevgilinin türlü cevr ü cefasıyla solarak, beti benzi atarak renk bakımından sarı olması dolayısıyla altına benzetilmiştir. Ayrıca burada aşığın yüzünün altın gibi değerli olduğunu da düşünmek gerekir. Aşığın en belirgin özelliği solgun yüz ve nemli gözdür.

Ol serv-kadd ü sim-berün sevgüsin anma

‘Adni bigi çün ruy-ı zer ü çeşm-i nemün yok (G44/8)

2.6.3. Göz, Gözbebeği

→**Deniz, ırmak, akarsu (Derya(G7/4), cuy(G10/6), ab-ı derya(G29/5), sahil-i derya(G54/4), ab-ı revan(G47/6)):** Divan edebiyatında aşıkların belirgin özelliklerinden biri de sevgilinin yaptığı cevr ü cefalardan dolayı gözünün yaşlı olmasıdır. Aşığın gözünün cuya, ab-ı deryaya ya da deryaya benzetilmesi aşığın bol

bol ağlamasından dolayıdır. “Sevgilinin ayva tüyleri ve yanağının hayali gözde olmasa buna şaşılmaz.(Çünkü) deniz suyunda lale ve reyhan nasıl yetişir!” anlamındaki aşağıdaki beyit bunu ifade etmektedir.

Gözde olmasa hatt ü haddi hayali ne ‘aceb

Ab-ı deryada kaçan lale ü reyhan dikilür (G29/5)

→**İnsan:** Aşığın gözünün gözbebeği, sevgilinin hayalinin periye benzetilmesi sebebiyle insana benzetilmiştir. Ayrıca burada merdüm kelimesinin bir anlamının da insan olduğu gözden kaçmamalıdır.

Ger nihan ola hayalün mürdümünden çeşmümün

Tan degül bu kim peri vahşidür insandan kaçar (G25/5)

→**Sahil:** Gözün sahile benzetilmesi, sevgilinin cevri ü cefasından dolayı içinin su ile dolu olmasından dolayıdır. Aşığın gözünün sahile benzetildiği beyitte gözyaşı-deniz, kirpik-sal benzetmeleri de gerçekleşmiştir. Beyitte aşığın gözyaşı, gözünün sahilinde kirpiğinin üstüne çıkıp çerçöpten deniz için sal yapmaktadır.

Sâhil-i çeşmümde yaşum kirpügüm üzre çıkup

Hâr u hasdan gör ne bî-cândur ider deryâya sal (G53/5)

2.6.4. Gözyaşı

→ **Derya, cuy, baran, leb-i cuy-bar, ab-ı revan, baran-ı nisan, seyl:** Aşığın göz yaşının yukarıdaki unsurlara benzetilmesinin temel sebebi sevgilinin cevri ü cefasından dolayı aşığın aşırı şekilde ağlamasıdır. Hatta aşık o kadar ağlamaktadır ki gözü kanlıdır. Aşığın bu kanlı gözünün yaşının denizi okyanusa (sevgilinin aşkıyla) dalgalanmayı öğretmektedir. (G8/5) Aşığın gözünün yaşına cuy (ırmak), sevgilinin boyuna serv-i revan denilmektedir. (G17/1) Gözyaşı ile servinin aynı beyitte geçmesinin sebebi, servinin su kenarında bulunmasıdır. Aşağıdaki beyit bunu ifade etmektedir.

Görüp kenare geldügi gözüm yaşın bu kim

Bilür makam-ı serv leb-i cuy-bar olur (G24/6)

Gözyaşının akarsuya teşbihi ise gözyaşının çok ve hızlı akmasıdır. Aşığın, sevgilinin yüzüne karşı gözyaşı akıtmasının sebebi, gül bahçesini taze tutmak için akarsuyun gerekmesidir. (G47/6) Aşık ah ettiği zaman gözlerinin yaşı coşar. Elbette denizin dalgalanması için rüzgar gerekmektedir. (G48/2)

Gözyaşının denize benzetildiği bir başka beyitte de aşığın ahının rüzgara benzetilmiş olduğunu görmekteyiz.(G54/4)

Gözyaşının sele benzetilmesi ise gözyaşının çokluğundan dolayıdır. Gönül imareti harap olmaya yüz tutmuş ve aşığın göz yaşının seli dünyayı baştan başa kaplamıştır. (G86/1) Aşağıdaki beyitte aşığın gözyaşı gül bahçesine benzeyen sevgilinin yüzünü sulamak için su akıtan bir dolaba benzetilmiştir.

Yüzün gülzarıyıçun ab-ı çeşmüm

Olupdur misl-i dulab akıdıcı (G92/3)

Aşığın gözyaşının yağmura benzetilmesi şiddeti ve çokluğundan dolayıdır. Aşığın gözyaşı yağmura benzetildiğinde sevgilinin yüzü de gül bahçesine benzetilmektedir. Aşık sevgilinin yüzünün gül bahçesini taze tutmak için göz yaşını nisan yağmuru haline getirmiştir.

Taze tutmaga yüzün gülzarını

Yaşumu baran-ı nisan eyledün (G50/2)

→**İnsanoğlu(merdüm-zade)**: Merdüm kelimesi insan anlamına geldiği gibi gözbebeği anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla gözle alakalı bir kelimedir. Aşağıdaki beyitte gözyaşı, nazardan düşmüş insan oğluna benzetilmektedir. Nazardan düşmek; gözden düşmek, sevgi ve ilgiyi yitirmek anlamındadır. Aşık sevgiliye eziyet etmekte, aşığa ilgisiz tavırlar sergilemektedir. Bunun neticesinde aşık da gözyaşı dökmektedir. Aşığın bu gözyaşlarına sevgili yine ilgisiz kalmaktadır. Aşağıdaki beyitte, aşık sevgiliye seslenerek; “Gözyaşıma acı da kapıdan sürme . Çünkü nazardan düşmüş insanoğludur.” demektedir. Nazardan düşmek, aynı

zamanda gözyaşının gözden ayrılmasını da çağrıştırmaktadır.

Gözüm yaşına rahm it sürme derden

Ki merdüm-zadedür düşmiş nazardan (G69/1)

→**Bela:** Gözyaşının belaya benzetilmesi çok akmasından, herkesi rahatsız etmesinden dolayıdır.

Huzur kalmadı 'Adni'nün eşk-i çeşminden

Ne çare eyleye çün-kim bela-yı nazıldür (G21/9)

→**Yetim ve dilenci(sayil):** Gözyaşının yetim olması gözden ayrılması sebebiyle kimsesiz olmasındandır. Gözyaşının dilenciye benzetilmesi ise, aşığın sevgiliden merhamet isteme aracı olması dolayısıyladır.

Gözüm yaşı ser-i kuyunda hak olub sürinür

Terahhumun yiridür kim yetim ü sayıldür (G21/3)

→**Sim-i müzab(Eritilmiş gümüş):** Aşığın gözyaşları, hızlı akması bakımından eritilmiş gümüşe benzetilmektedir.

Yaşuma nazar eylemedün meyl kılub ah

Yok kıymeti kapunda meger sim-i müzabun (G51/3)

→**Gemi adamı(merdüm-i mellah):** Kirpiğin üstündeki yaş, gözde hızlı hızlı akmasından dolayı denizi geçen bir gemi adamına benzetilmiştir. Bu benzetmede aşığın gözünün deryaya benzetilmesinin de etkisi vardır.

Kirpügüm üstinde yaşum sahil-i çeşmümde san

Merdüm-i mellahdur kim sal idüb derya geçer (G6/5)

2.6.5. Sine

→**Saray(Seray):** Aşığın sinesinin saraya benzetilmesi, sevgilinin gamının orada misafir olmasından dolayıdır. Çünkü sevgili kutsaldır. Sevgilinin gamı ancak

sarayda misafir olabilir. Sevgilinin gamı gönül sarayında misafir olduğu zaman can ve gönüle binlerce coşkunlukla arzu ulaşmaktadır.

Seray-ı sinede çünkim gamun ola mihman

Hezar şevkle can u gönüle kam irişür (G9/5)

→**Ateş(Ateş-i suzan, ateşin):** Aşığın sinesi, içinde sevgilinin aşkı olduğu için yakıcı ateşe benzetilmiştir. Aşağıdaki beyitte sine ateş-i suzana, yanak da gül-i hod-ruya benzetilmiş ve “yabani gül ateşte nasıl biter?” denilmiştir.

Ne ‘aceb olmasa sinemde hayali ruhunun

Gül-i hod-ruy kaçan ateş-i suzanda biter (G18/5)

Aşığın ateşten göğsünde sevgilinin saçının hayalinin olması şaşılacak şeydir. Çünkü ateşin yaktığı yerde kılın bitmemesi gerekmektedir. (G72/2)

→**Gil(Çamur):** Aşığın göğsü, tevazu olmak üzere ve çeşitli benzetmeler dolayısıyla gile(çamura) benzetilmiştir. Yanağın güneşe benzetildiği beyitte “güneşi gil içinde saklamak olmaz.” denilerek aşığın sinesi gile benzetilmiştir.

Sinemde ruhun mihri kaçan gizlere çün-kim

Hurşidi gil içinde nihan eylemek olmaz (G39/4)

2.6.6. Ciğer

→**Sofra(Han):** Aşığın ciğeri, sevgilinin aşkıyla yandığı için sofraya benzetilmiştir.

Şükr eyle feragatle dila sıhhat ü emne

Han-ı cigerün var n’ola ger Cam-ı Cem’ün yok (G44/4)

2.6.7. Bakış (Nazar)

→**Kuş(mürg):** Aşığın bakışı, sevgilinin yanağının bağına konması bakımından kuşa benzetilmiştir. Sevgili, bahçeye benzeyen yanağını bakış kuşundan sakınmak için iki kargayı baş aşağı asmış haledir.

Bag-ı ruhını mürğ-i nazardan sakınmaga

Asmış başı aşaga ayagından iki zag (G43/4)

2.7. Maddi ve Manevi Haller

2.7.1. Ah

→**Rüzgar(Bad, Heva):** Aşığın ahının rüzgara benzetilmesi, hızlı hareket etmesi ve beyitlerde çizilen çeşitli kompozisyonlar nedeniyledir. Ah hevaya (rüzgara) benzetildiğinde; zülf sehaba, yüz de güneşe benzetilmiştir. Her ne kadar güneşin etrafından bulutu rüzgar sürer derlerse de aşığın ahının yüzünden (o sevgili) saçının perdesini açmamıştır. (G19/3) Aşığın ahının hevaya (rüzgara) benzetildiği birkaç beyitte, gözyaşı da deryaya ya da çeşm(göz) sahil-i deryaya benzetilmiştir. (G54/4), (G48/2)

Aşık ah ettiği zaman gözlerinin yaşı çoşmaktadır. Elbette denizin dalgalanması için hava (rüzgar) gerekmektedir. (G48/2)

Didüm-dedi ile başlayan bir beyitte aşık sevgiliye “Ahımdan yüzünü saçın ile saklama.” demektedir. Sevgili de aşığa :“Gece rüzgar esse mumu saklarlar.” demektedir. (G68/5) Burada ah-bad benzetmesi; yüz-şem, zülf-gece benzetmeleri münasebetiyle gerçekleştirilmiştir.

Aşağıdaki beyitte yine ah-bad benzetmesi, çeşm-derya benzetmesi münasebetiyle gerçekleştirilmiştir.

Zülfünün gelse hayali çeşmüme ah eylerem

La-cerem derya kararur ilk bad andan kopar (G7/4)

Ahın bada benzetildiği bir başka beyitte de ka'be-yı kuyunda kible, yaşlar dökdüğüm, baran kopar gibi birbiriyle alakalı kelimeler kullanılmıştır. Sevgilinin kabe gibi kutsal olan makamında ah ettikçe aşığın gözyaşı dökmesine şaşılmaz. Çünkü rüzgar estiği zaman kible tarafından yağmur yağmaya başlar.(G7/5)

→**Hava(Heva)**: Ah havaya; zülf saye, yüz güneş benzetmeleri münasebetiyle benzetilmiştir. Aşık sevgilinin yüzünü anıp ah etse gönül sevgilinin saçına meyleder. Güneşte hava sıcak olduğunda arzu edilen gölgedir.

Dil meyl-i zülf ider yüzi yadına itsem ah

Günde heva çü germ ola matlub sayedür (G35/2)

→**Duman(Duhan)**:Ah renginden ve etrafı göstermeme gibi özelliklerinden dolayı dumana benzetilmiştir. Yine çeşitli benzetmeler dolayısıyla ah-duhan benzetmesi ele alınmıştır.

Aşığın sevgilinin dudağına meyledip benine karşı ah etmesinin sebebi, arıdan bal alayım diye dumana tutmaktır.(G28/4) Burada sevgilinin dudağı arıya, beni de bala benzetilmekte ve aşık ile sevgili arasındaki durum gerçek hayattan bir örnekle ifade edilmektedir.

Aşağıdaki beyitte aşığın durumu yine gerçek hayattan örnekle ifade ediliyor. Gönülün eve, gamın da misafire benzetildiği beyitte ah da dumana benzetilmiştir.

Ah eyleme ‘Adni dile geldükçe gamı kim

Mihman varken evde duhan eylemek olmaz (G39/7)

2.7.2. Yara (Zahm)

→**Mutluluk(Saadet)**: Sevgilinin eziyeti aşık için bir iltifattır. Çünkü sevgili aşığa türlü yollarla eziyet ettiğinde ona karşı bir ilgisi olduğunu göstermektedir. Aşık için en kötü şey, sevgilinin umursamazlığıdır. Bunun için sevgilinin yan bakışının açtığı yara, sevgilinin aşığa iltifat ettiğini göstermesi bakımından saadete benzetilmiştir.

Zahm-ı gamzenle ne dil kim boyuna virmedi can

Rastı sehm-i sa’adetden anun behresi yok (G46/3)

→**Deva:**Sevgilinin gamze okunun açtığı yara, sevgilinin aşığa yaptığı bir iltifat olduğu için aşığın kırık gönlünün derdine deva olarak yorumlanmıştır. (G48/4) (bkz. yara→ lutf u ihsan)

→**Lutf u ihsan:**Yaranın lutf u ihsana benzetilmesi, sevgilinin gamze oku ile oluşmuş olmasından dolayıdır. Çünkü sevgilinin gamze oku ile aşıkta yara açması, sevgilinin aşıkla ilgilendiğini göstermektedir. Dolayısıyla da bu yara sevgilinin aşığa lutf u ihsanı olarak yorumlanmıştır.

Tir-i gamzen zahmına nice can virmeyem

Kimse mi vardur cihanda lutf u ihsandan kaçar (G25/2)

2.7.3. Gam, Dert, Bela

→**Leşker, çeri:**Gamın askere benzetilmesi, gönlün ülkeye benzetilmesi ve gamın gönül ülkesini harap etmesi, tahrip etmesi dolayısıyladır.

Gam askeri yıkım (ziyan) yapar mı? Çünkü sevgilinin yay gibi olan kaşı, gamzesinin okunu cana nişan (iz) olarak vermiştir. (G5/6)Sevgilinin aşkının

derdinden gönül ülkesinin sahralarında gam askerinin ayağından sınırsız toz ortaya çıkmaktadır. (G7/3) Gam askeri can nahiyesinde yerleşip (orada) yatmaktadır.(G15/4) Sevgili can memleketine gam askerini göndermekte, can memleketi ise gam askerini deniz kıyısı olduğu için saklamaktadır.

Gönderür milk-i cana gam çerisin

Saklar anı kenar olduğun (G63/5)

→**Meclis(Bezm):**Gamın bezme benzetilmesi, aşığın meclise benzeyen gam içinde eziyet çekmesi, gamın çokluğu ve gam meclisinin çeşitli unsurlarla beraber zikredilmesi sebebiyledir.

Aşık gönülden, ateş ve dert ile ah edip inlediğinde gam meclisinde yandığı belli olacaktır. (G68/1) Aşağıdaki beyitte gam, çeşitli unsurları ile beraber meclise benzetilmiştir.

Bezm-i gamunla kanlu gözüm dil kebab idüp

Nuş eylemege tolu şarab ü kabagı var (G14/3)

→**Bela, ni'met:** Gamın belaya benzetilmesi, aşık için gamın bir eziyet olmasından dolayıdır. Gamın nimete benzetilmesi ise sevgilinin gamının aşık için bir ilgi, bir iltifat olması dolayısıyladır.

Divane dil bela-yı gamundan figan ider

Bilmez ki Tanrı ana ne mi'met virüb-durur (G5/4)

→**Çöl(Badiyye):** Gamın çöle benzetilmesi, gönlün gam içerisinde susamasından dolayıdır.

Can virür üstine gam badiyyesinde susayub

Ab-ı tıgunla meger teşne gönül kana sanur (G27/6)

→**Ülke(Milk):** Gamın ülkeye benzetilmesi, emir kelimesiyle ilgilidir. Gam ülkesine bazen can bazen de gönül emir olmaktadır. Buradan sevgilinin aşkının gamından dolayı canın maddi (fiziki) sıkıntılar, gönülün ise manevi sıkıntılar çektiği anlaşılabilir.

Geh can emir olur gamı milkine gah dil

La-büdd cihanda her kişün bir zemanı var. (G33/5)

Aşağıdaki beyitte ise aşık gam ülkesinden inlemektedir.

Ney gibi nice bir gam ilinden figan idem

Hoşdur ki yüz suyıyla teslim-i can idem (G61/1)

→**Dag:** Gamın dağa benzetilmesi, aşığa acı çektirmesi ve gönlün, kendi canını yakmasıyla alakalıdır.

Dağ-ı gamın andukça gönül canunı yakma

Her anduğunu kişi heman eylemek olmaz (G39/5)

→**Misafir(Mihman)**: Gamın mihmana benzetilmesi gamın eve benzetilen gönüle gelmesi dolayısıyladır.

Ah eyleme ‘Adni dile geldükçe gamı kim

Mihman varken evde duhan eylemek olmaz (G39/7)

→**Padişah(Padişa)**: Gönülün ülkeye benzetilmesinden dolayı sevgilinin gamı da o ülkenin padişahına benzetilmektedir. Gönül ülkesinin padişahı, sevgilinin (aşkının) gamı ve sevgilinin hayalidir.

Dil milkine hayalün ider hükm geh gamun

Bu bir harabeye ne iki padişa gerek (G48/3)

→**Ateş**: Gam aşığa ateş gibi sıkıntı vermesi ve aşığı (mecazen) yakması sebebiyle ateşe benzetilmektedir.

Boyun ki serv-i gülistan-ı hüsndür ne ‘aceb

Ki virdüğü bana nar-ı gam oldı ber yirine (G76/3)

→**Kılıç**: Dert, aşığın gönlünü dilimlemesi bakımından kılıca benzetilmiştir.

Tig-i derd ile dilersin dilümi hame miyem

Dest-i cevr ile bükersin bilümi name miyem (G60/1)

→**Dag**: Dert, bulunduğu kişide sıkıntılara yol açtığı için yaraya benzetilmiştir. Burada dert sahibi lale olduğu için “dag” kelimesinin niçin kullanıldığı daha iyi anlaşılmaktadır.

Nergis gözi helak ideli laleyi ana

Sordugu dag-ı derdle hunin kefen durur (G11/2)

→**Tuzak(Dam)**: Belanın tuzağa benzetilmesi ansızın ortaya çıkması ve gönlün kuşa benzetilmesi dolayısıyladır.

Dil mürgin ol ki dam-ı belaya nihan salar

Can hırmenine ateş-i 'ışkı 'ıyan salar (G16/1)

→**Meclis(Bezm)**: Bela, çokluğundan dolayı meclise benzetilmiştir. Sevgili, bela meclisinde eziyet eliyle Adni'yi ney gibi inletmiştir. Aşık, gönül yanıklığıyla inleyip sızlamayınca bela meclisinde yandığını sevgili bilmemiştir.

Yandugum bezm-i belada bilmedün

İtmeyince suzla efgan u ah (G78/5)

2.7.4. Cefa

→**Mihr ü vefa**: Sevgilinin aşığa yapabileceği en büyük kötülük aşığı bilmezden gelme, umursamazlıktan gelmedir. Sevgilinin aşığa eziyet etmesi, aşığa karşı bir ilgisi olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan cefa, sevgi ve vefaya benzetilmiştir. Fuzuli'nin aşağıdaki beyiti bu durumu ifade etmektedir.³⁹

Fuzuli hub-rulardan tegafüldür yaman

Ger cefa hem gelse onlardan bir ihsandur sana(G4/7)

Adni'nin aşağıdaki beyti Fuzuli'nin yukarıdaki beyti ile yakınlık göstermektedir.

'Adni şikayet eyleme cevrenden ol mehün

Yarün cefası mihr ü vefadur cefa degül (G55/8)

2.7.5. Ayrılık (Heçr)

→**Bela**: Ayrılık; aşığı sıkıntıya sokması, aşık için son derece kötü bir durum olması bakımından belaya benzetilmiştir.

Gah heçr ü geh rakibinden çeker dürlü cefa

'Adniya her kanda ise bir bela eksük degül (G54/7)

---

³⁹ İpekten, a.g.e., s.130.

→**Ateş(Od)**: Hecr, aşğın canını yakmasından dolayı ateşe benzetilmiştir.

Can virdüğü dil gamzenün üstinde budur kim

Hecr odına sabr idemeyüb hançere düşdi (G90/2)

2.7.6. Aşk(Muhabbet,Heva)

→**Ateş**: Aşk, yakıcılığı sebebiyle ateşe benzetilmiştir. Sevgili can harmanına aşk ateşini apaçık bırakmaktadır. Burada sevgilinin, aşğın canını aşk dolayısıyla yaktığı ifade edilmektedir.

Dil mürgin ol ki dam-ı belaya nihan salar

Can hırmenine ateş-ı 'ışkı 'ıyan salar (G16/1)

→**Ülke(İl)**: Aşkın ülkeye benzetilmesi, sevgilinin bu ülkede sultan olmasından dolayıdır. Gönül bayındırlığı harap olacaktır. Çünkü canın yakası sevgi ülkesine düşmüştür.

Çün düşdi muhabbet iline yakası canun

Ma'mure-yi dil ah ki viran olacakdur G23/7

→**Bağ(Bend)**: Aşk, gönlü kendisine bağladığı için bende (bağa) benzetilmiştir. Gönül, sevgilinin misk kokulu saçına dolaştığından beri, muhabbet bağının ipliğini kesmiştir.

Kesdi dil bend-i muhabbet riştesin

Tolaşaldan berü müşkin zülfüne (G77/2)

→**Doğan(Baz)**: Aşkın doğana benzetilmesi, insanlara birdenbire gelip insanları gafil avlaması dolayısıyladır. Doğan, bilindiği üzere avcı bir kuştur. O gonca ağızlı ay (gibi parlak) sevgili, o aşğın gönlünü sevgi ile kapmakta ve aşk doğanını avlayıp can kuşunu her zaman alıp kaçırmaktadır.

Gönlümi ta mihrele ol mah-ı gonca-fem kapar

Baz-ı 'ışkı sayd idüb can mürginini her dem kapar (G32/1)

→**Deniz(Bahir):** Aşk, denize çokluğundan, büyüklüğünden dolayı benzetilmiştir. Aşık, bu aşk denizine dalgıç olup daldığından beri dünyanın bütün inci ve lallerini gözlerinden salmıştır.

‘Alemün dürr ile la’lin gözlerümden salmışım

Ta ki ‘ışkun bahrine gavvas oluban talmışam (G57/1)

→**Ateş(Od,nar):** Heva kelimesi; istek, arzu, heves anlamlarının yanı sıra aşk, sevgi anlamlarına da gelmektedir. Heva kelimesi, Adni divanındaki birkaç beyitte aşk, sevgi anlamlarına gelecek şekilde kullanılmıştır.. Hevanın(aşkın) ateşe benzetilmesi yakıcılığı sebebiyledir. Sevgilinin gözünden ok çıkıp gönüle ulaştığında sevgilinin aşkının ateşinde aşığın vücudu toprak olacaktır. (G9/2)

Adni’nin gönlü aşk ateşinin kanlı suyunun sıcak kebabını akıtıcı olmuştur. (G92/7) Bir başka beyitte de eğer aşık sevgilinin aşkının ateşinde ölürse sevgilinin yanağının sevgisiyle mezarının toprağında güller bitecektir.

Eğer nar-ı hevan içre revan canı kılam teslim

Ruhun mihriyle güller bite sinüm türabımda (G73/2)

2.7.7. Mutluluk(Saadet, Şadlık)

→**Taç:** Şadlık (mutluluk) başta bulunması bakımından taca benzetilmiştir.Bu benzetmede taca sahip olanların mutlu oldukları anlamı da çıkmaktadır.

Nice mahzun olmasun ‘Adni şeb-i hecründe kim

Şadlık tacını başından anun her dem gam kapar (G32/7)

→**Ok(sehm):** Bu benzetme sevgilinin yan bakış okunun aşıklara isabet etmesi halinde aşıklara mutluluk vermesi dolayısıyla gerçekleşmiştir.

Zahm-ı gamzenle ne dil kim boyuna virmedi can

Rastı sehm-ı sa’adetden anun behresi yok (G46/3)

2.7.8. Feragat

→**Budak:** Feragat'ın budağa benzetilmesi; gönlün kuşa, saçın da ağa benzetilmesiyle ilgilidir. Gönül kuşu, sevgilinin kara saçının ağına düştüğünden beri feragat budağına konmamaktadır.

Dil mürği düşdi çün-ki kara zülfün ağına

Konmaz dahi cihanda feragat budagına (G83/1)

2.7.9. Hasret

→**Makas(kaz):** Hasret, aşığın tenini doğraması(aşığa sıkıntılar vermesi) bakımından makasa benzetilmiştir. Burada soyut kavramın somut bir kavrama benzetildiğini görmekteyiz. Dünyanın yılanları hasret makası ile aşığın tenini doğramıştır. Burada aşığın manevi bakımdan sıkıntı çektiği dile getirilmiştir.

Kaz-ı hasretle tenüm togradı hayyat-ı cihan

Ya Rab endamına cevr-i felegün came miyem (G60/3)

2.7.10. Rahm

→**Taze gül(Verd-i ter):**Rahm, sevgilinin gönlünün taşa benzetilmesi dolayısıyla taze güle (verd-i tere) benzetilmiştir. Beyitte gönle seslenilerek sevgilinin gönlünden sana acıyacağını umma .Çünkü taşta asla taze gül yetişmez denilmektedir. (G69/4)

2.7.11. Kavuşma(Vuslat), Bekleme(İntizar)

→**Zahm:** İntizar(bekleme), aşıkta sıkıntılar meydana getirdiği için yaraya benzetilmiştir. (G3/7)

→**Merhem:** Vuslat(Kavuşma), aşığın bekleme yarasına derman olması bakımından merheme benzetilmiştir.

İntizarun zahmına urmazsa vuslat merhemi

Öldüriser 'Adni'yi şevk-i ruh-ı ziba-yı dost (G3/7)

2.7.12. Sırr

→**İnci:** Sırr; kimsenin bilmemesi, gizliliği bakımından inciye benzetilmiştir. İnci de bilindiği gibi sadefin içinde saklıdır. Nasıl inci sadefin içinde saklıysa sır da gönül sadefinde saklıdır.

Dürr bigi sırrını sadef-i dilde sakla kim

Nageh kulagina irişür az bela degül (G55/2)

2.7.13. Hayal

→**Peri:** Gözbebeğinin insana benzetildiği beyitte, sevgilinin hayali de aşığın gözünün gözbebeğinden kaçması bakımından periye benzetilmiştir. Çünkü peri de insandan kaçmaktadır.

Ger nihan ola hayalün merdüminden çeşmümün

Tan degül bu kim peri vahşidür insandan kaçar (G25/5)

→**Siyah timsah(Neheng-i Nil-gun):** Sevgilinin saçının hayali, nil renkli (siyah) bir timsaha renginden ve şeklinden dolayı benzetilmiştir. (G6/4)

→**Padişah(Padişa):** Sevgilinin hayali, gönül ülkesine hükmetmesi bakımından padişaha benzetilmiştir.

Dil milkine hayalün ider hükm geh gamun

Bu bir harabeye ne iki padişa gerek (G48/3)

2.8. Rakip⁴⁰

→**Bela:** Rakip, aşığa türlü cefa etmesi nedeniyle belaya benzetilmiştir. Aşık bazen ayrılıktan bazen de rakibinden türlü cefa çekmektedir. Her nerede olursa olsun bir bela eksik degildir.

---

⁴⁰A. Atilla Şentürk, **Klasik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Rakib'e Dair**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1995, s. 1 v.d.

Gah hecr ü geh rakibinden çeker dürlü cefa

‘Adniya her kanda ise bir bela eksük degül (G54/7)

→**Yaş, Şeytan:** Rakip, aşık ile sevgili arasına girmesi bakımından gözyaşına benzetilmiştir. Çünkü aşık çok gözyaşı dökmektedir ve aşık ile sevgilinin arasında daima gözyaşı vardır. Rakip ise aşığı sevgiliden ayırmak için çalıştığından her zaman aşık ile sevgilinin arasındadır. Rakibin şeytana benzetilmesi ise aşığın kan dökmesini istemesi dolayısıyladır.

Yaşum bigi arama girer yarla rakib

Şeytan aradadır anı ister ki kan idem (G61/6)

2.9. Tabiat

2.9.1. Kozmik Alem

2.9.1.1. Dünya(Dehr, Cihan)

→**Dadı(Daye):** Dünya; üzerinde insanların karnını doyurması, büyümesi, yetişmesi bakımından dadıya benzetilmiştir. Yine padişahın övüldüğü beyitte, padişahın düşmanları yenilmiştir. Dünya dadısı düşmanın çocuğunu emzirdiği zaman onun memesinin içindeki sütü yılan zehri olmaktadır.

Düşmenün tıflını emzürdüğü dem daye-yi dehr

Zehr-i mar olur anun sedy içinde lebeni (K26)

→**Bahçe(Bag):** Dünya üzerinde çeşitli unsurları barındırması bakımından bahçeye benzetilmiştir.

Agyar cefasın çekelüm yarıçün ey dil

Çün bag-ı cihanda gül-i bi-har ele girmez (G34/2)

2.9.1.2 Ay, Güneş (Kamer, Meh, Mah)

→**Hırsız(Ugru)**: Ay; sevgilinin güneş yüzüne benzemeye çalıştığından beri, sevgilinin şehrinden her gece yalnız olarak geçmesi bakımından hırsıza benzetilmiştir. Burada hırsızların geceleri ortaya çıktığı ve tek başlarına işlerini hallettiklerine dikkat etmek gerekir.

Öykünelden gün yüzine hacletinden her gice

Şehr-i canandan kamer ugru bigi تنها geçer (G6/4)

→**Ayine-dar**: Ayine-dar, ayna tutan berber çırağı veya tuvalete yardım eden kişidir.⁴¹ Burada ay, sevgili yüceltildiği için sevgilinin ayine-darı olarak düşünülmüştür. Burada ay parlaklığı dolayısıyla ayine-dara benzetilmiştir.

Hüsnün güli ‘arusı bezendükçe nazla

Gün şişe-yi gül-ab ü meh ayine-dar olur (G24/3)

→**Gül suyu şişesi(Şişe-yi gül-ab)**: Aynı şekilde güneşin gül suyu şişesine benzetilmesi, sevgilinin övülmesi ve güneşin kırmızı rengi dolayısıyladır. Ayrıca eski düğünlerde misafirlere gül suyu tutulduğunu da unutmamak gerekir. (G24/3)

→**Yatak, yastık(Pister, balin)**: Sevgilinin övüldüğü ve yüceltildiği beyitte sevgilinin saç için ay yatak, güneş de yastık olarak düşünülmüştür.

Zerre-veş ser-geşteyem olalıdan

Mah pister mihr balin zülfüne (G77/4)

→**Anne, baba(Ana, eb)**: Yine sevgilinin övüldüğü beyitte sevgilinin babası ay , annesi ise güneş olarak düşünülmüştür. Böylece sevgili övülmüştür. Olmaz bu hüsn u hulk u letafetde ey peri

Ol kimse ki ana mihr ana vü mah eb degül (G87/5)

→**Hasm**:Ay,mevdandan kaçması bakımından yenilen düşmana benzetilmiştir.

---

⁴¹ Onay, a.g.e., s. 56.

Gün yüzünle meh mukabil olmayub tolanduğı

Bu ki maglub olsa hasm elbette meydandan kaçar (G25/4)

2.9.2. Bitkiler Çiçekler

2.9.2.1. Çiçekler (Ezhar)

→**Mum(şem')**: Çiçekler rengarenk (parlak) olması bakımından muma benzetilmiştir.

Bende 'Adni'nün ĩ şeh dilegi bu niçe kim

Şem'-i ezharıla zeyn ola zemin encümeni (K31)

2.9.2.2. Çiçek Çeşitleri

2.9.2.2.1. Gonca

→**Ağlayan göz(çeşm-i giryan)**: Gonca, gülün açılmamış halidir. Goncanın içinde kırmızı gül yaprakları vardır. Gonca, içindeki kırmızılık nedeniyle, sevgilinin inci saçan dudağının gamıyla ağlayan ve kana gark olmuş aşığın ağlayan gözüne benzetilmiştir.

La'l-i dūr-bar, çeşm-i giryan, iy yüzi gül, gark-i hun, gonce-yi mestur kelimeleri ile renk bakımından tenasüp sanatı gerçekleştirilmiştir.

La'l-i dūr-barun gamıyla çeşm-i giryanum bigi

İy yüzi gül gark-i hundur gonce-yi mesturlar (G13/2)

→**Kese(Kise)**: İçindeki kırmızılık lal taşına ve altına benzetildiğinden ve bu altın lal ve altınları (içindeki kırmızılığı) yeşil yapraklarıyla muhafaza ettiğinden dolayı bir gonca bir keseye benzetilmiştir.

Kise-yi gonceye mühr urdı anunçun şeh-i gül

Ki zer ve la'lin ugurlamaya gülşen diken (K6)

2.9.2.2.2. Gül

→**Adni**: Lale ve gül, sevgilinin dudağının ve yanağının gamıyla başına toprak koyup yakasını yırtması bakımından ‘Adni’ye benzetilmiştir.

Leb ü haddün gamıla lale vü gül ‘Adni gibi

Başına hak koyub yakasını hak eyler (G10/8)

→**Yastık(Balin)**: Kaddin serve, zülfün benefseye, semenin pistere benzetildiği beyitte tenasüp oluşturmak ve sevgili övülmek üzere gül ve lale de baline(yastık) benzetilmiştir. (G11/4)

→**Gelin(arus)**:Gülün arusa benzetilmesi naz ile süslenmesi dolayısıyladır. Beyitte güzelliğın gelinin naz ile süslenmesi, gül yetiştirmenin çok zahmetli bir iş olması ve bunun neticesinde gül ağacında gülün ortaya çıkması sebebiyledir.⁴²

Hüsnün güli ‘arusı bezendikçe nazla

Gün şişe-yi gül-ab ü meh ayine-dar olur. (G24/3)

→**Padişah(Şeh)**: Gül, goncanın kesesine mühür vurmaıı bakımından padişaha benzetilmiştir.

Kise-yi gonceye mühür urdı anunçun şeh-i gül

Ki zer ü la’lin ugurlamaya gülşen dikenı (K6)

2.9.2.2.3. Lale

→**Sevgili(Dilber)**: Lale, seher vaktinde üzerine çig tanesi düşmesi sebebiyle zıynet için kulağına Aden incisi takan sevgiliye benzetilmiştir.

Lale düşdükde seher laleye san dilberdir

Kim dakar zinetiçün guşına dürr-i Aden’i (K7)

→**Adni** (G10/8) (bkz. Gül)

→**Balin**(G11/4) (bkz. Gül)

---

⁴² Pala, a.g.e., s. 208.

2.9.2.2.4. Yasemin (Semen)

→**Döşek(pister):** Yasemininin pistere (döşeğe) benzetilmesi sevgilinin övülmesi dolayısıyladır. Beyitte boy serviye, saç menekşeye, gül ile lale yastığa ve semen de pistere benzetilerek sevgili övülmektedir.

Zülf-i benefşene bugün ey mah-i serv-kadd

Balin gül ile lale vü pister semen-durur (G11/4)

2.9.2.3. Ağaç Çeşitleri

2.9.2.3.1. Tuba Nihali

→**Uzun boy:** Cennetteki Tuba ağacının fidanı, uzunluk ve yücelik bakımından sevgilinin boyuna benzetilmiştir. (G20/4)

2.9.2.4. Bağ, Çemen, Çiçeklik ve İlgili Unsurlar

2.9.2.4.1. Bahar

→**Urs (Düğün Yemeği)** Bahar, bünyesinde barındırdığı çeşitli çiçekler vasıtasıyla düğün yemeğine benzetilmiştir.(K1)

2.9.2.4.2. Bahçe

→**Arus Çemen (Bahçe)** çeşitli çiçeklerle süslenmiş olduğundan dolayı geline benzetilmiştir. Beyitte zaman kocakarısı sabah vakti baharın (hazırladığı) düğün yemeğinde bahçe gelinini çeşitli çiçeklerle süslemiştir.

Subh-dem ‘urs-i bahar içre zaman pire-zeni

Bezedi dürlü şükufeyle ‘arus-ı çemeni (K1)

2.9.2.4.3. Diken(har)

→**Tırnak (Nahun):** Dikenin tırnağa benzetilmesi hem şekli hem de tırmalama özelliğinden dolayıdır. Sabah vakti çiğ tanesi nesterenin dudağını dişleyince, yeni açmış gül (kıskançlıktan) diken tırnağıyla yüzünü tırmaladı.

Gül-i ter nahun-ı har ile yüzün tırmaladı

Subh-dem dişledi şebnem çü leb-i nestereni (K4)

2.9.2.4.4. Çiğ tanesi(jale)

→**İnci(dür):** Çiğ tanesi, parlaklığı sebebiyle ‘Aden incisine benzetilmiştir.

Jale düşdükte seher laleye san dilberdür

Kim dakar zinetiçün guşına dürr-i ‘Adeni (K7)

2.9.2.5. Zaman ve Zaman İle İlgili Mefhumlar

2.9.2.5.1. Zaman

→**Kocakarı(Pire-zen):** Zaman, yaşlılığı sebebiyle bir kocakarıya benzetilmiştir.(K1)

2.9.2.5.2. Karanlık akşam(Şeb-i deycur)

→ **Zülf:** Karanlık akşam, sevgilinin yüzünün güneşinden ışıklar görüldüğü zaman dağılması bakımından sevgilinin saçına benzetilmiştir.

Zahir oldukça yüzün mihrinden ey meh nurlar

Tagılır zülfün bigi ol dem şeb-i deycurlar (G13/1)

2.9.3. Rüzgar ve Rüzgar Çeşitleri

2.9.3.1. Saba

→**Meşşat:**Saba rüzgarı, sevgilinin saçına dokunması dolayısıyla meşşata(gelin süsleyicisi) benzetilmiş olmalıdır.

Zülfüne benzer gerü meşşat olmuşdur saba

Kim ayagunda dil ü canlar yatur olub heba (G1/1)

2.9.4. Hayvanlar

2.9.4.1 Sivrisinek(Peşşe)

→**Karınca(Mur)**: Padişahın övüldüğü beyitte sivrisinek, yüz fil vücutluyu kaldırması bakımından karıncaya benzetilmiştir. Ayrıca karıncanın kendisinin kaç katı ağırlığı kaldırdığı bilinmektedir. Beyit bu bilgi ışığında meydana getirilmiştir.

Terbiyet ger idesin peşşeye kuvvet buluban

Götüre mur-sıfat zurıla sad pıl-teni (K22)

2.10. Dini ve Tasavvufi Kavramlar

2.10.1. Şer'

→**Bahçe(Sebze-geh)**: Peygamberin şeraitinin bahçeye benzetilmesi, içinde değişik unsurları barındırması dolayısıyladır.

Han Muhammed kim anun 'adlı sehabı nemile

Tazedür sebze-geh-i şer'-i Resul-i Medeni (K19)

2.10.2. Kaza ve kader

→**Ok(Sehm)**: Kaza ve kader; aniden, hızlı meydana gelmesi bakımından oka benzetilmiştir.

Rezm-i rüstem idicek alsa ele tir ü kemanı

Ugradur sehm-i kaza vü kadere Tehemten'i (K20)

2.10.3. Huri(Hur)

→ **Hüseyn-i Can** : Hurinin Hüseyn-i cana benzetilmesi tabiat, huy bakımındandır.Burada Hasan kelimesi ile hüsn kelimesinin kullanılmasıyla iştikak sanatı da yapılmıştır.

Bir hur-i dil-rübayı yine 'Adni sevdi kim

Hulki Hüseyn-i can bigi hüsnî Hasen durur (G11/5)

→**Avcı(Sayyad)**:Burada Huri kelimesi ile sevgili kastedilmiş olup Adni'ye

aşkı havale etmesi ile aciz kuşa doğan salan bir avcıya benzetilmiştir. (G16/7) (bkz. Adni→doğan)

2.10.4. Cennet bahçesi

→**Gonce:** Cennet bahçesi (sevgilinin) yüzünün gül bahçesinden bir goncadır. Bu sebepten iki alem ona meylenmektedir. Burada sevgili mübalağa yoluyla övülmekte ve cennet bahçesi, sevgilinin karşısında küçüklüğü dolayısıyla goncaya benzetilmektedir.

Gülşeninden yüzünün bir goncedür bağ-ı behişt

Bu sebebdendir ki meyl ider ona iki cihan (G68/2)

2.10.5. Kevser

→**Parlak lal(la'l-i abdar):**Cennetteki Kevser suyu sevgilinin la'l-i abdarına benzetilmiştir. Beyitte parlak lal ile sevgilinin dudağı kastedilmiştir. Kevser suyu sevgilinin la'l-i abdarına(dudağına) tatlılık, şirinlik bakımından benzetilmiştir. Cennet yer alan Kevser suyu bilindiği üzere cennette bulunanların içtikleri tatlı bir sudur.

Nihal-i Tuba vü kevser didükleri bilürem

Bülend kaddünle la'l-i abdarundur. (G20/4)

2.10.6. Ehl-i niyaz

→ **Bülbül:** Ehl-i niyaz sevgilinin aşkıyla inlemesi bakımından bülbüle benzetilmiştir. (G38/1)

2.10.7. Hz. Hüseyin

→**Can:** Hz. Hüseyin; kıymetli, değerli oluşu bakımından cana benzetilmiştir. Ayrıca Hz Hüseyin ve Hz Hasan tenasüp ve çeşitli benzetmeler dolayısıyla beyitte yer almıştır. (G11/5)

2.11. Çeşitli Benzetmeler

→**Adalet(‘adl)** → **Bulut(Sehab):**Adaletin buluta benzetilmesi, çokluğundan ve etrafı kuşatmasından dolayıdır.(K19)

→**Ülker Yıldızı(Peren)** →**Hurma ağacı(Şecer-i Nahl):** Nahl kelimesi, hurma ağacı anlamına gelmekle birlikte, edebiyatımızda meyvesi, çiçeği bol ağaç anlamında da kullanılmıştır. Ayrıca nahl, gelinin önünde götürülen meyve, çiçek ve kıymetli taşlarla süslü ağaca da ad olmuştur.⁴³ Padişahın övüldüğü beyitte Ülker yıldızı aslında parlaklığı sebebiyle nahl ağacına benzetilmiş olmalıdır. Lakin beyitte Ülker yıldızı yeşerip çabucak bitmesi bakımından şecer-i nahle benzetilmektedir.

Bid-i huşke ire lutfi nesimi yaşarup

Şecer-i nahl bigi bite heman-dem Peren’i (K23)

→**Lutuf:** Lutuf, ağaç yeşertmesi bakımından nesime benzetilmiştir. (K23)

→**Adaletin Sesi**→**Ok(Tir)** Adaletin sesi her yere ulaşması ya da hızla gitmesi bakımından oka benzetilmiştir. (K25)

→**Va’de**→**Kadd:** Va’de doğru olması bakımından sevgilinin boyuna benzetilmektedir.

Kaddi gibi togruyıdı va’demiz likin sıdı

Turre-yi tarar bigi ebru-yı kejrâ-yı dost (G3/5)

→**Sahil-i çeşm**→ **Derya:** Gözün kenarının deryaya benzetilmesi, aşğın çok ağlamasından dolayıdır. (G6/3)

→**Söz**→**İnci(gevher):** Sözler, değerli olduğu için inciye benzetilmiştir. Adni’nin sözlerinin incilerini dinlemek için huriler cennet bahçesinde can vermektedir.

Sözlerün gevherlerin guş itmegiçün ‘Adniya

Gülîstan-ı cennet içre can virürler Hurlar (G13/7)

---

⁴³ Onay, a.g.e., s. 308-309.

→**Kılıç(Tıg)** →**Merhem**: Bu benzetmeyi anlayabilmek için eski edebiyatımızdaki benzetmeleri ve istiareleri bilmek gerekir. Eski edebiyatımızda sevgilinin hışımla aşığa bakması; ok atması, kılıç vurması şeklinde düşünülmüştür. Sevgilinin bakışları da ok ya da kılıca benzetilmiştir. Burada da kılıç istiare yoluyla sevgilinin bakışı yerine kullanılmıştır. Sevgilinin gönül yarasına kılıç vurması, sevgilinin aşığa bakması demektir. Burada kılıç vurma (sevgilinin aşığa bakması), gönül yarasına iyi gelmesi bakımından merhem kapmaya benzetilmiştir.

İhtiyat eyler yaşumdan tıg urur dil zahmına

Suyı ya'ni virmeyince yaraya merhem kapar (G32/6)

→**Ok temreni(Peykan)** →**Yağmur(Baran)**: Ok temreni, sevgilinin yan bakış okundan art arda yağması bakımından yağmura benzetilmiştir. Burada tir(ok), keman(yay), peykan kelimeleriyle tenasüp gerçekleştirilmiştir. (G30/3) (bkz. gamze-tir)

Namus→ **Şişe**: Namus; inceliğinden hassasiyetinden dolayı bir şişeye benzetilmiştir.

Devr içinde cür'a-yı lebünden mest olup

'Adni'yem kim şişe-yi namusı taşa çalmışam (G57/5)

→**Kalem(Hame)** → **Misk kokulu Saç**: Kalem, anber saçıcı özelliğinden dolayı sevgilinin misk kokulu saçına benzetilmektedir. Bilindiği üzere eskiden mürekkebin içine güzel koksun diye anber katılmış.

Ta dilinde hamenün ca tutdı sevda-yı hattun

Zülf-i müşginün bigi olmuş durur 'anber-feşan (G68/6)

→**La'l** →**İsa**: Sevgilinin saçının Hz. Meryem'e benzetildiği beyitte la'l de sevgilinin saçının üstüne titremesi, dolaşması dolayısıyla Hz. İsa'ya benzetilmiştir. Ayrıca burada la'l kelimesi ile istiare yoluyla sevgilinin dudağı kastedilmiştir.

Zülfün ki la'lüni tolaşup ditrer üstine

Meryem- durur ki 'İsi'yi almış kucağına (G83/3)

Türk→Göz: Sevgilinin aşğa hışımla bakan gözleri Türk'e benzetilmiştir. Eski edebiyatımızda Türk, Moğol, Tatar v.b. kelimeler sevgilinin cevr ü cefadan hoşlanan tabiatını anlatmak için kullanılmıştır.⁴⁴ Beyitte sevgilinin gözü gönül alsa gamze ve kaşa sarf etmektedir. Gamze sevgilinin yan bakış okudur. Sevgili bu oku da kaşı vasıtasıyla atmaktadır. Türk'ün göze benzetilmesi harcayacak ne bulsa ok ve yaya harcaması dolayısıyladır.

Dil alsa çeşmi gamze vü ebruya sarf ider

Türk'ün ne bulsa virdüğü ok ile yayadur (G35/4)

→**Düşman(adu)** → **Kedi, fare(Gurbe,muş):** Düşman hakir görüldüğü için, aslana pençe vurması bakımından kediye, ölmeden önce vatanının mezar içi olması bakımından da fareye benzetilmiştir. Burada övülen kişi istiare yoluyla aslana, düşman da onun karşısındaki zayıflığı, güçsüzlüğü bakımından kediye benzetilmiştir. (K28)

→**Şirinlik Muskası** →**Hırsız(Düzd):**Şirinlik bir muskadır. Üfürükçüler şirinlik muskası, yazarlarmış. Bu muskayı sevmeyi isteyen kişi taşırmış.⁴⁵ Burada şirinlik, sevgilinin dudağından şeker çalması ve bu suçtan dolayı boynuna ip takılıp asılması bakımından hırsıza benzetilmiştir.

Burada muska, her iki ucuna ip takılması bakımından boynuna ip takılıp asılan bir hırsız gibi düşünülmüş ve hüsn-i talil sanatı gerçekleştirilmiştir.

Çün lebünden şeker ugurladı şirinlik anı

Asdılar düzd bigi boynına dakup reseni (K14)

→**Şeker** →**Kelle:** Şeker, şekil olarak kelleye benzetilmiştir. Burada sevgilinin tatlı dudağı şekerden üstün gösterilmiştir.

⁴⁴ M. Nur Doğan, **Şeyhülislam İshak Efendi ve Şeyhülislam Es'ad Efendi Divanlarından Seçmeler**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1997, s. 60-61.

⁴⁵ Onay, **a.g.e.**, s. 401.

Œirin lebüne öykünür imiŒ Œeker meger

Çün kelledür utanmamak andan ‘aceb degül (G87/2)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALFABETİK BENZETMELER DİZİNİ

1. ‘ADNĪ→MÜRĠG-İ ZEBŪN G16/7
2. “ →GEDĀ G73/5
3. “ →PERVĀNE G79/7
4. “ →DĪVĀNE G27/7
5. “ →NEY G50/7
6. “ →BŪLBŪL G56/7
7. “ →PERVĀNE G59/7
8. ‘ADŪ→GURBE K28
9. ‘ADŪ→MŪŞ K28
10. ĀH→BĀD G7/4
11. “ →BĀD G7/5
12. “ →HEVĀ G19/3
13. “ →DUHĀN G28/4
14. “ →HEVĀ G35/2
15. “ →DUHAN G39/7
16. “ →HEVĀ G48/2
17. “ →HEVĀ G54/4
18. “ →BĀD G67/5
19. BELĀ→DĀM G16/1
20. BELĀ→BEZM G50/7
21. BELĀ→BEZM G78/5
22. CĀN→GÖZ G2/4
23. “ →GŪLŞEN G4/3
24. “ →NĀHĪYE G15/4
25. “ →YUSŪF G15/6
26. “ →HIRMEN G16/1
27. “ →GŪLŞEN G26/1
28. “ →PERVĀNE G27/1
29. “ →MĪHMĀN G31/3
30. “ →MÜRĠG G32/1
31. CĀN İLE DĪL→GEDĀ G32/5
32. CĀN→NAKD G34/3
33. GÖŖLŪMŪŖ CĀNĪ→MĪSKĪN G49/4
34. CĀN→HĀNE G50/6
35. “ →PERVĀNE G59/1
36. “ →MĪLK G63/5
37. “ →GŪLŞEN G72/1
38. CĀN U DĪL→HŪN-RĪZ G75/3
39. CĀN→MĪCMER G93/5
40. DĪL Ū CĀN→BŪLBŪL K11
41. YĀR →CĀN G17/6

42. DİLBER→ CĀN G29/4
43. CĀNĀN →MEH-İ TĀBĀN G31/1
44. CĀNĀN→ GÜN G31/1
45. YĀR→ CĀN G47/2
46. CĀNĀN →GÜLİSTĀN G75/1
47. CEBĪN→HÜRŞĪD G46/4
48. CEBĪN→ZÜHRE G69/6
49. CEBĪN→MĪHR G74/2
50. CEMĀL→ HÜRŞĪD G34/5
51. CEMĀL→ ŞEM‘ G59/1
52. CEMĀL→ ŞEM‘ G91/5
53. CEVR→BĀRĀN G42/4
54. CEVR→ DEST G50/7
55. CEVR→ DEST G60/1
56. CEFĀ→HĀN G76/4
57. CEFĀ →MĪHR Ü VEFĀ G55/8
58. CĪHĀN→BĀG G34/2
59. CĪHĀN→NAKD G34/3
60. DİL Ü CĀN→BÜLBÜL K11
61. DİL→MĪLK G7/3
62. “ →MÜRĠG G9/1
63. DİL-İ ‘ADNĪ→PERVĀNE-VĀR G12/7
64. DİL-İ ‘ADNĪ → ŞEM‘ G12/7
65. DİL→MÜRĠG G14/2
66. “ →DĪVĀNE G15/3
67. “ →YA ‘KŪB G15/6
68. “ →MÜRĠG G16/1
69. “ →ESĪR G20/1
70. “ →BÜLBÜL G23/1
71. “ →MA ‘MŪRE G23/7
72. GÖŃÜL →MÜRĠG G27/3
73. DİL→ DĪVĀNE G27/1
74. DİL→ DĪVĀNE G27/7
75. GÖŃÜL→TAHT G29/1
76. GÖŃÜL→ BĀRĀN G30/1
77. GÖŃÜL→ ‘İMĀRET G36/2
78. DİL→BÜLBÜL G37/1
79. “ →EV G39/7
80. “ →MÜRĠG G43/1
81. “ →ĀTEŞ G45/6
82. “ →MĪLK G48/3
83. “ →HARĀBE G48/3
84. “ →ZÜBĀB G51/2
85. “ →SADEF G55/2
86. “ →DĪVĀNE G59/1
87. GÖŃÜL →HĀNE G59/2

88. GÖÑÜL → VİRĀNE G59/5
89. GÖÑÜL → MĪLK G66/3
90. DİL → TĪR G68/3
91. “ → CĀN G68/3
92. “ → HACER G69/4
93. “ → BÜLBÜL G75/1
94. “ → HŪN-RĪZ G75/3
95. “ → TAŞ G79/4
96. GÖÑÜL → ESĪR G79/5
97. DİL → MŪRG G83/1
98. GÖÑÜL → ‘İMĀRET G86/1
99. GÖÑÜL → ŞĪŞE G87/7
100. DİL → TAHT G88/1
101. “ → ĀYĪNE G89/5
102. “ → MŪRG G91/4
103. “ → PERVĀNE G91/5
104. “ → ‘ŪD G93/5
105. “ → BÜLBÜL G94/1
106. GÖÑÜL → DĪVĀNE G95/5
107. DİL → BÜLBÜL G71/3
108. DİL BÜLBÜLĪ → MĪSKĪN G71/3
109. DİL → ‘ADNĪ G90/7
110. DİL-Ī ‘ADNĪ → KEBĀB-I GERM HŪN-ĀB G92/7
111. CĀN İLE DİL → GEDĀ G32/5
112. GÖÑÜL → KĪŞĪ G39/5
113. CĀN İLE DİL → KĪŞĪ G33/5
114. DİL → KEBĀB G14/3
115. DİŞ → DÜRR G8/7
116. DİŞ → DÜRR G49/2
117. DİŞ → DÜRR 83/7
118. DEHEN → GONCE K11
119. DEHEN → GONCE G11/1
120. FEM → GONCE G32/1
121. FEM → GONCE 37/3
122. FEM → GONCE G44/6
123. DEHĀN → GONCE G68/4
124. DEHĀN → SIRR-I GAYB G91/7
125. GAM → BELĀ G5/4
126. “ → LEŞKER G5/6
127. “ → LEŞKER G7/3
128. “ → BEZM G14/3
129. “ → LEŞKER G15/4
130. “ → BĀDĪYYE G27/6
131. “ → MĪLK G33/5
132. “ → DĀG G39/5
133. “ → MĪHMĀN G 39/7

134. GAM→PĀDİŞĀ G48/3
135. “ →İL G61/1
136. “ →ÇERİ G63/5
137. “ →BEZM G68/1
138. “ →ĀTEŞ G76/3
139. GAMZE→OK G2/7
140. “ →NİŞTER G4/4
141. “ →OK G5/6
142. “ →HADENG G5/7
143. “ →OK G6/6
144. “ →OK G9/7
145. “ →TİR G25/2
146. “ →TİG G27/2
147. “ →TİR G28/3
148. “ →OK G29/2
149. “ →TİR G30/3
150. GAMZEN HAYĀLİ→OK G31/6
151. GAMZE →OK G31/7
152. “ →OK G35/4
153. “ →NİŞ G41/2
154. “ →OK G45/1
155. “ →HADENG G48/4
156. “ →HADENG G49/5
157. “ →TİG G66/5
158. “ →OK G76/2
159. “ →OK G84/2
160. “ →TİG G85/2
161. “ →TİR G86/2
162. “ →HANCER G90/2
163. “ →KASSĀB G92/2
164. “ →SEHM G46/3
165. GONCE-Yİ MESTÜR→ÇEŞM-İ GİRYĀN G13/2
166. GONCE→DEHĀN G33/1
167. GONCE→KİSE K6
168. GÖZ→ŞEH K17
169. GÖZ→MERDÜM G6/5
170. YAŞ→MERDÜM-İ MELLĀH G6/3
171. ÇEŞM→DERYĀ G7/4
172. YAŞ→BĀRĀN G7/5
173. YAŞ→BĀRĀN G7/7
174. GÖZ YAŞI→DERYĀ G8/5
175. GÖZ→CĀDŪ G8/6
176. “ →CŪY G10/6
177. “ →NERGİS G11/2
178. “ →MESTĀNE G13/3
179. GÖZ YAŞI→CŪY G17/1

180. GÖZ YAŞI→YETİM Ü SĀYİL G21/3
181. EŞK→BELĀ G21/9
182. GÖZÜM YAŞIN →LEB-İ CŪY-BĀR G24/6
183. ÇEŞMÜN MERDÜMİ→İNSĀN G25/5
184. GÖZ→CELLĀD G28/5
185. GÖZ→ĀB-I DERYĀ G29/5
186. ÇEŞM→HŪN-RĪZ Ü MEST G45/5
187. GÖZYAŞI→ĀB-I REVĀN G47/6
188. GÖZYAŞI→DERYĀ G48/2
189. YAŞ→BĀRĀN-I NĪSĀN G50/2
190. YAŞ→SĪM-İ MŪZĀB G51/3
191. GÖZYAŞI→DERYĀ G53/5
192. GÖZ→SĀHİL G53/5
193. ÇEŞM→SĀHİL-İ DERYĀ G54/4
194. GÖZ→MERD-İ HUDĀ G54/5
195. “ →BĀDĀM G60/4
196. “ →FĪTNE G67/3
197. GÖZ YAŞI→MERDŪM-ZĀDE G69/1
198. GÖZ→ĀHŪ G69/2
199. GÖZ→HARĀMĪ G76/5
200. YAŞ→SEYL G86/1
201. ĀB-I ÇEŞM→DŪLĀB G92/3
202. GŪL İLE LĀLE→BĀLĪN G11/4
203. GŪL→‘ARŪS G24/3
204. GŪL→ŞEH K6
205. LĀLE VŪ GŪL →‘ADNĪ G 10/8
206. HĀL→HIRSIZ G20/3
207. HĀL→DĀNE G27/3
208. HĀL→ŞEHD G28/4
209. HĀL→NOKTA G22/6
210. HATT→SEBZE-YĪ BOSTĀN G7/7
211. HATT→MUR G13/6
212. HATT→GĀLĪYE-SĀ G18/1
213. HATT-İ SĪYEH→SEBZE-YĪ HIZR G18/7
214. HATT→REYHĀN G25/6
215. “ →REYHĀN G29/5
216. “ →LEŞKER G42/6
217. “ →REYHĀN-I TER G45/6
218. “ →GŪL G13/6
219. ŞEB-RENG HATT→ŞEB G24/5
220. HAYĀL-İ ZŪLF-İ DOST→NEHENG-İ NĪL-GŪN G4/6
221. HAYĀL→PERĪ G25/5
222. HAYĀL→PĀDİŞĀ G48/3
223. HECR→OD G90/2
224. HECR→BELĀ G54/7
225. HEVĀ→OD G9/4

226. HEVĀ→NĀR G73/2
227. “ →NĀR G92/7
228. HÜSN→GÜLİSTĀN G3/6
229. “ →GÜL-ZĀR G11/3
230. “ →HASEN G11/5
231. “ →ŞEHR G14/5
232. HÜSN Ü KEMĀL→SİPİHR G20/5
233. HÜSN→GÜL G24/3
234. “ →BĀGBĀN G26/2
235. “ →MİLK G26/4
236. HÜBLİK→MENŞÜR G26/4
237. HÜSN→İL G42/6
238. “ →İL G49/6
239. “ →BĀG G72/1
240. “ →GÜLİSTĀN G72/6
241. “ →KİTĀB G72/1
242. “ →GENCİNE G74/5
243. “ →GÜLİSTĀN G76/3
244. HÜBLİK→MİLK G82/4
245. HÜR→SAYYĀD G16/7
246. HÜR(HURİ) →HÜSEYN-İ CĀN, HASEN G11/5
247. ‘ İŞK →ĀTEŞ G16/1
248. ‘ İŞK →BĀZ G32/1
249. ‘ İŞK →BAHİR G56/1
250. İŞİK→KA‘BE G81/4
251. İŞİK→KA‘BE G92/6
252. KADD→SERV G1/5
253. KĀMET→SERV G3/6
254. KADD→SERV G10/3
255. BOY→NĀRVEN G11/3
256. KADD→SERV G11/4
257. BOY→SERV G14/6
258. KĀMET→SERV G16/2
259. BOY→SERV G16/5
260. KADD→SERV-İ REVĀN G17/1
261. BOY→TÜBĀ G22/1
262. BOY→NİHĀL G22/1
263. KĀMET→SANAVBER G26/1
264. KĀMET →SERV-İ HİRĀMĀN G29/3
265. KĀMET →ÇENĀR G37/3
266. KADD→SERV G44/8
267. KADD→SERV G54/1
268. BOY→SERV G G62/4
269. KADD→SERV G68/4
270. BOY→SERV G76/3
271. KADD→SERV G79/5

272. KĀMET →SERV G79/6
273. KADD→SERV G88/3
274. KĀMET →SERV G91/1
275. KĀMET →SERV G91/2
276. BOY→ SERV-İ REVĀN G94/1
277. ENDĀM→ GÜL G58/7
278. EBRŪ→TURRE G3/5
279. KAŞ→YĀ G5/6
280. “ →KEMĀN G9/7
281. “ →YAY G28/3
282. “ →YAY G29/2
283. EBRŪ→KEMĀN G30/3
284. EBRŪ→YAY G35/4
285. KAŞ→KEMĀN G41/7
286. KAŞ→YAY G61/1
287. KAŞ→YAY G68/3
288. KAŞ→ KEMĀN G76/2
289. KĪRPIK→SĀL G6/3
290. KĪRPIK→SĀL G53/5
291. MŪJE→KILIC G90/4
292. KŪY→KA‘BE G7/5
293. KŪY→BEHĪŞT G37/7
294. LĀLE→DİLBER K7
295. LĀLE VŪ GÜL →‘ADNĪ G 10/8
296. GÜL İLE LĀLE→BĀLĪN G11/4
297. LEB→ŞEHD G5/3
298. “ →KEVSER G5/5
299. “ →ŞEHD G10/1
300. “ →ZENBŪR G28/4
301. “ →ŞEKKER G31/2
302. “ →ŞEKKER G36/1
303. “ →NŪŞ G41/2
304. “ →‘ÜNNĀB G41/5
305. “ →LA‘L G44/6
306. “ →LA‘L İN G46/1
307. “ →CĀM G57/5
308. “ →PİSTE G60/4
309. “ →ŞEHD G76/1
310. “ →GONCE G87/1
311. “ →CĀN G88/5
312. “ → LA‘L G90/1
313. “ → CĀM-I MEY-İ NĀB AKIDICI G92/1
314. LEB-İ CĀNPERVER-İ DİLDĀR → ÇEŞME-Yİ HAYVĀN G18/7
315. KAMER→UGRU G6/4
316. MEH→ĀYĪNE-DĀR G24/3
317. MĀH→PİSTER G77/4

318. MĀH→EB G87/5
 319. MEH→HASM G25/4
 320. MELĀHAT→MEH G20/5
 321. MELĀHAT→ÇARH G23/3
 322. MĪHR→BĀLĪN G77/4
 323. MĪHR→ANA G87/5
 324. MUHABBET→İL G23/7
 325. MUHABBET→BEND G77/2
 326. NĀZ→GÜLŞEN G18/2
 327. NĀZ → GÜL G38/1
 328. NĀZ→BOSTAN G56/5
 329. NAZAR→MÜRĞ G14/6
 330. RAKĪB→BELĀ G54/7
 331. RAKĪB→YAŞ G61/6
 332. RAKĪB→ŞEYTĀN G61/6
 333. RUH→GÜL K11
 334. HADD→LĀLE G4/5
 335. RUH →MĪHR G10/1
 336. HADD→GÜL G13/6
 337. YANAK→GÜL G14/1
 338. RUH→ÇERĀG G14/5
 339. RUH→BĀG G14/6
 340. RUH→GÜLĪSTĀN G15/1
 341. RUHINUŃ HAYĀLĪ→GÜL-İ HOD-RŪY G18/5
 342. HADD→MEH G20/5
 343. RUH→ŞEM‘ G21/7
 344. YANAK→GÜN G21/8
 345. YANAK→MEH G21/8
 346. RUH→LEVH G22/6
 347. YANAK→GÜL G22/7
 348. HADD→BĀG-I CENNET G24/5
 349. RUHSĀR→KAMER G26/7
 350. HADD→LĀLE G28/7
 351. RUH→LĀLE G29/3
 352. HADD→LĀLE 29/5
 353. HADD→LĀLE G30/3
 354. RUH→MĪHR G39/4
 355. RUH→HÜRŞĪD G39/4
 356. YANAK→NĀR G40/4
 357. YANAK→MĪHR G41/5
 358. RUH→ÇERĀG G43/2
 359. RUH→BĀG G43/4
 360. YANAK→GÜL G44/6
 361. RUHSĀR →LĀLE G53/2
 362. HADD→ĀTEŞ G67/2
 363. HADD→LĀLE G68/4

364. RUH→GÜL G68/4
 365. RUH→MİHR G73/2
 366. YANAK→LÂLE G76/6
 367. RUH→GÜL-ZÂR G81/1
 368. HADD→LÂLE G81/3
 369. RUH→GÜN G81/5
 370. YANAK→MEH G83/6
 371. ‘ARIZ→LÂLE G8/2
 372. İZÂR→NECM G20/5
 373. İZÂR→GÜL G33/1
 374. SİNE→SERÂY G9/5
 375. SİNE→ÂTEŞ-İ SÜZÂN G18/5
 376. SİNE→GİL G39/4
 377. BER→SİM G44/8
 378. SİNE→ÂTEŞİN G72/2
 379. ŞEKER→DÜZD K14
 380. ŞEKER→KELLE G87/2
 381. YÜZ→GÜL K5
 382. “ →GÜL K15
 383. “ →GÜN G1/6
 384. “ →GÜN G2/1
 385. “ →ŞEM‘ G2/3
 386. YÜZİ ‘AKSİN→GÜL G2/4
 387. YÜZ→GÜN G5/2
 388. YÜZ→AY G6/2
 389. YÜZ→GÜN G6/4
 390. YÜZ→GÜLŞEN G7/7
 391. ÇİHRE→GÜL G8/2
 392. RÛ→MÂH G8/7
 393. YÜZ→GÜN G10/5
 394. ÇİHRE→LÂLE G11/1
 395. YÜZ→GÜN G12/4
 396. “ →MİHR G13/1
 397. “ →GÜL G13/2
 398. “ →GÜN G13/5
 399. ÇİHRE→MÂH G14/1
 400. YÜZ→GÜN G15/5
 401. YÜZ→AY G17/5
 402. YÜZ→GÜN G19/3
 403. RÛ→MÂH G19/4
 404. LİKÂ→MEH G19/7
 405. YÜZ→GÜNEŞ G21/7
 406. YÜZ→GÜN G22/2
 407. YÜZ→GÜN G25/4
 408. YÜZ→GÜLŞEN G26/2
 409. RÛ→MEH G26/7

410. YÜZ→ŞEM‘ G27/1
411. “ →MEH G28/1
412. “ → HÜRŞİD G28/1
413. “ →GÜN G35/2
414. “ →KAMER G36/1
415. “ →GÜN G36/6
416. RŪY→GÜL G37/3
417. YÜZ→GÜN G38/2
418. “ →GÜN G40/1
419. “ →GÜN G42/5
420. “ →GÜL G43/1
421. “ →GÜNEŞ G44/6
422. RŪY →ZER G44/8
423. YÜZ→GÜL G46/1
424. YÜZ→GÜN G46/2
425. YÜZ→GÜLZÂR G47/6
426. TAL‘AT→MEH G46/4
427. YÜZ→GÜLZÂR G50/2
428. “ →GÜN G50/4
429. “ →GÜN G51/4
430. “ → MEH-İ TÂB G51/4
431. “ →GÜN G53/1
432. ÇİHRE→MİHR G55/5
433. ÇİHRE→MÂH G55/5
434. YÜZ→GÜL G56/1
435. YÜZ→GÜN G56/5
436. YÜZ→GÜL G56/7
437. YÜZ→GÜL G57/2
438. YÜZ→GÜL G 58/1
439. YÜZ→SU G58/2
440. YÜZ→ŞEM‘ G59/7
441. RŪ→MÂH G65/7
442. YÜZ→GÜNEŞ G67/1
443. “ →GÜNEŞ G67/4
444. “ → ÂYİNE G67/4
445. “ →GÜLŞEN G68/2
446. “ →ŞEM‘ G68/5
447. RŪ→MEH G72/7
448. YÜZ→GÜN G73/4
449. YÜZ→KAMER G73/4
450. YÜZ→GÜN G76/1
451. YÜZ→GÜN G78/3
452. RŪ→MEH G78/4
453. YÜZ→GÜL G80/2
454. RŪ→MEH G81/5
455. YÜZ→GÜL G82/4

456. YÜZ→GÜNEŞ G83/6
457. “ →GÜN G84/3
458. “ →GÜL G84/7
459. “ →AY G86/4
460. “ →GÜN G87/1
461. “ →GÜL G87/3
462. “ →GÜN G89/5
463. “ →MEH G90/3
464. “ →MEH G90/7
465. “ →GÜL G91/2
466. “ →SU G91/7
467. “ →NĀR G92/1
468. “ →GÜL-ZĀR G92/3
469. “ →GÜLİSTĀN G94/1
470. TAL‘AT→KAMER G95/2
471. YÜZ→GÜL G71/3
472. TAL‘AT→MĪHR G11/1
473. YÜZ→AY G53/1
474. ZAHM→LUTF U İHSAN G25/2
475. ZAHM→SA‘ADET G46/3
476. ZÜLF→MÜŞG G3/4
477. “ →ŞĀM G9/1
478. “ →MÜŞGĪN G9/2
479. “ →EF‘Ī G10/4
480. “ →BENEFŞE G11/4
481. “ →EBR G13/5
482. “ →MĀR G13/6
483. “ →PĀSBĀN G14/5
484. “ →MĀR G15/1
485. “ →BEND G15/3
486. “ →ÇEVGĀN G15/7
487. “ →HĪNDŪ-SĪTĀN G17/4
488. “ →SEHĀB G19/3
489. “ →HĪCĀB 19/3
490. “ →KEMEND G21/1
491. “ →SELĀSİL G21/1
492. “ →BELĀ G21/1
493. “ →ĀFET G21/1
494. “ →ZENCĪR G21/6
495. “ →SEHĀB G21/8
496. “ →SALĪB G24/4
497. “ →‘AKREB G25/6
498. “ →ZENCĪR G26/2
499. “ →EJDEHĀ G26/5
500. “ →BEND G27/1
501. “ →AG G27/3

502. ZÜLF→BEND Ü ZENCİR G27/7
503. ŞEB-İ ZÜLFİNDE→PER-İ TĀVÜSDAN G28/1
504. ZÜLF→SÜN BÜL G29/3
505. “ →BULIT G30/1
506. “ →SĀYE G35/2
507. “ →GİCE G38/3
508. “ →SEHĀB G38/4
509. “ →DUHĀN G40/4
510. “ →TĀVÜS G42/1
511. “ →MĀR G42/1
512. “ →EBR G42/4
513. “ →MEST-İ NĀZ G42/3
514. “ →HATT G42/5
515. “ →MİSKĪN G42/7
516. “ →‘ADNĪ
517. “ →KARAŃU G43/2
518. SAÇ→‘ANBER G45/3
519. ZÜLF→EJDEHĀ G46/5
520. SAÇ→EBR G51/4
521. ZÜLF→SÜN BÜL G53/2
522. ZÜLF→KEMENT G53/1
523. ZÜLF→EJDEHĀ G55/4
524. ZÜLFÜŃÜŃ SEVDĀSĪ →ZENCİR G57/4
525. SAÇ→‘ANBER G67/6
526. ZÜLF→ZENCİR G71/4
527. ZÜLF→GİCE G73/4
528. TURRE-YĪ ZÜLF→EJDEHĀ G75/5
529. TURRE-YĪ ZÜLF→NĪGEH-BĀN G75/5
530. ZÜLF→NĀFE-YĪ ÇĪN G77/7
531. “ →GÖZ G80/5
532. “ →MĀR-I MÜŞG-EFŞĀN G81/1
533. “ →MĀR G81/5
534. TURRE→TARRĀR G81/6
535. ZÜLF→AG G83/1
536. “ →MERYEM G83/3
537. “ →BENEFŞE G84/3
538. “ →BEND G85/3
539. “ →ZENCİR G88/2
540. “ →ÇENBER G90/4
541. “ →HĪNDŪ G93/6
542. “ →HĀL G93/6
543. “ →GİCE G95/2

SONUÇ

Edebiyat tarihimizin en geniş kısmını (yaklaşık 6 asır) teşkil eden eski edebiyatımızda metin neşri ve bu metinler üzerinde yapılacak çalışmalar eski edebiyatımızı anlamamıza ve günümüz insanına eski edebiyatımızı daha etraflıca tanıtmamıza yardımcı olacaktır. Günümüzde eski edebiyat ile ilgili çalışmaların üniversite çevrelerinde giderek arttığını memnuniyetle takip etmekteyiz. Biz bu çalışmalara katkıda bulunmak ve eski edebiyat araştırmacılarına kolaylık sağlamak amacıyla eski edebiyatımızın biraz daha az incelenen dönemi olan geçiş devri sanatçılarından Adni divanının metnini ve bu divanda bulunan benzetmeleri ortaya koyduk.

Tezimiz, Adni divanı(metin, nesre çevrilişi), benzetmeler ve benzetmelerin alfabetik listesi olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Divan metninin oluşturulmasında kaynaklarda belirtilen nüshalar dışında(İÜ, M1,M2) kaynaklarda belirtilmeyen farklı nüshalardan(Ö,HK,M3) da yararlandık. Bunun sonucunda sağlam bir divan metnini oluşturduk. Ayrıca divan metninde yer alan bütün beyitleri, beyitlerin anlam incelikleri dikkate alınarak günümüz Türkçesine aktardık.

Yukarıda da belirtildiği üzere divan şairlerinin en çok kullandığı sanatlardan olan biri olan benzetme sanatını(teşbih) Adni divanında inceledik. Adni divanında yer alan benzetmeleri ortaya koyarken benzeyen, kendisine benzetilen ve özellikle de benzetme yönünü ortaya koymaya çalıştık. Bunu yaparken hangi unsurun neye, niçin benzetildiğini kısaca açıklamaya çalıştık. Bu bölümü de kendi arasında kısımlara ayırdık. Böylece hangi unsurun neye, niçin benzetildiği maddeler halinde yer aldı.

Şair Adni'nin eserini meydana getirdiği dönem, divan şiirinin geçiş dönemidir. Dolayısıyla şiirdeki benzetmeler, istiareler, hüsn-i ta'liller yeni yeni oluşmaya, kalıplaşmaya başlamıştır. Bu açıdan bu benzetmelerin ortaya konulması ve benzetme yönlerinin tespit edilmesi önem taşımaktadır. Bu dönem üzerinde yapılacak araştırmalar divan edebiyatının oluşumu ve klasik bir edebiyat oluşu

merhalelerini göstermesi açısından önem taşıyacaktır. Bugüne kadar eski edebiyatımızdaki divanların incelenip benzetme yönlerinin de ortaya koyulduğu bir dizinin çıkarılmamış olması eksikliklerdir. Eski edebiyatımızın gelişim aşamalarının da dikkate alındığı bir benzetme(teşbih) dizinin meydana getirilmesi beyitlerin anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Tezimizin üçüncü aşaması ise “alfabetik benzetmeler dizini” adını taşımaktadır. Bu bölümde Adni divanında yer alan benzetmeler alfabetik olarak bu dizinde yer almıştır. Bu dizin sadece benzetilen unsura göre alfabetik olarak hazırlanmıştır. Ayrıca bu bölümde benzeyen unsur ile kendisine benzetilen unsurun yer aldığı beyitler de yer almaktadır.

Bu tezimizde Adni divanının metnini oluşturmaya, bu divan metninde yer alan benzetme unsurlarını benzetme yönleriyle ortaya koymaya, ayrıca benzetmelerin alfabetik olarak dizinini hazırlamaya çalıştık.

KAYNAKÇA

- Çavuşoğlu, Mehmed: **Divanlar Arasında**, 2. bs., Ankara, Akçağ, 1998.
- Çavuşoğlu, Mehmed: **Necati Bey Divanı'nın Tahlili**, İstanbul, Kitabevi, 2001.
- Diriöz, Meserret, **Adni (Mahmud Paşa-yı Veli), Hayatı ve Edebi Şahsiyeti**, İ.Ü.E.F., -Yayımlanmamış- Mezuniyet Tezi, Demirbaş nr. 1356, 1945-1946.
- Doğan, M. Nur: **Şeyhülislam İshak Efendi ve Şeyhülislam Es'ad Efendi Divanlarından Seçmeler**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1997.
- Doğan, M. Nur: **Fuzuli, Leyla ve Mecnun**, İstanbul, Çantay Kitabevi, 1996.
- İsen, Mustafa: **Sehi Bey Tezkiresi(Heşt Behişt)**, Ankara, Akçağ,1998.
- İsen, Mustafa: **Latifi Tezkiresi**, Ankara, Akçağ, 1999.
- İpekten, Haluk: **Fuzuli, Hayatı, Sanatı, Eserleri**, Ankara, Akçağ, 1996.
- Kurnaz, Cemal: **Hayali Bey Divanı'nın Tahlili**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996.
- MEB, **İstanbul Kitaplıkları Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu**, c.I, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1947.
- MISKIOĞLU, Bercis: **Adni Divanı**, İ.Ü.E.F.,-yayımlanmamış- Mezuniyet Tezi, Demirbaş nr.2123, İstanbul, 1951.
- ONAY, A. Talay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,1993.
- Pala, İskender: **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, 3. bs., Ankara, Akçağ, 1995.
- Saraç, M. A. Yekta: **Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat**, İstanbul, Bilimevi, 2001.

- Şentürk, A. Atilla: **Klasik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Rakib'e Dair**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1995.
- Şentürk, A. Atilla: **XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası de Edebi Tasvirler**, İstanbul, Kitabevi, 2002.
- Şentürk, A. Atilla -Ahmet Kartal: **Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2004.
- Şentürk, A. Atilla: "Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sabiteler(Burçlar)", **Türk Dünyası Araştırmaları**, nr.90, Haziran 1990 s.131-179.
- Tanyeri, M. Ali: **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ankara, Akçağ, 1999.
- TDK, **Türkçe Sözlük**, c.II, 9. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.
- Tekin, Gönül: "Fatih Devri Türk Edebiyatı", İstanbul Armağanı, **İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları**, nr. 17, 1995, s. 161-233.
- Tekindağ, M. C. Şahabeddin: "Mahmut Paşa", **İslam Ansiklopedisi**, c. VII, İstanbul, MEB Yayınları, 1997, s. 183-188.
- Timurtaş, F. Kadri, **Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl(Gramer-Metin-Sözlük)**, İstanbul Enderun Kitabevi,1994.
- Yavuz, Kemal: "Fatih Devrinde Türk Dili ve Edebiyatı", Fatih ve Dönemi, Ed; Necat Birinci, İstanbul, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, 2004, s.329-353.
- Yücel, Bilal: **Mahmud Paşa, Adni Divanı**, Ankara, Akçağ, 2002.